BIBLIOTHEEK
DER
TECHNISCHE HOGESCHOOL
DELFT

DELFTSCHE

STUDENTEN-ALMANAK.

815 F

B. W. Pickelharing.

DELFTSCH
STUDENTEN-ALMANAK
OPTICE ET CAUTIS ARTIS.

Ph. H. Pettkamer

DELFTSCHE STUDENTEN ALMANAK.

DELFTSCHE

STUDENTEN-ALMANAK

VOOR

1881.

POLYTECHNISCHE HOOGTOOL

TE DELFT BIJ
J. WALTMAN JR.
1880.

INHOUD.

Kalender.

Tijdperken ..... Bladz. 1
Gregoriaansche Kalender ..... " 1
Guldengetal, Epacta, Zonnecirkel, Indictie en Zondagsletter ..... " 2
Verjaardagen der leden van het Kon. Huis ..... " 5
Akademische gedenkdagen ..... " 6
Kalender ..... " 7
Jaargetijden ..... " 19
Paaschtafel voor 1880—1890 ..... " 19
Hemelverschijnselen ..... " 20
Schijngestalten der Maan ..... " 21
Tafel van de opkomst en ondergang der Zon ..... " 23

Polytechnische School.

Bestuur ..... " 27
Hoogleeraren, Leeraren, enz ..... " 28
Programma der lessen ..... " 31
Toelichting ..... " 47
Uittreksels uit Wetten en Reglementen betreffende de Polytechnische School ..... " 51
a. Grondwet en Wet op het Middelbaar Onderwijs. " 52
b. Reglement voor de Polytechnische School ..... " 63
c. Reglement voor het gebruik van de Bibliotheek. " 69
d. Voorschrift omtrent het Scheikundig Laboratorium " 73
e. Voorschrift omtrent de Praktische oefeningen met Gereedschap en Draaibank ..... " 75
f. Modelzaal ..... " 76

Mededeelingen, die voor den aanstaanden Ingenieur van belang kunnen zijn.

Inleiding ..... " 79
Inlichtingen ..... " 81

Inhoud van het gedeelte betreffende Nederland.... Bladz 83
Inhoud van het gedeelte over Nedealandsch Oost-Indië..... „ 189

Studentencorps.

Naamlijst der leden van het Studentencorps..... „ 249
Naamlijst der Ingeschrevenen aan de Polyt. School die leden van het Oorps geweest zijn..... „ 260
Naamlijst der ingeschrevenen aan de Polyt. School die geen leden van het Corps zijn..... „ 261
Aantal der ingeschrevenen aan de Polyt. School... „ 264
Examen B..... „ 265
Eindexamens..... „ 266
Commissiën in het Studentencorps..... „ 268
Bijzondere Commissien..... „ 269
Disputen en verdere gezelschappen..... „ 272
Vervolg op de geschiedenis van het Delftsche Studentencorps. Van September 1879 tot September 1880..... „ 275

Mengelwerk.

Delftsch studentenlied..... „ 309
Mijn vriend Tom..... „ 312
Aan een Kersenpit..... „ 336
Mijn eerste trekschuitvaart..... „ 338
Heen en weder..... „ 354
Niets nieuws onder de zon..... „ 356
* * *..... „ 363
Een kijkje op de Delftsche Markt..... „ 364
Noordpoolexpedities. Behandeld à la „Schoolmeester" „ 388
Hoe sommigen getapt worden..... „ 395
Thomas Chatterton..... „ 397
Varia..... „ 423

TIJDPERKEN.

Het jaar 1881 van de Christelijke jaartelling is het jaar:

7389—7390 van de hedendaagsche Grieken.
6594 volgens de Juliaansche periode.
5641—5642 sedert de schepping, volgens de Israëlieten.
2657 sedert de eerste Olympiade; of het 4e jaar van de 665e Olympiade.
2634 sedert de stichting van Rome, volgens Varro.
2628 volgens de jaartelling van Nabonassar.
1298—1299 van de Hedjrah.
302 sedert de Unie van Utrecht.
68 sedert de herstelling van Nederland.
38 sedert de oprichting der Delftsche Akademie.
17 „ „ „ „ Polytechnische School.
33 „ „ „ van het Delftsche studentencorps.

Gregoriaansche kalender.

Het guldengetal..... 1.
De Epacta..... XXX.
De Zonnecirkel..... 14.
De Romeinsche Indictie..... 9
De Zondagsletter..... B.

Guldengetal, Epacta, Zonnecirkel, Indictie en Zondagsletter.

Het Guldengetal heeft zijn oorsprong te danken aan den maancirkel, een' tijdkring van 19 jaren, uitgevonden door Meton (430 v. C.) aan het eind waarvan de nieuwe en volle manen weder op dezelfde data van den Juliaanschen Kalender invallen. Het Guldengetal wijst aan in het hoeveelste jaar van den maancirkel men zich bevindt. Daar men aanneemt dat de eerste maancirkel 1 jaar vóór Christus is aangevangen, moet men bij het jaartal 1 optellen en de som door 19 deelen om het aantal der volbrachte maancirkels te verkrijgen; de rest drukt het Guldental uit. De Atheners lieten den door Meton gevonden regel in gulden letters op de deuren van den tempel van Minerva schrijven; van daar de naam het Guldengetal.

De Epacta is het getal, dat den ouderdom der maan, op den 1n Januari des jaars, in dagen aanwijst. De maansomloopstijden beurtelings op 30 en 29 dagen stellende, kan men uit de Epacta gemakkelijk de data van alle volgende nieuwe manen berekenen.

Een Zonnecirkel is een tijdkring van 28 jaren, na verloop waarvan de data weder met dezelfde dagen der week overeenstemmen, als bij het begin. Daar het gewone jaar uit 52 weken en 1 dag, het schrikkeljaar uit 52 weken en 2 dagen bestaat, verkrijgt een datum niet denzelfden naam, dien hij in 't vorig jaar droeg, maar zoo beide gewone jaren zijn, dien van één dag later gedurende het geheele jaar, zoo het laatste

een schrikkeljaar is, dien van een dag later vóór 29 Februari en van twee dagen later na dien datum; zoo het voorgaande een schrikkeljaar was, dien van twee dagen later vóór, dien van één dag later na 28 Februari. Waren er geen schrikkeljaren dan zou de Zonnecirkel in plaats van 4 × 7 slehts 7 jaar lang zijn. Men rekent de Zonnecirkel van het 9e jaar vóór Chr. af.

De Romeinsche indictie is een tijdkring van 15 jaren beginnende 3 jaren vóór Chr. en afkomstig van de Romeinen, die hem gebruikten tot regeling eener belasting.

De Zondagsletter is de letter, die de eerste Zondag van een jaar verkrijgt, als men den 1n Januari A., den 2n B., enz. noemt. In een gewoon jaar hebben, zoo men telkens na de letters G weder met A begint, alle Zondagen dezelfde letter. In het schrikkeljaar heeft men 2 Zondagsletters. Dit komt voort uit de wijze, waarop de Romeinen den schrikkeldag aan het jaar toevoegden, deze werd als een dag zonder letter tusschen 23 Februari en 5 Maart ingevoerd; zoodat de Zondag, die daarop volgde, één letter terugging.

VERJAARDAGEN

DER

LEDEN VAN HET KONINKLIJK HUIS.

---

19 Februari.	Z. M. WILLEM ALEXANDER PAUL FREDERIK LODEWIJK, Koning Willem III, geb. 1817.
28 "	WILLEM FREDERIK KAREL, Prins der Nederlanden, Oom des Konings, geb. 1797.
8 April.	WILHELMINA MARIA SOPHIA LOUISA, Erf-Groot-Hertogin van Saksen-Weimar-Eisenach, Zuster des Konings, geb. 1824.
9 Mei.	WILHELMINA FREDERIKA LOUISA CHARLOTTE MARIANNE, Prinses der Nederlanden, Tante des Konings, geb. 1810.
24 Juni.	KAREL ALEXANDER AUGUST JAN, Erf-Groot-Hertog van Saksen-Weimar-Eisenach, Schoonbroeder des Konings, geb. 1818.
5 Juli.	WILHELMINA FREDERIKA ANNA ELISABETH MARIA, gemalin van Z. D. H. den Prins von Wied, tweede dochter van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, geb. 1841.
2 Augustus.	H. M. ADELAÏDE EMMA WILHELMINA THERESE VAN WALDECK PYRMONT, Koningin der Nederlanden, geb. 1858.

22 Augustus.	WILLEM ADOLF MAXIMILIAAN KAREL, Prins von Wied, Schoonzoon van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, geb. 1845.
25 "	WILLEM ALEXANDER KAREL FREDERIK HENDRIK, Prins van Oranje, geb. 1851.
31 "	WILHELMINA PAULINA MARIA THERÈSIA, Prinses der Nederlanden, dochter des Konings geb. 1880.
24 September.	MARIA ELISABETH LOUISA FREDERIKA, gemalin van wijlen Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden, geb. Prinses van Pruisen, geb. 1855.

AKADEMISCHE GEDENKDAGEN.

---

4 Jan.	1843.	Oprichting van de Academie te Delft.
8 „	1632.	Stichting van het Athenaeum te Amsterdam.
8 Febr.	1575.	Stichting van de Hoogeschool te Leiden.
26 Maart.	1636.	Stichting van de Hoogeschool te Utrecht.
1 Juli.	1864.	Stichting van de Polyt. School te Delft.
25 Aug.	1614.	Stichting van de Hoogeschool te Groningen.
25 Sept.	1816.	Stichting van de Hoogeschool te Gent.
15 Oct.	1877.	Stichting van de Hoogeschool te Amsterdam.

KALENDER.

JANUARI, 31 dagen.

1 Zaterdag.	Nieuwjaarsdag.
2 **Zondag.**	
3 Maandag.	
4 Dinsdag.	
5 Woensdag.	
6 Donderdag.	Driekoningen.
7 Vrijdag. **E. K.**	
8 Zaterdag.	
9 **Zondag.**	
10 Maandag.	
11 Dinsdag.	
12 Woensdag.	Oprichting van Abruz. (1877.)
13 Donderdag.	
14 Vrijdag.	
15 Zaterd. **V. M.**	
16 **Zondag.**	Lezing Multatuli. Idealisme en realisme.
17 Maandag.	Oprichting van D. W. L. (1871.)
18 Dinsdag.	
19 Woensdag.	
20 Donderdag.	
21 Vrijdag.	De professeur de billard. Nihilisten op de kroeg.
22 Zaterdag.	Oprichting van F. C. Q. D. (1859.)
23 **Zond. L. K.**	
24 Maandag.	
25 Dinsdag.	
26 Woensdag.	
27 Donderdag.	
28 Vrijdag.	
29 Zaterdag.	Oprichting van Cartesius. (1879.)
30 **Zond. N. M.**	
31 Maandag.	

FEBRUARI, 28 dagen.

1 Dinsdag.	
2 Woensdag.	
3 Donderdag.	
4 Vrijdag.	Lezing van Werumeus Buning. Mottige Janus en dolle Gijs.
5 Zaterdag.	
6 **Zond. E. K.**	Oprichting van „Vrije Studie. (1862.) Kroegjool. „Waar of 't eerste jaar toch blijft."
7 Maandag.	
8 Dinsdag.	
9 Woensdag.	
10 Donderdag.	
11 Vrijdag.	
12 Zaterdag.	
13 **Zondag.**	
14 Maand. **V. M.**	
15 Dinsdag.	Brand van de Phoenix. (1876.)
16 Woensdag.	Afschaffing dies-comedie. Volksconcert. Leve Jan en de fatsoendelijkheid. Oppositie der kamers op de markt.
17 Donderdag.	
18 Vrijdag.	
19 Zaterdag.	's Konings verjaardag. Graaf en koetsier.
20 **Zondag.**	
21 Maand. **L. K.**	
22 Dinsdag.	
23 Woensdag.	Lezing van Prof. Jonckbloet op Vrije Studie.
24 Donderdag.	Verdediging der stellingen van Dr. v. d. Bergh. Curaçao. Het onzedelijke bestuur. Het zedelijke eerste jaar. Pst. Bejour. Ik roep u tot de orde. Bedoelt u mij, mijnh. de President?
25 Vrijdag.	Oprichting Stud. Carousselvereen. (1878.)
26 Zaterdag.	
27 **Zondag.**	
28 Maand. **N. M.**	

MAART, 31 dagen.

1 Dinsdag.	Oprichting der Societeit Phoenix. (1847.)
2 Woensdag.	
3 Donderdag.	Boekverkooping. Het verstandige 1ste jaar. De man der consequentie.
4 Vrijdag.	
5 Zaterdag.	
6 **Zondag.**	Odinfeest. Assaut. Was sich liebt das neckt sich. Bal. Verd... aangenaam.
7 Maand. **E. K.**	
8 Dinsdag.	
9 Woensdag.	
10 Donderdag.	
11 Vrijdag.	Odinvergadering. Moties van goedkeuring met kleine restricties. „Ik noem 't geen gasten meer." De eereleden van 't bestuur.
12 Zaterdag.	
13 **Zondag.**	
14 Maandag.	
15 Dinsdag. **V. M.**	
16 Woensdag.	
17 Donderdag.	
18 Vrijdag.	Uitvoering der Caroussel-vereeniging. Oudejaarsavond. De africaan. Laatste gedachten van den ouden Duc. Docter Olidop. Het essentieele en het ideaal. De bisseps van 't eerste jaar. Vrouw Klupkat.
19 Zaterdag.	
20 **Zondag.**	Begin van de lente. Diesviering. Receptie. Rijpartij. Eerewacht. De gekken krijgen de kaart. Volksconcert. Collation. De collationtafel voor afbraak verkocht. Vallende lichamen en hellende vlakken. Het affuit. De bloedstroom. Leve Chris. Nog nooit zoo'n lol gehad.
21 Maandag.	
22 Dinsdag.	
23 Woensd. **L. K.**	
24 Donderdag.	
25 Vrijdag.	
26 Zaterdag.	
27 **Zondag.**	
28 Maandag.	
29 Dinsd. **N. M.**	
30 Woensdag.	
31 Donderdag.	

APRIL, 30 dagen.

1 Vrijdag.	Inneming van den Briel.
2 Zaterdag.	
3 **Zondag.**	
4 Maandag.	
5 Dinsdag.	
6 Woensd. **E.K.**	
7 Donderdag.	
8 Vrijdag.	
9 Zaterdag.	
10 **Zondag.**	
11 Maandag.	
12 Dinsdag.	
13 Woensdag.	Oprichting van Laga. (1876.)
14 Donderd. **V.M.**	Witte Donderdag.
15 Vrijdag.	Goede Vrijdag.
16 **Zaterdag.**	Dood van den heer J. J. de Lange. Het corps neemt den rouw aan.
17 **Zondag.**	1e Paaschdag.
18 Maandag.	2e "
19 Dinsdag.	Laatste eer aan den heer J. J. de Lange bewezen.
20 Woensdag.	
21 Donderd. **L.K.**	Het corps biedt v. Zuylen een huldeblijk aan. De hoepel.
22 Vrijdag.	
23 Zaterdag.	Inauguratie van een nieuw lid.
24 **Zondag.**	
25 Maandag.	
26 Dinsdag.	Lezing van den heer Vales op Vrije Studie. Le naturalisme moderne. Prenez de l'eau-de-cologne. Le drapeau du naturalisme. Benoeming van den heer Vales tot eerelid.
27 Woensdag.	
28 Donderd. **N.M.**	
29 Vrijdag.	
30 **Zaterdag.**	Dood van den heer H. F. N. Canneman. De rouwtijd met 2 weken verlengd.

MEI, 31 dagen.

1 **Zondag.**	Aanneming Wet Middelbaar Onderwijs. (1863.) Odin overwint. Transparenten op de kroeg.
2 Maandag.	Intocht overwinnaars Odin. Haastige spoed is zelden goed. De zegekar. Tuinjool. Lampion.
3 Dinsdag.	Het zestiental. Groote consternatie. Begin examen C.
4 Woensdag.	
5 Donderdag.	
6 Vrijdag. **E. K.**	
7 Zaterdag.	
8 **Zondag.**	
9 Maandag.	
10 Dinsdag.	
11 Woensdag.	
12 Donderdag.	
13 Vrijdag. **V. M.**	
14 Zaterdag.	
15 **Zondag.**	Aankomst der hondehokken. Het gebrul der wilde dieren verstomt.
16 Maandag.	
17 Dinsdag.	
18 Woensdag.	
19 Donderdag.	
20 Vrijdag. **L. K.**	Einde zonder uitslag.
21 Zaterdag.	
22 **Zondag.**	
23 Maandag.	
24 Dinsdag.	B. nadert. Sauve qui peut.
25 Woensdag.	
26 Donderdag.	Hemelvaartsdag.
27 Vrijdag	
28 Zaterd. **N. M.**	
29 **Zondag.**	Begin der zomervacantie.
30 Maandag.	
31 Dinsdag.	

JUNI, 30 dagen.

1 Woensdag.	
2 Donderdag.	
3 Vrijdag.	
4 Zaterdag.	
5 **Zond. E. K.**	1e Pinksterdag.
6 Maandag.	2e „
7 Dinsdag.	
8 Woensdag.	
9 Donderdag.	
10 Vrijdag.	
11 Zaterdag.	
12 **Zond. V. M.**	
13 Maandag.	Oprichting Debating Club. 1865.)
14 Dinsdag.	Uitslag examen B. Le chagrin est un crime. 2de begin examen C. We gaan nog niet naar huis.
15 Woensdag.	
16 Donderdag.	
17 Vrijdag.	
18 Zaterdag.	
19 **Zond. L. K.**	
20 Maandag.	Laga overwint.
21 Dinsdag.	Begin van den zomer. Zegetocht Laga. Diner, de hoek om.
22 Woensdag.	
23 Donderdag.	Hoe of het vaderland het won.
24 Vrijdag.	
25 Zaterdag.	
26 **Zond. N. M.**	
27 Maandag.	
28 Dinsdag.	
29 Woensdag.	Uitslag examen C. Hoe of de commissie het won.
30 Donderdag.	Delftsche Akademie. 1864. †

JULI, 31 dagen.

1 Vrijdag.	Stichting van de P. S. (1864.)
2 Zaterdag.	
3 **Zondag.**	
4 Maand. **E. K.**	
5 Dinsdag.	De Genestet (1861.) †
6 Woensdag.	
7 Donderdag.	
8 Vrijdag.	
9 Zaterdag.	
10 **Zondag.**	
11 Maand. **V. M.**	
12 Dinsdag.	
13 Woensdag.	
14 Donderdag.	
15 Vrijdag.	
16 Zaterdag.	
17 **Zondag.**	
18 Maand. **L. K**	
19 Dinsdag.	
20 Woensdag.	
21 Donderdag.	
22 Vrijdag.	
23 Zaterdag.	
24 **Zondag.**	
25 Maandag.	Turf voor 't grijpen.
26 Dinsdag. **N. M.**	
27 Woensdag.	
28 Donderdag.	
29 Vrijdag.	
30 Zaterdag.	
31 **Zondag.**	

AUGUSTUS, 31 dagen.

1 Maandag.	
2 Dinsdag.	Verjaardag der Koningin.
3 Woensd. **E. K.**	
4 Donderdag.	
5 Vrijdag.	
6 Zaterdag.	
7 **Zondag.**	
8 Maandag.	
9 Dinsd. **V. M.**	
10 Woensdag.	
11 Donderdag.	
12 Vrijdag.	Hoe warm het was en hoe ver.
13 Zaterdag.	
14 **Zondag.**	
15 Maandag.	
16 Dinsdag. **L. K.**	
17 Woensdag.	
18 Donderdag.	
19 Vrijdag.	
20 Zaterdag.	
21 **Zondag.**	
22 Maandag.	
23 Dinsdag.	
24 Woensd. **N. M.**	
25 Donderdag.	
26 Vrijdag.	
27 Zaterdag.	
28 **Zondag.**	
29 Maandrg.	
30 Dinsdag.	
31 Woensdag.	

SEPTEMBER, 30 dagen.

1 Donderd. **E. K.**	Optreden van Bachus en Cambrinus.
2 Vrijdag.	
3 Zaterdag.	
4 **Zondag.**	
5 Maandag.	
6 Dinsdag.	
7 Woensdag.	
8 Donderd. **V. M.**	
9 Vrijdag.	Begin der Colleges. (1880.)
10 Zaterdag.	Brulavond zonder brullen.
11 **Zondag.**	
12 Maandag.	
13 Dinsdag.	
14 Woensdag.	
15 Donderd. **L. K.**	
16 Vrijdag.	
17 Zaterdag.	Middagjool Doelen.
18 **Zondag.**	
19 Maandag.	
20 Dinsdag.	
21 Woensdag.	Begin van den herfst.
22 Donderdag.	
23 Vrijdag. **N. M.**	
24 Zaterdag.	Avondjool Doelen. Optocht. Minerva in spotvorm, de toovenaar weggetooverd.
25 **Zondag.**	
26 Maandag.	
27 Dinsdag.	
28 Woensdag.	
29 Donderdag.	Leve de commissie van de bier-modder-donderjool.
30 Vrijdag. **E. K.**	Schepping der wereld. Groenen comedie, haast je ma niet. Antje. Sopie manis geef Sopie kras. Kenijn als een pin. Het glaasje van Schiedam.

OCTOBER, 31 dagen.

1 Zaterdag.	Inauguratie 1880. Fakkeltocht.
2 **Zondag.**	Rijpartij, zondvloed, diner Rijneveld. Kroegjool. Een Delftsch student moet leeren schieten.
3 Maandag.	
4 Dinsdag.	
5 Woensdag.	
6 Donderdag.	
7 Vrijdag. **V. M.**	
8 Zaterdag.	
9 **Zondag.**	
10 Maandag.	
11 Dinsdag.	
12 Woensdag.	
13 Donderdag.	
14 Vrijdag.	
15 Zaterd. **L. K.**	Begin Winterdienst. Gezondheidsmaatregel voor spoorstudenten.
16 **Zondag.**	
17 Maandag.	
18 Dinsdag.	
19 Woensdag.	
20 Donderdag.	
21 Vrijdag.	
22 Zaterdag.	Oprichting van H³. (1864.)
23 **Zond. N. M.**	
24 Maandag.	Oprichting van Brugman. (1848.)
25 Dinsdag.	Muurschilderingen en fresco's op de Phoenix.
26 Woensdag.	
27 Donderdag.	Eerste goocheltoer van Pedro.
28 Vrijdag.	
29 Zaterdag.	
30 **Zond. E. K.**	
31 Maandag.	

NOVEMBER. 30 dagen.

1 Dinsdag.	
2 Woensdag.	
3 Donderdag.	
4 Vrijdag.	Oprichting van de Vijf Kolommen. (1844.)
5 Zaterdag.	
6 **Zond. V. M.**	
7 Maandag.	Oprichting van Snellius. (1859.)
8 Dinsdag.	
9 Woensdag.	
10 Donderdag.	Oprichting van Theorie en Praktijk. (1855.)
11 Vrijdag.	
12 Zaterdag.	Oprichting van Praktische Studie. (1878.)
13 **Zond. L. K.**	
14 Maandag.	
15 Dinsdag.	
16 Woensdag.	
17 Donderdag.	
18 Vrijdag.	Oprichting van O. K. W. (1844.)
19 Zaterdag.	
20 **Zondag.**	Whistconcours. (1879.)
21 Maand. **N. M.**	
22 Dinsdag.	Sluiting der Colleges. (1861.)
23 Woensdag.	
24 Donderdag.	
25 Vrijdag.	Mr et Mme Taverly. Ecume de plafond. Les inondés du Mont St. Bernard.
26 Zaterdag.	
27 **Zondag.**	
28 Maand. **E. K.**	
29 Dinsdag.	
30 Woensdag.	

DECEMBER, 31 dagen.

1 Donderdag.	
2 Vrijdag.	
3 Zaterdag.	
4 **Zondag.**	
5 Maand. **V. M.**	Biljartconcours. (1879.)
6 Dinsdag.	St. Nicolaas.
7 Woensdag.	Oprichting van Ambulantes. (1877.)
8 Donderdag.	
9 Vrijdag.	
10 Zaterdag.	Lezing op Vrije Studie. Mej. de Groot en Dr. J. ten Brink. Het tragische en de tragoedie. Shakpeariaansche slachterswinkels. (1879.)
11 **Zondag.**	
12 Maandag.	
13 Dinsdag. **L. K.**	
14 Woensdag.	
15 Donderdag.	
16 Vrijdag.	
17 Zaterdag.	
18 **Zondag.**	Uitgave van den Almanak voor 1880. Waar is de stempel? Witte kool. De ragebol en het laken.
19 Maandag.	
20 Dinsdag.	
21 Woensd. **N. M.**	Begin van den winter.
22 Donderdag.	
23 Vrijdag.	
24 Zaterdag.	
25 **Zondag.**	1e Kerstdag.
26 Maandag.	2e "
27 Dinsdag. **E. K.**	
28 Woensdag.	
29 Donderdag.	
30 Vrijdag.	
31 Zaterdag.	Oudejaar. Einde der middeleeuwen. (1491.)

JAARGETIJDEN.

De Lente begint den 20sten Maart.
De Zomer „ „ 21sten Juni.
De Herfst „ „ 21sten September.
De Winter „ „ 21sten December.

PAASCHTAFEL VOOR 1880—1890.

1881	17 April.
1882	9 „
1883	25 Maart.
1884	13 April.
1885	5 „
1886	25 „
1887	10 „
1888	1 „
1889	21 „
1890	6 „

HEMELVERSCHIJNSELEN.

Er zullen dit jaar twee zons- en twee maansverduisteringen plaats vinden, van welke alleen de laatste maansverduistering zichtbaar is in Nederland. Verder zal er een overgang van Mercurius voorbij de zon plaats vinden doch in Nederland niet zichtbaar zijn.

I. *Zonsverduistering.*

27 Mei. Gedeeltelijke zonsverduistering, alleen zichtbaar in de Noordelijke IJszee, en de Noordelijke gedeelten van Azië en Noord-Amerika.

II. *Maansverduistering.*

12 Juni. Totale maansverduistering, onzichtbaar in Nederland, zichtbaar in het Westen van Noord-Afrika, in Amerika en aan de Oostkust van Australië.

III. *Zonsverduistering.*

21 November. Ringvormige zonsverduistering onzichtbaar in Nederland, zichtbaar in de Zuidelijke Poolstreken.

IV. *Maansverduistering.*

5 December. Gedeeltelijke maansverduistering, zichtbaar in Nederland, verder in geheel Europa, Afrika, Azië en Australië. Begin der verduistering 3 u. 46 m. 's avonds, midden der verduistering 5 u. en 26 m. 's avonds, einde 7 u. 7 m. Grootte der verduistering 9,8 duim.

IV. *Overgang van Mercurius voorbij de zon.*

7 November. Overgang van Mercurius voorbij de zon, onzichtbaar in Nederland doch zichtbaar in het Westen van Amerika, Azië, Australië en de Oostkust van Afrika.

SCHIJNGESTALTEN DER MAAN.

GEDURENDE HET JAAR 1881.

Januari	7	's morgens	8	u.	27	m.	E. K.
„	15	„	11	„	52	„	V. M.
„	23	„	9	„	6	„	L. K.
„	30	„	1	„	6	„	N. M.
Februari	6	„	1	„	12	„	E. K.
„	14	„	6	„	42	„	V. M.
„	21	's avonds	7	„	48	„	L. K.
„	28	's morgens	11	„	51	„	N. M.
Maart	7	's avonds	8	„	20	„	E. K.
„	15	„	10	„	55	„	V. M.
„	23	's morgens	3	„	48	„	L. K.
„	29	's avonds	10	„	50	„	N. M.
April	6	„	4	„	13	„	E. K.
„	14	„	0	„	8	„	V. M.
„	21	's morgens	9	„	56	„	L. K.
„	28	„	10	„	43	„	N. M.
Mei	6	„	11	„	2	„	E. K.
„	13	's avonds	10	„	42	„	V. M.
„	20	„	3	„	25	„	L. K.
„	27	„	11	„	54	„	N. M.
Juni	5	's morgens	3	„	38	„	E. K.
„	12	„	7	„	15	„	V. M.
„	18	's avonds	9	„	37	„	L. K.
„	26	„	2	„	22	„	N. M.
Juli	4	„	5	„	34	„	E. K.
„	11	„	2	„	32	„	V. M.
„	18	's morgens	5	„	52	„	L. K.
„	26	„	5	„	37	„	N. M.

Augustus	3	's morgens	5	u.	1	m.	E. K.
"	9	's avonds	9	"	25	"	V. M.
"	16	"	5	"	16	"	L. K.
"	24	"	9	"	4	"	N. M.
September	1	"	2	"	20	"	E. K.
"	8	's morgens	4	"	58	"	V. M.
"	15	"	8	"	20	"	L. K.
"	23	's avonds	0	"	13	"	N. M.
"	30	"	10	"	7	"	E. K.
October	7	"	2	"	17	"	V. M.
"	15	's morgens	2	"	44	"	L. K.
"	23	"	2	"	49	"	N. M.
"	30	"	5	"	5	"	E. K.
November	6	"	2	"	21	"	V. M.
"	13	's avonds	11	"	19	"	L. K.
"	21	"	4	"	40	"	N. M.
"	28	"	0	"	20	"	E. K.
December	5	"	5	"	32	"	V. M.
"	13	"	8	"	23	"	L. K.
"	21	's morgens	5	"	25	"	N. M.
"	27	's avonds	9	"	0	"	E. K.

TAFEL

van de opkomst en den ondergang der Zon

GEDURENDE HET JAAR 1881.

		Opkomst der Zon.	Ondergang der Zon.
Januari	2	's morgens 8 u. 13 min.	's avonds 3 u. 56 min.
„	9	„ 8 „ 10 „	„ 4 „ 5 „
„	16	„ 8 „ 5 „	„ 4 „ 16 „
„	23	„ 7 „ 57 „	„ 4 „ 28 „
„	30	„ 7 „ 47 „	„ 4 „ 41 „
Februari	6	„ 7 „ 36 „	„ 4 „ 54 „
„	13	„ 7 „ 23 „	„ 5 „ 7 „
„	20	„ 7 „ 8 „	„ 5 „ 21 „
„	27	„ 6 „ 53 „	„ 5 „ 34 „
Maart	6	„ 6 „ 37 „	„ 5 „ 47 „
„	13	„ 6 „ 21 „	„ 5 „ 59 „
„	20	„ 6 „ 5 „	„ 6 „ 11 „
„	27	„ 5 „ 48 „	„ 6 „ 24 „
April	3	„ 5 „ 32 „	„ 6 „ 36 „
„	10	„ 5 „ 16 „	„ 6 „ 48 „
„	17	„ 5 „ 0 „	„ 7 „ 0 „
„	24	„ 4 „ 45 „	„ 7 „ 12 „
Mei	1	„ 4 „ 31 „	„ 7 „ 24 „
„	8	„ 4 „ 18 „	„ 7 „ 36 „
„	15	„ 4 „ 6 „	„ 7 „ 47 „
„	22	„ 3 „ 56 „	„ 7 „ 58 „
„	29	„ 3 „ 48 „	„ 8 „ 7 „
Juni	5	„ 3 „ 42 „	„ 8 „ 15 „
„	12	„ 3 „ 39 „	„ 8 „ 20 „
„	19	„ 3 „ 38 „	„ 8 „ 23 „
„	26	„ 3 „ 40 „	„ 8 „ 24 „

		Opkomst der Zon.	Ondergang der Zon.
Juli	3	's morgens 3 u. 45 min.	's avonds 8 u. 23 min.
„	10	„ 3 „ 51 „	„ 8 „ 18 „
„	17	„ 3 „ 59 „	„ 8 „ 11 „
„	24	„ 4 „ 9 „	„ 8 „ 2 „
„	31	„ 4 „ 20 „	„ 7 „ 52 „
Augustus	7	„ 4 „ 31 „	„ 7 „ 39 „
„	14	„ 4 „ 42 „	„ 7 „ 25 „
„	21	„ 4 „ 54 „	„ 7 „ 11 „
„	28	„ 5 „ 6 „	„ 6 „ 55 „
September	4	„ 5 „ 18 „	„ 6 „ 39 „
„	11	„ 5 „ 29 „	„ 6 „ 23 „
„	18	„ 5 „ 41 „	„ 6 „ 6 „
„	25	„ 5 „ 53 „	„ 5 „ 50 „
October	2	„ 6 „ 4 „	„ 5 „ 33 „
„	9	„ 6 „ 16 „	„ 5 „ 17 „
„	16	„ 6 „ 28 „	„ 5 „ 1 „
„	23	„ 6 „ 42 „	„ 4 „ 46 „
„	30	„ 6 „ 55 „	„ 4 „ 32 „
November	6	„ 7 „ 8 „	„ 4 „ 19 „
„	13	„ 7 „ 20 „	„ 4 „ 8 „
„	20	„ 7 „ 33 „	„ 3 „ 58 „
„	27	„ 7 „ 45 „	„ 3 „ 51 „
December	4	„ 7 „ 55 „	„ 3 „ 46 „
„	11	„ 8 „ 3 „	„ 3 „ 44 „
„	18	„ 8 „ 9 „	„ 3 „ 44 „
„	25	„ 8 „ 13 „	„ 3 „ 48 „

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

Het bestuur der Polytechnische School is opgedragen aan een Directeur en een Raad van Bestuur, samengesteld uit de Hoogleeraren der School.

De Directeur is Voorzitter van den Raad.

De Secretaris wordt jaarlijks door den Raad uit zijn midden gekozen.

DIRECTEUR

DR. J. BOSSCHA JR.

SECRETARIS VAN DEN RAAD VAN BESTUUR

DR. A. C. OUDEMANS JR.

HOOGLEERAREN.

In de zuivere en toegepaste Wiskunde.

Dr. G. F. W. Baehr. — *Markt.*

F. J. van den Berg. — *Zuidwal.*

Ch. M. Schols. — *Koornmarkt.*

In de Wiskunde en in het IJken van Maten en Gewichten.

J. A. Snijders C.Jzn. — *Markt.*

In de toegepaste Natuurkunde.

Dr. J. Bosscha Jr. — *Oude Delft.*

Assistent: Dr. H. Kamerlingh Onnes. — *Oude Delft.*

In de mechanische Technologie.

D. Grothe. — *Voorstraat.*

In de kennis van werktuigen en Werktuigbouwkunde.

H. A. Ravenek. — *Molslaan.*

In de schoone Bouwkunde.

E. Gugel. — *Westvest.*

Assistent: J. F. Klinkhamer. — *Voorstraat.*

In de Waterbouwkunde.

E. Steuerwald. — *Oude Delft.*

Hoogleeraar, Ingenieur van den Waterstaat, tijdelijk belast met de lessen in de Waterbouwkunde.

N. H. Henket. — *Koornmarkt.*

Assistent: C. L. M. Lambrechtsen. — *Oude Delft.*

In de Scheepsbouwkunde.

A. J. H. Beeloo, Hoofdingenieur. — *'s Gravenhage.*
Assistent: H. J. ter Wolde. — *Amsterdam.*

In de Staathuishoudkunde en Administratief Recht.

Mr. B. H. Pekelharing. — *Westvest.*

In de Scheikunde.

Dr. A. C. Oudemans Jr. — *Koornmarkt.*
Assistent: G. J. Stam. — *Oude Delft.*

In de Mineralogie, Geologie en het Mijnwezen.

Dr. T. H. Behrens. — *Rotterdamsche weg.*

LEERAREN.

In de Werktuigbouwkunde.

A. Huet. — *Oude Delft.*

In de Scheikunde en scheikundige Technologie.

Dr. L. C. Levoir. — *Houttuinen.*

In het Boetseeren.

E. Lacomblé. — *Nieuwe Langendijk.*

In de burgerlijke Bouwkunde.

G. J. Morre. — *Korte Geer.*
Assistent: B. Schelling. — *Geer.*

In het Ornament.

A. Le Comte. — *Camaretten.*

In het maken van Modellen en Werktuigen.

. . . . . .

In het Handteekenen.

Paul Tétar van Elven. — *Koornmarkt.*

BIBLIOTHECARIS.

J. F. L. Schneider. — *Geer.*

ADMINISTRATEUR.

H. L. Verschoor. — *Vlamingstraat.*

CONCIERGE.

J. Lovis. — *In het Gebouw.*

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

PROGRAMMA DER LESSEN

VOOR

1880—1881.

(Goedgekeurd bij beschikking van den Minister van Binnenl. Zaken van 5 Juni 1880, N°. 16, afd. onderwijs.)

PROGRAMMA DER LESSEN

WELKE

gedurende het jaar 1880—1881

AAN DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL

ZULLEN GEGEVEN WORDEN.

Wiskunde.

a. Beschrijvende meetkunde.

II*a.* (*Eerste deel van den tweejarigen cursus.*) Bol. Centrale, evenwijdige en axonometrische perspectief en schaduw van lichamen door platte en eenvoudige gebogen vlakken begrensd. Eerste gedeelte van de theorie der kromme lijnen en gebogen oppervlakken. 5 uren 's weeks, waarv. 3 uren teekenen.

INGENIEURS B_1.

II*b.* (*Tweede deel van den tweejarigen cursus.*) Voortzetting van de theorie der gebogen oppervlakken met toepassing op perspectief en schaduw. 3 u., waarv. 2 u. teekenen.

INGENIEURS B_2.

Cursus in de beginselen. 1 u. 's weeks.

TECHNOLOGEN B_3.

b. Analytische meetkunde.

II*a.* *In het platte vlak.* Coördinatenleer. Rechte lijn en cirkel. Kromme lijnen van den tweeden graad. 2 u.

INGENIEURS B_1.

II*b*. *In de ruimte*. Rechte lijn en plat vlak. Oppervlakken van den tweeden graad. 1 u.

INGENIEURS B_2.

Cursus in de beginselen. 1 u.

TECHNOLOGEN B_1.

c. Bolvormige driehoeksmeting.

De leer der bolvormige driehoeken en hare voornaamste toepassingen. 1 u., tot Paschen.

INGENIEURS B_1.

Eerste beginselen. 1 u., na Paschen.

TECHNOLOGEN B_3.

d. Analyse.

II*a*. Hoogere stelkunde. Differentiaal- en integraalrekening met betrekking tot functiën van eene enkele onafhankelijk veranderlijke grootheid. — Algemeen overzicht. 5 u.

INGENIEURS B_1.

II*b*. Aanvulling der hoogere stelkunde. Differentiaal- en integraalrekening met betrekking tot functiën van twee of meer onafhankelijk veranderlijken. Leer der bepaalde integralen. Integreeren van differentiaal-vergelijkingen. 4 u.

INGENIEURS B_2.

Mechanica.

a. Algemeene cursus.

II*a*. Cinematica. Beweging van een stoffelijk punt. Evenwicht en beweging van vaste lichamen en beweegbare stelsels, eerste gedeelte. Met toepassingen. 2 u.

INGENIEURS C_1.

II*b*. Evenwicht en beweging van vaste lichamen en beweegbare stelsels, tweede gedeelte. Evenwicht en beweging van vloeistoffen. Met toepassingen. 2 u.

INGENIEURS C_2.

b. Theorie der bouwconstructiën.

II*a*. Leer der veerkracht. Uitrekking, samendrukking, buiging, afschuiving en wringing, hoofdzakelijk van prismatische lichamen. Berekening en graphische behandeling van hout- en ijzerconstructiën, eerste gedeelte. 3 u., na Paschen 2 u.

INGENIEURS C_1.

II*b*. Vervolg der hout- en ijzerconstructiën. Bekleedingsmuren. Gewelven. 1 u.

INGENIEURS C_2.

c. Hydraulica.

Beweging van water in buizen, kanalen en rivieren.

CIVIEL INGENIEURS C_2. 1 u., na Kerstmis.

d. Beginselen.

II*a*. Evenwicht en beweging van vaste lichamen. 2 u.

TECHNOLOGEN B_2 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1.

II*b*. Vervolg van het evenwicht en de beweging van vaste lichamen. Evenwicht en beweging van vloeistoffen. 2 u.

TECHNOLOGEN B_3 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2.

Toegepaste natuurkunde.

a. Algemeene tweejarige cursus.

Moleculaire werkingen. Veerkracht van vaste lichamen, vloeistoffen en gassen. Kinetische theorie. *Warmte.* Het meten van temperaturen en warmtehoeveelheden. Verandering van aggregaatstoestand. Hoofdwetten der mechanische warmte-theorie. Warmte-ontwikkeling, geleiding en straling. Toepassing op verwarming en luchtverversching. *Licht.* Photometrie. Terugkaatsing, breking, kleurschifting. Optische werktuigen. 3 u.

TECHNOLOGEN B_1 EN B_2. INGENIEURS B_1 EN B_2.

b. Onderwerpen van bijzonderen aard.

Meten en wegen. Bepaling van soortelijk gewicht. Areometers. Photometers. Spectroskopen. Mikroskopen. Saccharimeters. 2 u.

TECHNOLOGEN B_3.

c. Praktische oefeningen. 2 u.

Scheikunde.

a. Theoretische en anorganische scheikunde.

II*a*. Verwantschapsleer. Bepaling van atoom- en moleculair-gewicht. Amorphe en kristallijne toestand. Dimorphie, isomorphie, isomerie en polymerie. Soortelijk volumen van gasvormige, vloeibare en vaste stoffen. Verband tusschen soortelijke warmte, atoom-gewicht en moleculair-gewicht. Scheikundige theoriën. Scheikunde der niet-metalen. 2 u.

TECHNOLOGEN B_1 EN MIJNEN-INGENIEURS B_1.

II*b*. Scheikunde der metalen. 1 u.

TECHNOLOGEN B_2.

b. Organische scheikunde.

Inleiding. Elementair-analyse. Bepaling van het specifiek gewicht van dampen. Geschiedenis van de ontwikkeling der organische scheikunde en van de theoriën omtrent de constitutie van organische lichamen. Beschrijving der voornaamste organische verbindingen. 2 u.

TECHNOLOGEN.

c. Scheikundige analyse.

Qualitative analyse. 1 u., na Kerstmis.

INGENIEURS B_1 EN TECHNOLOGEN B_1.

d. Scheikunde der bouwstoffen.

IJzer, scheikundig karakter, voornamelijk ter onderscheiding van staal. Staal, onderkenning en keuring. Overige metalen. Verfstoffen. Houtconservatiemiddelen en scheikundige keuring. Mortels. Water, eischen voor drinkwater, voor voeding van stoomketels. 1 u.

INGENIEURS B_2.

e. Oefeningen.

Qualitative en quantitative analyse en het maken van præparaten. 9 u.

TECHNOLOGEN.

Qualitative en quantative analyse. 6 u.

MIJNEN-INGENIEURS.

Qualitative en quantitative analyse der bouwstoffen. 2 u.

INGENIEURS B_2.

Delfstofkunde.

II*a*. *Algemeene delfstofkunde.* Formele, physische en chemische kenmerken der mineralen. 4 u., tot Kerstmis.

Bijzondere delfstofkunde. Beschrijving der voornaamste mineralen. 4 u., na Kerstmis.

MIJNEN-INGENIEURS B_1.

II*b*. *Bijzondere delfstofkunde*, vervolg. 2 u.

MIJNEN-INGENIEURS B_2.

Aardkunde.

De leer van de sedimentaire vormingen. Beknopte beschrijving der meest kenmerkende petrefacten. 1 u.

Delfstofkundige en aardkundige oefeningen.

MIJNEN-INGENIEURS B_1, B_2 EN C_1. 2 u.

Beginselen der mijnontginning.

De wijze van voorkomen, het opsporen, winnen, zuiveren en sorteeren van ertsen en kolen; huttenkunde. 2 u.

MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Scheikundige Technologie.

Tweejarige cursus.

II*b*. *Scheikundige technologie der organische stoffen.* Vezelstoffen. Zetmeel. Suikerfabricatie. Fabriekmatige bereidingen berustende

op de gistingsprocessen. Dierlijke stoffen. Looierij. Ververij. Drukkerij. Lichtstoffen. Brandstoffen. Water. 3 u.

TECHNOLOGEN.

Mechanische Technologie.

III*a*. *De bewerking van metalen*. Het smelten uit de ertsen. Het maken der metaallegeringen en hare eigenschappen. Het gietbedrijf. Het smeden, pletten, draad- en buizentrekken. Het ruwe en fijne afwerken door vijlen, draaien, freezen, slijpen, ponzen, stampen, etsen, émailleeren, enz. Het maken van munten, naalden, spelden, spijkers, bouten, schroeven. De inrichting van sloten. 3 u.

TECHNOLOGEN B_3 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1.

III*b*. *De Fabricatie van het glas*. Het smelten. De inrichting der ovens. Het maken van ruit- en spiegelglas. Het slijpen van glas. Het beleggen van spiegels. *Het maken van aardewerk*. Fayence, steengoed, gewoon aardewerk, muurplaatjes, metselsteenen. *De bewerking van het hout*. De ruwe bewerking, het opwerken en voltooien. *Het spinbedrijf, eerste gedeelte*. Bijzonder de katoenspinnerij, de ruwe bewerking van de katoenvezels, het wolven, kloppen, kaarden en verdeelen; het grof en fijn spinnen. 3 u.

TECHNOLOGEN B_1 EN B_2 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1 EN B_2.

Kennis van werktuigen.

II*b*. *Werktuigen tot het opheffen van lasten*. Hefboomen, takels, windassen, dommekrachten en kranen. Heitoestellen. Werktuigen tot het opvoeren van water. Baggermolens. *Toestellen voor meten en tellen*.

CIVIEL-INGENIEURS C_1 EN C_2, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1 EN B_2 EN TECHNOLOGEN B_2 EN B_3.

Werktuigleer.

Overbrenging van beweging, eerste gedeelte. Overbrenging door

rollen, tandraderen, riemen, touwen en kettingen. *Toepassingen:* raderwerken, enz. 1 u. tot Paschen.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2.

Overbrenging van beweging, tweede gedeelte. Overbrenging door nokken en sleuven, onronde schijven en door koppelstangen. *Toepassingen:* stoomschuifbewegingen, parallelbewegingen, enz.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1. 2 u.

Wrijving bij werktuigen. Regeling van snelheid: reminrichtingen, vliegwielen, regulatoren. Werktuigen bewogen door en tot het opvoeren van water. 3 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2.

Oefeningen in verband met de voorgedragen onderwerpen.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2, 2 u., tot Paschen; C_1, 4 u.; C_2, 4 u.

Theorie der calorische werktuigen, met toepassing op het stoomwerktuig. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2.

Werktuigbouwkunde en werktuigkundig teekenen.

a. Inleiding.

II*b*. Bouwstoffen en hare bewerking. Gereedschappen en werktuigen. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1 EN B_2.

b. Oefening in het verklaren van werktuigkundige teekeningen.

IV*b*. Landmachines en mijnwerktuigen. 2 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIERUS B_1 EN B_2.

IV*d*. Bootmachines. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2.

c. Projecteeren.

Tweejarige cursus. Het ontwerpen van de vaste deelen van werktuigen. 2 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2.

Het ontwerpen van stoomwerktuigen en poldergemalen. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2.

d. Schets- en teekenoefeningen.

Het schetsen, opmeten en in teekening brengen naar modellen van onderdeelen van werktuigen, naar modellen voor de gieterij en naar werktuigen in hun geheel. Het maken van werkteekeningen van een werktuig; waarvan de planteekeningen gegeven zijn. 4 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1 EN B_2, SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Het ontwerpen van werktuigen en hunne onderdeelen. 6 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2 EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2.

e. Constructiën van werktuigonderdeelen.

3 u., ged. voordr., ged. teekenen.

CIVIEL INGENIEURS C_1.

Burgerlijke bouwkunde en bouwkundig teekenen.

a. Bouwstoffen en onderdeelen van gebouwen.

II*a*. Houtverbindingen. Steenverbanden. Metaalverbindingen. Houten wanden, houten en ijzeren balklagen, vloeren, kozijnen, deuren, ramen. Houten en ijzeren kappen.

2 u. voordr., 7 u. teekenen.

CIVIEL EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS B_1. TECHNOLOGEN B_1, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2 EN MIJNEN-INGENIEURS B_2 EN C_1, DE VOORDRACHT.

II*b*. Vervolg houten kappen en dakbedekkingen. Goten en kroonlijsten. Houten, steenen en ijzeren trappen. Maatregelen het bouwen voorafgaande; fundeeringen. Metselwerken onder en boven den grond. Gewelven, constructie van ton-, kruis- en koepelgewelven. Overzicht der overige ambachten. Bij den

huisbouw voorkomende bouwstoffen. 2 u. voordr. 6 u. teekenen.

CIVIEL EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS B_2, TECHNOLOGEN B_2, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_2, DE VOORDRACHT.

b. Projecteeren.

II*a*. Algemeene wetten en conventioneele bepalingen omtrent het ontwerpen en teekenen van platte gronden, opstanden en doorsneden van gebouwen. Voorschriften met het oog op doelmatigheid, gezondheid en constructie. Vormen van de onderdeelen der uitwendige ordonnantie: lijstwerken, deuren en vensters, gesloten en doorbroken wanden: *a*. in gehouwen steen of pleister; *b*. in gebakken steen. Vormen van de onderdeelen van houten gebouwen. Vormen der inwendige ordonnantie: deuren, schoorsteenen, vloeren, zolderingen, wandbekleedingen, enz. Het ontwerpen: *a*. van kleine woonhuizen; *b*. van woonhuizen van middelbare grootte; *c*. van verschillende houten gebouwen. 2 u.

Hierbij oefeningen uit dezelfde onderwerpen. 4 u.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN ARCHITECTEN C_1.

Uit verschillende onderwerpen. 4 u.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

II*b*. *Spoorweggebouwen*. Halten. Tusschenstations. Hoofdstations. Waterstations. Goederenloodsen. Rijtuigloodsen. Locomotiefloodsen. Werkplaatsen en reparatiewinkels.

2 u., na Paschen 1 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2 EN ARCHITECTEN C_2.

Oefeningen in het ontwerpen van spoorweggebouwen. 4 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

Van verschillende soorten van gebouwen. 4 u.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

c. Oefeningen in de beginselen van de constructie en van het projecteeren.

TECHNOLOGEN B_2 EN B_3, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1. 3 u.

d. Geschiedenis der bouwkunst.

II*a*. Grondbeginselen van de aesthetiek der bouwkunst. Bouwkunst der voor-klassieke oudheid. Klassieke bouwkunst.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN ARCHITECTEN C_1. 1 u. voordr.

II*b*. Middeleeuwsche bouwkunst. Renaissance en moderne bouwkunst. 1 u. voordr.

CIVIEL INGENIEURS C_2 EN ARCHITECTEN C_2.

Oefeningen in architectonische stijlvormen. 2 u.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

e. Decoratieve bouwkunst.

In- en uitwendige versieringen van gebouwen, monumenten, enz. 4 u.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

f. Ornament.

Kennis van stijlvormen en het ontwerpen van ornamenten. 1 u. voordr. en 9 u. teekenen.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

Waterbouwkunde en waterbouwkundig teekenen.

a. Beginselen.

Beschoeiingen en bekleedingsmuren. Zinkstukken, bleeslagen en andere rijswerken. Bouwstoffen, bijzonder bij waterbouwkundige werken in gebruik. 1 u. voordr., 2 u. teek.

CIVIEL EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS B_2.

b. Eigenlijke waterbouwkunde.

Sluizen, eerste gedeelte. Algemeene beschrijving der verschil-

lende soorten van sluizen. Samenstelling der onderdeelen. 2 u. voordr., tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1, ARCHITECTEN C_1 EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1.

Sluizen, tweede gedeelte. Projecteeren van sluizen met de daarop betrekking hebbende berekeningen. *Kanalen.* Algemeene beschrijving der verschillende soorten van kanalen. Aanleg van scheepvaartkanalen. Grondwerken. Kunstwerken. Uitwateringskanalen. Kanalen in Nederland. 2 u. voordr., tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_2, SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2 GEDEELTELIJK.

Havens en maritime werken. Algemeene beschrijving van de werken en inrichtingen, die bij de havens voorkomen. Aanleg en samenstelling van havendammen en droge dokken. *Polders en bemalingen.* Algemeene beschouwingen omtrent de inrichting en drooghouding van polders. Grondwerken. Kunstwerken. Droogmakerijen. Irrigatiën. 2 u. voordr., na Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN C_2. GEDEELTELIJK SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2.

c. Oefeningen.

Samenstellende deelen van sluizen. 4 u. tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1, ARCHITECTEN C_1 EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1.

Havens en maritime werken. Polders en bemalingen.

CIVIEL INGENIEURS C_1. 4 u. na Kerstmis.

Sluizen. 4 u. tot Kerstmis.

Havens en maritime werken. Polders en bemalingen.

CIVIEL INGENIEURS C_2. 4 u. na Kerstmis.

d. Bruggen.

Eerste gedeelte. Inleiding. Landhoofden, jukken, pijlers, ijsbrekers. Bovenbouw van vaste houten bruggen. 2 u. tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN ARCHITECTEN C_1.

Tweede gedeelte. Projecteeren van bruggen met de daartoe betrekkelijke berekeningen. Vaste ijzeren bruggen, beweegbare houten en ijzeren bruggen, drijvende bruggen, steenen bruggen. Algemeene opmerkingen betreffende het bouwen, keuze van bouwplaats, bepalingen der hoofdafmetingen, keuze der bouwstoffen. Steigerwerken en gebruik van werktuigen. 2 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2 EN ARCHITECTEN C_2 GEDEELTELIJK.

e. Wegen.

Eerste gedeelte. Inleiding. Communicatiemiddelen in het algemeen. Traceeren van wegen. *Aanleg.* Aardebaan. Klinkerwegen, keiwegen, grintwegen, Mac-Adam-wegen, enz. Weegbruggen. *Spoorwegen.* Bovenbouw, ballast, steunpunten der rails, dwarsliggers, enz.; verschillende vormen van gewone rails, kruisingen, wissels, traversen en rolwagens, draaischijven, waterkranen en reservoirs.

CIVIEL INGENIEURS C_1. 2 u. na Kerstmis.

ARCHITECTEN C_1. van Kerstm. t. Paschen.

Tweede gedeelte. Algemeene inrichting voor locomotief- en rijtuigremises, stations-emplacementen, parallelwegen, overwegen, afrasteringen, signalen en seinen. Berekening der tegenstanden op spoorwegen. Hellende vlakken, buitengewone systemen van spoorwegen, transportkabel. Grondtransport. Tunnels. Rivierovergangen. Spoorwegonderhoud en exploitatie. 2 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

f. Oefeningen.

In verband met de voorgedragen onderwerpen over bruggen en wegen. 4 u.

CIVIEL INGENIEURS C_1.

CIVIEL INGENIEURS C_2. 4 u.

ARCHITECTEN C_2. 4 u. t. Kerstmis.

Scheepsbouwkunde en scheepsbouwkundig teekenen.

SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS.

Cursus B. Beschrijving van het samenstel van schepen, zoo houten als ijzeren en composite en van de inrichtingen aan boord. De uitvoering van den bouw. Waterverplaatsing. Stabiliteit. 2 u. voordr.

Cursus C. Voortzetting van den beschrijvenden scheepsbouw. Hoofdtrekken van de theorie van de beweging van het schip op zee. Voortstuwing. Sterkte van het schip. Het ontwerpen naar gestelde eischen. Bijzondere eischen van oorlogsschepen. Tonnemeting. 2 u. voordr.

Teekenoefeningen.

Voor de scheepsbouwkundige ingenieurs B_1, het construeeren en teekenen van kromme lijnen, het copieeren en op andere schaal overbrengen van scheepsteekeningen. Voor B_2, het teekenen naar een scheepsbestek en van teekeningen, die geheel het verband van een schip of deelen daarvan voorstellen. Voor C, het maken van teekeningen, behoorende bij de berekeningen van een schip, het teekenen en berekenen van een of meer ontwerpen. 6 u.

Landmeten en waterpassen.

a. Algemeene cursus.

CIVIEL INGENIEURS C_1, ARCHITECTEN C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1

Landmeten. Instrumenten. Onderdeelen: randverdeeling en hare aflezing, vizierinrichtingen, niveau. Instrumenten tot het meten en uitzetten van hoeken; theorie, regeling en gebruik. Het planchet. De boussole. Hulpmiddelen tot het meten van lengten.

Uitvoering en daarbij voorkomende berekeningen. Verschillende handelwijzen tot het opmeten en het in teekening brengen

van terreinen. Driehoeksmeting. Veelhoeksmeting. Detailmeting. De inhoudsbepaling. Het uitbakenen van lijnen.

Waterpassen. De trigonometrische hoogtemeting. Het gewone waterpassen. De barometrische hoogtemeting. 2 u.

b. Bijzondere onderwerpen.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Het beoordeelen van de nauwkeurigheid van hoek en lengtemetingen. Invloed der fouten op de berekende grootheden. Algemeen begrip van de methode der kleinste vierkanten. Het vereffenen der fouten bij driehoeks- en veelhoeksmetingen. De secundaire driehoeksmeting, enz. 1 u.

c. Praktische oefeningen.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN C_2, ARCHITECTEN C_1 EN C_2 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1 EN C_2.

Op daartoe aan te wijzen tijden zal er gelegenheid zijn tot praktische oefeningen in het onderzoek, de regeling en het gebruik van instrumenten betrekking hebbende op landmeten en waterpassen.

Geodesie.

Uitbreiding van den cursus over landmeten en waterpassen tot groote opmetingen. Sterrekundige bepalingen. Kaartenprojectiën. Meetkunstige beschrijving van Nederland. 1 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

Situatieteekenen.

2 u., van Kerstmis tot Paschen.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Meten en wegen.

Theorie van het meten en wegen in verband met den ijk der maten, gewichten en weegwerktuigen. 2 u.

Praktische oefeningen. 4 u.

Staathuishoudkunde.

Arbeidersvereenigingen. Coöperatie. Participatiestelsel. 1 u.
Geschiedenis der sociale beweging in Duitschland, enz. 1 u.

Administratief recht.

a. Inleiding.

Algemeene beginselen van administratief recht, administratieve rechtspraak in Nederland. 1 u., na Kerstmis.

INGENIEURS C_1.

b. In betrekking tot waterstaat en openbare werken.

Onteigening. Spoorwegwetgeving. Overzicht onzer verordeningen op waterstaat en openbare werken betrekking hebbende. 2 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

c. In betrekking tot het bouwwezen.

ARCHITECTEN C_2.

d. In betrekking tot fabrieken en werktuigen.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2.

e. In betrekking tot het mijnwezen.

MIJNEN-INGENIEURS C_2.

Handelsrecht.

Handteekenen.

Schetsteekenen naar verschillende voorwerpen.
2 u., tot Paschen; 6 u., na Paschen.
Teekenen naar pleister, koppen, enz. 4 u., t. Paschen.
Idem, ornament. 4 u.
Landschapteekenen en oefeningen in het wasschen. 2 u.
De gelegenheid tot oefeningen in het **boetseeren** en tot **praktische oefeningen in het bewerken van hout en metalen**, zal op daartoe aan te wijzen tijden openstaan.

TOELICHTING.

Volgens de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs is de Polytechnische school bestemd voor de opleiding van:

1°. aanstaande industrieelen of technologen, die eene grootere mate van theoretische en technische kennis verlangen dan aan eene hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus verkregen kan worden:

2°. van hen, die zich wenschen te bekwamen tot:

civiel ingenieur;
architect of bouwkundig ingenieur;
scheepsbouwkundig ingenieur;
werktuigkundig ingenieur;
mijnen-ingenieur.

De bijwoning der lessen aan de Polytechnische school is aan geene andere voorwaarde gebonden, dan de storting der bij de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs vastgestelde som en de door het reglement voorgeschreven opgave van de lessen, welke men wenscht te volgen.

Die storting bedraagt *f* 200, te voldoen bij den aanvang van elk studiejaar. Zij, die slechts enkele lessen wenschen te volgen, betalen mede bij den aanvang van elk studiejaar, voor lessen die gegeven worden, éénmaal 's weeks *f* 10, tweemaal *f* 20, driemaal *f* 30, vier- of meermalen *f* 40.

Leerlingen, die aan de oefeningen in het scheikundig laboratorium wenschen deel te nemen, storten bij den aanvang van het jaar eene waarborgsom van *f* 15 voor eerstbeginnenden,

f 40 voor hen, die wenschen zich met onderzoekingen en bereidingen van grooteren omvang bezig te houden. Uit die som wordt vergoed wat door hen wordt gebroken of door hun toedoen in het ongereede geraakt.

Zij, die aan de praktische oefeningen met gereedschap en draaibank wenschen deel te nemen, hebben zich voor eigen rekening van de meest benoodigde gereedschappen te voorzien.

Evenmin als een toelatings-examen bestaan er overgangsexamens.

In overeenstemming met de geheele vrijheid van studie, in den geest der wet, voor de Polytechnische school als beginsel aangenomen, is het aan ieder, die haar wenscht te bezoeken, overgelaten te beoordeelen of hij de daartoe noodige kundigheden bezit, en voorts geheel aan de eigen verantwoordelijkheid der leerlingen, in hoeverre zij van de hun openstaande gelegenheid om zich te bekwamen gebruik willen maken.

Hierbij behoort in het oog te worden gehouden:

dat bij het onderwijs aan de Polytechnische school ondersteld wordt, dat allen, die daarvan gebruik maken, in het bezit zijn van de kundigheden, welke aan eene hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus kunnen verkregen worden, voor zoo verre die kundigheden betrekking hebben op vakken waarop zij zich wenschen toe te leggen;

dat voor hen, die een diploma als technoloog of ingenieur wenschen te verwerven, het volbracht eindexamen der hoogere burgerschool alleen dan een waarborg voor genoegzame voorbereiding oplevert, indien daarbij voor elk der afdeelingen: wis- en werktuigkunde, natuurkundige wetenschappen en hand- en rechtlijnig teekenen, de vorderingen alleszins voldoende werden gerekend;

dat het alle aanbeveling verdient zooveel mogelijk van de zomervacantiën partij te trekken tot praktische oefening, als

onmisbaar voor den technicus en bevorderlijk aan eene vruchtbare studie.

Het leerplan is er op ingericht, dat zij, die in voormelden zin het eindexamen der hoogere burgerschool met goed gevolg hebben afgelegd, bij behoorlijke vereeniging van eigen studie met het geregeld volgen der lessen en het getrouw deelnemen aan de in het programma opgenomen oefeningen;

door een *driejarigen cursus* zich de kundigheden kunnen eigenmaken, die gevorderd worden bij het examen B, art. 60, waardoor een diploma van technoloog verkregen wordt; en

door een eersten *tweejarigen cursus* de kundigheden, welke gevorderd worden voor een der examens B, artt. 61 tot 65, en daarna door het volgen van een tweeden *tweejarigen cursus*, die welke vereischt worden voor het overeenkomstige examen C, waardoor een diploma van *ingenieur* verkregen wordt.

Eene doelmatige tijdverdeeling brengt mede, dat de eerste tweejarige cursus voor scheepsbouwkundig, werktuigkundig en mijnen-ingenieur zich ook over enkele vakken, die eerst in examen C voorkomen, uitstrekt.

Voor zooverre de lessen eene bepaalde plaats in dit leerplan innemen, is deze in het programma aangewezen. De lessen aangeduid door B_1, zijn meer bepaald bestemd voor het *eerste*, die aangeduid door B_2 voor het *tweede* voorbereidingsjaar voor examen B. Gelijke beteekenis hebben C_1 en C_2 met betrekking tot examen C.

De vermelding van het aantal uren voor de verschillende oefeningen heeft geen andere beteekenis dan te doen uitkomen, gedurende welken tijd op de noodige hulp en leiding kan worden gerekend, geenszins die, dat aan deze oefeningen niet meer tijd zou kunnen of moeten besteed worden. De teekenzalen, het locaal voor het boetseeren en de laboratoriën staan in den regel elken werkdag, van 9 tot 4 ure, voor die oefeningen open.

Van de bibliotheek — elken namiddag van 12—4 ure en elken avond, behalve des Zaterdags, van 7—10 voor een ieder open — kan ook door de leerlingen gebruik gemaakt worden.

Zij, die zich wenschen te bekwamen tot het verkrijgen eener akte voor het middelbaar onderwijs in handteekenen, rechtlijnig teekenen of boetseeren vinden in de lessen over het bouwkundig projecteeren en de geschiedenis der bouwkunst, in die over decoratieve bouwkunst en ornament en in de lessen in het handteekenen en boetseeren de gelegenheid genoemde vakken te beoefenen in die uitgebreidheid als voor hun examen noodig is.

De cursus in meten en wegen is bijzonder bestemd voor hen, die zich voor de betrekking van adjunct-ijker der maten, gewichten en weegwerktuigen wenschen te bekwamen.

De cursus vangt aan op Maandag 6 September.

Aldus vastgesteld ter algemeene vergadering van hoogleeraren en leeraren der polytechnische school, op heden den 28sten Mei 1880.

Bosscha, *Voorzitter*.
A. C. Oudemans Jr., *Secretaris*.

UITTREKSELS

UIT

WETTEN EN REGLEMENTEN

BETREFFENDE DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

GRONDWET.

Art. 194. Het openbaar onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der Regeering.

De inrigting van het openbaar onderwijs wordt, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, door de wet geregeld.

Er wordt overal in het Rijk van overheidswege voldoend openbaar lager onderwijs gegeven.

Het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezigt der overheid, en bovendien, voor zoover het *middelbaar* en lager onderwijs betreft, behoudens het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid des onderwijzers; het een en ander door de wet te regelen.

WET

HOUDENDE REGELING

VAN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

(Vastgesteld 2 Mei 1863. *Staatsblad* n°. 50.)

TITEL I.

Algemeene bepalingen.

Art. 2. al. 5. Op de onderwijzers van scholen, van overheidswege opgerigt of gesubsidieerd, is van toepassing het 2de lid

van art. 23 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103.)

Dit artikel luidt:

„De onderwijzer onthoudt zich van iets te leeren, te doen of toe te laten, wat strijdig is met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden."

Art. 2. al. 6. Op de localen van alle scholen is van toepassing art. 4 van genoemde wet.

Dit artikel luidt:

„Geen schoolonderwijs wordt gegeven in lokalen, die verklaard zijn voor de gezondheid schadelijk te wezen."

Art. 8. De bevoegdheid tot het geven van middelbaar onderwijs vervalt voor hem, die bij een eindvonnis is veroordeeld:

a. wegens misdaad.

b. wegens diefstal, opligting, meineed, misbruik van vertrouwen of aantasting der zeden.

Bij ergerlijk levensgedrag of wanneer hij, bij het geven van onderwijs, leeringen verspreidt strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des Lands, kan de onderwijzer door Ons worden verklaard zijne bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren te hebben.

Art. 9. Hij, die de bevoegdheid tot het geven van middelbaar onderwijs verloren heeft, kan haar niet terugkrijgen.

In het geval, omschreven in het laatste lid van het voorgaande artikel, kan zij door Ons worden teruggegeven.

TITEL II.

Van het openbaar middelbaar onderwijs.

Art. 12. Openbaar middelbaar onderwijs wordt gegeven in:

d. de polytechnische school.

TWEEDE HOODSTUK.

Van de Polytechnische School.

§ 1. *Van de School.*

Art. 39. De polytechnische school is bestemd voor de opleiding:

1°. van aanstaande industriëlen of technologen, die eene grootere mate van theoretische en technische kennis verlangen dan aan eene Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus kan verkregen worden;

2°. van hen, die verlangen zich te bekwamen tot:

a. civiel ingenieur;

b. architect of bouwkundig ingenieur;

c. scheepsbouwkundig ingenieur;

d. werktuigkundig ingenieur;

e. mijnen-ingenieur.

Art. 40. Het onderwijs aan de polytechnische school omvat:

a. de hoogere stelkunde;

b. de bolvormige driehoeksmeting en de analytische meetkunde;

c. de beschrijvende meetkunde en hare toepassingen;

d. de differentiaal- en integraalrekening;

e. het landmeten, waterpassen en de geodesie;

f. de theoretische mechanica;

g. de toegepaste mechanica;

h. de kennis van werktuigen;

i. de mechanische technologie en de werktuigbouwkunde;

k. de toegepaste natuurkunde;

l. de toegepaste, de praktische en de analytische scheikunde;

m. de scheikundige technologie;

n. de kennis van het hedendaagsche fabriekwezen;

o. de delfstofkunde en de aardkunde;

p. de toegepaste aardkunde en de mijnontginning;

q. de metallurgie;

r. de waterbouwkunde, den aanleg van gewone wegen en spoorwegen en den bruggenbouw;

s. de burgerlijke bouwkunde;

t. de scheepsbouwkunde;

u. het rechtlijnig en handteekenen, met toepassing op de verschillende vakken;

v. praktische oefeningen met gereedschap en draaibank;

w. het maken van modellen van werktuigen;

x. de staatshuishoudkunde;

ij. het handelsregt;

z. het administratief regt in betrekking tot den waterstaat, de openbare werken, het mijnwezen en de nijverheid.

Art. 41. Ieder, die als kweekeling der polytechnische school is ingeschreven, stort bij den aanvang van elk studiejaar eene som van *f* 200. Hij verkrijgt daardoor den toegang tot alle lessen der school.

Zij, die slechts enkele lessen wenschen te volgen, betalen, mede bij den aanvang van elk studiejaar, voor lessen, die gegeven worden:

eenmaal 's weeks, *f* 10;

tweemaal 's weeks, *f* 20;

driemaal 's weeks, *f* 30;

viermaal of meermalen 's weeks, *f* 40.

De in dit artikel vermelde gelden worden in 's Rijks schatkist gestort.

§ 2. *Van de leeraren.*

Art. 42. De hoogleeraren en andere leeraren der polytechnische school worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen.

Op hen is mede van toepassing art. 31, luidende:

„Voor de directeuren en leeraren der Rijks-hoogere burger- en landbouwscholen komt, met opzigt tot hunne aanspraak op pensioen, als diensttijd mede in aanmerking de tijd, dien zij krachtens eene vaste aanstelling, van Ons, van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken of van een gemeentebestuur ontvangen, als onderwijzer bij eene openbare inrigting van onderwijs hebben doorgebragt."

§ 3. *Van het bestuur.*

Art. 43. Het bestuur der polytechnische school is opgedragen aan eenen door Ons te benoemen directeur en eenen Raad van bestuur, zamengesteld uit de hoogleeraren der School.

De werkkring en bevoegdheid van den directeur en van den raad van bestuur, hunne betrekking tot het overige onderwijzend personeel en de inwendige regeling der school worden, voor zoover die niet door deze wet zijn bepaald, bij algemeenen maatregel van bestuur vastgesteld.

TITEL IV.

Van het toezigt.

Art. 46. Het oppertoezigt op het middelbaar onderwijs berust bij Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

TITEL V.

Van de eindexamens.

Art. 55. Aan hen, die aan de polytechnische school het onderwijs hebben bijgewoond, wordt eenmaal 's jaars gelegenheid gegeven, om ten gevolge van een examen een getuigschrift of een diploma te verkrijgen.

Tot die examens worden ook toegelaten zij, die het onderwijs aan de school niet hebben bijgewoond.

De examens worden in het openbaar gehouden.

Art. 58. De eindexamens der polytechnische school worden afgenomen door commissiën, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te benoemen. De leden genieten uit 's Rijks schatkist vergoeding voor reis- en verblijfkosten, benevens vacatiegelden.

Art. 59. Zij, die naar het diploma van technoloog, civiel-, bouwkundig-, scheepsbouwkundig-, werktuigkundig-, of mijnen-ingenieur dingen, leggen een eerste examen A af, van gelijken omvang als het in Art. 57 voorgeschreven eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus.

Van dit examen zijn vrijgesteld zij, die het getuigschrift bezitten, verkregen na aflegging van zoodanig examen voor eene der in dat artikel genoemde commissiën.

Art. 60. Het diploma van technoloog wordt door hen, die het in het voorgaande artikel vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van een examen in:

a. de bolvormige driehoeksmeting en de beginselen der analytische meetkunde;

b. de beginselen der beschrijvende meetkunde;

c. die der theoretische en toegepaste mechanica, en van de kennis van werktuigen;

d. die der mechanische technologie;

e. de toegepaste natuurkunde;

f. de toegepaste en analytische scheikunde;

g. de scheikundige technologie;

h. de bouwkunde, voor zooveel betreft de kennis van bouwstoffen en de zamenstelling van eenvoudige gebouwen;

i. het hand- en ornamentteekenen.

Art. 61. Het diploma van civiel ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A. hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de hoogere stelkunde;

b. de bolvormige driehoeksmeting en de analytische meetkunde;

c. de beschrijvende meetkunde;

d. de differentiaal- en integraalrekening;

e. de toegepaste natuurkunde;

f. de analytische scheikunde met betrekking tot de bouwmaterialen;

g. de kennis van bouwstoffen, gebruikelijk zoowel voor bouwkundige als waterbouwkundige werken;

h. de constructie van de onderdeelen van gebouwen;

i. het vervaardigen van eenvoudige bouwkundige en waterbouwkundige teekeningen en handteekenen.

Het derde examen C betreft:

a. de theoretische en toegepaste mechanica en de kennis van werktuigen;

b. de waterbouwkunde, omvattende:

1°. den aanleg van gewone wegen en spoorwegen en dien van bruggen;

2°. den aanleg van zeeweringen;

3°. de kennis der rivieren als afwateringsmiddelen en in betrekking tot de scheepvaart;

4°. den aanleg van kanalen, sluizen, havens en maritime werken;

5°. de hydrographie van ons land, kennis van polders en bemalingen;

c. de burgerlijke bouwkunde, omvattende:

1°. de constructie van eenvoudige gebouwen;

2°. de beginselen der schoone bouwkunst;

d. het situatie-, ornament- en handteekenen, benevens het teekenen van voorwerpen tot de waterbouwkunde behoorende;

e. het maken van ontwerpen, bestekken en begrootingen;

f. de beginselen der geodesie en het praktisch landmeten en waterpassen;

g. het administratief regt in betrekking tot den waterstaat en openbare werken.

Art. 62. Het diploma van architect of bouwkundig ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B is hetzelfde als het examen B, vermeld in het voorgaande artikel.

Het derde examen C betreft:

a. de vakken onder *a* en *e* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. de burgerlijke bouwkunde, de schoone bouwkunst in haren geheelen omvang daaronder begrepen;

c. de waterbouwkunde, voor zooveel betreft den aanleg van verschillende bestratingen, het bouwen van bruggen, sluizen en kaaijen;

d. het theoretisch en praktisch landmeten en waterpassen;

e. het bouwkundig-, ornament- en handteekenen;

f. het administratief regt, in betrekking tot openbare werken.

Art. 63. Het diploma van scheepsbouwkundig ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de vakken onder *a*—*e* van het examen B, vermeld in art. 61;

b. de analytische scheikunde in betrekking tot de materialen voor den scheepsbouw;

c. de kennis der bouwstoffen, bij den scheepsbouw in gebruik;

d. de beginselen van het scheepsteekenen en het handteekenen.

Het derde examen C betreft:

a. het vak *a* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. het teekenen van werktuigen;

c. de scheepsbouwkunde en het scheepsteekenen;

d. de waterbouwkunde en het waterbouwkundig teekenen, voor zooveel betreft werken, die tot de scheepvaart betrekking hebben.

Art. 64. Het diploma van werktuigkundig ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de vakken *a*—*e* von het examen B, vermeld in art. 61;

b. het vak *e*, vermeld in Art. 60;

c. de analytische scheikunde in betrekking tot de materialen voor werktuigen.

Het derde examen C betreft:

a. het vak *a* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. mechanische technologie en werktuigbouwkunde;

c. het vak *h*, vermeld in art. 60;

d. het handteekenen en het teekenen van werktuigen;

e. het administratief regt in betrekking tot fabrieken en werktuigen.

Art. 65. Het diploma van mijnen-ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de vakken *a*—*e* van het examen B, vermeld in art. 61;

b. de delfstofkunde.

Het derde examen C betreft:

a. het vak *a* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. het vak *h*, vermeld in art. 60;

c. het vak *d* van het examen C, vermeld in art. 62;

d. de aardkunde en de toegepaste aardkunde;

e. de mijnontginning;

f. de docimasie;

g. de metallurgie;

h. het teekenen van werktuigen;

i. het administratief regt in betrekking tot het mijnwezen.

Art. 66. Wanneer een der in de voorgaande artikels vermelde examens naar genoegen der commissie is afgelegd, wordt door haar aan den geëxamineerde een getuigschrift of een diploma afgegeven, volgens het model, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken vastgesteld.

Getuigschriften worden afgegeven voor goed volbragte eindexamens der burgerscholen en hoogere burgerscholen, alsmede voor het eerste examen A voor technoloog, en het eerste en tweede examen A en B voor civiel, bouwkundig, scheepsbouwkundig, werktuigkundig en mijnen-ingenieur; diploma's worden afgegeven voor goed volbragte eindexamens als landbouwkundige, technoloog, civiel, bouwkundig, scheepsbouwkundig, werktuigkundig en mijnen-ingenieur.

De getuigschriften worden kosteloos afgegeven; voor het diploma wordt betaald eene som van veertig gulden. Deze gelden worden in 's Rijks schatkist gestort.

Art. 67 al. 3. De commissiën, bedoeld in art. 58, zenden een verslag van hare werkzaamheden aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

TITEL VI.

Van de akte van bekwaamheid.

Art. 82. Ieder, die krachtens deze wet of krachtens vroegere verordeningen hier te lande een diploma van technoloog, civiel-ingenieur, architect of bouwkundig-ingenieur, scheepsbouwkundig-ingenieur, werktuigkundig-ingenieur of mijnen-ingenieur verkregen heeft, is bevoegd onderwijs te geven in de technische wetenschap, en, waarin hij ter verkrijging van zijn diploma een examen heeft afgelegd. Hij behoort daartoe echter in het bezit te zijn van het getuigschrift van goed zedelijk gedrag, vermeld in art. 25. (Af te geven door het dagelijksch bestuur der gemeente of gemeenten, waar men gedurende de twee laatste jaren heeft gewoond.)

REGLEMENT

VOOR DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

§ 1. Van den directeur, den raad van bestuur en de leeraren.

Art. 1.

Het bestuur der polytechnische school is opgedragen aan eenen directeur en eenen Raad van bestuur, zamengesteld uit de Hoogleeraren der school.

De directeur is voorzitter van den Raad.

De secretaris wordt jaarlijks door den Raad uit zijn midden gekozen.

Art. 2.

De Raad vergadert zoo dikwijls hij door den directeur wordt zamengeroepen. De zamenroeping moet geschieden, indien drie leden schriftelijk het verlangen daartoe aan den directeur te kennen geven.

Ieder lid van den Raad is bevoegd in die vergaderingen zoodanige onderwerpen, het onderwijs en de school betreffende, ter sprake te brengen, als hij zal goedvinden.

De Raad stelt, onder nadere goedkeuring van den Minister van Binnenlandsche Zaken, zoodanige voorschriften vast, als ter uitvoering van dit reglement noodig worden bevonden.

ART. 3.

De regeling van het onderwijs geschiedt door den directeur in overleg met den Raad van bestuur. Bij verschil van gevoelen tusschen hem en den Raad, onderwerpt hij met zijne voorstellen het gevoelen van den Raad aan den Minister.

ART. 4.

De directeur doet jaarlijks voor den laatsten October, aan den Minister een uitvoerig verslag van den staat der school gedurende het afgeloopen schooljaar.

ART. 5.

Ieder jaar in de maand Mei wordt het programma der lessen voor het volgend schooljaar in eene algemeene vergadering volgens het 1ste lid van art. 12 bijeengeroepen, vastgesteld en vóór den 1sten Juni aan den Minister ter bekrachtiging aangeboden.

ART. 6.

Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis van den directeur wordt zijne betrekking tijdelijk waargenomen, door den ondsten Hoogleeraar in jaren, totdat de Minister in de tijdelijke waarneming zal hebben voorzien.

ART. 7.

Is een der Hoogleeraren of leeraren door ongesteldheid of andere wettige reden verhinderd onderwijs te geven, dan verwittigt hij daarvan aanstonds den directeur.

Om geene andere reden mag het onderwijs worden nagelaten zonder vergunning van den directeur.

Voor eene afwezigheid van eenen Hoogleeraar of leeraar ge-

durende langer dan eene week wordt de vergunning van den Minister gevorderd, welke door tusschenkomst van den directeur wordt gevraagd.

ART. 8.

Bij ontstentenis van eenen Hoogleeraar of leeraar gedurende langer dan eene week kan het onderwijs door den directeur, na overleg met den Raad van bestuur, tijdelijk aan eenen anderen worden opgedragen. Hiervan wordt onmiddellijk kennis gegeven aan den Minister.

ART. 9.

De directeur is bevoegd de lessen en praktische oefeningen zoo dikwijls bij te wonen, als hij noodig oordeelt.

ART. 10.

De directeur doet zich, zoo dikwijls hij zulks noodig oordeelt, door de Hoogleeraren en leeraren schriftelijk verslag geven van den toestand van het hun opgedragen onderwijs en van de vorderingen der leerlingen.

Deze verslagen worden, minstens éénmaal 's jaars, in eene vergadering van den Raad van bestuur door den direkteur medegedeeld en overwogen.

ART. 11.

De leeraren zijn bevoegd aan den directeur en aan den Raad van bestuur zoodanige voorstellen te doen, als zij in het belang der school wenschelijk achten.

ART. 12.

De directeur is bevoegd de leeraren met de Hoogleeraren tot

eene algemeene vergadering bijeen te roepen, telkens wanneer hij het noodig acht.

Eveneens kunnen, ter behandeling van zaken het onderwijs betreffende, door den directeur gedeeltelijke vergaderingen worden bijeen geroepen van de Hoogleeraren en leeraren, die onderwijs geven aan eene der afdeelingen der school, vermeld in art. 39 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50).

De directeur is verpligt eene algemeene of eene gedeeltelijke vergadering bijeen te roepen, wanneer hem door drie zijner ambtgenooten het verlangen daartoe schriftelijk wordt te kennen gegeven.

Art. 13.

De directeur heeft het algemeene toezigt over de verzamelingen en werkplaatsen. Geene aankoopen of bestellingen worden daarvoor gedaan dan na zijne magtiging.

Art. 14.

De zorg voor de verzamelingen en werkplaatsen is opgedragen aan de Hoogleeraren en leeraren, belast met het onderwijs in de vakken, waarbij daarvan gebruik wordt gemaakt.

Dient eene verzameling of werkplaats voor het onderwijs van meer dan eenen Hoogleeraar of leeraar, dan wordt het beheer daarvan geregeld door den Raad van bestuur.

Art. 15.

Het bewaren der bibliotheek is opgedragen aan eenen bibliothecaris, door den Minister aan te stellen.

Voor het gebruik der bibliotheek wordt door den directeur, in overleg met den Raad van bestuur, een reglement ontworpen en door den Minister vastgesteld.

Art. 16.

De ambtenaar, onder den directeur met het dagelijksch beheer der gebouwen en meubelen belast, te gelijk klerk van den directeur, wordt, als de bedienden, bij de school benoemd en ontslagen door of van wege den minister.

§ 2. Van de leerlingen.

Art. 17.

Niemand wordt tot de lessen der Polytechnische School toegelaten, dan na door den directeur te zijn ingeschreven en de verschuldigde gelden te hebben betaald.

De inschrijving geschiedt kosteloos en wordt bij den aanvang van ieder schooljaar herhaald.

Bij de inschrijving ontvangt ieder een exemplaar van het programma der lessen, en bij de eerste inschrijving een exemplaar van dit reglement.

Art. 18.

In geen geval kan aanspraak worden gemaakt op terugbetaling van gestorte schoolgelden.

Art. 19.

Het staat aan ieder ingeschrevene vrij de lessen te volgen, die hij verkiest.

Hij geeft daarvan kennis aan den directeur, welke aan de betrokken Hoogleeraren en Leeraren opgave doet van de namen der leerlingen, die hunne lessen wenschen te volgen.

Art. 20.

De leerlingen zijn verplicht zich gedurende de lessen ordelijk

te gedragen. Indien zij de orde storen, moeten zij zich, op bevel van den leeraar verwijderen.

De leeraar geeft van het voorgevallene onmiddellijk kennis aan den directeur.

ART. 21.

Bij herhaald onordelijk gedrag gedurende de lessen, of bij onzedelijk gedrag daar buiten, en bij wederkeerende ongehoorzaamheid aan de reglementaire voorschriften in het algemeen, kan aan eenen leerling door den Raad van bestuur, op voorstel van den directeur, het verder bijwonen der lessen ontzegd worden.

ART. 22.

Ieder leerling is verplicht voor den directeur of voor den Raad van bestuur te verschijnen, wanneer hij daartoe van den directeur eene oproeping ontvangen heeft.

ART. 23.

De cursus vangt aan den eersten Maandag in September.

Er zijn drie vacantiën, eene van 1 Juli tot den aanvang van den volgenden cursus, eene met Kerstmis en eene met Paschen, elk van tien dagen. De directeur bepaalt den dag op welken de beide laatstgenoemde vacantiën aanvangen.

De nu volgende artikelen over het voorbereidend onderwijs zijn niet meer van kracht, daar bij Kon. besluit van 31 Mei 1865 (*Stbl.* n⁰ 57) o. a. bepaald is: „dat het voorbereidend onderwijs aan de polytechnische school zal ophouden met het einde van den cursus 1865/1866."

De overgangsbepalingen zijn nu ook niet meer van belang.

Dit reglement behoort bij het Kon. besluit van 30 Juni 1864. (*Stbl.* n⁰ 81.)

REGLEMENT

VOOR

het gebruik van de Bibliotheek

DER

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

1. De bibliotheek is geopend, Zon- en Feestdagen uitgezonderd, iederen namiddag van 12 tot 4 ure en iederen avond, behalve des Zaterdags: van 7 tot 10 ure; in de Kerst- en de Paaschvacantie iederen namiddag van 12 tot 4 ure; in de zomervacantie iederen Maandag en Donderdag namiddag van 2 tot 4 ure.

Op deze uren zal altijd een assistent tegenwoordig zijn, bereid tot het verschaffen van inlichtingen en hulp.

Docenten der Polytechnische school staat het bezoeken van de bibliotheek, buiten de genoemde uren, van des voormiddags 9 tot 12 ure vrij.

2. In de bibliotheek is een catalogus voorhanden, benevens een register van later bijgekomen boeken. Zij mogen niet van de voor hen bestemde plaats worden weggenomen.

De door de bezoekers in handen genomen boeken moeten door hen met zorg weder op hunne juiste plaats worden weggeborgen.

3. Docenten en leerlingen der Polytechnische school kunnen voor hun eigen gebruik werken uit de bibliotheek, tegen be-

hoorlijk ontvangbewijs, ter leen bekomen, laatstgenoemden op persoonlijke aanvraag.

Voor personen, die niet tot de school behooren, wordt daartoe eene bijzondere vergunning van den directeur of van den bibliothecaris vereischt.

4. De gewone tijd, waarvoor boeken uitgeleend worden, is veertien dagen.

Indien na verloop van dien tijd het werk nog langer begeerd wordt, kan de termijn van teruggaaf door den bibliothecaris verlengd worden, echter slechts ingeval het werk door niemand anders verlangd wordt en onder verbindtenis van onverwijlde terugzending, zoodra zulks het geval mocht zijn.

5. Van de uitgeleende werken wordt door den bibliothecaris register gehouden, dat steeds in de biblioteek voorhanden zal zijn.

In de bibliotheek wordt gelegenheid gegeven tot het schriftelijk aanvragen van uitgeleende werken. Aan dergelijke aanvraag wordt, nadat het verlangde werk weder is ingekomen, zoo spoedig mogelijk voldaan, en wel, indien hetzelfde werk door meer dan één persoon verlangd wordt, in de volgorde waarin de aanvragen zijn geschied.

6. Niemand mag meer dan 10 banden te gelijk ter leen hebben, zonder vergunning van den directeur of van den bibliothecaris.

7. Teekeningen, kaarten, platen, plaatwerken, handschriften, woordenboeken, losse nommers van tijdschriften, of vervolgwerken kunnen niet dan bij uitzondering worden ter leen verstrekt, ingevolge eene bijzondere vergunning van den directeur of van den bibliothecaris, aan wien de beslissing toekomt of eenig werk onder de bepaling van dit artikel valt.

8. De tijdschriften moeten gedurende de twee eerste maanden, nadat zij zijn ingekomen, steeds van Maandag ochtend 9 tot Zaterdag namiddag 4 ure in de bibliotheek aanwezig zijn.

De bibliothecaris heeft echter de bevoegdheid om bij uitzondering en voor zoolang hiertegen door geen van de docenten bedenking wordt gemaakt, de nieuw ingekomen nommers van tijdschriften, die meer bepaaldelijk op het vak van een der docenten betrekking hebben, aan dien docent, alvorens zij in de bibliotheek ter lezing worden gelegd, voor den tijd van eene week ten gebruike te geven.

9. De afgifte en het weder in ontvangst nemen van werken geschiedt alleen des avonds en Maandag en Donderdag namiddag van 1 tot 4 ure.

De bibliothecaris heeft echter de bevoegdheid hier van af te wijken.

10. Van 1 tot 10 Juli kan geen aanspraak worden gemaakt op het ter leen bekomen van boekwerken. Vóór 1 Juli moeten alle uitgeleende werken terug bezorgd worden. In bijzondere gevallen, ter beoordeeling van den bibliothecaris, moeten, op diens schriftelijke aanvraag, de uitgeleende werken ook binnentijds onmiddellijk terug bezorgd worden.

11. Ieder is verantwoordelijk voor de schade aan eenig door hem ontvangen werk, terwijl het in zijn bezit was, toegebracht, en is gehouden bij verlies of bederf, de waarde van het geheele werk — van tijdschriften den geheelen jaargang — te vergoeden, in zooverre namelijk geene enkele deelen of nommers te bekomen zijn. Echter kan in bijzondere gevallen met eene mindere schadevergoeding genoegen genomen worden.

Vergoeding is opvorderbaar van ieder, die, na tweemaal schriftelijk door den bibliothecaris daartoe te zijn uitgenoodigd, nalatig blijft in het terugzenden van eenig werk.

De beslissing of vergoeding behoort te worden gevorderd, en zoo ja, de bepaling tot welk bedrag, staat aan den bibliothecaris.

Zoolang aan de vordering tot vergoeding niet is voldaan, worden den betrokken persoon geene werken uitgeleend.

12. In de bibliotheek mogen geene overjassen, hoeden, rottingen en dergelijke worden medegebracht, er mag niet dan op fluisterenden toon gesproken en niet gerookt worden.

13. In gevallen, waarin dit reglement niet voorziet, beslist de directeur, zooveel mogelijk in overleg met den bibliothecaris.

Ontworpen in overleg met den Raad van Bestuur.

DELFT, den 19 November 1867.

De Directeur der Polytechnische school,
(Get.) L. COHEN STUART.

Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 30 November 1867, n°. 222, 5e afdeeling.

VOORSCHRIFT

omtrent de toelating en het gebruik van het Scheikundig Laboratorium

DER

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

1. In het Scheikundig Laboratorium worden toegelaten alle kweekelingen der Polytechnische school, die daartoe bij den directeur zijn ingeschreven, en wel voor de uren, die daartoe door het programma der lessen zijn aangewezen.

2. Zij zijn gehouden voor hunne intrede in het laboratorium eene waarborgsom te storten, waaruit zal worden vergoed, al wat door hen wordt gebroken of door hun toedoen in het ongereede geraakt. Deze som bedraagt *f* 15,— voor eerstbeginnenden in de scheikundige analyse, en *f* 40,— voor hen, die zich met onderzoekingen en bereidingen van grooten omvang wenschen bezig te houden.

3. De stoffen, voor scheikundige onderzoekingen benoodigd, worden aan hen, die in het Laboratorium werkzaam zijn, kosteloos verstrekt. Van de apparaten, die den kweekelingen der Polytechnische School in gebruik worden gegeven, wordt nauwkeurig aanteekening gehouden, en daarvan zal door hen jaarlijks voor het begin der zomervacantie verantwoording moeten gedaan worden.

4. Mocht het in den loop van den cursus blijken, dat de

door kweekelingen verschuldigde vergoeding bijna zooveel bedraagt als het door hen gestorte waarborgkapitaal, zoo zal eene nieuwe waarborgsom worden gevorderd.

Aan hen, die na drie dagen daartoe te zijn aangemaand, deze som niet hebben gestort, zal de toegang tot het Laboratorium ontzegd worden, zoolang totdat zij de hun opgelegde verplichting zijn nagekomen.

5. De kweekelingen der Polytechnische School zullen, vóór het verlaten van het Laboratorium, bij gelegenheid der zomervacantie, of wanneer zij die inrichting op eenen anderen tijd van den cursus vaarwel zeggen, de sleutels van hunne kasten en laden moeten afgeven. Deze overgave geschiedt in elk geval voor de afrekening van het waarborgkapitaal.

6. Ieder kweekeling der Polytechnische School, die in het Laboratorium werkzaam is, is aansprakelijk voor de zaken, die hem van wege die inrichting zijn toevertrouwd.

Aldus vastgesteld door den Raad van bestuur der Polytechnische School in zijne vergadering van heden 10 Augustus 1864.

(Get.) L. COHEN STUART.

Voorzitter.

VOORSCHRIFT

omtrent de Praktische oefeningen met Gereedschap en Draaibank en in het maken van Modellen

AAN DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

1. Tot de praktische oefeningen met gereedschap en draaibank en het maken van modellen worden toegelaten alle kweekelingen der Polytechnische School, die daartoe bij den directeur zijn ingeschreven, en wel voor de uren, welke op den rooster der lessen zijn aangewezen.

2. Indien het aantal van de kweekelingen, die op dezelfde uren wenschen werkzaam te zijn, te groot is, om allen te gelijk daartoe de gelegenheid te geven, zullen zij zich hebben te gedragen naar de door den directeur vast te stellen splitsing.

3. Zij zullen zich voor hunne eigene rekening voorzien van de meestbenoodigde gereedschappen, als: beitels, schaven, zagen, enz. en tot berging van deze van eene kist, voor welke eene geschikte plaats zal worden aangewezen.

4. Die gereedschappen zullen voor ieder van de kweekelingen voorzien zijn van een bijzonder merkteeken, na gemaakt gebruik behoorlijk worden weggeborgen en slechts met vergunning van den eigenaar door anderen mogen gebruikt worden.

5. De kweekelingen zullen zelve hunne beitels slijpen, hunne schaven stellen en in het algemeen de hun toebehoorende gereedschappen in goeden staat onderhouden.

Voor een en ander zullen hun de noodige aanwijzingen worden gedaan.

6. Zij zullen van de werktuigen en gereedschappen der modelmakerij slechts met vergunning van den leeraar in het modelmaken mogen gebruik maken.

7. Zij zijn voor de hun ten gebruike afgestane werktuigen en gereedschappen der modelmakerij aansprakelijk. In alle gebreken, welke door hun toedoen mogten ontstaan, zal voor hunne rekening worden voorzien.

8. De benoodigde min kostbare houtsoorten zullen hun kosteloos verschaft worden. Zij, die andere materialen wenschen te bewerken, zullen deze zelve moeten bekostigen.

9. Het is den kweekelingen niet geoorloofd aan het dienstdoend personeel eenig werk op te dragen, of op welken grond ook belooningen te doen toekomen.

10. Onverminderd de bepaling van Art. 20 van het reglement, kan bij tekortkomen aan de uit dit voorschrift voortspruitende verpligtingen, de toegang tot de werkzaal door den directeur worden ontzegd.

Aldus vastgesteld door den raad van bestuur in zijne vergadering van heden 27 October 1864.

(Get.) L. COHEN STUART,
Voorzitter.

De modelzaal der Polytechnische School is geopend des Maandags namiddags van 1—4 uur.

MEDEDEELINGEN,

DIE

VOOR DEN AANSTAANDEN INGENIEUR

van belang kunnen zijn.

EEN WOORD TOT INLEIDING.

Evenals de Commissie tot Redactie van den Almanak voor 1880, zal ook deze Commissie eene plaats inruimen voor de rubriek: »*Mededeelingen die voor den aanstaanden Ingenieur van belang kunnen zijn.*" Zij gaat op 't ingeslagen pad voort en hoopt werkelijk aan 't verlangen van de commissie van 1879 voldaan te hebben en een stap verder te hebben gedaan in de door haar aangegeven richting.

Werden in den vorigen Almanak eenige beschouwingen ingelascht omtrent de Waterschappen, zoo meende de Commissie deze dit jaar te moeten vervangen door het »Verslag van 19 April 1836" van de Commissie tot uitbrenging van een rapport, omtrent de wenschelijkheid van 't aanleggen van ijzeren spoorwegen hier

te lande. Dit verslag van de hand van den voorzitter Mr. A. R. Falck, werd door de Commissie tot Redactie beschouwd een zoo eigenaardig licht te werpen op de ontwikkeling der spoorwegen hier te lande, dat zij niet aarzelde een plaats onder de »Mededeelingen" hiervoor af te staan.

De geschiedkundige bijzonderheden omtrent den aanleg van Staatsspoorwegen, meende zij dit jaar te mogen weglaten en dus met betrekking hiertoe naar den vorigen almanak te verwijzen.

Behoudens enkele kleine wijzigingen werd de hoofdinhoud van den vorigen Almanak gevolgd.

Den Hooggeleerden Heer Mr. B. H. Pekelharing komt verder hier een welgemeend woord van dank toe, voor de welwillendheid en de bereidvaardigheid, waarmede ZHgel. ook dit jaar weder, de Commissie ter zijde heeft willen staan.

De Commissie tot Redactie van den Almanak voor 1881.

INLICHTINGEN.

Het doel van de Commissie was tweeledig:

I. Belangrijke bijzonderheden onder het oog van den lezer te brengen.

II. Den lezer de plaatsen aan te wijzen, waar hij mededeelingen, te uitgebreid voor dit boekje, kan vinden.

De bronnen waaruit geput werd, waren voornamelijk:

a. Staats-Almanak voor het Koninkrijk der Nederlanden. (S. P.)

b. Regeerings-Almanak voor Nederlandsch-Indië. (S. P.)

c. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. (C. 11.)

d. Bijvoegsel op dit Staatsblad, bevattende belangrijke Kon. besluiten of Ministriëele beschikkingen, welke niet in het Staatsblad voorkomen. (C. 13 en 14.)

e. Alphabetisch register op het Staatsblad. (C. 12.)

f. " " " " Bijvoegsel op het Staatsbl. (C. 15.)

g. Staatsblad uitgegeven door Mr. Lohman, waarin zijn weggelaten alle Wetten en besluiten, welke niet meer van kracht zijn en de Wetten en besluiten voorkomen, zooals ze later zijn gewijzigd. (C. 55.)

h. *Luttenberg's* verzameling van Wetten, besluiten, beschikkingen enz. van 1813 af. (C. 73.)

i. *Boogaard.* Wetten, decreeten, besluiten en tractaten op den Waterstaat in Nederland. Met aanteekeningen. (C. 37.)

k. *Van Citters* en *van Roosendaal.* Wetten, besluiten, enz. betreffende de Spoorwegen in Nederland. (C. 74.)

l. Staatsblad van Nederlandsch Indië. (C. 24.)

m. Klapper op dit Staatsblad. (1816—1876.) (C. 78.)

n. Staatscourant.

o. Bijblad van de Staatscourant, bevattende de Handelingen van de Staten-Generaal, en hiervan voornamelijk de Bijlagen, waaronder ook de Begrooting voor Nederland als Bijlage A en die voor Indië als Bijlage B afzonderlijk voorkomen.

---

a en *b* bevinden zich op de Phoenix, *c*—*o* op de Bibliotheek der Polytechnische School, onder de rubriek: *Rechtwetenschappen* en onder de letters en nummers, die er achter zijn geplaatst.

Alle Staatsbladen en alle andere werken zijn elk voor zich nog weder van een afzonderlijk register voorzien.

Van groot belang is ook: *Verslag aan den Koning over de openbare werken.* (Verschijnt eenmaal in het jaar.) (Waterbouwkunde. Wegen en bruggen. A. 1.)

INHOUD

van het gedeelte betreffende

NEDERLAND.

DEPARTEMENT VAN WATERSTAAT, HANDEL EN NIJVERHEID.

Blz.

Het Departement 85

Afdeeling Waterstaat.

Organisatie van het Corps Ingenieurs van den Waterstaat.... 86
Reglementaire verordening en instructie voor de ambtenaren van den Waterstaat 92
Personeel van den Waterstaat..... 105
Ontwerp-begrooting voor het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Dienst 1881. II. Afdeeling: Waterstaat.... 109
Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op bovengemelde begrooting..... 112
Provinciale Waterstaatsdienst 117
Beheer der Landsgebouwen..... 118

Spoorwegen.

Rapport van de Commissie van 19 Februari 1836..... 119
Personeel bij den aanleg der Staatsspoorwegen 148
Ontwerp-begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen, dienst 1881..... 149
Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op bovengemelde begrooting 154
Toezicht op de Spoorwegdiensten 156

Blz.
Exploitatie der Staatsspoorwegen 157
Maatschappij tot Exploitatie der Staatsspoorwegen..... 158
Personeel van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen 160
Exploitatie van Staatsspoorwegen door de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij voor rekening van den Staat. (Zie de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.) 164
Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij 165
Nederlandsche Rijn-Spoorwegmaatschappij 166
Centraal- en andere Spoorwegmaatschappijen..... 168

Verschillende Vereenigingen.

Amsterdamsche Kanaal-Maatschappij..... 170
Koninklijk Instituut van Ingenieurs..... 172
Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs..... 174
Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst 175

Afdeeling Nijverheid en Landbouw.

Toezicht op het Stoomwezen (Organisatie.)..... 176
Personeel voor het Toezicht op het Stoomwezen..... 179
Ontwerp-begrooting voor het Toezicht op het Stoomwezen. Dienst 1881 181
Toezicht op het Mijnwezen..... 181

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Het Departement 184

Afdeeling Materieel.

Organisatie van het Corps Ingenieurs der Marine..... 184
Personeel van het Corps Ingenieurs der Marine 187
Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting van het Departement van Marine. Afdeeling Scheepsbouw. Dienst 1881..... 188

NEDERLAND.

DEPARTEMENT VAN WATERSTAAT, HANDEL EN NIJVERHEID.

Bij Koninklijk Besluit van 6 November 1877 (*Stbl.* 194) is, met ingang van dien dag ingesteld een departement van algemeen bestuur, dat den naam zal dragen van het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Aan het hoofd van dat departement is de zorg opgedragen voor de uitvoering der wetten en wettelijke verordeningen betreffende den waterstaat, de spoorwegen, de posterijen, de telegraphie. de openbare middelen van vervoer, de scheepvaart, de Rijn-, Maas- en Scheldevaart, de zeevisscherijen, de stoomtoestellen, de inrichtingen welke gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken, het ijkwezen, de landverhuizers, het mijnwezen en de octrooien.

Het Departement.

Minister: Jhr. G. J. G. KLERCK,

Audientie Donderdag ten 12 ure.

Secretaris-Generaal: J. F. BOOGAARD.

Afdeelingen Waterstaat A en B.

Raadadviseur: J. G. W. Fijnje.

Waterstaat A.

Rivieren, Kanalen, Wegen, Zee- en Havenwerken, Indijkingen, Waterschappen, enz.

Referendaris, chef der afdeeling: W. F. Koster.
Hoofdcommiesen: Jhr. J. H. A. Roëll.
D. de Haan.
J. Margadant.
Mr. N. J. v. IJsselsteijn.

Waterstaat B.

Aanleg van Staatsspoorwegen. Toezicht op de Spoorwegen voor welker aanleg en exploitatieconcessie is verleend.

Directeur chef der afdeeling: N. T. Michaëlis.
Hoofdcommies: Jhr. E. van Citters.

Afdeeling Handel en Nijverheid.

Administr., chef der afd.: Mr. W. A. baron v. Verschuer.
Hoofdcommies: J. P. Breedveld.

AFDEELING WATERSTAAT.

Organisatie van het corps Ingenieurs van den Waterstaat.

Eene reorganisatie van het korps Ingenieurs en Opzichters van den Waterstaat, waardoor alle vroegere organisatien zijn vervallen, is vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 8 Februari 1849 (Stbl. 6), sedert gewij-

zigd bij de Koninklijke Besluiten van 1851 (Stbl. 146), 1853 (Stbl. 9), 1854 (Stbl. 2), 1855 (Stbl. 3), 1857 (Stbl. 190), 1866 (Stbl. 16), 1870 (Stbl. 48), 1871 (Stbl. 96), 1873 (Stbl. 31), 1874 (Stbl. 20), 1876 (Stbl. 165.)

Door het Koninklijk Besluit van 1876 (Stbl. 165) zijn ingetrokken:

Art. 9 van	het	Koninklijk	Besluit	van	1849	(Stbl. 6)
	het	»	»	»	1854	(» 2)
Art. 3 van	het	»	»	»	1855	(» 3)
	het	»	»	»	1871	(» 96)
	het	»	»	»	1873	(» 31)

Ten gevolge van deze herhaalde wijzigingen, is het korps Ingenieurs van den Waterstaat nu als volgt georganiseerd:

Art. A.

Ter geregelde uitoefening van het vast te stellen bestuur van, en het toezicht op den Waterstaat, zullen er in het rijk zijn elf districten en twee inspectiën.

Art. B.

Het 1e	district	bestaat	uit	de	provincie	Groningen.
» 2e	»	»	»	»	»	Friesland.
» 3e	»	»	»	»	»	Drenthe.
» 4e	»	»	»	»	»	Overijssel.
» 5e	»	»	»	»	»	Gelderland.
» 6e	»	»	»	»	»	Noord-Brabant.
» 7e	»	»	»	»	»	Limburg.
» 8e	»	»	»	»	»	Utrecht.
» 9e	»	»	»	»	»	N.-Holland.
» 10e	»	»	»	»	»	Z.-Holland.
» 11e	»	»	»	»	»	Zeeland.

Art. C.

(Koninklijk Besluit van 1866, Stbl. 16.)

De eerste inspectie bestaat uit de 1e, 2e, 3e, 4e, 5e en 7e districten.

De tweede uit de 6e, 8e, 9e, 10e en 11e.

Art. 6.

In elke inspectie is één Inspecteur. (*)

De algemeene dienst van den Waterstaat kan door Ons aan een Hoofd-Inspecteur, Inspecteur of Hoofd-Ingenieur worden opgedragen (1870, Stbl. 48).

Het beheer der groote rivieren is sedert 1 Januari 1875 van den gewonen waterstaatsdienst in de districten gescheiden en, onder den Inspeeteur in algemeenen dienst, opgedragen aan een Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat.

Voor dat beheer zijn vijf arrondissementen ingesteld. Deze zijn:

Eerste Arrondissement.		Boven-Rijn en Waal.
Tweede	»	Neder-Rijn, Lek en Nieuwe Maas.
Derde	»	IJssel in Gelderland en Overijssel, Zwarte Water en Zwolsche diep.
Vierde	»	Beide Merweden, Dordtsche waterwegen en Linge.
Vijfde	»	Boven-Maas en Amer.

(*) Sedert eenigen tijd zijn er maar twee Inspecteurs en is de Inspecteur in de 2e inspectie, de Heer Jhr. J. R. T. Ortt, tevens belast met de 1e inspectie, terwijl de andere Inspecteur, de Heer P. Caland, belast is met den algemeenen dienst en het beheer der groote rivieren.

In elk district is een Hoofd-Ingenieur (1855, Stbl. 3).

De dienst van den Hoofd-Ingenieur in het 3e en 8e district kan door Ons aan een der ander nevensgelegen districten worden opgedragen (1866, Stbl. 16).

In elk district worden zooveel Ingenieurs en Adspirant-Ingenieurs geplaatst, als de behoefte van den dienst zal vorderen.

ART. E.

(1870, Stbl. 48.)

Behalve de Inspecteurs, bedoeld bij Art. D, kunnen door Ons benoemd worden:

Vijf	Hoofd-Ingenieurs	1e klasse.
Zes	»	2e »
Dertien	Ingenieurs	1e »
Vijftien	»	2e »
Acht	»	3e »
Zes	Adspirant-Ingenieurs.	

ART. F.

(1853, Stbl. 9 en 1870, Stbl. 48.)

De jaarlijksche bezoldiging der bij Art. D en C bedoelde ambtenaren wordt bepaald als volgt: (*)

De Inspecteurs	*f* 4000,—
De Hoofd-Ingenieur 1e klasse	» 3000,—
De » 2e »	» 2500,—
De Ingenieurs 1e klasse	» 2000,—
De » 2e »	» 1500,—
De » 3e »	» 1000,—
De Adspirant-Ingenieurs	» 900,—

(*) De hierop voorgestelde wijzigingen zijn te vinden in de ontwerp-begrooting voor 1881. (Zie pag. 109)

Art. G.

(1851, Stbl. 46.)

De abonnementen voor reis-, verblijf- en bureaukosten bedragen voor een: (*)

Inspecteur	*f* 1400,—
Hoofd-Ingenieur in het 1e, 2e of 7e district	» 1000,—
» » » 4e. 5e of 6e »	» 1100,—
» » » 9e, 10e of 11e »	» 1200,—
Ingenieurs waarn. Hoofd-Ingenieurs in het 3e en 8e district	» 1000,—
Ingenieur in het 1e, 2e, 7e of 8e district	» 700,—
» » » 4e, 6e of 11e district	» 800,—
» » » 5e, 9e of 10e »	» 900,—
Adspirant-Ingenieur	» 500,—

Bijaldien door onvoorziene werkzaamheden of andere oorzaken, deze abonnementen mochten worden bevonden ontoereikend te zijn, zal Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid tot verbetering daarvan een voordracht kunnen doen.

In geval van buitengewone correspondentie, ijsgang enz. zullen de reiskosten vergoed worden, volgens het Koninklijk Besluit van 17 Maart 1840 No. 69.

De vergoeding voor verblijfkosten bedraagt voor elken dag, voor een:

Hoofd-Inspecteur of Inspecteur (1857, Stbl. 190)	*f* 6,—
Hoofd-Ingenieur	» 5,—
Ingenieur	» 3,—
Adspirant-Ingenieur	» 2,—

(*) Deze regeling dateert van 1851 (Stbl. 146). Na dien tijd hebben er herhaaldelijk veranderingen plaats gehad.

Voor de dagen welke men op reis is, mogen geene verblijfkosten worden in rekening gebracht.

Art. H.

Bij Koninklijk Besluit van 1876 (Stbl. 162) werd het korps van vaste Opzichters geregeld als volgt:

25	Opzichters	1e	klasse	op	een	tractement	van		*f* 1500,—
25	»	2e	»	»	»	»	»	»	1300,—
25	»	3e	»	»	»	»	»	»	1200,—
25	»	4e	»	»	»	»	»	»	1000,—

De Opzichters worden aangesteld door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Art. I.

De Minister stelt instructies voor de ambtenaren van den Waterstaat vast.

Art. K.

De Staten der Provincies zijn gehouden voor de Rijkswerken, welker beheer en bekostiging hun door het Koninklijk Besluit van 17 December 1819 (Stbl. 1) zijn opgedragen, gebruik te maken van den Hoofd-Ingenieur of van den Ingenieur met den dienst belast, onder verplichting van $^2/_3$ der abonnementen te dragen en opzichters aan te stellen.

Ten aanzien van Provinciale en andere werken, kan op aanvraag, van de Ambtenaren van den Waterstaat gebruik worden gemaakt, onder verplichting van billijke vergoeding aan die ambtenaren.

In beide gevallen volgen deze de bevelen der Staten op

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Maart 1849 is vastgesfeld eene *Reglementaire Verordening* en *Instructie*, ter uitvoering van het Koninklijk Besluit van 8 Februari 1849 (Stbl. 6) houdende reorganisatie van het corps Ingenieurs van den Waterstaat.

Deze instructie is gewijzigd bij Ministeriëele beschikking van 4 April 1860.

Ze luidt nu als volgt:

I. *Van de inspecteurs.*

Art. 1. De roeping der inspecteurs is, de belangen van het Rijk voor te staan, en die met de belangen der verschillende besturen en der ingezetenen te vereenigen, in dier voege, dat behoudens de eerste ook die der laatste bevorderd worden.

2. Hun werkkring van toezicht strekt zich in de eerste plaats uit tot alle werken, die ten koste van het Rijk worden gemaakt of onderhouden.

Wijders over alles wat betreft den waterstaat, de wegen, bruggen en veren daaronder begrepen, zonder onderscheid of de kosten daarvan worden betaald uit 's lands kas, of op eene andere wijze gevonden, en voor zooverre derzelver invloed in verband staat met de algemeene landsbelangen.

3. Zonder bijzondere lastgeving van den Minister van Binnenlandsche Zaken, hebben de inspecteurs nimmer eenig bestuur of beheer over werken, uitgezonderd in gevallen van dringende noodzakelijkheid en bij afwezigheid of ontstentenis der gewone waterstaats-ambtenaren.

Zij zijn evenwel bevoegd aan de hoofd-ingenieurs, of bij hunne afwezigheid, aan de andere waterstaats-ambtenaren hunne meening te uiten, die door deze in behoorlijke overweging wordt genomen.

4. Wanneer bij uitzondering het beheer van eenig werk door den Minister aan een der inspecteurs is opgedragen, volgt deze de regelen, welke omtrent zoodanig beheer voor de hoofd-ingenieurs zijn voorgeschreven.

5. Bij de werken, die van Rijkswege in hunne inspectiën worden gemaakt of onderhouden, zien zij toe, dat deze, overeenkomstig de goedgekeurde bestekken en ontwerpen, worden uitgevoerd.

Bij hunne inspectiën kunnen zij zich door de hoofd-ingenieurs, of bij ontstentenis van deze, door andere ambtenaren doen vergezellen,

Zij geven bericht van hunne bevinding aan den Minister.

6. De inspecteurs houden een streng toezicht over het personeel der waterstaats-ambtenaren, en maken zich bekend met hunne kunde, dienstijver en gedrag.

In den aanvang van ieder jaar doen zij een gemeenschappelijk rapport aan den Minister nopens al de leden van het corps, opdat deze in betrekking tot kunde, dienstijver, gedrag en geschiktheid oordeele, wie bij bevordering in aanmerking kan komen, of wie in een of ander opzicht, onverhoopt, eenige terechtwijzing moet ontvangen.

7. Van tijd tot tijd, en vooral in het tijdvak dat de werken worden uitgevoerd, doen zij inspectiën der voornaamste werken, in artikel 2 bedoeld.

Zij verzekeren zich van den staat der voornaamste waterkeerende dijken en sluizen.

8. Bij buitengewone of algemeene rivier-correspondentie, voeren zij bevel overeenkomstig het reglement voor den dienst der rivier-correspondentie, en alle ambtenaren van den waterstaat daarbij geplaatst, staan alsdan bepaaldelijk onder hunne orders.

9. De inspecteurs staan in onmiddelijke betrekking tot den Minister, met wien zij eene geregelde briefwisseling voeren.

Zij zijn bevoegd, zoowel onderling als met de hoofd-ingenieurs, in briefwisseling te komen, inlichtingen en opgave te vragen, ter geregelde volbrenging hunner dienstwerkzaamheden.

Zij zijn ook bevoegd in briefwisseling te treden met de provinciale Gouverneurs en Gedeputeerde Staten, en gehouden hun inlichtingen en berichten te geven.

Eindelijk zijn zij bevoegd, in enkele voorkomende gevallen, inlichtingen te verzoeken van waterschappen, gemeenten en andere besturen.

II. *Van de hoofd-ingenieurs.*

10. De Hoofd-ingenieurs houden het oog op de deugdelijke uitvoering der werken, overeenkomstig de daarvoor goedgekeurde bestekken.

In den regel doen de ingenieurs opnemingen der werken, en maken daarvan verbaal op. De hoofd-ingenieurs zijn evenwel bevoegd dat zelve te doen; voor zeer belangrijke werken wordt hun dit aanbevolen.

Zij geven de certificaten van betaling af.

Zij dragen in tijds de maatregelen tot onderhoud der werken voor.

11. De hoofd-ingenieurs vervaardigen de ontwerpen

van alle werken in hun district, maken of doen opmaken de berekeningen en begrootingen van kosten, benevens goede en volledige bestekken, zorgende dat de prijzen gesteld worden overeenkomstig de plaatselijke en tijdelijke omstandigheden, alsmede naar den aard der bewerkingen.

In de geleidende missive, bij de inzending, of in de memorie van toelichting, wordt het doel van het werk, en de bijzondere constructiën, naarmate van het belang der zaak, min of meer ontwikkeld of beredeneerd.

Alle ontwerpen van werken, worden door tusschenkomst der Gouverneurs aan den Minister gezonden.

De hoofd-ingenieurs wonen de aanbestedingen bij, en maken een beknopt rapport van den afloop, houdende hunne consideratiën over den aannemingsprijs, de geschiktheid en de soliditeit der aannemers en borgen, alsmede hun advies tot goed- of afkeuring der aanbesteding.

Dit rapport en het besluit van den Minister worden door tusschenkomst van den Gouverneur verzonden.

Alle verdere briefwisseling nopens een aanbesteed werk, tenzij betrekkelijk overwegende wijzigingen waarin de belangen der provincie betrokken zijn, geschiedt rechtstreeks, zonder de tusschenkomst van den Gouverneur.

12. De hoofd-ingenieurs staan in onmiddelijke betrekking tot den Minister, met wien zij rechtstreeks briefwisseling voeren.

Zij zijn ook in briefwisseling met de Gouverneurs en de Gedeputeerde Staten van hun district, over alle zaken, die door tusschenkomst van deze tot den Minister

of andere moeten komen of waarin de Gouverneurs en de Staten volgens het Koninklijk besluit van 8 Februari 1849 (Staatsblad N°. 6) of volgens andere nog van kracht zijnde besluiten worden betrokken.

De tusschenkomst van den Gouverneur wordt bij de briefwisseling ingeroepen voor alles waarin de belangen der provincie na betrokken zijn, of waarvan het dienstig of raadzaam is dat de Gouverneur kennis draagt.

In spoed vereischende gevallen heeft de briefwisseling met den Minister altijd reehtstreeks plaats, en wordt door den hoofd-ingenieur, zoo noodig, een afschrift van zijn rapport binnen 24 uren aan den Gouverneur gezonden.

13. De hoofd-ingenieurs zijn ook bevoegd van waterschappen, gemeenten en andere besturen inlichtingen te vragen.

14. Bij rampen of buitengewoon gevaar geven zij onmiddelijk kennis aan den Minister, Gouverneur en inspecteur.

Naar mate van omstandigheden bepalen zij zich bij een eerste rapport, tot een bloote kennisgeving, om bij een of meerdere latere, zoo spoedig mogelijk volgende rapporten, in meerdere bijzonderheden te treden.

Zij nemen aanvankelijk de onverwijld noodige maatregelen, om gevaar af te weren of voor te komen, of groote schade te beletten.

Zij dragen de finaal noodige maatregelen onverwijld voor, en handelen overeenkomstig de bepalingen in art. 31 nader omschreven.

15. De hoofd-ingenieurs verrichten de inspectiën, die noodig zijn, om zich bekend te maken of te houden met

den staat van het district in het algemeen en van alle waterstaats-werken in het bijzonder, vooral van die, welke ten laste van het Rijk zijn, of moeten worden gemaakt en onderhouden.

Voor den 15 van iedere maand zenden zij aan den inspecteur een rapport nopens de vordering der werken.

Zij zorgen door hunne inspectiën de noodige kennis te verkrijgen voor de op te maken bestekken; zij zien toe op de goede uitvoering der werken en leveranciën, en in het algemeen op het goed beheer der ingenieurs en opzichters.

16. Zij onderhouden eene goede verstandhouding met alle de besturen, waarmede zij in aanraking komen, in het oog houdende, dat onverminderd hun plicht van toe te zien dat er geene werken gemaakt worden of in verval geraken, in strijd met de algemeene belangen, zij nimmer eenigen anderen invloed op die besturen kunnen uitoefenen, dan eene welwillende medewerking tot bevordering der wederzijdsche belangen.

17. De werkkring van de hoofd-ingenieurs strekt zich uit over den geheelen omvang van den dienst, die hun is toevertrouwd, en zij zijn verantwoordelijk voor het gedrag van hunne onderhoorigen.

18. Zij zorgen dat te zijner tijd de noodige peilingen en veldwerkzaamheden geschieden, om den stand van zaken en den veranderlijken loop der rivieren en stroomen langs de kusten na te gaan, ten einde in het algemeen belang tijdig maatregelen te kunnen voorstellen.

19. Zij verzekeren zich ook door het doen der noodige inspectiën, dat alle voorname waterkeerende dijken en sluizen in goeden staat zijn.

Zoo noodig dragen zij de voorzieningen voor, die hun onvermijdelijk toeschijnen.

III. *Van de gewone ingenieurs en van de adspirant-ingenieurs.*

20. De ingenieurs en adspirant-ingenieurs staan onder de onmiddellijke orders van den hoofd-ingenieur in hun district of van den inspecteur of hoofd-ingenieur aan wien zij zijn toegevoegd; zij geven hun rekenschap van alle hunne werkzaamheden.

Hunne plichten vloeien voort uit die, welke aan hunne superieuren zijn opgedragen; zij moeten dezen ten allen tijde bijstaan en met hen medewerken.

Zij zijn meer onmiddellijk belast met de bijzonderheden van den dienst; met de voorloopige werkzaamheden voor het opmaken van ontwerpen, begrootingen van kosten, bestekken, enz.

Aan hen is meer bijzonder en bepaaldelijk opgedragen het ontvangen en keuren der materialen, het toezicht op de werken, het opnemen derzelve, het opmaken der verbalen daarvan, welke tot afgifte der certificaten van betaling wordt vereischt.

Zij zijn belast met het doen der waterpassingen, peilingen, metingen, enz.

Onverminderd de inspectiën, die zij uit eigene beweging verrichten, moeten zij zich dadelijk, op order van hunne superieuren, naar die plaats begeven, waar hunne dienst noodzakelijk wordt geoordeeld.

21. De adspiranten worden gekozen uit de reeds aangestelde adspiranten surnumerair en uit de surnumerairen, naar aanleiding van artikel 10 van Zijner Majesteits

beslnit van 8 Februarij 1849 (Staatsblad N°. 6) in dienst gesteld.

De indienststelling der surnumerairen geschiedt na volbrachte studiën in de opgerichte of nog op te richten speciale scholen voor burgerlijke ingenieurs, en na afgelegd voldoend examen.

IV. *Van de opzichters.*

22. De opzichters, aan het korps der ingenieurs van den waterstaat toegevoegd, verleenen hulp aan de ingenieurs bij het houden van opzicht over de werken.

Zij zijn meer bepaaldelijk met het dagelijksch opzicht belast, en zorgen voor een deugdelijke leverancie en verwerking der materialen overeenkomstig de bestekken.

Door onafgebroken op de werken tegenwoordig te zijn, waken zij meer bijzonder, dat er geen bedrog plaats hebbe in die gedeelten der werken, welke dadelijk door andere materialen of stoffen worden gedekt, en alzoo onzichtbaar gemaakt.

Elk hoofd-ingenieur bepaalt de standplaatsen en werkkring van de hem toegevoegde opzichters in zijn district, en geeft hun meer bijzondere instructiën.

23. De opzichters worden op voordracht der hoofdingenieurs, en na afgelegd examen, door den Minister in dienst gesteld.»

V. *Ondergeschiktheid en policie van het korps.*

24. Alle ambtenaren van den waterstaat moeten eene volstrekte ondergeschiktheid jegens hunne superieuren in acht nemen.

Wanneer ingenieurs van eenen gelijken rang en klasse gezamenlijk den dienst waarnemen, voert de oudste in dienst het bevel. Bijaldien zij gelijk in dienstjaren zijn, komt het bevel aan den oudste in jaren.

De ouderdom in dienst wordt gerekend volgens den datum der laatste aanstelling.

25. Wegens verkeerde handelingen, verzuimen, plichtsverzaking en vergrijpen tegen de ondergeschiktheid betrekkelijk den dienst gepleegd, en wegens wangedrag, kan aan de ambtenaren van den waterstaat, beneden den rang van ingenieur, door hunne superieuren worden opgelegd eene schorsing van ten hoogste eene maand, of in dienst of in bezoldiging of in beide gezamenlijk, naar gelang van omstandigheden.

Daarvan wordt onverwijld aan den Minister kennis gegeven.

Aan alle de overige ambtenaren kan, in gelijke gevallen, door of op last van den minister eene gelijke tijdelijke buitendienststelling worden opgelegd.

De misslagen, die de veiligheid van den lande of de financiën van het Rijk benadeelen, worden door dengene, die dezelve bij zijne onderhoorigen ontdekt, aan zijnen onmiddelijken superieur kenbaar gemaakt, en aan den Minister overgebracht, die de noodige maatregelen verordent.

26. Ieder ambtenaar van den waterstaat zorgt, dat door de aan hem ondergeschikten ten gezette tijde, alle die opnemingen en inspectiën geschieden, die tot een goed beheer en toezicht der werken vereischt worden.

Ingeval wordt bevonden, dat daaromtrent eenige nalatigheid plaats heeft, wordt daarvan dadelijk kennis aan den superieur en vervolgens aan den Minister ge-

geven, met voordracht eener evenredige korting op het abonnement der reiskosten.

27. Geen ambtenaar mag zich op eigen gezag van zijnen post verwijderen, en moet daartoe verlof van zijnen onmiddelijken chef vragen.

De ingenieur kan vier dagen verlof aan den adspirant toestaan, en de inspecteur en hoofd-ingenieur acht dagen aan de adspiranten en aan de ingenieurs, zonder gehoudenheid daarvan rapport te doen.

De ingenieur kan acht dagen verlof aan den opzichter toestaan, onder gehoudenheid daarvan aan den hoofd-ingenieur kennis te geven.

De hoofd-ingenieur kan veertien dagen verlof aan den opzichter toestaan.

Verloven van langeren tijd, alsmede die voor de hoofd-ingenieurs en inspecteurs worden door den Minister verleend.

VI. *Algemeene bepalingen.*

28. De ambtenaren van den waterstaat, met uitzondering van de opzichters, vestigen hunne gewone verblijfplaats naar aanwijzing van den Minister.

De opzichters volgen te dien aanzien de orders van den hoofd-ingenieur.

29. Ieder waterstaats-ambtenaar tracht in zijnen werkkring volkomen bekend te geraken met alles wat hem tot behoorlijke uitoefening van zijne dienstplichten nuttig kan zijn.

Bijzonder legt hij zich toe op eene grondige kennis van den prijs der materialen en daggelden, om de be-

grootingen goed te kunnen opmaken en beoordeelen.

30. Ten einde den Minister en de inspecteurs in staat te stellen over de bekwaamheid van al de leden van het korps te oordeelen, worden alle teekeningen, ontwerpen, rapporten, memoriën, bestekken, begrootingen enz. door de vervaardigers onderteekend, en wanneer zulks geschieden kan, in originali aan den Minister ingezonden, onder bijvoeging der aanmerkingen en wijzigingen, waartoe die stukken aanleiding geven.

31. Geen ambtenaar van den waterstaat, van welken rang ook, vermag op eigen gezag leverantiën bevelen, werken uitvoeren of uitgaven, hoe ook genaamd, doen, zonder orde van zijnen superieur.

Alle hiermede in strijd gedane handelingen, blijven voor rekening van den lastgever.

Gevallen van dadelijk dringende behoefte, om dreigende of reeds aangevangen ongelukken of groote schaden voor te komen, maken hierop uitzondering, mits daarvan onverwijld rapport worde gedaan.

In zoodanige omstandigheden zijn de ambtenaren gehouden met oordeel en voorzichtigheid te handelen, door alleen het noodige, dat voor geen uitstel vatbaar is, te doen, en het geheel zoo min mogelijk uit het verband te brengen, ten einde, na bekomen lastgeving, verder te kunnen handelen.

32. Geen ambtenaar is bevoegd zonder toestemming van den Minister eenige afwijking van de goedgekeurde bestekken te gelasten of te gedoogen, zoo ten opzichte der te maken werken, als van de hoeveelheid en de kwaliteit der te leveren materialen.

In geval zulke afwijkingen onvermijdelijk en onverwijld moeten plaats hebben, bekomt de superieur daar-

van onmiddellijk kennis, en wordt de homologatie van den Minister gevraagd.

33. De inspecteurs en hoofd-ingenieurs zijn bevoegd van tijd tot tijd het archief der tot hunnen werkkring behoorende ambtenaren na te zien, ten einde zich te verzekeren dat de ingekomen, en de minuten van verzonden stukken behoorlijk bewaard worden, en dat laatstgemelden in voldoenden duidelijken staat zijn.

Wijders dat van alles register worde gehouden, dat de kaarten in goede orde, en met aanduiding der zaak, tot welke zij behooren, bewaard worden, opdat bij verplaatsing, ontslag of overlijden, het geheele archief aan den daartoe bevoegden ambtenaar kan worden overgegeven.

34. Van zoodanige overgifte of overneming van het archief der ingenieurs, zoowel als van dat der hoofd-ingenieurs en inspecteurs, wordt behoorlijk proces-verbaal in triple opgemaakt, en een der exemplaren aan den Minister ingezonden.

35. Alle memoriën, rapporten, ontwerpen, kaarten, teekeningen, modellen enz., welke gedurende den dienst-tijd der ambtenaren zijn vervaardigd, worden, voor zooverre die op hunnen dienst betrekking hebben, en niet tot het gewoon archief behooren, bij ontslag of overlijden, aan het ministerie van Binnenl. Zaken ingezonden.

Insgelijks zullen aan het ministerie, in voorschreven gevallen, worden teruggezonden alle instrumenten, boeken, kaarten en meubelen, welke aan de ingenieurs, van welken graad ook, ten gebruike zijn toevertrouwd geweest.

36. Geen ambtenaar van den waterstaat mag zich

zonder schiftelijke vergunning van den Minister belasten met het ontwerpen, het uitvoeren van of het toezicht houden op werken, ondernomen door bijzondere besturen of particulieren.

Het is verboden aan iemand, wien het ook zij, die geen lid van het korps is, kopijelijk of in originali eenige de minste kennis te geven van de memoriën, projecten, teekeningen en kaarten, die niet door den druk zijn bekend gemaakt.

37. Aan alle ambtenaren van den waterstaat is het mede verboden, directelijk of indirectelijk deel te nemen in eenige aanneming of leverantie van materialen, hetzij dezelve ten koste van den lande of van particulieren geschieden.

Insgelijks mogen zij geen aandeel hebben in het doen van voorschotten aan aannemers, noch de belangen van dezen bij administratie waarnemen.

38. Alle ambtenaren behoorende tot het korps der ingenieurs leggen, alvorens in dienst te treden, in handen van den Minister, of op zijne vergunning, schriftelijk, behalve den eed van zuivering, den eed af, dat zij de werkzaamheden en plichten, aan hun ambt verbonden, met ijver, getrouwheid, en overeenkomstig de hun te geven instructien, zullen vervullen.

Personeel van den Waterstaat.

ALGEMEENE DIENST.

P. Caland, Inspecteur, 's Gravenhage.
R. O. van Manen, Ingenieur 2e klasse, 's Gravenhage.
J. W. Welcker, Ingenieur 2e klasse, 's Gravenhage.
D. J. Steyn Parvé, Ingenieur 3e klasse, 's Gravenhage.
J. G. Ermerins, Adspirant-Ingenieur, 's Gravenhage.
A. E. Kempees, Adspirant-Ingenieur, 's Gravenhage.

RIVIER-BEHEER.

J. van der Toorn, Hoofd-Ingenieur, 2e klasse, 's Gravenhage.
H. F. Beijerman, Adspirant-Ingenieur, 's Gravenhage.
1e *Arrondissement.* (Boven-Rijn en Waal.)
J. W. G. Stieneker, Ingenieur 1e klasse, Nijmegen.
C. A. Jolles, Ingenieur 3e klasse, Nijmegen.
2e *Arrondissement.* (Neder-Rijn, Lek en Nieuwe Maas.)
P. H. Kemper, Ingenieur 2e klasse, Utrecht.
R. J. C. Tutein Nolthenius, Ingenieur 3e klasse, Utrecht.
3e *Arrondissement.* (IJssel in Gelderland en Overijsel, Zwarte Water en Zwolsche Diep.)
J. Kluit, Ingenieur 2e klasse, Arnhem.
4e *Arrondissement.* (Beide Merweden, Dordtsche waterwegen en Linge.)
M. B. G. Hogerwaard, Ingenieur 2e klasse, Gorinchem.
Jhr. C. J. de Jong van Beek en Donk, Ingenieur 3e klasse, Gorinchem.
5e *Arrondissement.* (Boven-Maas en Amer.)
C. F. M. H. Schnebbelie, Ingenieur 2e klasse, 's Hertogenbosch.

Waterweg van Rotterdam naar zee.

W. F. Leemans, Ingenieur 1e klasse, Hoek van Holland.

J. C. Ramaer, Ingenieur 3e klasse, Hoek van Holland.

Inspectiën van den Waterstaat.

EERSTE INSPECTIE.

Jhr. J. R. T. Ortt, Inspecteur in de 2e inspectie, tevens belast met de 1e inspectie, Haarlem.

P. Loke, Ingenieur 1e klasse, Haarlem, toegevoegd aan den Inspecteur.

Eerste en derde district (Groningen en Drenthe.)

J. Strootman, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Groningen.

D. N. Labrijn, Ingenieur 2e klasse, Assen.

A. A. Bekaar, Ingenieur 2e klasse, Groningen.

Tweede district (Friesland.)

P. J. H. Hayward, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Leeuwarden.

Jhr. A. O. van den Santheuvel, Ingenieur 1e klasse, Leeuwarden.

A. J. Brevet, Ingenieur 1e klasse, Leeuwarden.

Vierde district (Overijsel.)

L. A. Reuvens, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Zwolle.

F. D. N. van Deventer, Ingenieur, 1e klasse, Almelo.

A. Deking Dura, Ingenieur 3e klasse, Zwolle.

Vijfde district (Gelderland.)

A. L. de Bruijn Kops, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Arnhem.

A. M. K. W. baron van Ittersum, Ingenieur 1e klasse, Zutphen.

P. W. van der Sleyden, Ingenieur 2e klasse, Arnhem.

Zevende district (Limburg.)

J. J. de Kruyff, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Maastricht.
J. A. E. Musquetier, Ingenieur 2e klasse, Roermond.
G. A. Escher, Ingenieur 2e klasse, Maastricht.

TWEEDE INSPECTIE.

Inspecteur, zie 1e inspectie.

Zesde district (Noord-Brabant.)

H. S. J. Rose, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, 's Hertogenbosch.
Th. Bleckmann, Ingenieur 1e klasse, Breda.
A. Keurenaer, Ingenieur 3e klasse, 's Hertogenbosch.

Achtste district (Utrecht.)

L. J. du Celliée Muller, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Utrecht.
W. J. S. J. Blom, Ingenieur 1e klasse, Utrecht.

Negende district (Noord-Holland.)

J. F. W. Conrad, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Haarlem.
J. M. F. Wellan, Ingenieur 1e klasse, Alkmaar.
J. J. Roelants, Ingenieur 1e klasse, Amsterdam.
B. Hoogenboom, Ingenieur 2e klasse, Hoorn.

Tiende district (Zuid-Holland.)

L. H. J. J. Mazel, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, 's Gravenhage.
W. H. Hubrecht, Ingenieur 1e klasse, 's Gravenhage.
C. de Bruyn, Ingenieur 2e klasse, Brielle.
N. A. M. van den Thoorn, Adspirant-Ingenieur, Brielle.

Elfde district (Zeeland.)

G. van Diesen, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Middelburg.
H. E. de Bruyn, Ingenieur 1e klasse, Vlissingen.
W. Verwey Azn, Ingenieur 2e klasse, Goes.

C. B. Schuurman, Ingenieur 2e klasse, Sluis.
E. R. van Nes van Meerkerk, Ingenieur 3e klasse, Zierikzee.
R. J. Castendijk Jz., Ingenieur 3e klasse, Breskens.
M. Caland, Adspirant-Ingenieur, Vlissingen.

Ingenieurs met onbepaald verlof.

J. A. A. Waldorp, Hoofd-Ingenieur 1e klasse.
J. Dirks, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Eerstaanwezend Ingenieur bij de Amsterdamsche Kanaalmaatschappij.
J. van der Vegt, Ingenieur 1e klasse, Hoofd-Ingenieur bij den provincialen waterstaatsdienst in Zuid-Holland.
E. Steuerwald, Ingenieur 1e klasse, gedetacheerd bij de Polytechnische School te Delft.
A. van Hooff, Ingenieur 1e klasse. (Staatsspoorwegen.)
A. B. Albers, Ingenieur 3e klasse, naar Columbia vertrokken.
J. Mulder, Ingenieur 2e klasse. (Spoorwegen.)

In den Staat-Almanak (Bibliotheek Phoenix) vindt men een lijst van vaste Opzichters van den Waterstaat, en opgaven omtrent de *weduwenfondsen* van de Ingenieurs en Opzichters.

Ontwerp-begrooting voor het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid voor het dienstjaar 1881.

II^de AFDEELING.

Waterstaat.

Art. 5.

één hoofdinspecteur		f 6500,—	
twee inspecteurs	à f 5500,—	„ 11000,—	
vijf hoofdingenieurs 1e kl.	à „ 5000,—	„ 25000,—	
zes „ 2e kl.	à „ 4500,—	„ 27000,—	
twaalf ingenieurs 1e kl.	à „ 3600,—	„ 43200,—	
twaalf „ 2e kl.	à „ 2800,—	„ 33600,—	
twaalf „ 3e kl.	à „ 2000,—	„ 24000,—	
zes adspirant-ingenieurs	à „ 1200,—	„ 7200,—	
			f 177,500

Art. 6.

vijfentwintig opzichters 1e kl.	à f 1500,—	f 37500,—	
„ „ 2e kl.	à „ 1300,—	„ 32500,—	
„ „ 3e kl.	à „ 1200,—	„ 30000,—	
„ „ 4e kl.	à „ 1000,—	„ 25000,—	
Buitengewone belooningen		„ 1000,—	
			„ 126,000

Art. 7.

Reis- en verblijfkosten	f 80000,—	
Bureaukosten	„ 25200,—	
Kosten van verplaatsing	„ 650,—	
		„ 105,850

Art 8 en 9.

Jaarwedden en verdere uitgaven voor havenmeesters, brug- en sluiswachters, ambtenaren bij stoomgemalen enz	„ 213,040

Art. 10.

Kosten van waarnemingen, peilingen, opmetingen, inkaartbrengen, enz	„ 106,000

Art. 11.

Buitengewone correspondentie bij ijsgang en hoog opperwater	„ 8,000

Art. 12.

Oprichting van nieuwe peilschalen	„ 25,000
Transporteeren	f 761,390

Per Transport.....	*f*	761.390,—
Art. 13.		
Onderhoud en verbetering van den Rijn en de Lek met bijkomende werken.....	„	165,000,—
Art. 14.		
Dito voor de Waal.....	„	560,000,—
Art. 15.		
Dito voor den IJsel.....	„	136,000,—
Art. 16.		
Dito voor de Merwede, Killen en het Hollandsch Diep.	„	500,000.—
Art. 17.		
Dito voor de Dordtsche Waterwegen.....	„	280,000,—
Art. 18.		
Dito voor den Amer.....	„	10,000,—
Art. 19.		
Dito voor de Maas.....	„	341,600,—
Art. 20.		
Dito voor den Rotterdamschen Waterweg.....	„	160,000,—
Art. 21.		
Dito voor den Hollandschen IJsel.....	„	13,500,—
Artt. 22 tot en met 55.		
Kleinere rivierwerken, zeeweringen, storm- en winterschade, havenwerken, enz.....	„	2,706,390,—
Art. 56.		
Uitkeering aan de Amsterd. Kanaalmaatschappij...	„	588,073,31½
Art. 57.		
Vergoeding aan deze Maatschappij, wegens uitbreiding der bij bestek vastgestelde werken.....	„	136.150,—
Art. 58.		
Reis- en verblijfkosten van den Rijkscommissaris bij deze Maatschappij.....	„	500,—
Artt. 59 tot en met 69.		
Kosten van 's Rijks wegen.....	„	936,100,—
Art. 70.		
Kosten van veren en schipbruggen.....	„	46,900,—
Art. 71.		
Subsidiën reeds bij vroegere begrootingen verleend.	„	234,189,—
Art. 72.		
Nieuw te verleenen subsidiën.....	„	199,570,—
Transporteeren.....	*f*	7,775,362,31½

Per Transport.....		*f* 7,775,362,31½
Artt. 73 en 74.		
Jaarwedden van een architect en verder personeel, belast met het toezicht op landsgebouwen, en reis-, verblijf- en bureaukosten, enz.....		„ 19,500,—
Art. 75.		
Landsgebouwen te 's Gravenhage.		
a. Onderhoud.....	*f* 73,250,—	
b, *c* en *d*. Restauratie en verbouwing	„ 107,000,—	
		„ 180,250,—
Art. 76.		
Aanbouw van nieuwe localen, huur van gebouwen, tijdelijk bij het Rijk in gebruik, enz.....		„ 114,690,—
Art. 77.		
Kosten van toezicht op de spoorwegdiensten:		
jaarwedden van den voorzitter.....	*f* 4000,—	
de leden, 1 à *f* 3500 en 1 à *f* 2000.	„ 5500,—	
den secretaris.....	„ 2500,—	
de ingenieurs voor 't stoomwezen der spoorwegdiensten, 2 à 2400.....	„ 4800,—	
rijksopzieners, klerken, bureau-, reis- en verblijfkosten, enz.....	„ 44310,—	
		„ 61,110,—
Art. 78.		
Kosten, voortvloeiende uit de toepasselijkverklaring van Art. 25 der wet van 21 Aug. 1859 (*Stbl.* 98) of van Art. 33 der wet van 29 April 1875 (*Stbl.* 67) op de diensten der Holl. IJzeren, Ned. Rijn-, Aken-Maastrichtsche en Luik-Maastrichtsche spoorwegmaatschappijen.....		„ 4,104,—
Artt. 79 en 80.		
Jaarwedde, reis-, verblijf- en bureaukosten van den Rijkscommissaris bij de exploitatie der Staatsspoorwegen.....		„ 3,800,—
Art. 81.		
Dekking der uitgaven, begrepen in de begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen, dienst 1881.....		„ 13,000,000,—
Totaal der IIde Afdeeling		*f* 21,158,816,31½

Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op de Begrooting voor het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Dienst 1881.

Korps Ingenieurs van den Waterstaat.

Hierbij worden de gronden aangewezen, die den Minister deden besluiten de bezoldigingen der ambtenaren van den Waterstaat te verhoogen, tot de sommen uitgetrokken in de Ontwerp-begrooting Afd. II. Art. 5. De minister meent dit te kunnen doen voorafgaan aan de wet, regelende het algemeen bestuur van den Waterstaat, die eerlang aan de beoordeeling der vertegenwoordiging voorgelegd zal worden.

Het ligt voorts in de bedoeling, gelijktijdig met het toekennen dezer bezoldigingen, de thans nog genoten toelagen, onder welke vorm of aanduiding ook, te doen vervallen.

Onderzoek naar den Waterstaatkundigen toestand des lands.

Tot voortzetting van dit onderzoek is 16000 gulden meer uitgetrokken dan op de begrooting van het loopende jaar.

Het is namelijk gebleken, dat in de laatste jaren, ten gevolge van de uitbreiding, die aan de terrein-opnemingen werd gegeven, achterstand is ontstaan in de uitgave der rivier- en waterstaatskaarten, zoodat op dit oogenblik 10 bladen van de rivier- en 13 bladen van de waterstaatskaart afgewerkt en voor de gravure

en den druk gereed zijn, ten deele nog van 1878, terwijl in 1879 slechts in druk verschenen zijn 2 bladen en in 1880 een blad van de rivier- en in beide jaren te zamen 8 bladen van de waterstaatskaart; de overigen liggen in portefeuille. Hierbij komen in 1880 weder 6 bladen van de rivier- en 10 bladen van de waterstaatskaart, waarvan de opmeting en verkenning onderhanden zijn.

Zulk een toestand mag, naar des Ministers gevoelen, niet langer voortduren. Het is noodig, dat de gereed liggende bladen zoo spoedig mogelijk het licht zien en hiertoe gedurende een paar jaren eenig hooger bedrag beschikbaar gesteld worde. De opmeting en het in kaart brengen der bladen toch heeft plaats gehad met aanwending van groote kosten en er is dringende behoefte zoowel aan de rivier- als aan de waterstaatskaarten.

Kan het werk der uitgave van de kaarten niet sneller worden voortgezet dan in de laatste jaren, dan moet het publiek niet alleen zooveel langer wachten op het bezit der kaarten, maar de waarde dier kaarten zou dan bij het verschijnen tevens zeer verminderd zijn, omdat intusschen het terrein, op de kaarten voorgesteld, op enkele plaatsen weder van gedaante is veranderd.

Bovendien moeten de waarnemingen omtrent de slib, de getijden, de doorkwelling der rivierdijken, enz., die in 1879 zijn aangevangen, noodwendig worden voortgezet zal men er eenig nut van hebben, maar daar deze waarnemingen en opnemingen in 1879 slechts over het laatste halfjaar hebben plaats gehad, worden de kosten daarvan in het loopende jaar en in 1881 hooger.

Om deze reden, en dewijl het begrootingscijfer voor 1880 gelijk is aan dat van 1879, kan aan het onderzoek

naar de werking der getijden langs onze Noordzeekust in 1880 slechts weinig worden gedaan en zullen ook hiervoor in 1881 meer gelden noodig zijn.

De stroommetingen, tot bepaling der waterverdeeling over de riviertakken te Hardinxveld, Dordrecht en Krimpen aan de Lek, in het Zijpe, de Mosselkreek en de Eendracht, zijn in 1879 verricht. De uitkomsten dezer metingen zijn opgemaakt en zullen eerlang door den druk worden geopenbaard.

Het is echter noodig, met dergelijke waarnemingen en metingen op andere punten voort te gaan. Hierop is in de begrooting gerekend.

Rivierverbeteringen.

De verwachting uitgesproken in de Memorie van Toelichting bij de Staatsbegrooting voor 1880, dat men met den aanleg van de werken tot verbetering van de Waal, op het einde van 1879 tot Zaltbommel zoude gevorderd zijn, heeft zich wegens de aanhoudend hooge waterstanden, waardoor de uitvoering werd belemmerd, niet verwezenlijkt. De bedoelde werken zijn op dit oogenblik echter genoegzaam voltooid.

Door voortzetting der normalizeering boven Zaltbommel met de voor 1880 toegestane gelden, kan, onder gunstige omstandigheden, op het einde van dit jaar de rivierverbetering tot kilometerraai 66, onder Varik grootendeels worden voltooid.

Met het voor 1881 aangevraagd bedrag à *f* 450,000 zal de normalizeering op gelijke wijze als tot dusver, namelijk door uitbouwing der wederzijdsche oevers verder bovenwaarts, worden voortgezet, en zal de rivier grootendeels genormalizeerd kunnen worden tot Tiel.

Voorts zullen de nog in het normaalbed liggende gedeelten der griendplaten onder Nieuwaal, die daartoe reeds door het Rijk zijn aangekocht, in 1881 worden opgeruimd.

Volgen mededeelingen omtrent 't voortzetten van onderhanden zijnde werken tot normaliseering enz. van Neder-Rijn, Lek; Gelderschen IJsel, Nieuwe Merwede, Dordtsche-Kil, Boven-Maas enz.

Bijdragen in de kosten van den bouw eener brug over de Maas te Stevensweert.

Op de aanvankelijke ontwerp-behrooting van 1878 werd, op de gronden, ontwikkeld in de daarbij behoorende Memorie van Toelichting een eerste $^1/_3$ gedeelte van een Rijkssubsidie uitgetrokken in het $^1/_3$ der op *f* 40,000 geraamde kosten van eene brug over de Maas te Stevensweert.

Sedert is met aandrang op het verzoek tot voorziening in den geïsoleerden toestand der gemeenten Stevensweert en Ohé en Laak teruggekomen, en de Minister meent, dat er allezins termen zijn, om van Rijkswege met de provincie saâm te werken, ten einde het eiland, waarop die gemeenten zijn gelegen, door overbrugging van de Oude Maas met den vasten wal te verbinden.

De kosten van het werk sedert *f* 1200,— hooger dan in 1878 geraamd zijnde, wordt het eerste een derde gedeelte van de Rijkssubsidie, in plaats van op *f* 4444,— zooals vroeger, op deze begrooting ten bedrage van *f* 4577,— uitgetrokken.

Bijdrage in de kosten van verbetering der haven van Maassluis.

Op de Staatsbegrooting van 1877 werd een subsidie van *f* 35000,— uitgetrokken, als eerste helft eener bijdrage van het Rijk à *f* 70000,— in de kosten van verbetering der haven van Maassluis à *f* 210,000.—

Naar aanleiding van omstandigheden, welke zich tijdens de uitvoering voordeden, zijn de geraamde kosten, in verband waarmede het bedrag van de Rijkssubsidie op $^1/_3$ werd vastgesteld, met ruim *f* 24878,— overschreden. Het bestuur der gemeente Maassluis heeft voor die meerdere kosten hulp van het Rijk en de provincie aangevraagd.

Door de Staten van Zuid-Holland is in de zomerzitting van het afgeloopen jaar gunstig op het verzoek, voor zooveel de provinciale subsidie betreft, beschikt.

De Minister vindt dan ook allezins vrijheid, voor te stellen, aan de gemeente Maassluis een nadere bijdrage in de kosten harer havenverbetering te verleenen, tot een gelijk bedrag à *f* 8293,—, als door de provincie is verleend.

Art. 77. Verhooging der jaarwedden van den voorzitter, van een der leden en van den secretaris van den raad van toezicht op de spoorwegdiensten, voor elk met *f* 500,— wordt voorgesteld.

Provinciale Waterstaatsdienst.

De instelling van een afzonderlijken provincialen waterstaatsdienst in Noord-Brabant, Gelderland, Zuid-Holland, Friesland, Groningen en Drenthe is door den Koning goedgekeurd bij besluiten van 11 September 1875, N°. 30; 10 November 1864, N°. 59; 2 Februari 1874, N°. 15; 17 Februari 1876, N°. 17; 6 Mei 1864, N°. 31 en 28 Augustus 1876, N°. 3. (Zie Boogaard).

Personeel van de Provinciale Waterstaatsdienst.

Noord-Brabant.

Hoofd-Ingenieur: F. C. Bake.
Ingenieur: H. J. L. M. van Schevichaven.
Adj.-Ingenieur: J. van Heurn.

Gelderland.

Ingenieur: M. A. van Idsinga.

Zuid-Holland.

Hoofd-Ingenieur: J. van der Vegt, 's Gravenhage.

Friesland.

Hoofd-Ingenieur: S. J. Vermaes, Leeuwarden.
Ingenieur: A. Gorter, idem.

Groningen.

Hoofd-Ingenieur: J. Kater Tz., Groningen.
Ingenieur: G. Wind, idem.

Drenthe.

Ingenieur: J. P. Havelaar, Assen.

Beheer der Landsgebouwen.

Het beheer van de landsgebouwen bepaalt zich niet tot de zorg voor de gebouwen in de residentie, maar strekt zich ook uit over de gebouwen, op andere plaatsen in gebruik bij de posterijen en de telegrafie.

J. Singels, Ingenieur-architect (voor het onderhoud), 's Gravenhage.

C. H. Peters, Bouwkundige (voor vernieuwing en restauratie), 's Gravenhage.

J. A. Weinberg, 's Gravenhage.

C. F. J. L. Rieber, idem. } Hoofdopzichters.

G. D. Wijndels de Jongh, Amsterdam. }

D. Fokkens, Zwolle.

J. J. G. Renkes.

SPOORWEGEN.

Aanleg van Staatspoorwegen.

Zooals reeds vroeger vermeld is meende de Commissie dit jaar een plaats te moeten inruimen voor het Rapport van Mr. A. R. Falck uitgebracht 19 April 1836, in zake de wenschelijkheid van het aanleggen van ijzeren spoorwegen hier te lande.

Als geschiedkundige bijzonderheid dient hier te worden vermeld het ontwerp van den Luitenant Colonel Bake, tot het aanleggen van een ijzeren spoorweg van Amsterdam naar Keulen, waarvoor concessie werd aangevaagd in het jaar 1833. Nadat den heer Bake, de Hoofd-Ingenieur B. H. Goudriaan was toegevoegd, om maatregelen tot onderzoek omtrent het aanleggen van gemelden ijzeren spoorweg te nemen, en ongeveer ter

zelfder tijd adressen tot het verkrijgen van toezegging eener concessie tot aanleg van eenen spoorweg van Amsterdam naar Rotterdam waren aangeboden, besloot de regeering bij Koninklijk Besluit van 19 Februari 1836 eene speciale Commissie tot onderzoek in te stellen.

Verder volgt hier het Rapport uitgebracht door Mr. A. R. Falck in haar geheel.

Verslag van 19 April 1836, der Speciale Commissie, ingesteld bij Kon. Besluit van 19 Februari 1836, No. 72. (1)

De Speciale Commissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 19 Februari j. l. No. 72 is van gevoelen, dat niet anders dan *affirmatief* geantwoord worden kan op de *eerste* van de haar door Uwe Majesteit voorgestelde vragen:

»Of er bij de bestaande middelen van vervoer binnen dit Rijk en in aanmerking genomen hetgeen in naburige landen daaromtrent plaats vindt, genoegzame termen zijn om ook alhier één of meerdere ijzeren spoorwegen in het belang van den handel, de nijverheid en de publieke communicatie aan te leggen."

Het is geenszins te ontkennen dat men in de voornaamste gedeelten van het vaderland ten opzichte van het gemak, de regelmatigheid en de onkostbaarheid der middelen van vervoer, tot dusverre geene andere natie heeft te benijden gehad. Het handelsverkeer tusschen de welvarendste steden laat daaromtrent (en zulks is bijzonder ten aanzien van Amsterdam en Rotterdam

(1) Overgenomen uit van Citters en van Roosendaal, verzameling wetten en besluiten.

in den boezem der Commissie op eene onwederlegbare wijze aangetoond) niets redelijks te wenschen overig. En het voordeel, door het bezitten van zoo vele kanalen en bevaarbare rivieren, sedert onheuglijke tijden in het transport der goederen genoten, heeft zich, vooral ook met betrekking tot den spoed, allengskens tot dat der personen uitgestrekt naarmate in de tegenwoordige eeuw het getal der goede straatwegen in alle richtingen vermeerderd is. In dien staat der zaken te berusten en de middelen te verwaarloozen, die elders tot bereiking van nog meer gemak en spoed gebezigd worden, dit zoude onbestaanbaar zijn *en* met de eer der natie, welke niet gedoogt dat Nederland achterlijk blijve in de toepassing van het resultaat der wetenschappen op het maatschappelijk leven en de bedrijven der volksvlijt, dito met het welbegrepen belang dier volksvlijt zelve. Want niet alleen dat men in de binnenlandsche provincien, alwaar hare ontwikkeling nog door het aanleggen van wegen van gemeenschap bevorderd worden moet, natuurlijk die soort van wegen dient te verkiezen, welke, volgens de tegenwoordige wijze van zien, op de ondervinding gegrond, de meeste voordeelen vereenigen, — snelheid, regelmatigheid en, in vele gevallen, onkostbaarheid, — maar ook in die streken zelfs, welke reeds een zeer hooge trap van industrieele welvaart bereikt hebben, kan en zal men niet onverschillig zijn omtrent de gelegenheid om zich, met aanmerkelijke besparing op den tijd, die tot dusverre vereischt wordt, daarheen te verplaatsen, alwaar men door belangen geroepen wordt, beter door persoonlijk toezigt of door mondeling overleg, dan door lastgeving of bij briefwisseling te behartigen en te regelen.

En het is voor hoogst waarschijnlijk te houden, dat als zich eens op dit laatste punt de aandacht van het publiek meer bepaaldelijk zal hebben gevestigd, het niet aan voorstellen en ondernemingen ontbreken zal, geschikt om, buiten eenige werkdadige tusschenkomst van hooger hand, het grondgebied des Rijks in verschillende rigtingen van spoorwegen te voorzien, en van zoodanige stoom- of andere wagens, als meest voor iedere localiteit geoordeeld zullen worden te passen.

De vrees is, wel is waar, geopperd, dat het tot stand brengen der ijzerbanen spoedig gevolgd zoude kunnen worden van de verwaarloozing der waterbanen, het verval der sluiswerken, lijnpaden enz., doch die vreeze onderstelt, dat het nieuwe verkeer op spoorwegen noodwendig plaats hebben zoude ten koste van het vervoer te water, iets hetwelk strijdig is met het tot dusverre ondervondene; getuige de voortdurende winstgeving der kanalen tusschen Manchester en Liverpool, het gelijktijdig gebruik van zoovele schier parallel loopende vaarten en spoorwegen in Noord-Amerika, en in Nederland zelf het niet ophoudende gebruik der volksschuiten, niettegenstaande de vermenigvuldiging der diligences.

Betere grond is er voor de bedenking, dat van de neringen en bedrijven, met het tegenwoordige stelsel van transportmiddelen in verband staande, niet weinige aanmerkelijk zullen worden benadeeld en ettelijke zelfs geheel en al te niet zullen loopen. Edoch deze bedenking vindt hare oplossing in hetgeen zoo dikwijls omtrent de invoering van nieuwe machinerie te berde gebragt is en thans bijkans geene tegenspraak meer lijdt. Geene verbetering, geene nieuwigheid, hoe heilzaam ook voor het algemeen, of het in trein brengen

derzelve gaat van eenig ongemak vergezeld. Aan elke sedert lang in zwang zijnde bewerking hechten zich belangen, die bij het aannemen van eene betere bewerking niet ongekwetst kunnen blijven. Gelukkig dat de overgang van het eene tot het andere zelden plotseling is. Doorgaans is er tijd voor degenen wier arbeid en nijverheid getroffen worden, om naar eene andere gelegenheid tot vruchtbare aanwending van dezelve om te zien. En al ware het dat deze verzachtende omstandigheden geene plaats vonden, wie zal staande willen houden, dat hierom aan den natuurlijken voortgang der kunsten paal en perk gesteld of ten minste belemmering toegebragt worden moet? Dat men zich om een tijdelijk voordeel, en van weinigen, meer behoort te bekommeren dan om een blijvend algemeen belang? Dat, in andere woorden, de massa der verbruikers minder verdient in aanmerking te komen van deze of gene voortbrengende klasse? Hetgeen waar is van alle soorten van industrie, geldt voorzeker ook ten aanzien van de middelen van vervoer; en dat men in het verbeteren derzelve hier te lande die waarheden niet uit het oog verloren heeft, levert thans wel aan niemand stoffe hetzij van spijt hetzij van berisping. Lieden van allerlei beroep hebben er achtereenvolgens belang bij gehad, dat de keuze der reizigers bepaald bleef tot trekschuiten, tot trage postwagens, tot zand- en kleiwegen. Maar zulks heeft niet belet, dat deze wegen allengskens bestraat, dat die postwagens door gemakkelijker rijtuigen vervangen geworden zijn; en toen in eenen tijd, die nog niet verre van ons af is, de diligences zelve voorgesteld werden als het *non plus ultra* van regelmatigheid en spoed, heeft men niet om

den belanghebbende te believen, de ontluikende dienst der stoombooten tegengegaan, welke zich thans op hare beurt eene mededinging zullen moeten getroosten door den steeds werkzamen geest van verbetering van lieverlede te weeg gebracht. Dien natuurlijken loop en voortgang nimmer te stuiten; de mededinging, overal waar de hoogste redenen van Staat zulks niet verboden, ¡ten eenenmale vrij te laten, bij den daaruit ontstanen strijd der bijzondere belangen onpartijdig te blijven, zonder de bescherming der wel verkregen regten van derden te verwaarloozen, — ziedaar zoovele beginselen, aan welke uwer Majesteits Regeering steeds getrouw gebleven is, en die te zeer overeenkomen met het karakter en met de denkwijze van het Nederlandsche volk, en te heilzaam bevonden zijn in derzelver toepassing, om in het onderhavige geval eenige afwijking daarvan òf aan te raden òf slechts als mogelijk te onderstellen. De Commissie mag echter haar aldus op de eerste vraag gegeven antwoord niet als volledig beschouwen, zonder te hebben aangemerkt, dat de physike gesteldheid van het vaderland voor het aanleggen van ijzeren spoorwegen geene grootere zwarigheden oplevert dan in andere landen met minder of meer gemak te boven gekomen zijn. De doorgaans vlakke bodem integendeel, een voordeel aanbiedende waarvan men elders verstoken is, schijnt het daarstellen van deze nieuwe middelen van gemeenschap thans niet minder te begunstigen dan vroeger het graven van vaarten, terwijl de kosten, die de versterking van het terrein op sommige plaatsen vereischen zal, naar het oordeel van deskundigen, in geene vergelijking komen met de sommen, die besteed moeten worden, wanneer men, om de ijzerbanen door berg-

achtige landstreken te leiden, de toevlucht heeft te nemen tot hellende vlakken, gewelven (tunnels) en andere omslagtige kunstwerken.

In de behandeling der vraag sub B:

»Welke wegen eerst en vooral in aanmerking zouden moeten komen", is de Commissie hoofdzakelijk geleid door de volgende consideratiën.

Van den algemeenen handel, met welks bloei de welvaart, ja het bestaan van Nederland zoo nauw verbonden is, kan geen gedeelte gewichtiger genoemd worden dan dat, hetwelk deszelfs betrekkingen tot de oeverstaten van den Rhijn, het hooger gelegen Duitschland en zelfs geheel Zwitserland omvat, en het is juist met het kennelijk oogmerk om aan dat allergewigtigste gedeelte afbreuk te doen, dat het Belgische bestuur doet arbeiden aan een ijzeren spoorweg van Antwerpen naar de Pruissische grenzen in de rigting van Keulen. De bijval, welken dat ontwerp van den beginne af gevonden heeft, en nog meer de geldelijke voordeelen, die uit het gebruik van het reeds afgemaakte gedeelte van den weg zijn voortgevloeid, moeten de voltooijng als zeker doen stellen. Onzeker daarentegen is tot op dit oogenblik, de voortzetting op het Pruissisch grondgebied. Er zijn staatsinstellingen, bijv. het postwezen, in welker belang men te Berlijn genoopt wordt om niet dan schoorvoetende aan het ondernemen van ijzeren spoorwegen goedkeuring te verleenen. Wordt echter de aandacht gevestigd aan den eenen kant op de meermalen gebleken neiging der Pruissische Regeering om hare Rhijnprovinciën op het stuk van handel en industrie zooveel mogelijk te wille te zijn, en ten andere op de niet te betwijfelen gezindheid der commer-

cie te Keulen ten opzigte der gemeenschap te lande met Antwerpen, zoo zal het hoogstwaarschijnlijk voorkomen, dat aan haren aandrang op den duur geen tegenstand zal worden geboden, en het Nederlandsch Gouvernement, van zelfverblinding afkeerig, dient zijne berekeningen en maatregelen te doen berusten op dezen grond: »dat in een korter of langer tijdsbestek de ijzeren spoorweg van Antwerpen tot Keulen geheel zal zijn tot stand gebragt."

Over de uitwerkselen van die tot-stand-brenging zijn in den boezem der Commissie zelve twee verschillende gevoelens geuit en niet alleen mondeling maar ook schriftelijk toegelicht en verdedigd. Volgens het eene, uitgaande van de stelling dat men in de laatste jaren hoe langer hoe meer waarde gehecht heeft aan eene spoedige uitvoering van handelscommissiën en dus ook aan eene bediening, waarvan de regelmatigheid door het ruwe jaargetij zoomin mogelijk gestremd of afgebroken werd, »zal de Antwerpenaar, eens in het bezit van een ijzeren weg, niet nalaten zulks als een groot, onschatbaar voordeel zijner stad uit te meten. De Duitsche grossier of fabrikant, niet altijd met een ruim kapitaal werkende, zal van de gelegenheid gebruik maken om ook 's winters zijne behoeften te ontbieden. Vindt hij die gelegenheid alleen in Antwerpen, welnu, dan zal hij eerst des winters en daarna 's winters en 's zomers zijne inkoopen te Antwerpen doen; want de aldaar gevestigde afzenders zullen hunne Duitsche correspondenten spoedig doen gevoelen, dat zij niet genegen zouden zijn, hen in enkel in geval van nood te bedienen. Men vergisse zich ook niet over de stemming des Keulschen handelaars, en men wane niet, dat hij

aan den Hollandschen handel de voorkeur boven het vroeger door hem begunstigde Antwerpen geven zal."

De aldus geschetste gevaren zijn volgens het andere gevoelen zoo niet ten eenenmale hersensschimmig, echter nog zoo verwijderd en van eene zoo weinig bewezen realiteit, dat men niets waagt met den arbeid der Belgen nog een geruimen tijd aan te zien, en de ondervinding af te wachten van den invloed, welken denzelve bestemd is om op het commerciele verkeer tusschen de Nederlandsche zeehavens en de koopsteden aan den Rhijn uit te oefenen.

»Inmiddels kan men op velerlei wijze tot bevordering van de Rhijnvaart werkzaam zijn, bijv. door uitbreiding van de sleepdienst der stoombooten; door kwijtschelding van het octrooi, dat tusschen Gorkum en Lobith boven het vaste regt geheven wordt; door afschaffing van vele kostbare en tijdroovende formaliteiten, die den koopman, bij het invorderen van 's lands regten, meer hinderlijk zijn dan deze regten zelve. Spoed is inderdaad, vooral in den mond der Duitsche theoristen, eene soort van tooverwoord geworden, voor 't welk alles schijnt te moeten zwichten. Die zich echter aan de daadzaken houden wil, blijft niet lang zonder de overtuiging te erlangen, dat de handel veel meer op lage vrachten dan op tijdbesparing gesteld is. Stoombooten, die in 1835 eene ladingsbekwaamheid aanboden van ruim 10.000 lasten, hebben minder dan 4000 vervoerd, omdat de afzenders of ontbieders der goederen in het algemeen opzagen tegen de verhoogde vracht.

Om de 18 centimes verhooging te ontgaan, die bij het gebruik der stoomslepers voor elke 50 kilo's betaald moeten worden, heeft zich het Schiffahrts-Verein te

Keulen getroost, dat zijne schippers gemiddeld 16 dagen onderweg bleven, dus eens zooveel als degenen, die zich tot Lobith lieten slepen. In al wat redelijkerwijze ten aanzien van spoed verlangd worden kan, zal dus overvloedig voorzien zijn door het nog lager stellen der vrachten, waartoe de Stoombootmaatschappij besloten heeft, en door het regelen van eene sleepdienst van Lobith tot Keulen, waaromtrent de gunstige gezindheid van het Gouvernement juist dezer dagen bekend geworden is. Meer wordt tot dusverre tot instandhouding van den handel volstrekt niet gevorderd, en daar, zelfs in aanmerking genomen hetgeen in Belgie geschiedt, van de behoefte van eenen spoorweg geenszins blijkt, is bij eene zoo kolossale onderneming uitstel wenschelijk, ja noodzakelijk, en alleen overhaasting kan gevaarlijk worden."

Zulke woorden, die moed en zelfvertrouwen ademen, zullen Uwer Majesteit dubbel behagen, omdat dezelve de meening te kennen geven die de heerschende is in eene der bloeijendste steden des Rijks, vertegenwoordigd door hare kamer van koophandel, door een aantal mannen der zaak kundig en in gemoede overtuigd van het hoog gewigt der belangen, waarop het in dezen aankomt.

De Commissie ten minste maakt geene zwarigheid, om in zoo stellige verklaringen, welke in het hiernevens sub A overgelegde advies van den heer A. van Rijckevorsel Hz. voorkomen, te berusten, en er de overbodigheid, immers voor het tegenwoordige, uit af te leiden van alle raadpleging over eenen spoorweg ter verbinding van den Rhijn met Rotterdam. Maar ten aanzien van Amsterdam zijn de omstandigheden anders.

En, vooreerst, wat de mededinging tusschen die twee steden zelve aangaat, is volgens eene opgave, welke er geene reden bestaat om van onnauwkeurigheid verdacht te houden, Amsterdam in den jare 1835, vergeleken met 1834, terug — en Rotterdam daarentegen vooruitgegaan, daar de uitvoeren naar den geheelen Rhijn voor deze laatste stad 60.000 centenaars meer, en voor de eerste 33.000 centenaars minder bedragen hebben. Niet zonder grond schijnt men voor een verder teruggaan, zoo niet voor een algeheel verval beducht te moeten zijn, indien men, in de tweede plaats, de positie van Amsterdam met betrekking tot Keulen in vergelijking brengt met die van Antwerpen, zoodra de reeds begonnen en min of meer gevorderde spoorweg tot aan de boorden van den Rhijn zal zijn voltrokken.

Deze laatste toch, — behalve het voordeel, dat hij den Duitschen fabrikant of grossier verzekeren zal, van spoedig en zonder vermoeijing naar eene zeehaven te geraken, in persoon de veilingen bij te wonen, sorteringen te kiezen, zijne handels- en vriendschapsbetrekkingen, beter dan door brieven geschieden kan, uit te breiden en te bevestigen — de spoorweg, zegt men, zal den Antwerpenaar in staat stellen om onmiddelijk binnen 24 uren na de ontbieding aan alle hem gedane aanvragen te voldoen, terwijl de Amsterdammer, des winters door de vorst, des zomers door den lagen waterstand belemmerd, zelfs in de meest gunstige saizoenen niet zal durven beloven om de van hem ontboden goederen in minder dan acht of tien dagen op de plaats van derzelver bestemming te doen aankomen.

Aan het onderzoeken der mogelijkheid, om eene zoo aanmerkelijke verachtering òf geheel, òf ten minste ge-

deeltelijk te zien ophouden, heeft de Commissie hare bijzondere aandacht gewijd, doch, zij moet het tot haar leedwezen erkennen, vruchteloos.

Van de twee waterwegen, langs welke de hoofdstad met den Duitschen Rhijn gemeenschap houden kan, is de Lek al sedert een geruimen tijd van bruikbare lijnpaden verstoken, en nadat dit gebrek verholpen zal wezen, blijft het veel wezenlijker bezwaar over van de toenemende verzanding dier rivier en van het lage water; door welk een en ander dezelve voor de beladen Rhijnschepen gedurende een derde van het jaar in het geheel niet te bevaren is, en gedurende het grootste gedeelte van den overigen tijd slechts met behulp van ligters. Zelfs de vaart der stoombooten op de Lek is uit dien hoofde onregelmatig en onzeker, zoodat men niet voldaan heeft kunnen zijn van de genomen proef, om de goederen van Amsterdam naar Arnhem met ligte, snelvarende scheepjes te vervoeren, en te Arnhem, tot transport hooger op, in de stoombooten over te laden; eene overlading welke de administratie daarenboven geene termen gevonden schijnt te hebben om, hetzij door den vrijdom van het regt van doorvoer, hetzij door eene gunstige berekening van het Rhijnvaartregt, gemakkelijk te maken.

Eindelijk wordt het van dezen kant genaken van den Duitschen Rhijn nog belemmerd door eenige ondiepten bij het Pannerdensche kanaal en elders tusschen Arnhem en Lobith.

Om bij Gorkum te komen op de Waal — den anderen van de twee zoo evengemelde wegen — moeten de van Amsterdam afvarende schepen niet minder dan acht sluizen en dertig bruggen door; en wanneer eene dier sluizen ter zake eener herstelling, die, zoo als thans het geval

is, een aantal maanden vereischen kan, afgedamd wordt, kunnen zij niet anders hunnen weg vinden dan door den Amstel, de Drecht, de Aar, de Gouwe en den Hollandschen IJssel.

Is nu deze toestand van zaken naar waarheid beschreven, vertoont zich in denzelven geene gelegenheid om Amsterdam in genoegzame mate partij te doen trekken van de gemakken en voordeelen, elders aan de gemeenschap met Duitschland toegebragt, zoo mag men besluiten, dat juist hier een spoorweg te pas zoude komen, langs welken de van Amsterdam afgezonden goederen in weinige uren Arnhem zouden kunnen bereiken, en vervolgens, met de minst mogelijke vertraging bij Lobith in het vaarwater van de sleepdienst gebragt, te Keulen en andere steden van den Duitschen Rhijn zouden kunnen aankomen, zonder, uithoofde van het tijdsverloop tusschen deze aankomst en het oogenblik der ontbieding, al te zeer achter te liggen bij hetgeen door Antwerpen geleverd wordt.

Eene bijkomende reden van aanbeveling is, naar het oordeel der Commissie, deze:

De beschouwing der voorgestelde vragen, voor zooverre daarbij in aanmerking moet worden genomen hetgeen in naburige landen geschiedt, leidt natuurlijk op het gebied der gissingen. Eene genoegzame zekerheid laat zich voorshands niet verkrijgen.

Zal de Pruissische Regering misschien te eeniger tijd voor het werk der spoorwegen evenzeer ijveren, als zij thans huiverig omtrent hetzelve schijnt?

Zal de Belgische onderneming ten volle beantwoorden aan het oogmerk? Zal dezelve alle mededinging door middel van de waterbaan hoogst bezwaarlijk, zoo niet

geheel onmogelijk maken? Alle punten, over welke thans verschillend gedacht wordt, en die alleen in vervolg van tijd, naar gelang eener werkelijke ondervinding, zullen kunnen worden uitgemaakt en beslist.

Maar men zal die ondervinding zonder merkelijke ongerustheid kunnen afwachten, indien de ijzerbaan van Amsterdam naar Arnhem tot stand komt. Blijkt de verlenging tot Keulen eene onontwijkbare noodzakelijkheid te zijn, zoo kan men dezerzijds met eene betrekkelijk geringe opoffering de grenzen van Nederland bereiken en men bevindt zich ten aanzien van Pruissen in eene voegzame houding, hetzij dat Uwe Majesteit de eerste opening van den kant van dat Rijk verkiest te gemoet te zien, hetzij dat de omstandigheden gebieden of raadzaam maken om de voorstellen tot gemeenschappelijke schikkingen van de zijde van Nederland te doen plaats hebben.

»Het aanleggen van een spoorweg tusschen Amsterdam en Arnhem verdient dus en behoort in de allereerste plaats in aanmerking te komen, en in geene rigting is eene gemeenschap, die gemak en snelheid vereenigt, zoo wenschelijk als in deze."

Mogt deze wensch eens verwezenlijkt zijn, zoo zal, naar het begrip der Commissie, de aandacht zich in de volgende plaats — edoch al wederom ondergeschikt aan hetgeen bij onze oostelijke naburen zal begrepen en bewerkstelligd worden — op eenen spoorweg naar het Munstersche moeten vestigen. Het laat zich aanzien, dat na het tot stand brengen van zulk eenen weg een belangrijk gedeelte der handelsbetrekkingen van de Hanzesteden, en bijzonder van Bremen, met Westphalen en zelfs met het Hannoversche over zoude gaan tot Am-

sterdam, alwaar men thans van dezelve zoo goed als uitgesloten is, ten gevolge niet alleen van het bezwaar, welke de droogten in den IJssel opleveren, maar ook van het gebrekkige van alle vervoer op karren of in aken. Grootelijks zouden ook door eenen spoorweg, zooals de hierbedoelde, Enschedé, Amelo, Goor enz. gebaat worden ter gemakkelijke voorziening in de behoeften van hunne fabrieken en tot den afvoer van derzelver voortbrengselen; maar of de kosten der onderneming, die van het onderhoud enz., te bestrijden zouden zijn door het verkeer van die streken alleen en afgezien van den uitvoer naar het noorden van Duitschland, is iets dat, niettegenstaande de welige ontwikkeling van derzelver industrie, aan de Commissie twijfelachtig voorkomt.

De opgave, in welke het antwoord op de tweede vraag bestaan moest, zoude zich tot het dusverre gemelde kunnen bepalen. Daar echter uwe Majesteit geadieerd is geworden om eene vergunning tot het aanleggen van eenen spoorweg tusschen Amsterdam en Haarlem, meent de Commissie, zonder overigens vooruit te willen loopen op hetgeen een volgend gedeelte van dit rapport met betrekking tot dat onderwerp zal behelzen, reeds hier te mogen zeggen dat, haars bedunkens, het besporen van die rigting mede verdient in aanmerking te komen, hoezeer door hetzelve in geen levendig gevoelde behoefte zal worden voorzien. Doch het is van belang, dat een aanzienlijk gedeelte der bevolking hoe eer hoe liever volkomen bekend worde met eene bewerking, die reeds in zoovele andere landen ten gerieve van nijverheid en verkeer strekkende is; dat men zoo doende in het geval kome van proefondervindelijk te ontwaren, of Holland te dien opzigte

al dan niet eene uitzondering maakt op den regel; en zoo neen, dat door het welslagen dezer proeve, het voorbeeld der eerste concessionarissen andere particulieren tot gelijksoortige ondernemingen uitlokke en dus aanleiding geve tot den overgang van een gedeelte van het overvloedige handelskapitaal tot een emplooi, zoo nauw verbonden aan de vermeerdering der nationale welvaart.

»De middelen van gouvernementswege te verleenen — want de Commissie is thans gevorderd tot de behandeling der sub lit. C. aan haar voorgelegde punten — de middelen door welke ondernemingen, zoo als die van welke thans de rede is, zouden kunnen worden bevorderd", bestaan:

1°. in de toepassing op dezelve van de vigerende wetten en verordeningen op het stuk der onteigening tot openbaar nut;

2°. in de kwijtschelding, evenals bij het aanleggen van straatwegen of kanalen plaats heeft, van de regten van registratie op het transport der dientengevolge aan te koopen gronden en gebouwen;

3°. in de heffing van niet meer dan van het vast recht van 1 frank, in stede van het proportionele voor de registratie der acte van overeenkomst;

4°. in de verzekering van het bestendig eigendom en bezit der spoorwegen aan de particulieren, die dezelve ten gevolge der door hen verkregen concessien zullen hebben aangelegd; des echter, dat aan den Staat de bevoegdheid verblijven zal om na verloop van zekeren termijn, bij elke concessie nauwkeurig te bepalen, dat eigendom en bezit aan zich te trekken tegen uitkeering aan de ondernemers of hunne regtverkrijgenden van

het oorspronkelijk kapitaal, en zulks onverminderd hetgeen dezelve bereids aan jaarlijksche interest, dividenden of aflossing genoten mogen hebben;

5°. in den vrijdom van inkomend regt voor eenen, mede telkens naar gelang der omstandigheden vast te stellen tijd, bijv. drie of vijf jaren, voor de hardsteenen blokken, ijzeren staven, rails enz. tot het maken van ijzeren spoorwegen benoodigd; alsmede voor de daarop te bezigen locomotieven, werktuigen en wagens;

6°. in de vermindering van den impost op de voor deze dienst vereischte steenkolen, in al zoodanige mate, als ten behoeve der stoombooten is of verder toegestaan worden zal.

Deze bevorderingsmiddelen worden hier slechts in het algemeen opgegeven, en zonder eenige bedoeling om dezelve in *alle* voorkomende gevallen met *gelijke* ruimte, veelmin op den duur, te doen aanwenden. Op den invoer van buiten 's lands bijv., van de ijzeren materialen en de machinerie, hoopt en vertrouwt de Commissie, dat al spoedig door de belanghebbenden zelven geen bijzondere prijs zal worden gesteld, wanneer het uitzigt op een geregeld debiet de Nederlandsche ijzerfabriekanten en werktuigkundigen genoopt hebben zal om hunne aandacht op de verschillende wijzen te vestigen, op welke hunne industrie aan den aanleg en de exploitatie van spoorwegen dienstbaar wezen kan.

Wat de bevoegdheid van den Staat betreft, om zich te eeniger tijd in het bezit te stellen van door particulieren aangelegde spoorwegen, het voorbehouden daarvan schijnt door de voorzigtigheid alleszins geboden te worden, dewijl het onzeker is en blijven moet, of niet verandering in den loop der commerciële betrekkingen,

of andere omstandigheden, het later voor het algemeen belang raadzaam, ja zelfs noodzakelijk zullen maken, dat voor die spoorwegen eene beschikking plaats vinde, verschillende van hetgeen met het belang der eigenaars overeenkomt; en door deze laatsten kan over geene onregtvaardigheid geklaagd worden, daar zij van den beginne af gewaarschuwd, daarenboven verzekerd zijn van hun oorspronkelijk kapitaal terug te bekomen.

Tegenover de voordeelen, door de acten van concessie te vermelden, behooren op de duidelijkste wijze te worden omschreven de regten der Regering met betrekking tot het uit te voeren plan, of, in andere woorden, de verpligtingen der concessionarissen.

Hiertoe zijn te brengen:

1°. het getrouwelijk aanvangen en uitvoeren der werken binnen de daartoe respectivelijk gestelde termijnen en overeenkomstig het daarvoor gemaakte bestek, zoodanig als het van hooger hand zal wezen goedgekeurd;

2°. het eerbiedigen van het privilegie der brievenposterij, ten ware in vervolg van tijd het regt om brieven over te brengen, hetzij door uitkoop, hetzij door vaststelling van zekeren posttaks ten behoeve van het Rijk, wettiglijk door hen verkregen wierd;

3°. inachtneming der reglementen van politie, in het bijzonder van die op de dienst der spoorwegen successivelijk te maken;

4°. invordering van niet meer dan zoodanigen tol, als door de Regering zal zijn bepaald, welke de magt behoudt om het tarief daarvan te wijzigen en te verminderen, zoodra deszelfs opbrengst, na aftrek der kosten van onderhoud en toezigt, meer bedragen hebben zal dan 10 pCt. in het jaar;

5°. bepaling der prijzen van vervoer door stoomkracht, in dier voege, dat dezelve in geen geval het bedrag van evengemelden tol te boven gaan; blijvende de concessionarissen overigens onverlet in het regelen van dezelve; in het veranderen van hun tarief daaromtrent en in het berekenen der kosten van bewaring, oplading en bestelling der goederen;

6°. vrijlating aan elk en een iegenlijk om, tegen voldoening van den bepaalden tol, van den spoorweg gebruik te maken, hetzij voor zich zelven, hetzij na bekomen vergunning van hooger hand, tot transport van personen en goederen door stoomkracht, op een tarief, waarvan het maximum het aan de eigenaars voorgeschrevene niet te boven gaan zal; eindelijk

7°. het geven van alle vereischte openingen aan eenen commissaris, door de Regering te benoemen, om toe te zien, dat aan het bestek en aan de voorwaarden, bij de acten van concessie omschreven, alsmede aan de reglementen van politie naar behooren worde voldaan.

De Commissie zal, zonder Uwer Majesteits aandacht verder met détails te bemoeijelijken een duidelijk begrip kunnen geven van hare bedoeling, indien het haar geoorloofd wordt bij deze gelegenheid te behandelen het in hare handen gestelde adres van de Heeren Serrurier, le Chevalier en Brade, strekkende ter bekoming der noodige concessie om Amsterdam en Haarlem door middel van een ijzeren spoorweg naauwer te verbinden.

Nadat deze Heeren in November ll. van wege Uwe Majesteit waren uitgenoodigd geworden, onder andere, om hunne ontwerpen nader te herzien, hebben zij zich niet zonder grond mogen vleijen met de gedachte, dat tegen het principe althans van zoodanige verbinding

geene aanmerkelijke zwarigheden bestonden, en dat zij door eventuele uitvoering van het werk in het geval zouden komen van zich schadeloos te stellen voor hunne tot voorbereiding van hetzelve bestede kosten en moeite. De Commissie heeft bereids te kennen gegeven hoe wenschelijk het haar voorkwam, dat, daar aan Nederland de bestemming niet kan worden ontzegd om, in gelijke mate als deszelfs naburen, aan de voordeelen van eene versnelling in het vervoer deel te nemen, het exempel daartoe spoedig mogt worden gegeven; mogt worden gegeven door den ondernemingszucht van particulieren; gegeven eindelijk in de nabijheid der hoofdstad, in het midden eener nijvere bevolking, welker oordeel, op eigen bevinding gegrond, niet langer zonder invloed blijven kan op de denkwijze der geheele natie. Deze uitdrukkingen onderstellen dat de te nemen proeve niet mislukken zal, en inderdaad, het met zoo bijzondere nauwkeurigheid en zorg bewerkstelligde onderzoek van den hoofdingenieur Goudriaan heeft als uitkomst opgeleverd, dat het plan, behoudens een gering aantal wijzigingen, voor uitvoering vatbaar is niet alleen, maar ook aan de ondernemers een redelijk profijt belooft. En hoewel dit laatste, als afhankelijk van den meerderen of minderen toeloop der gebruikers, een punt van speculatie blijft, schijnen de bovengenoemde adressanten buiten twijfel te stellen, dat zij, de concessie op billijke voorwaarden erlangende, in staat zullen zijn een naamlooze maatschappij op te rigten tot het aanleggen en eventueel ook tot het exploiteren — dit laatste echter zonder de concurrentie van anderen uittesluiten — van den in dezen bedoelden weg. De statuten van zulk een maatschappij zullen natuurlijk

ter geschikter tijd getoetst moeten worden aan de thans voor die materie geldende verordeningen; maar wat de concessie zelve betreft, die de statuten ten grondslag behoort te verstrekken, bijaldien Uwe Majesteit besluiten mogt om dezelve te verleenen, zoo is de Commissie eerbiedig van advies, dat de concept-acte welke bij deze sub B. wordt overgelegd, alles behelst wat noodig heeft bepaald te worden.

Het bestek is overeenkomstig met de voorslagen van den Hoofd-Ingenieur Goudriaan, aan wiens bedenkingen de adressanten gereedelijk gehoor hebben gegeven. In de voorwaarden is gevolgd wat men meest doelmatig heeft gevonden in de concessiën, door andere gouvernementen in onderling zeer verschillende vormen verleend en waaraan de overweging en de vergelijking met de omstandigheden hier te lande plaats vindende reeds geleid hadden tot het vaststellen der hoofdpunten, hierboven in de beantwoording der vraag sub C. vermeld.

Indien het er verre af is, dat in de acten, waarbij vreemde regeringen het aanleggen van spoorwegen hebben toegestaan, eenige gelijkvormigheid zoude waar te nemen zijn, niet geringer is het verschil ten aanzien der mate en der soort van medewerking, die zulke ondernemingen van dezelve hebben ondervonden. In Pruisen is daarvan tot nog toe geenerhande blijk; ook niet in het Keizerlijk patent, onlangs wegens de groote ijzerbaan tusschen Weenen en Bochnia uitgevaardigd. In Engeland, alwaar trouwens nimmer op geldelijken onderstand van rijkswege wordt gerekend, en de geest van speculatie op de middelen van vervoer eer matiging behoeft dan opwekking en aanmoediging, behelst elke acte van concessie het uitdrukkelijke voorschrift, dat

uit de bijeengebragte penningen in de allereerste plaats voldaan moeten worden de kosten, die tot derzelver verkrijging bij het Parlement geïncurreerd zijn, en het beloop daarvan is, zoo als bij meest alle bills tot bijzondere belangen betrekking hebbende, zeer bezwarende. Onder de Vereenigde Staten van Amerika daarentegen zijn er niet weinige die voor het tot stand brengen van spoorwegen, door particulieren ontworpen, zich aanzienlijke opofferingen uit de publieke kas getroosten, zooals bijv. Virginia $^2/_5$ van het kapitaal bijdraagt, dat tot voltooijing van den Richmond en Potomac Railway (75 mijlen lang) noodig is.

Het naast bij deze wijze van ondersteuning komt het systema, welk het Fransche gouvernement voor het doelmatigste houdt. Het wil voor het tot stand brengen van groote lijnen van gemeenschap, alwaar de middelen van particulieren te kort schieten, dezelve te hulp komen door voor een kleiner of grooter aantal actiën, naar gelang de zaak meer of min belangstelling verdient, voor het Rijk in te schrijven. Er was, wel is waar, van de zijde der kapitalisten voorgesteld, dat de regering liever eenen billijken interest aan de ondernemers of geldschieters waarborgen zoude; maar zoodoende zoude het Rijk met het geheele risico, met al de kansen ten nadeele bezwaard worden, zonder uitzigt op eenige directe deelneming aan de voordeelige kansen. In het andere stelsel daarentegen heeft het Rijk zoowel op winst als verlies gelijke aanspraak met andere actiehouders, en oefent in het algemeen belang op de uitvoering van het werk zoodanigen invloed uit, als evenredig is aan het bedrag zijner aandeelen. Ook kan het, zoodra het werk eens voltooid is, deze aan-

deelen verkoopen, om het alzoo los wordende kapitaal tot andere nuttige ondernemingen te gebruiken.

De Fransche regering gaat voorts, bij de aanbeveling dezer wijze van handelen, van het grondbeginsel uit, dat zij het iniatief dezer ondernemingen hebben zal, zoodra dezelve van eenen grooten omvang zijn — bijv. de spoorweg van Parijs naar Havre. Zij doet dan het ontwerp maken, het bestek vervaardigen en de uitvoering bij eene publieke mededinging aan diegenen aanbesteden, welke zich met de voor de schatkist minst bezwarende voorwaarden vergenoegen. Anders is het met werken van een niet zeer dringend belang en welker kosten binnen het bereik van particuliere vereenigingen vallen. Bij deze schijnt men den omslag en de voorzorgen eener openbare aanbesteding overtollig te rekenen, en zoo is bij de wet van 9 Juli 1835 het aanleggen van eene ijzerbaan tusschen Parijs en St. Germain directelijk gegund aan den persoon, die er het eerste ontwerp van gemaakt en aan de opnemingen van het terrein, de berekening van het te verwachten nut en de verdere voorbereidende maatregelen zijn tijd en zijn geld ten koste gelegd had.

De Commissie is van gevoelen dat, in de gegeven omstandigheden, het in Frankrijk aangenomen systema datgene is, hetwelk in Nederland gevoegelijkst zoude kunnen worden gevolgd. Immers bespeurt men in het eene land zoomin als in het andere die bovenmatige drift van ijzeren spoorwegen, welke, in verband met eene berispelijke speculatiezucht, zich in Duitschland en Groot-Brittanië van zoovele gemoederen heeft meester gemaakt. Voor uwer Majesteits onderdanen schijnt vooralsnog niets te vreezen van dien geest van over-

drijving, welke verschillende Duitsche regeringen en bijzonderlijk de Pruisische tot eene daaraan geëvenredigde behoedzaamheid heeft bewogen en die een *select comittee* van het Engelsche Parlement een nauwgezet onderzoek van alle aanvragen en tevens beperkende maatregelen heeft doen aanbevelen, niet om ondernemingen tegen te gaan, welke, behoorlijk overlegd en bestuurd, niet missen kunnen van weldadig te zijn voor de natie, maar juist om voor te komen, *dat de goede dunk die deze ondernemingen verdienen* te loor ga en nationaal kapitaal als het ware weggeworpen worde te midden van de tijdelijke opzetting der gemoederen, die in dit oogenblik plaats vindt (»that, whilst no discouragement should be cast upon entreprises, which, if properly directed, cannot fail to be benificial to the nation, *the character of these undertakings should not be permitted to be sacrificed*, nor the national capital *thrown away under the temporary excitement of the public mind*, which appaers to prevail at this moment.") Aan den anderen kant is dit Rijk verre van zich te bevinden in den toestand van Noord-Amerika, alwaar de noodzakelijkheid om het verkeer te bevorderen tusschen pas bevolkte en nog onderling in geene gemeenschap gebragte landstreken, alsmede de door niets en in geene rigting belemmerde uitbreiding der nijvere werkzaamheid op een veld van onmetelijke ruimte ten natuurlijken gevolge hebben, dat de regeringen verpligt zijn, hare aandacht in de eerste plaats op ijzerbanen te vestigen en den ijver en het vermogen van particulieren te gemoet te komen. Hier te lande daarentegen is eene van ouds bestaande volksvlijt werkzaam op een beperkt veld; de gronden, die voor het

deelen verkoopen, om het alzoo los wordende kapitaal tot andere nuttige ondernemingen te gebruiken.

De Fransche regering gaat voorts, bij de aanbeveling dezer wijze van handelen, van het grondbeginsel uit, dat zij het iniatief dezer ondernemingen hebben zal, zoodra dezelve van eenen grooten omvang zijn — bijv. de spoorweg van Parijs naar Havre. Zij doet dan het ontwerp maken, het bestek vervaardigen en de uitvoering bij eene publieke mededinging aan diegenen aanbesteden, welke zich met de voor de schatkist minst bezwarende voorwaarden vergenoegen. Anders is het met werken van een niet zeer dringend belang en welker kosten binnen het bereik van particuliere vereenigingen vallen. Bij deze schijnt men den omslag en de voorzorgen eener openbare aanbesteding overtollig te rekenen, en zoo is bij de wet van 9 Juli 1835 het aanleggen van eene ijzerbaan tusschen Parijs en St. Germain directelijk gegund aan den persoon, die er het eerste ontwerp van gemaakt en aan de opnemingen van het terrein, de berekening van het te verwachten nut en de verdere voorbereidende maatregelen zijn tijd en zijn geld ten koste gelegd had.

De Commissie is van gevoelen dat, in de gegeven omstandigheden, het in Frankrijk aangenomen systema datgene is, hetwelk in Nederland gevoegelijkst zonde kunnen worden gevolgd. Immers bespeurt men in het eene land zoomin als in het andere die bovenmatige drift van ijzeren spoorwegen, welke, in verband met eene berispelijke speculatiezucht, zich in Duitschland en Groot-Brittanië van zoovele gemoederen heeft meester gemaakt. Voor uwer Majesteits onderdanen schijnt vooralsnog niets te vreezen van dien geest van over-

drijving, welke verschillende Duitsche regeringen en bijzonderlijk de Pruisische tot eene daaraan geëvenredigde behoedzaamheid heeft bewogen en die een *select comittee* van het Engelsche Parlement een nauwgezet onderzoek van alle aanvragen en tevens beperkende maatregelen heeft doen aanbevelen, niet om ondernemingen tegen te gaan, welke, behoorlijk overlegd en bestuurd, niet missen kunnen van weldadig te zijn voor de natie, maar juist om voor te komen, *dat de goede dunk die deze ondernemingen verdienen* te loor ga en nationaal kapitaal als het ware weggeworpen worde te midden van de tijdelijke opzetting der gemoederen, die in dit oogenblik plaats vindt (»that, whilst no discouragement should be cast upon entreprises, which, if properly directed, cannot fail to be benificial to the nation, *the character of these undertakings should not be permitted to be sacrificed*, nor the national capital *thrown away under the temporary excitement of the public mind*, which appaers to prevail at this moment.") Aan den anderen kant is dit Rijk verre van zich te bevinden in den toestand van Noord-Amerika, alwaar de noodzakelijkheid om het verkeer te bevorderen tusschen pas bevolkte en nog onderling in geene gemeenschap gebragte landstreken, alsmede de door niets en in geene rigting belemmerde uitbreiding der nijvere werkzaamheid op een veld van onmetelijke ruimte ten natuurlijken gevolge hebben, dat de regeringen verpligt zijn, hare aandacht in de eerste plaats op ijzerbanen te vestigen en den ijver en het vermogen van particulieren te gemoet te komen. Hier te lande daarentegen is eene van ouds bestaande volksvlijt werkzaam op een beperkt veld; de gronden, die voor het

aanleggen van nieuwe wegen van gemeenschap vereischt worden, hebben doorgaans eene winstgevende bestemming en derhalve eene veel hoogere waarde dan in de nieuwe Staten van Amerika, en daar de behoefte aan verbetering in de reeds menigvuldige middelen van vervoer niet uitermate dringend schijnt, ten minste niet dan zelden vernomen wordt, zoo mag het Gouvernement zich houden aan het beginsel, 't welk het meest strookt met de lessen eener gezonde staathuishoudkunde, dat, namelijk, van aan de industrie haar eigen keuze te laten in het bepalen der punten van aanraking voor productie en comsumtie. In die vrijlating toch ligt in den regel de zekerheid opgesloten, dat in het wijzigen en uitbreiden der middelen van gemeenschap het algemeen belang met het particuliere vereenigd en geenszins om hersenschimmige voordeelen, of ten behoeve van eene onberedeneerde voorkeur, eenig gedeelte van het kapitaal nutteloos verspild worden zal. Voor andere waarborgen, hetzij dezelve uit het oogpunt der veiligheid als noodzakelijk kunnen te beschouwen zijn, of om aan de bevolking de duurzaamheid van een onkostbaar gebruik te verzekeren, of uit welken andere hoofde het ook zijn moge, kan op eene voldoende wijze gezorgd worden door reglementen van politie en door het duidelijk omschrijven der voorwaarden, op welke de concessie verleend wordt, en van welker inachtneming derzelver kracht en waarde onafscheidelijk is. Eene proef hiervan is geleverd in de reeds hierboven als bijlage van dit rapport vermelde concept-dispositie op het verzoek van Serrurier c. s., en beantwoordt hetzelve aan het doel, zoo zal Uwe Majesteit ook geregtvaardigd vinden het besluit, waartoe de overwegingen

der Commissie haar met betrekking tot het laatste gedeelte der voorgestelde vragen gebracht hebben, dit, namelijk, »dat er geene termen bestaan dan in hoogst zeldzame gevallen ondernemingen van dezen aard door het Rijk zelf tot stand te doen brengen."

Een van deze gevallen is, naar het oordeel van de meerderheid der Commissie, thans voorhanden.

Van een ijzeren spoorweg van Amsterdam naar Arnhem is het hoog belang reeds in een ander gedeelte van dit rapport aangetoond, en men mag dus hier als bewezen aannemen, dat, bij ontstentenis van denzelve, het deel, 't welk de hoofdstad in billijkheid aanspraak maken mag om aan de verbeteringen der Rhijnvaart te hebben, hoe langer hoe geringer worden zal, en dat het geheel vervallen van haren handel niet te vermijden zoude zijn, indien de uitwerkselen eener korte en nimmer afgebroken communicatie tusschen Antwerpen en Keulen in tijd en wijle zoodanig mochten blijken te zijn, als derzelver ontwerpers zich voorstellen, en indien de voltooiing van hun werk de Amsterdamsche kooplieden geheel onvoorbereid mogt hebben gevonden tot al hetgeen eene zoo geduchte mededinging buiten allen twijfel zoude komen te vereischen. De bedenking zal waarschijnlijk geopperd worden, dat, de behoefte wezenlijk zijnde, eene zoo vermogende stad niet in gebreke blijven zal van in dezelve uit eigen middelen te voorzien; dat men zich van de toereikendheid dier middelen niet minder overtuigd houden moet, dan van de bereidwilligdheid van een verlichten, en met zijn eigenbelang wel bekenden handelsstand, om dezelve doelmatig te besteden; en dat de tusschenkomst van 's lands regering, zoo zij al gevorderd worden mogt, zich

zal kunnen bepalen tot de inschrijving voor een zeker getal der aandeelen, in het op te nemen kapitaal of ten uiterste tot de verzekering van een behoorlijken interest aan de geldschieters. Maar hoe waar en juist zulks in het algemeen moge zijn, de zaak, welke hier behandeld wordt, is vatbaar voor eene bijzondere wijze van beschouwen, of liever zij vordert dezelve volstrektelijk. Immers het gevaar, tegen 't welk men zich heeft te wapenen, wordt voorspeld te zullen voortspruiten uit den Belgischen spoorweg. Een bestuur, dat niet heeft opgezien tegen de aanzienlijke sommen, die het tot stand brengen van denzelve vereischt, zal nog gemakkelijker besluiten tot de verdere opofferingen, welke allengskens zullen blijken noodig te zijn om zich van de voorkeur in het vervoer van personen en goederen te verzekeren. Bereids is de onttrekking van dat vervoer aan alle transitoregten eene zoo goed als vastgestelde zaak. Zal er niet verder worden gegaan en zal niet misschien zoodanige berekening van tol- en vrachtprijzen plaats vinden, dat particuliere eigenaars uit het bedrag — gezwegen van dividenden en interest — niet eens de kosten van onderhoud zouden kunnen goedmaken?

Waar dus van mededinging met zulk eene onderneming gesproken wordt, dient men in staat te zijn om met die soort van opofferingen gelijken tred te houden. Edoch waar zijn die kapitalisten, die, hunne belangstelling in den bloei der commercie moge zoo levendig, hunne betrekkingen tot dezelve zoo nauw zijn als men wil, hun geld tot eenig noemwaardig bedrag op zulk een uitzigt zouden willen wagen?

De Commissie bevroedt, dat ook voor uwe Majesteit dit een object zal zijn van zwaarwigtige consideratie.

Zij wil hopen, dat de mededinging niet zal worden gedreven tot het uiterste zoo even door haar ondersteld, maar zij mag niet vergeten, dat zulks tot de mogelijkheden behoort en dus tot de bestanddeelen der overtuiging op welke de beslissing van het Gouvernement zal moeten rusten; en indien de welvaart van den Amsterdamschen koophandel van een wezenlijk, ja, van het hoogste belang is voor het welzijn, van den Staat; indien het voortduren of het vervallen van dien koophandel afhankelijk is van het al of niet bestaan eener meer gemakkelijke, regelmatige en nimmer afgebroken gemeenschap met den Rhijn te Arnhem en *casu quo* te Keulen; indien, eindelijk, de spoorweg, door welken thans alleen zoodanige gemeenschap kan worden verzekerd, aan eene eventuele mededinging is blootgesteld, die voor alle particuliere ondernemers het uitzigt op eene winstgevende exploitatie hoogst twijfelachtig zoude maken, — dan schijnt het nauwelijks te kunnen missen of »de werkdadige tusschenkomst van 's Rijks wege zal eerlang, als eene noodwendige gevolgtrekking uit al die beschouwingen te samen genomen, door de regering besloten worden," en in de denkwijze eener onbevooroordeelde natie den bijval vinden, welke ook voor de best beraamde maatregelen ten hoogste wenschelijk is.

Om overigens, door wien de bedoelde spoorweg ook moge worden aangelegd, de opbrengsten zoo ruim als mogelijk te maken, zoude naar het oordeel der Commissie, niet de kortste rigting te verkiezen zijn, maar de omweg om Utrecht, ten einde voordeel te doen met het verkeer van die stad zoowel met Arnhem als met Amsterdam, bijzonder wat het transport van reizigers aangaat.

Daarbij komt, dat Utrecht door deszelfs ligging als 't ware van zelf zich voordoet als het centrum — het punt van ontmoeting — der verschillende lijnen, die, zoo de natie allengskens smaak en behoefte toont aan versnelde middelen van gemeenschap, de provincie Holland met de landprovincien en misschien Rotterdam zelf met den Rhijn zullen verbinden.

Het is insgelijks met betrekking tot eene min of meer verwijderde toekomst, dat de Commissie, bijaldien de resultaten der reeds door Uwe Majesteit bevolen opneming van het terrein zulks niet ontraden, den weg liever over Hilversum, dan digter bij de Vecht zoude gelegd zien. Want hoewel ook zoo doende de korste afstand uit het oog verloren zoude worden, schijnt dit nadeel ruim te worden goed gemaakt door de omstandigheid, dat men, eens de ijzerbaan tot Hilversum gebragt hebbende, zich een aanmerkelijk bedrag van kosten zal hebben bespaard, tegen den tijd op welken zal worden overgegaan tot het maken van een spoorweg, in de hoofdstad beginnende en loopende langs Amersfoort naar den IJssel en de grenzen van Westphalen.

De leden der Commissie, welke geacht worden bijzonder de belangen van Amsterdam te vertegenwoordigen, hebben zelven dit laatste denkbeeld geopperd en in den omweg over Utrecht voor de naar den Rhijn bestemde of van daar afgevoerd wordende goederen geen bezwaar gevonden, dat in vergelijking komen kan met de zoo even aangestipte voordeelen. Daarentegen is door hen met kracht van redenen op de noodzakelijkheid aangedrongen, om het vaarwater tusschen Arnhem en Lobith door de geheele opruiming der weinige ondiepten, welke zich in den Beneden-Rhijn omstreeks het Panner-

densche kanaal bevinden, in een goeden staat te brengen en te onderhouden. Naar de berigten, door de bedoelde leden ingewonnen, zoude die verbetering geene uitgave vereischen in het minst geëvenredigd aan haar groot belang voor de vaart en handel, en zoude dus evenzeer in de magt van 's Lands Bestuur zijn, zelfs binnen zeer weinig tijds en lang vóór de voltooijing van den spoorweg, als het verwezenlijken van een anderen wensch die hun nog nader aan het harte ligt; dat namelijk de stad Arnhem een vrijhaven moge worden voor de Rhijnvaart alwaar de goederen tot den Amsterdamschen handel behoorende, zouden kunnen worden geladen en gelost op den voet en voorwaarden van de overeenkomst in 1831 door Uwe Majesteit met de andere oeverstaten gesloten.

De Commissie rekent zich niet bevoegd om eenig bepaald oordeel te uiten omtrent punten, liggende buiten den kring des haar opgedragenen onderzoeks. Zij maakt echter geene zwarigheid om Uwe Majesteit in bedenking te geven, om het een en ander der evengemelde voorstellen bij de administratien, tot welker vak dezelve respectievelijk behooren, opzettelijk te doen overwegen, ten einde nader aan Hoogstdeszelfs gunstige aandacht te worden voorgedragen; en overigens vermeenende, in den loop der tegenwoordige consideratien en rapport al de vragen, bij het Koninklijk besluit van 19 Februarij voorkomende, naar haar vermogen en beste weten te hebben beantwoord, eindigt de Commissie met de betuiging van haren eerbiedigen dank voor het vertrouwen, dat Uwe Majesteit in haar heeft gelieven te stellen.

UIT NAAM DER SPECIALE COMMISSIE,
derzelver Voorzitter
(get.) A. R. FALCK

Personeel bij den aanleg van Staatsspoorwegen.

Directeur.

N. Th. Michaëlis.

Hoofd-Ingenieurs.

J. W. Witsen Elias.
M. Simon Gz.
J. G. van den Bergh.

Eerstaanwezende Ingenieurs.

J. Leyds.
A. C. Broekman.
L. J. Kesper.
J. D. Evers.

Bouw- en werktuigkundige 1e klasse.

K. H. van Brederode.

Sectie-Ingenieurs.

A. van Hooff.
A. Simons.
Jhr. E. J. de Savornin Lohman.
J. M. Telders.
B. A. A. Deenik.
Jhr. L. A. Sandberg.
Jhr. P. A. H. Martini Buys. (waarn. E. a. Ing.)
P. J. Waller.
J. Mulder.
A. J. F. G. M. Verheyen.
J. A. Lindo.

Adjunct-Ingenieurs.

J. J. R, Grinwis.
Jhr. O. J. A. Repelaer van Driel.
F. B. 's Jacob.
A. W. F. Kock.
A. Fock.
K. de Vidal de St. Germain.
B. P. Bilheimer.
C. P. E. Ribbius.
B. J. van den Berkhof.
E. H. Stieltjes.
J. Schroeder van der Kolk.
M. W. J. 's Gravesande Guicherit.

W. de Man.
C. R. J. Kallenberg van den Bosch.
J. A. Royer.
S. G. Everts.
Jhr. M. J. Schuurbeque Boeije.
J. de Koning.
F. J. des Tombe.
M. L. J. Immink.

Bouw- en Werktuigkundigen.

2e *Klasse.*

P. J. Neyt.
J. van Asperen.

3e *Klasse.*

M. van Ruth.
A. J. van der Heyden.
L. J. Eijmer.
N. J. Beversen.
G. A. M. Groeneveldt.

Ontwerp-Begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen voor het jaar 1881.

EERSTE AFDEELING.

Aanleg.

ART. 1.

a. Een Directeur			*f* 5000,—
b. Personeel:			
één Ingenieur 1e kl. van den Waterstaat met onbepaald verlof.	jaarwedde	*f* 2000,—	„ 3000,—
	toelage ..	„ 1000,—	
één Ingenieur 2e kl. van den Waterstaat met onbepaald verlof.	jaarwedde	„ 1500,—	„ 2800,—
	toelage ..	„ 1300,—	
		Transporteeren.....	*f* 10,800,—

		Per Transport.....	ƒ 10,800,—
één Opzichter 2e kl. met jaarwedde ƒ 1300 van den Waterstaat..		Toelage.....	„ 1500,—
drie Hoofdingenieurs.....	à ƒ 4500,—		„ 13500,—
vier Eerstaanwezende Ingenieurs.....	„ „ 4000,—		„ 16000,—
één „ Ingenieur.....	„ „ 3000,—		„ 3000,—
zes Sectie-Ingenieurs.....	„ „ 2800,—		„ 16800,—
één Sectie-Ingenieur.....	„ „ 2200,—		„ 2200,—
één „	„ „ 2000,—		„ 2000,—
drie Adjunct-Ingenieurs.....	„ „ 2000,—		„ 6000,—
zeven „	„ „ 1800,—		„ 12600,—
twee „	„ „ 1600,—		„ 3200,—
twee „	„ „ 1400,—		„ 2800,—
drie „	„ „ 1300,—		„ 3900,—
drie „	„ „ 1200,—		„ 3600,—
één Bouw- en Werktuigkundige 1e kl....	„ „ 3000,—		„ 3000,—
één „ „ „ 2e kl....	„ „ 2500,—		„ 2500,—
twee „ „ Werktuigkundigen 3e kl..	„ „ 2000,—		„ 4000,—
twee „ „ „ 3e kl..	„ „ 1600,—		„ 3200,—
één „ „ Werktuigkundige 3e kl...	„ „ 1400,—		„ 1400,—
één Hoofd-opzichter.....	„ „ 3000,—		„ 3000,—
drie Hoofd-opzichters.....	„ „ 2500,—		„ 7500,—
twee „	„ „ 2400,—		„ 4800,—
één Hoofd-opzichter.....	„ „ 2300,—		„ 2300,—
twee Hoofd-opzichters.....	„ „ 2200,—		„ 4400,—
negentien Opzichters 1e kl.....	„ „ 1800,—		„ 34200,—
zes „ 1e „	„ „ 1700,—		„ 10200,—
negen „ 1e „	„ „ 1600,—		„ 14400,—
acht „ 2e „	„ „ 1500,—		„ 12000,—
tien „ 2e „	„ „ 1400,—		„ 14000,—
twee „ 2e „	„ „ 1300,—		„ 2600,—
twee „ 3e „	„ „ 1400,—		„ 2800,—
vier „ 3e „	„ „ 1300,—		„ 5200,—
twaalf „ 3e „	„ „ 1200,—		„ 14400,—
één Opzichter 3e „	„ „ 1100,—		„ 1100,—
twee Opzichters 3e „	„ „ 1000,—		„ 2000,—
		Transporteeren.....	ƒ 246,900,—

	Per Transport.....		f 246 900,—
twee	Opzichters 4e „	„ „ 900,—	„ 1800,—
één	Opzichter 5e „	„ „ 700,—	„ 700,—
één	„ 5e „	„ „ 1200,—	„ 1200,—
één	Schrijver.....	„ „ 1000,—	„ 1000,—
één	„	„ „ 600,—	„ 600,—
drie	Schrijvers.....	„ „ 500,—	„ 1500,—
drie	„	„ „ 400,—	„ 1200,—
c.	twee Boden-concierge.....	„ „ 700,—	„ 1400,—
d.	Schrijfloonen		„ 2000,—
e.	Uitbreiding van personeel.....		„ 25000,—
	Totaal.....		f 283300,—

ART. 2.

Bureau-, lokaalbehoeften en drukwerk, huur van lokalen, aankoop van boeken, kaarten, instrumenten en verdere benoodigdheden..... „ 45000,—

ART. 3.

Reis- en verblijfkosten en schadeloosstelling voor kosten van veldwerk..... „ 40000,—

ART. 4.

a. Uitbakenen, opmeten en waterpassen.....
b. Opmaken van grondteekeningen..... } „ 20000,—

ART. 5.

Aankoop van materialen zonder bepaalde bestemming voor eenige lijn..... „ 1535600,—

ARTT. 6 tot en met 9.

Kosten van bruggen; over de Waal te Nijmegen, de Merwede bij Baanhoek, den Nëder-Rijn bij Rhenen, de Maas bij Heumen..... „ 1362000,—

ARTT. 10 tot en met 22.

Aanleg der Spoorwegen:

van Roosendaal naar Vlissingen	f	166000,—
van Breda naar Rotterdam	„	40000,—
van Nieuwediep naar Amsterdam	„	612700,—
van Arnhem naar Nijmegen	„	160000,—
van Zwolle naar Almelo	„	266000,—
Transporteeren.....		f 3,285900,—

Per Transport.....		*f* 3,285900.—
van Dordrecht naar Elst	„ 1715000,—	
van Amersfoort naar Nijmegen	„ 988000,—	
van de Zaanstreek naar Enkhuizen	„ 901500,—	
van Stavoren naar Leeuwarden.	„ 1199000,—	
van Nijmegen naar Venlo.	„ 700000,—	
van Rotterdam naar den Hoek van Holland.	„ 200000,—	
van Zwaluwe naar 's Hertogenbosch . .	„ 1019000,—	
van Groningen naar Delfzijl	„ 798000,—	
Totaal.....		*f* 8765200,—

TWEEDE AFDEELING.

Uitbreiding.

ARTT. 23 tot en met 29.

Uitbreiding der Spoorwegen:

van Arnhem naar Leeuwarden	*f* 21000,—	
van Harlingen naar Hannoversche grens .	„ 74000,—	
van Maastricht naar Breda	„ 820000,—	
van Utrecht naar Boxtel	„ 105000,—	
van Breda naar Rotterdam	„ 16000,—	
van Nieuwediep naar Amsterdam	„ 25000,—	
van Zevenbergen naar de Belgische grens van Breda naar Roosendaal	„ 200000,—	
Totaal.....		*f* 1261000,—

DERDE AFDEELING.

Werken en Uitgaven, door de bestaande Exploitatiecontracten met kosten van aanleg gelijkgesteld.

ART. 30.

Kosten van de overbrugging van het Hollandsch Diep. *f* 65000,—

ART. 31.

Kosten tot herstel van schade, ontstaan door overstrooming, dijkbreuk enz ..... Memorie.

Transporteeren..... *f* 13,377,100,—

Per Transport..... *f* 13,377100,—

ART. 32.

Kosten van het in behoorlijken staat van onderhoud brengen van de spoorwegen van Zevenbergen naar de Belgische grenzen en van Breda naar Roosendaal. „ 350000,—

VIERDE AFDEELING.

Aankoop van Spoorwegen, wat de kosten betreft met aanleg gelijkgesteld.

ART. 33.

Vergoeding aan 's Rijks schatkist van de ingevolge art. 2 der wet van 22 April 1880 (*Stbl.* No. 63), in de jaren 1880 en 1881 gedane betalingen in mindering van het door Nederland verschuldigde aandeel in het totaal bedrag van den prijs van naasting der spoorwegen van Antwerpen naar den Moerdijk en van Roosendaal naar Breda..... *f* 230000,—

ART. 34.

Renten over de jaren 1880 en 1881 aan België uit te keeren ingevolge het bij de wet van 22 April 1880 (*Stbl.* No. 63) bekrachtigde art. 16 van de overeenkomst van 31 October 1879..... „ 360000,—

VIJFDE AFDEELING.

Onvoorziene Uitgaven.

ART. 35.

Onvoorziene uitgaven, daaronder begrepen vorderingen van de afgesloten dienstjaren..... „ 1082900,—

Totaal..... *f* 15,400,000,—

Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op de Begrooting voor den aanleg aan Staatsspoorwegen. Dienst 1880.

De werken te Amsterdam zijn zoo ver gevorderd, dat de dienst voor het vervoer van reizigers op de vier samenkomende lijnen in het tijdelijk station aan het Westerdok is vereenigd kunnen worden. Inmiddels wordt voortgegaan met den aanleg van werken voor de inrichting der stations in het openhavenfront en in de Stads Rietlanden.

Het goederenstation te Feijenoord is voltooid; eene losplaats voor diepgaande schepen zal daaraan nog moeten worden toegevoegd.

De werken aan de marinehaven te Vlissingen worden voortgezet.

Ter voltooijing van de lijn Arnhem-Nijmegen en van de rivierverbetering te Nijmegen zijn in het volgende jaar nog eenige werken te verrichten.

Voor de lijnen waarvan de aanleg is bevolen bij de wet van 10 November 1875 (Stbl. N° 205) zijn onteigeningswetten uitgevaardigd, met uitzondering van die voor den weg van Rotterdam naar den Hoek van Holland en van het gedeelte van Enkhuizen naar Hoorn, van welke de voorbereidende werkzaamheden of het onderzoek nog niet is afgeloopen.

De eindaanwijzing van te onteigenen perceelen moet nog geschieden voor de lijn Zwaluwe-'s Hertogenbosch.

Voor de lijnen Amersfoort-Nijmegen, Dordrecht-Elst en Nijmegen-Venlo alsmede voor het gedeelte Zaandam-Enkhuizen zijn met den aankoop belangrijke vorderingen gemaakt.

Voor de lijn Stavoren-Leeuwarden is de waardeering aangevangen en van die van Groningen naar Delfzijl zijn gemachtigden voor de waardeering en den aankoop benoemd.

De lijn Zwolle-Almelo zal in afwachting der voltooijing van de werken uitbreiding der beide eindstations, weldra voor het verkeer kunnen geopend worden.

Aan den onderbouw der bruggen over den Rijn bij Rhenen en over de Maas bij Heumen wordt voortgearbeid. Met dien voor de brug over de Merwede bij Baanhoek is aangevangen.

Voor de spoorwegen Amersfoort-Nijmegen en Nijmegen-Venlo komen gedeelten, waarvoor de werken aanbesteed zijn of worden, eerlang in uitvoering.

De werken tusschen Gorichem en Geldermalsen worden voortgezet. Eveneens die voor den onderbouw der brug over de Zaan te Zaandam, voor welke brug de bovenbouw is aanbesteed. Met den onderbouw der brug over het Groot Noordhollandsch Kanaal bij Purmerend is een begin gemaakt.

In de begrooting zijn opgenomen de vergoedingen uit 's Rijks schatkist te voldoen, volgens art. 2 der wet van 22 April 1880 (Stbl. N°. 63) wegens de naasting van de spoorwegen Moerdijk —Belgische grens en Breda-Roosendaal, waaronder;

1° de renten, aan Belgie te voldoen voor de onbetaalde gedeelten van den naastingsprijs;

2° de uitgaven, noodig om de aan de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, overgegeven gedeelten der genaaste lijnen in den toestand van onderhoud te brengen, bepaald in art. 7 der voor zooveel noodig bij de wet van 15 November 1876 (Stbl. N°. 210.) bekrachtigde overeenkomst.

Toezicht op de Spoorwegdiensten.

Het algemeen toezicht op de Spoorwegdiensten wordt onder den minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid uitgeoefend door een Raad van Toezicht.

Raad van Toezicht.

M. C. J. Piepers, *Voorzitter.*
G. H. Uhlenbeek.
W. J. Wolterbeek.
Jhr. Mr. E. W. Berg, *Secretaris.*

Ingenieurs voor het Stoomwezen der Spoorwegdiensten.

F. Ph. J. Mahieu.
J. D. C. M. de Roos.

Rijksopzieners op de Spoorwegdiensten.

A. J. Hendriks, Amersfoort.
J. G. Starck, Arnhem.
O. R. J. Viveen, Zwolle.
J. S. A. Noordendorp, Breda.
J. H. A. Hanckar, Utrecht.
W. D. Eeltjes, Utrecht.
B. A. van Dorp, Meppel.
J. A. A. Jonkergouw, Venlo.
Jhr. W. van Andringa de Kempenaer, Groningen.
D. Storm, Haarlem.
W. P. Verbeek, Dordrecht.
A. M. Vroeg, Leeuwarden.
J. J. F. Pennink, Maastricht.
H. du Croix. Gouda.
J. J. Brutel de la Rivière, Alkmaar.
D. A. M. Doublet, Zutphen.
B. E. Stöver, Nijmegen.
Th. Heyblom (Opz. v. d. Waterst.), Terneuzen.

Exploitatie der Staatsspoorwegen.

Bij de wet van 3 Juli 1863, (Stbl. 100) is bepaald dat de exploitatie der Staatsspoorwegen bij concessie wordt gegund aan bijzondere ondernemers.

Geene concessie wordt voor langer verleend dan voor 50 jaren na de voltooiing der wegen, in de concessie begrepen.

Nadat de exploitatie 20, 30 of 40 jaren heeft geduurd, kan zij van rijkswege worden genaast tegen betaling eener som, door de wet aangeduid. De concessionaris voorziet in het materieel van vervoer en in alles wat tot de exploitatie behoort. Dit materieel, steeds in voldoende hoeveelheid voorhanden, moet, evenals de wegen en al de daartoe behoorende kunstwerken, gebouwen en andere voorwerpen, in den besten staat onderhouden worden. Bepaald aangewezen herstellingen komen, bij uitzondering, voor rekening van den Staat. De onderneming moet in Nederland zijn gevestigd en haar bestuur, althans voor twee derde gedeelten, uit Nederlanders samengesteld. Na het eindigen der concessie verkrijgt de staat den eigendom van hetgeen door den concessionaris voor de exploitatie is aangeschaft en verkregen, tegen betaling van een bedrag, dat de waarde, door deskundigen te schatten, niet overtreft. Geene concessie wordt verleend tenzij vooraf in 's rijks kas een waarborgkapitaal zij gestort, geëvenredigd aan de lengte der te exploiteeren wegen. Alle ontvangsten der onderneming worden aan den staat verantwoord. Een reglement op de contrôle der ontvangsten is vastgesteld bij kon. besluit van 15 Mei 1865 (Stbl. 33). Jaarlijks dient de Minister van Waterstaat, Handel en

Nijverheid aan den Koning een verslag in, omtrent de exploitatie en al wat daartoe in betrekking staat. Dit verslag wordt medegedeeld aan de Staten-Generaal. Het beheer en de verantwoording van het vernieuwingsfonds der Staatsspoorwegen zijn geregeld bij de wet van 31 December 1865 (Stbl. 195). Het reglement ter uitvoering dier wet is vastgesteld bij kon. besluit van 31 Januari 1866, (Stbl. 7) aangevuld bij dat van 16 Maart 1868 (Stbl. 34).

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Ingevolge de overeenkomst van 24/25 Mei 1876, voor zooveel noodig bij de Wet van 15 November 1876 (Stbl. 210) bekrachtigd, is aan deze maatschappij de exploitatie verleend:

a. Van de spoorwegen voor rekening van den staat aangelegd of nog aan te leggen langs de lijnen in art. 2 der wet van 18 Augustus 1860 (Stbl. 45) vermeld, met uitzondering van de lijn Amsterdam door de Zaanstreek langs Alkmaar tot Nieuwediep;

b. van de spoorwegen voor rekening van den staat aan te leggen, krachtens de wet van 21 Mei 1873 (Stbl. 55);

c. van de spoorwegen voor rekening van den staat aan te leggen, krachtens de wet van 10 November 1875 (Stbl. 205) van:

1e. Zwolle naar Almelo;

2e. Dordrecht—Elst;

3e. Nijmegen—Venlo;

4e. Stavoren—Leeuwarden;

d. voor zoover dit door den Koning wordt bepaald, van de spoorwegen, welke, hetzij krachtens de wet van 10 November 1875 (Stbl. 205), hetzij krachtens andere wetten nog voor rekening van den staat mochten worden aangelegd of over welke, op Nederlandsch grondgebied gelegen, de staat bij overeenkomst met andere ondernemingen, bij naasting of op andere wijze de beschikking mocht bekomen, mits de alhier bedoelde wegen aan de door de maatschappij alsdan geëxploiteerde wegen aansluiten.

De maatschappij is daarenboven bevoegd:

a. na verkregen machtiging des Konings, op voorwaarden door Hem goedgekeurd, spoorwegen van bijzondere ondernemingen te exploiteeren.

b. voor zoover haar dit door den Minister van Waterstaat enz. wordt toegestaan lichter-, stoomboot-, omnibus-, wagen- en dergelijke diensten op te richten of uit te oefenen, waar zulks door den dienst der spoorwegen, met name voor bestellen en afhalen van goederen of tot bevordering van doorgaand verkeer noodig mocht zijn.

De spoorwegen van bijzondere ondernemingen, met goedkeuring des Konings door de maatschappij geexploiteerd, zijn de volgende:

van Almelo tot Salzbergen, ingevolge overeenkomst van 4/11 Juni 1864 met de Almelo—Salzbergener spoorwegmaatschappij;

van Gronau tot de Nederlandsche grenzen, ingevolge overeenkomst van $\frac{\text{26 Augustus}}{\text{14 September}}$ 1875 met de Dortmund—Enschedéër spoorwegmaatschappij;

van Luik tot Eindhoven met zijtakken, ingevolge overeenkomsten van 27 en 28 Maart 1864 en 6 Mei 1867 met de Luik-Limburgsche spoorwegmaatschappij.

Reglementen tot uitvoering van art. 3 der wet van 15 November 1876 (Stbl. 210) betreffende de vernieuwings- en reservefondsen der Staatsspoorwegen, bij de Maatschappij tot Exploitatie der Staatsspoorwegen in gebruik, zijn vastgesteld bij Kon. Besluit van 6 Mei 1877 (Stbl. 102). en 20 Dec 1877 (Stbl. 207).

Bij de wet van 22 April 1880 (Stbl. 63) werd goedkeuring verleend aan de overeenkomst van 31 October 1879 waarbij door de Nederlandsche Regeering de lijn Hollandsch Diep-Belgische grens en Roosendaal-Breda overgenomen werd van de Grand-Central Belge, welke lijnen nu door de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen worden geëxploiteerd.

De zetel der maatschappij is te Utrecht.

Personeel van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

W. K. M. Vrolik, Direkteur-Generaal.
J. W. Stous Sloot, Hoofd-Ingenieur-Werktuigkundige.
E. J. B. H. M. Engringh, Chef van dienst, handelszaken.
Mr. H. M. A. baron van der Goes, Chef van dienst, mouvement.
C. P. J. van den Berg, Secretaris.

J. H. Verhoop	Chef der afd. Hoofdboekhouding.
P. G. Wiardi Beckman	» » » Contrôle.
J. W. R. Gerlach	» » » Mouvement.

A. J. Rühle van Liënstern ter Meulen Chef der afd. Tractie en Materieel.
Jhr. F. van Reenen » » » Handelszaken.
H. J. D. Doorman » » » Magazijnen.
Jhr. Mr. J. C. M. van Riemsdijk » » » Algemeene Dienst.
J. C. Evers, Telegraaf-Inspecteur.
H. C. Bosscha, Inspecteur in algemeene dienst bij het Mouvement.
H. Spanjaard, idem, idem.
J. H. Nivel, Ingenieur in algemeene Dienst bij Weg en Werken.
J. J. Kips, » bij Weg en Werken.

Dienst op de lijnen.

A. NOORDERNET..

Eerste District.

(Sectiën: Nieuweschans-Harlingen, Groningen-Meppel, Leeuwarden-Meppel, Meppel-Zwolle.)

P. van der Elst, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Groningen.
J. C. Estor, Adjunct-Inspecteur, Zwolle.
L. J. de Sonnaville, Sectie-Ingenieur, Groningen.
W. J. Klerk de Reus, » » Meppel.

Tweede District.

(Sectiën: Nijmegen-Salzbergen, Zwolle-Almelo, Zutfen-Zwolle.)

C. Gischler, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Zutfen.
J. C. du Celliée Muller, Adjunct-Inspecteur, idem, Zutfen.
J. B. H. Silvergieter Hoogstad, Adjunct-Inspecteur, idem, Zutfen.
M. J. van Duijl, Sectie-Ingenieur, te Zutfen.
J. A. Roetert Tak, Ingenieur der Tractie voor het Noordernet, Zwolle.
H. M. W. W. Staring, Ingenieur, Chef van de werkplaats te Zwolle.

B. ZUIDERNET.

Derde district.

(Sectiën: Zwaluwe-Eindhoven, Utrecht-Boxtel.)

A. J. Bekkers, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Tilburg.
A. C. Eijssell, Adjunct-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Tilburg.
F. G. H. A. Sassen, Sectie-Ingenieur, 's Hertogenbosch.

Vierde district.

(Sectiën: Eindhoven-Venlo, Venlo-Maastricht.)

.... Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Venlo.
H. P. M. G. van der Kun, Sectie-Ingenieur, Venlo.

Vijfde district.

(Luik-Limburgsche lijnen: Eindhoven-Luik en Liers-Flémalle en zijtakken.)

J. J. M. A. Glasius, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Luik.
A. L. Schiecke; Adjunct-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Tongeren.
A. J. Léonard, Adjunct-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Luik.
Ch. Renson, Sectie-Ingenieur Luik.
J. J. Montijn wd. Adjunct-Ingenieur, Werktuigkundige, Luik.

Zesde district.

(Sectiën: Breda-Roosendaal-Vlissingen.)

C. W. P. Mieling, Sectie-Ingenieur en Districts-Inspecteur, Middelburg.
J. A. Roesingh van Iterson, Ingenieur der Tractie voor het Zuidernet, Tilburg.
F. Oberstadt, Ingenieur, Chef van de werkplaats te Tilburg.

Inspectie Rotterdam.

H. W. Mosselman, Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Rotterdam.
J. J. van Beuningen, Adjunct-Inspecteur, idem.
Jhr. W. Hoeufft, Sectie-Ingenieur, Rotterdam.

Het bestuur der Maatschappij komt voor in den Staats-Almanak (Bibliotheek Phoenix.)

Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.

De Maatschappij is opgericht bij notarieele acte van 8 Aug. 1837, bekrachtigd bij Kon. Besluit van 4 Sept. 1837. Aan de Heeren Serrurier c. s. was bij Kon. Besluit van 1 Juni 1836 de vergunning verleend, een spoorweg aan te leggen tusschen Amsterdam en Haarlem. Dit recht werd overgedragen aan de Maatschappij, aan wie bij besluit van 22 Juni 1840 werd toegestaan de lijn te verlengen tot Rotterdam. De lengte van deze lijn bedraagt 84,5 K. M.

Bij de concessie van $\frac{\text{30 Maart}}{\text{20 April}}$ 1865, bekrachtigd bij de wet van 7 Aug. 1865 (Stbl. 99), is aan deze Maatschappij de exploitatie van den Noord-Hollandschen Staatsspoorweg opgedragen en tevens vergunning verleend tot het aanleggen en exploiteeren van een spoorweg, tusschen de stations Haarlem en Uitgeest.

De Noord-Holl. Staatsspoorweg, loopende van den Helder langs Alkmaar, door de Zaanstreek naar Amsterdam, heeft tot het goederen station in de Rietlanden aldaar eene lengte van 85 K. M. De lijn van Uitgeest tot Haarlem is lang 17,9 K. M.

Volgens de concessie van $\frac{\text{30 Maart}}{\text{4 April}}$ 1870 heeft deze Maatschappij aangelegd den spoorweg van Amsterdam over Hilversum en Amersfoort naar Zutfen, met een zijtak van Hilversum naar Utrecht.

Deze lijn, sedert 15 Mei 1876, geheel in exploitatie, heeft eene lengte van 125 K. M. Door deze Maatschappij wordt tevens, sedert 24 Juli 1878, geexploiteerd de lijn van Zutphen tot Winterswijk, lang 43,5 K. M. en aangelegd door de Nederl. Westphaalsche Spoorweg-Maatschappij.

De totale lengte der lijnen, waarover de Maatschappij sedert laatstgenoemd tijdstip het beheer voert, is 356 K. M.

Personeel van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.

Directie.

J. W. Bake, Administrateur, Amsterdam.
R. W. J. van den Wall Bake, Adjt.-Administrateur.
P. J. Mouthaan, Hoofdingenieur-Adviseur, Delft.

Afdeeling weg en werken.

A. K. P. F. R. van Hasselt, Ingenieur van den weg, Amsterdam.
C. Vlaanderen Az., Hoofdopzichter voor de lijn Amsterdam-Rotterdam, 's Gravenhage.
J. W. Ruys, idem voor de lijnen Helder-Amsterdam en Uitgeest-Haarlem, Alkmaar.
J. Smit, idem voor de lijn Amsterdam-Amersfoort, met zijtak Hilversum-Utrecht, Hilversum.
W. van Doorn Jr., idem voor de lijn Amersfoort-Zutfen-Winterswijk, Zutfen.
M. Brondgeest, Opzichter van den telegraaf, Haarlem.
J. J. Smit, idem idem Hilversum.

Afdeeling tractie en materieel.

G. A. A. Middelberg, Ingenieur-werktuigkundige, Amsterdam.
H. Stolp, Adjt. Ingenieur-werktuigkundige, Haarlem.
J. A. Wagner, idem idem, Amersfoort.
L. Sloot, idem idem, Chef der werkplaatsen, Haarlem.

Afdeeling beweging.

P. C. Beelenkamp, Hoofdinspecteur, Amsterdam.
H. F. Guichart, Inspecteur van de lijn Amsterdam-Rotterdam, 's Gravenhage.
R. H. F. Ronte, Inspecteur van de lijnen Helder-Amsterdam en Uitgeest-Haarlem, Helder.
J. C. van Lockhorst, Inspecteur van de lijn Amsterdam-Zutfen-Winterswijk, met zijtak Hilversum-Utrecht, Amersfoort.

Afdeeling contrôle.

H. J. F. Mirandolle, contrôleur, Amsterdam.

Afdeeling handelszaken.

J. J. Froger Wz., Chef van het tariefwezen, Amsterdam.
J. A. D. Bakx, algemeen goederen Agent, »
Mr. C. Bakker Cz., Chef van het bureau van Reclames, Amsterdam.

Nederlandsche Rijn-Spoorwegmaatschappij.

Deze maatschappij werd in 1845 opgericht met een kapitaal van *f* 24,000,000, verdeeld in 100,000 aandeelen, ieder groot *f* 240,—, die allen zijn volgestort. Het doel was te exploiteeren de reeds aangelegde lijn Amsterdam-Arnhem, de spoorwegwerken te Amsterdam uit te breiden, verder aan te leggen en te exploiteeren de lijnen: Arnhem-Pruissische grenzen en Utrecht-Gouda-Rotterdam. In 1867 werd concessie verleend tot den aanleg en exploitatie van de lijnen: Harmelen-Breukelen en Gouda-den Haag. Het kapitaal werd met *f* 6,000,000,— vergroot, verdeeld in 25,000 aandeelen.

Op 22,000 is het volle bedrag van *f* 240,-- op de overigen *f* 96,— gestort. In 1872 is het kapitaal nogmaals vergroot met *f* 6,000,000 — verdeeld in 25,000 aandeelen, op ieder waarvan *f* 36,— is gestort.

Deze maatschappij exploiteert de lijn Leiden-Woerden, van de maatschappij van dien naam,

Directie.

Mr. H. Ameshoff, President, Utrecht.
J. Staats Forbes, Vice-President, Londen.
F. C. Zillesen, 's Gravenhage.
J. C. s' Jacob, Thesaurier, Utrecht.
Mr. J. J. Uytwerf Sterling, Secretaris, Utrecht.
Mr. S. P. J. A. van Hoogstraten, Adjunct-Secretaris, Utrecht.

Personeel van de Nederlandsche Rijn-Spoorwegmaatschappij.

J. Verloop Cz., Ingenieur der maatschappij. Utrecht.
C. W. Verloop, Ingenieur-werktuigkundige... Utrecht.
B. Tweedy, Inspecteur van de loopende dienst en van de stations..... Utrecht.
W. C. Löw, idem..... Emmerik.

R. Wright, Ingenieur van den weg, inzonderheid belast met het toezicht op het onderhoud en de bewaking.....Utrecht.
G. Hageman, Hoofdopzichter voor de uitbreiding en verbetering van weg en werken... Utrecht.

G. Freem, Hoofdopzichter voor het onderhoud en de bewaking van den weg Utrecht-Emmerik..... Arnhem.
T. J. Koobs, Hoofdopzichter van den weg Amsterdam-Rotterdam-Den Haag..... Gouda.
A. M. Buis, Contrôleur.
A. L. d'Hamecourt, Administrateur van de eigendommen.
W. M. J. Werker, Boekhouder.
D. G. Bingham, Algemeen Goederen Agent.
A. Herkerath, Goederen-Inspecteur.
} Utrecht.

Nederlandsche Centraal-Spoorwegmaatschappij

Deze Maatschappij is opgericht in 1860. Zij had toen concessie voor de lijn Utrecht-Zwolle. In 1863 verkreeg ze concessie voor de lijn Zwolle-Kampen. De lijn is lang 102 K. M.

Personeel van de Nederlandsche Centraal-Spoorwegmaatschappij.

Mr. David J. C. van Lennep, Directeur.
Henri Boers, Secretaris, tevens belast met de functiën van Chef van de Algemeene dienst (comptabiliteit, kas en magazijn).
C. P. J. Verhoesen, Ingenieur van Weg en Werken.
J. W. H. Conrad, Ingenieur Werktuigkundige, Chef van de loopende dienst, Chef der afdeeling materiëel, tractie en beweging.

H. A. van Beuningen, Chef van het goederenvervoer.
H. J. van Gelder, Chef der afdeeling contrôle.

De Aken-Maastrichtsche Spoorwegmaatschappij

werd opgericht in 1845, met het doel om Aken, Maastricht en Hasselt door een spoorweg te verbinden. De lijn wordt sedert 1 Augustus 1867 geëxploiteerd door den *Grand Central Belge.*

De Luik-Maastrichtsche Spoorwegmaatschappij

nam in 1860 de in 1856 verleende concessie over.

De Nijmeegsche Spoorwegmaatschappij

opgericht in 1863, tot aanleg van de lijn Nijmegen-Duitsche grens in de richting van Cleef, welke lijn wordt geëxploiteerd door de *Rheinische Eisenbahn*, die de lijn Cleef-Nederlandsche grenzen heeft aangelegd.

De Spoorwegmaatschappij Gent-Terneuzen

nam de in 1864 verleende concessie voor den aanleg van de lijn: Sluiskil, Sas van Gent tot aan de Belgische grenzen, in de richting van Gent over. Deze lijn wordt geëxploiteerd door het: *„Syndicat d'exploitation des chemins de fer dans les Flandres"*

Spoorwegmaatschappij Mechelen-Terneuzen

opgericht in 1869.

De Keulen-Mindensche Spoorwegmaatschappij.

verkreeg in 1867 concessie voor de lijn Venlo-Duitsche grenzen, in de richting van Straelen.

Rheinische Eisenbahn.

Lijnen: Kaldenkirchen-Venlo, Elten-Zevenaar en Groesbeek-Nijmegen.

Noord-Brabant-Duitsche-Spoorweg.

Lijn: Boxtel-Goch.

VERSCHILLENDE VEREENIGINGEN.

Amsterdamsche Kanaalmaatschappij.

Onder dagteekening van 10 December 1862, 25 Juni 1862, 24 September 1862, 7 Januari 1864 en 8 November 1864 is concessie verleend tot het maken van een kanaal ter verbinding van de Noord- en Zuiderzee en daarmede in verband staande werken, benevens indijking en droogmaking van gronden in het oostelijk en westelijk IJ en in het Wijkermeer. De concessie is, voor zoover noodig, bekrachtigd bij de Wetten van 24 Januari 1863 (Stbl. 4), 11 Juni 1864 (Stbl. 72) en 31 Juli 1868 (Stbl. 117). De naamlooze vennootschap, tot uitvoering van dit werk opgericht, is gevestigd te Amsterdam. De statuten, goedgekeurd bij Kon. Besluit van 16 Juli 1863, No. 44; 9 December 1864, No. 48; 19 December 1864, No. 66; 28 Juli 1865, No. 75 en 2 Januari 1868, No. 81, zijn opgenomen in de *Staatscouranten* van 3, 4, 5 en 6 Juli 1864,

28 December 1864, 7 September 1865 en 1 Februari 1868. Den 8sten Maart 1865 is in de Breesaap, op ongeveer 600 M. van het strand, de eerste spade voor het werk in den grond gestoken, den 2den November 1876 is het kanaal met beperkten diepgang voor het verkeer geopend.

Met den 1sten Januari 1881 zal de Kanaalmaatschappij opgehouden hebben te bestaan, terwijl de werken op dit tijdstip aan den Staat zullen zijn overgedragen.

Personeel van de Amsterdamsche Kanaalmaatschappij.

Toezicht op de uitvoering en het onderhoud der werken.

J. F. W. Conrad, Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in Noord-Holland.
Mr. M. H. s'Jacob.
} van wege het Rijk.

Directie.

S. W. Jos. Jitta, *President.*
Aug. M. J. Hendricks, *Vice-President.*
J. Boelen, J. Rzn., Haarlem.
S. de Clercq Wzn. Leiden.
Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg.

Secretaris: Mr. M. F. de Monchy.
Consulent: Mr. Aug. Philips.
Eerstaanwezend-Ingenieur: J. Dirks.
Adviseerend-Ingenieur: J. A. A. Waldorp.

Technisch Bureau te Amsterdam.

G. van der Stok, Chef de Bureau.
C. J. Hana Hz., } Opzichters.
C. Dorland.

Sectie Velzen.

K. van Rijn, Sectie-Ingenieur.
H. Slegtkamp. } Opzichters.
J. F. Helmers.
H. van Doorn.
H. H. de Boer.
F. W. Köllöffel Jr. } Tijdelijke Opzichters.
T. D. de Ruiter.
W. P. Eskes.

Werken beoosten Amsterdam.

A. W. Olivier, Hoofdopzichter.
M. te Nuijl, Tijdelijk Opzichter.

Voor de verdere Ambtenaren en Bestuurderen, zie men den Staats-Almanak (Bibliotheek Phoenix.)

Koninklijk Instituut van Ingenieurs.

Het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, opgericht door wijlen de heeren F. W. Conrad, Dr. G. Simons en L. J. A. van der Kun, met medewerking van 199 leden, heeft zijn zetel te 's Gravenhage. Het bedoelt de bevordering van de wetenschap en de kunst van den ingenieur in den meest uitgestrekten zin. De oprichting werd goedgekeurd bij Kon. Besluit van 4 Febr.

1848 No. 81, hetwelk tevens een reglement vaststelde, dat bij Besluit van 11 Sept. 1849 No. 77 door een nieuw reglement werd vervangen; dit werd later bij verschillende Besluiten gewijzigd en bij Besluit van 16 Mei 1871 No. 16, het thans van kracht zijnde daarvoor in de plaats gesteld.

Het instituut bestaat uit honoraire, gewone en buitengewone leden. Tot honoraire leden kunnen worden voorgesteld personen, die door kunde en ondervinding, hoogen stand of geboorte in de mogelijkheid zijn om den voortgang der wetenschappen en kunsten te bevorderen. Tot gewone leden zij, die het vak van ingenieur of architect of de daarop betrekking hebbende wetenschappen en kunsten beoefenen. Tot buitengewone leden zij, die opgeleid worden tot ingenieur of architect.

Zij blijven het vijf jaren, en zijn na dat tijdsverloop, zonder ballotage, gewone leden. De gewone vergaderingen van het instituut hebben plaats, zooveel mogelijk op den tweeden Dinsdag in September, November, Februari en April, en op den tweeden Donderdag in Juni. Het instituut telde op 16 Augustus 1880, behalve den beschermheer, 12 honoraire, 745 gewone en 167 buitengewone leden te zamen 925. Eene afdeeling van het instituut is gevestigd te Batavia en genaamd »Afdeeling Nederlandsch Indië." Zij telde op voormeld tijdstip omstreeks 200 leden.

De werken van het Instituut zijn aanwezig in de Bibliotheek van de Polytechnische School.

Beschermheer, honorair president.

Z. M. de Koning.

Raad van Bestuur.

J. P. de Bordes, *President* 1881
Jhr. G. J. G. Klerck, *Vice-President* 1882
A. J. Voorduin, *Penningmeester* 1883
N. T. Michaëlis 1882
F. J. van den Berg 1883
H. S. J. Rose 1881
W. H. Hubrecht 1881
J. Kalff 1882
J. W. Welcker 1883
J. Tideman, *Secretaris* 1881

Het cijfer achter den naam duidt het jaar van aftreding aan.

Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs.

Deze vereeniging, welke te Delft gevestigd is en 172 leden telt, werd opgericht den 30sten Maart 1853 en hervormd den 23sten Maart 1872. Zij heeft ten doel het vormen van een band tusschen de burgerlijke ingenieurs.

Beschermheer

Z. M. de Koning.

Bestuur voor het vereeningsjaar

1 Mei 1880—30 April 1881.

J. L. Cluysenaer, *Voorzitter.* te Utrecht.
W. H. van Hasselt, *Secretaris.* » Rotterdam.

A. C. Broekman, *Penningmeester*. te 's Hertogenbosch.
Ph. W. van der Sleyden. » Arnhem.
P. H. Kemper. » Utrecht.

Maatschappij tot Bevordering der bouwkunst te Amsterdam.

Het doel dezer maatschappij, opgericht in 1842, is de beoefening en kennis der bouwkunst te bevorderen. De maatschappij tracht dit doel te bereiken: 1e door jaarlijks prijsvragen uit te schrijven en de bekroonde antwoorden, in plaat gebracht, met verklarenden tekst, onder den titel van »Bouwkundige ontwerpen" te doen uitgeven; 2e door de uitgifte van een tijdschrift met platen getiteld: »Bouwkundige bijdragen", waarin mededeelingen over de bouwkunst (zoowel in theoretischen als in praktischen zin) worden opgenomen; 3e door de afzonderlijke uitgaaf van »Afbeeldingen van oude bestaande gebouwen" hier te lande, welke uit het oogpunt der kunst en geschiedenis merkwaardig zijn; 4e door het uitgeven van afzonderlijke platen van belangrijke gebouwen in ons land; 5e door het voorstaan der belangen van de bouwkunst en der algemeene belangen harer beoefenaars; 6e door het bevorderen van het onderwijs in de bouwkunst; 7e door het houden van vergaderingen en tentoonstellingen; 8e door het vormen eener bibliotheek; en 9e door het oprichten van afdeelingen.

Jaarlijks worden te Amsterdam eene algemeene vergadering en eene algemeene wetenschappelijke bijeenkomst gehouden, en in eene der plaatsen, waar eene

afdeeling gevestigd is, eene tweede wetenschappelijke bijeenkomst.

De maatschappij telt omstreeks 1000 leden, van welke bijna één vijfde gedeelte te Amsterdam; de belangen der buitenleden worden door correspondenten in de voornaamste steden waargenomen. Zij telt voorts acht afdeelingen, die te Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage, Leiden, Arnhem, Zwolle, Schagen en Utrecht gevestigd zijn, haar eigen bestuur en geldmiddelen hebben, en wier leden niet gehouden zijn tot het lidmaatschap der maatschappij.

Den 27sten *Mei* 1880 *was de samenstelling van het Bestuur.*

C. Muysken, *Voorzitter*.
T. Sanders, *Secretaris*.
N. Redeker Bisdom, *Penningmeester*.
A. J. C. J. S. Bergsma, *Vice-Voorzitter*.
J. A. van Beek.
J. H. Leliman.
Jb. Olie Jzn.
Daniel J. Sanches.

Correspondent te Delft.

G. J. Morre.

AFDEELING NIJVERHEID EN LANDBOUW.

1. Toezicht op het Stoomwezen.

De Wet van 28 Mei 1869 (Stbl. 97) regelt het toezicht op het gebruik van stoomtoestellen, waardoor werden ingetrokken, de Kon. Besluiten van 1833 (Stbl.

58); 1841 (Stbl. 22); 1855 (Stbl. 6); 1855 (Stbl. 40), 1859 (Stbl. 10).

Van deze Wet nemen wij alleen de volgende art. op:

Art. 3. Door Ons worden benoemd de ambtenaren, belast met het toezicht en de beproeving van stoomketels, alsmede de leden der Commissie, aan welke in de gevallen, bij deze Wet aangewezen, handelingen en uitspraken van gemelde ambtenaren ter beoordeeling worden onderworpen.

Art. 5. De leden der Commissie, alsmede de ambtenaren in art. 3 bedoeld, leggen bij de aanvaarding hunner bediening, eerstgenoemden in handen van onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, (lees: Waterstaat, Handel en Nijverheid), laatstgenoemden in handen van Onzen Commissaris in de provincie, waar zij krachtens hunne aanstelling verblijf houden, den eed of belofte af, dat zij de plichten hunner bediening getrouw zullen vervullen.

Ter uitvoering van deze wet werd vastgesteld het Kon. Besluit van 24 September 1869 (Stbl. 97).

Dit besluit werd gewijzigd in: 1870 (Stbl. 155); 1873 (Stbl. 25) en (Stbl. 128); 1876 (Stbl. 44) en (Stbl. 232) en in 1877 (Stbl. 199).

De artikelen voor ons van belang luiden nu aldus:

Art. 38.

(1870, Stbl. 155 en 1876, Stbl. 44.)

De ambtenaren, belast met de beproeving van en het toezicht op de stoomtoestellen, dragen den titel van hoofd-ingenieur, ingenieur, adspirant-ingenieur en opzichter voor het stoomwezen.

Het toezicht op de dienst wordt onder Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken (lees: Waterstaat enz.) opgedragen aan een hoofd-ingenieur.

De opzichters zijn werkzaam onder de bevelen van den hoofd-ingenieur, de ingenieurs of adspirant-ingenieurs. Zij ontleenen de bij de Wet van 21 Mei 1869 (Stbl. 97) en het Kon. Besluit van 24 Sept. 1869 (Stbl. 154) aan de genoemde ambtenaren toegekende bevoegdheid, voor elk bijzonder geval, aan een schriftelijken last van den hoofd-ingenieur, den ingenieur of adspirant-ingenieur onder wiens bevelen zij gesteld zijn.

Zij worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen.

Zij bekleeden geene ambten of bedieningen dan met Onze toestemming.

Art. 39.

(1873, Stbl. 25.)

Om benoembaar te zijn tot ingenieur, wordt de leeftijd van drie en twintig jaren, en tot adspirant-ingenieur, die van twintig jaren vereischt.

Niemand wordt tot ingenieur of adspirant-ingenieur benoemd dan na een in het openbaar afgelegd examen.

Art. 40.

(1873, Stbl. 25.)

Het in artikel 39 bedoeld examen omvat:

[Zie pag.: 330 en vlg. Art. 1 van het Kon. Besluit van 13 December 1873 (Indisch Stbl. 1874 No. 70)].

ART. 41.

De twee voorgaande artikelen zijn niet van toepassing op de, bij het in werking treden van dit Besluit, in dienst zijnde ingenieurs of adspirant-ingenieurs. (*)

ART. 42.

Heeft een der in in het 2de lid van Art. 30 bedoeld examen niet zoodanige uitkomsten opgeleverd, dat de openstaande plaatsen vervuld kunnen worden, zoo wordt door Ons in de behoeften van de dienst door het aanstellen van tijdelijke ingenieurs of adspirant-ingenieurs voorzien. Deze hebben dezelfde bevoegdheden als de gewone ingenieurs en adspirant-ingenieurs.

(Het overige gedeelte, regelende de werkzaamheden van deze ingenieurs en de verplichtingen van de gebruikers der stoomwerktuigen, wordt, wegens zijne uitgebreidheid en mindere belangrijkheid, weggelaten.)

Tegenwoordige Ambtenaren.

Hoofd-Ingenieur belast met het toezicht op den dienst van het Stoomwezen.

A. A. C. de Vries Robbé. Ede.

(*) In *Nederlandsch Oost-Indië* zijn personen, die in het bezit zijn van een diploma van werktuigkundig ingenieur, verkregen aan eene rijksinstelling, vrijgesteld van het examen bedoeld bij Art 40. (Zie Art. 2 Ind. Stbl. 1874 n° 70): in *Nederland niet.*

Eerste district (Noord-Brabant, Zeeland en Limburg.

N. van Dissel, Ingenieur 2e klasse. 's Hertogenbosch.

Tweede district (Zuid-Holland en Zeeland.)

S. L. Kempen, Ingenieur 1e klasse. Rotterdam.

Derde district (Noord-Holland.)

W. A. M. Piepers, Ingenieur 2e klasse. Amsterdam.

Vierde district (Gelderland en Utrecht), standplaats Arnhem, tijdelijk te Ede.

A. A. C. de Vries Robbé, Hoofd-Ingenieur. Ede.
H. W. E. Struve, Adspirant-Ingenieur.

Vijfde district (Friesland, Overijsel, Groningen en Drenthe.)

H. J. P. van Meurs, Ingenieur 1e klasse. Zwolle.

Commissie van beoordeeling.

Dr. P. L. Rijke, *Voorzitter.*
J. Groll.
A. Sol.
B. J. Karpesteijn.
A. Flaes.

Op de Ontwerp-begrooting voor het departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, komen onder de afdeeling: Nijverheid, de volgende posten voor:

Toezicht op het Stoomwezen.

Ontwerp-begrooting. Afdeeling III.

ART. 98.

één Hoofd-Ingenieur	*f*	2800,—
twee Ingenieurs 1e klasse à *f* 2200,—	»	4400,—
één Ingenieur 2e »	»	1800,—
één Ingenieur 2e »	»	1600,—
één Adspirant-Ingenieur	»	1200,—
vier Opzichters 1e klasse à *f* 1000,—	»	4000,—
zeven » 2e » » » 800,—	»	5600,—

ART. 99.

Reis- en verblijfkosten	»	12000.—
Bureaukosten	»	2300,—
Examenkosten	»	Memorie.
Aankoop en onderhoud van werktuigen en gereedschappen	»	500,—

ART. 100.

Onkosten der Commissie van beoordeeling	»	100,—
Totaal der kosten van het toezicht op het Stoomwezen	*f*	36300,—

II. Toezicht op het Mijnwezen.

Bij Kon. Besluit van 22 Juni 1876, No. 21 werd, met intrekking van de Kon. Besluiten van 2 Maart 1851, No. 48 en van 26 Augustus 1873 No. 31, vastgesteld het volgende:

Art. 1.

Het onmiddelijk toezicht op de mijnen en groeven en op de naleving der verordeningen, die daarop betrekking hebben, wordt opgedragen aan een Ingenieur der mijnen.

Art. 2.

De Ingenieur der mijnen oefent zijne bediening uit, volgens eene door onzen Minister van Binnenlandsche Zaken (lees: Waterstaat, Handel en Nijverheid) vast te stellen instructie.

Art. 3.

Hij geniet eene bezoldiging van *f* 2500,— 's jaars, en wordt ten aanzien van vergoeding voor reis- en verblijfkosten gerangschikt in de 2e klasse van het tarief, vastgesteld bij Kon. Besluit van 15 December 1849 (Stbl. 62.).

Ingenieur der mijnen.

E. van der Elst, tijdelijk te Kerkrade.

Het mijnwezen wordt beheerscht door de Fransche Wet van 21 April 1810 (Bulletin des lois, 285) *concernant les mines, minières, carrières et usines*, wier uitvoering is geregeld bij Kon. Besluit van 18 September 1818 (Stbl. 35.) De rechten, voortvloeiende uit concessiën van mijnen, zijn nog nader geregeld bij Kon. Besluit van 4 Maart 1824 (Stbl. 23.). Bij Kon. Besluit van 28 Juni 1877 (Stbl. 155) is vastgesteld een reglement betrekkelijk de ontginning van steenkolenmijnen, terwijl bij Kon. Besluit van 17 Augustus 1855 No. 67, is

goedgekeurd een door de Staten van Limburg vastgesteld reglement op de ontginning van onderaardsche of overdekte steengroeven in dat hertogdom. Het beheer en genot van de dominiale steenkolenmijnen te Kerkrade zijn voor den tijd van 99 jaren afgestaan aan de Aken-Maastrichtsche-Spoorwegmaatschappij, krachtens de wet van 19 Juni 1845 (Stbl. 29.)

De Ingenieur der mijnen ontvangt jaarlijks een tractement van *f* 2500 benevens *f* 600 voor reis-, verblijf-, en bureaukosten.

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Het departement.

Minister: W. F. van Erp Taalman Kip.
Audiëntie: Vrijdag ten 11 ure.

Secretaris-Generaal: L. J. T. Broekhoff.

Eerste afdeeeling: *Materieel der Zeemacht.*

Aanbouw, onderhoud en herstelling van het materieel der Zeemacht. Stoomvaartdienst. Artillerie. Het technische der Marine. Bestuur der werven en magazijnen en het ambtelijk personeel bij de maritieme directiën, benevens het personeel van het werkvolk.

Kapitein ter Zee, Chef der Afdeeling. Jhr. A. C. van Haeften.

Corps Ingenieurs der Marine.

Telken jare (1) in de maanden Juli en Augustus, wordt er meestal een oproeping in de Staatscourant geplaatst, van den volgenden inhoud:

(1) In 1878 zijn voor het laatst twee studenten der Polytechnische School op de hierna vermelde voorwaarden aangenomen.

De Minister van Marine brengt, naar aanleiding van Zr. Ms. besluiten van 22 Juni 1875 No. 14 en 16, het navolgende ter kennis van belanghebbenden.

Aan..... jongelieden van een gezond gestel, onderwijs genietende aan de Polytechnische School te Delft, die, voor zij hun 24ste levensjaar zijn ingetreden, in het bezit zijn van een der getuigschriften B, Artikel 61—64 der Wet van 2 Mei 1863 (Stbl. 50), en zoo door betoonden ijver als door lust in de studie en aanleg, den waarborg geven dat zij kundige en degelijke Ingenieurs zullen worden, zal eene toezegging worden gegeven van eene benoeming tot Adspirant-Ingenieur der Marine, nadat zij het diploma van Scheepsbouwkundig Ingenieur zullen hebben verkregen.

Daartoe behooren zij, die daarvoor in aanmerking wenschen te komen, tijdig een verzoekschrift aan den Minister van Marine in te dienen, met overlegging van:

1°. hunne geboorte-acte;

2°. een certificaat, afgegeven door een bevoegd geneesheer, waaruit blijkt dat de candidaat een gezond gestel heeft.

Tot Adspirant-Ingenieur benoemd, zullen zij dan onder het genot eener jaarwedde van *f* 1000 nog een jaar aan de Polytechnische School blijven, ten einde zich tot het door hen af te leggen examen C. voor Werktuigkundig-Ingenieur te bekwamen, om vervolgens gedurende *twee jaren* op dezelfde bezoldiging en *één jaar* op eene jaarwedde van *f* 1500, zoowel op 's Rijks als op sommige belangrijke buitenlandsche werven, in de gelegenheid gesteld te worden, zich in de praktijk te oefenen en hunne studiën voort te zetten en te voltooien.

Daarna zullen zij, bij voldoende geoefendheid, be-

vorderd worden tot Ingenieur der 2e klasse op eene bezoldiging van *f* 2000, een en ander onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat zij zich door ijver en goed gedrag blijven onderscheiden en zich, wat betreft de richting hunner studiën en tijdbesteding, strikt gedragen naar de aanwijzing, die hun dienaangaande zullen worden gegeven.

Verdere inlichtingen daaromtrent kunnen worden verkregen bij het Departement van Marine (Afdeeling Materieel), bij den Direkteur der Polytechnische School te Delft en bij den Hoofd-Ingenieur, Adviseur voor den Scheepsbouw te Amsterdam."

In den Staats-Almanak komt nog het volgende voor:

»Naar gelang der behoefte worden, door middel van de Staatscourant, kandidaten opgeroepen, die op den 1sten September van het jaar, waarin de toelating geschiedt, hun 26ste jaar nog niet zijn ingetreden, in het bezit zijn van het diploma van Scheepsbouwkundig-Ingenieur, ingevolge de Wet van 2 Mei 1863 (Stbl. 50), en verlangen geplaatst te worden als Adspirant-Ingenieur bij de Marine. Zij moeten zich daartoe onderwerpen aan een vergelijkend examen in de vakken, waarvan de kennis voor deze betrekking wordt vereischt en die in het programma voor het examen zijn omschreven."

Personeel der Directiën van de Marine hier te lande.

Algemeene diensten.

Hoofd-Ingenieur, Adviseur voor den Scheepsbouw: Dr. B. J. Tideman.
Hoofd-Ingenieur, belast met het toezicht op Scheepsbouwkundige werken bij particulieren: A. J. H. Beeloo.

Er zijn verder drie Directiën der Marine: te Willemsoord, te Amsterdam en te Hellevoetsluis.

Willemsoord.

Directeur en Kommandant: R. L. de Haes, Vice-Admiraal.
Onder directeur: A. N. L. Koops, Kapitein ter zee.
Hoofd-Ingenieur: H. G. Jansen.
Ingenieurs der 1e klasse: J. C. Jansen en G. Turk.

Amsterdam.

Directeur en Kommandant: W. B. F. Escher, Schout-bij-nacht.
Onder directeur, J. M. L. A. P. Wirix, Kapitein-Luitenant ter zee.
Hoofd-Ingenieur, L. C. P. W. Visser.
Ingenieur der 1e klasse, C. L. Loder.
Ingenieurs der 2e klasse, J. van Beek en F. S. C. M. Wijs.
Ingenieur 2e klasse, (titulair) H. Cop. *
Adspirant-Ingenieur J. S. van Veen.
» » H. M. van Andel.

---

* Maakt de reis mede met de oefeningsdivisie.

Hellevoetsluis.

Directeur en Kommandant, J. A. Vandevelde, Schout-bij-nacht.
Onder directeur, G. C. C. Thierens, Kapitein-Luitenant ter zee.
Hoofd-Ingenieur, J. W. Calten.
Ingenieur der 1e klasse, P. J. Turk.

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het Departement van Marine.

Dienst 1881.

Scheepsbouw: Personeel.

ART. 7.

A. *Algemeene dienst.*

één Hoofd-Ingenieur, adviseur	*f* 5500,—	
één Hoofd-Ingenieur, belast met het toezicht op de scheepsbouwkundige werken bij particulieren	„ 3500,—	
één Adspirant-Ingenieur voor vier maanden à *f* 1000 's jaars	„ 333,33⅓	
Toelagen gedurende verblijf aan boord	„ 1000,—	
		f 10333,33⅓

B. *Amsterdam.*

één Hoofd-Ingenieur	*f* 4000,—	
één Ingenieur 1e kl.	„ 3000,—	
twee „ 2e „ à *f* 2000	„ 4000,—	
drie Adspirant-Ingenieurs *f* 1000 à *f* 1500	„ 3500,—	
		„ 14500,—

C. *Hellevoetsluis.*

één Hoofd-Ingenieur	„ 3500,—	
één Ingenieur 1e kl.	„ 2500,—	
		„ 6000,—

D. *Willemsoord.*

één Hoofd-Ingenieur	*f* 4000,—	
twee Ingenieurs 1e kl. *f* 2500 en *f* 3000	„ 5500,—	
		„ 9500,—
Totaal Personeel		*f* 40333,33⅓

INHOUD VAN HET GEDEELTE

OVER:

NEDERLANDSCH OOST-INDIE.

DEPARTEMENT VAN BURGERLIJKE OPENBARE WERKEN.

Bladz.

Het departement..... 191

Waterstaat.

Organisatie van het personeel van den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken..... 191

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het departement van Burgerlijke Openbare Werken. Dienst 1881..... 199

Spoorwegen.

Staatsspoorwegen..... 202

Organisatie van het personeel voor de dienst der Staatsspoorwegen op Java..... 203

Particuliere Spoorwegen..... 210

Stoomwezen.

Organisatie van het personeel voor het Stoomwezen..... 213

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het departement van Burg. Openb. Werken. Afd. Stoomwezen. Dienst 1881..... 219

DEPARTEMENT VAN ONDERWIJS, EEREDIENST EN NIJVERHEID.

Bladz.

Het departement..... 220

Nijverheid.

Afdeeling Mijnwezen..... 220

Voorwaarden voor benoembaarheid tot adspirant-ingenieur bij de dienst der mijnen in Nederlandsch Indië..... 220

Regeling van de dienst der mijnen in Ned. Indië..... 225

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid. Afdeeling Mijnwezen. Dienst 1881..... 238

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Het departement..... 240

De Marine-établissementen te Soerabaja en Onrust..... 240

Regeling en samenstelling van het Corps Ingenieurs voor het vak van den Scheepsbouw in Nederlandsch Indië..... 241

Fabriek voor de Marine en het Stoomwezen te Soerabaja..... 244

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het departement der Marine, afdeeling Scheepsbouw. Dienst 1881..... 245

Afdeeling Geographische dienst..... 246

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

DEPARTEMENT VAN BURGERLIJKE OPENBARE WERKEN.

Tot den werkkring van dit Departement behooren:

a. de Waterstaat, de wegen en 's lands burgerlijke openbare werken.

b. het stoomwezen.

c. de post en telegraafdienst.

d. de spoorwegen.

e. de aanschaffing van het benoodigde voor 's lands dienst voor zooveel het Departement betreft, hetzij door inkoop, levering bij aanneming of ontbieding uit Nederland.

f. De comptabiliteit en kosten van het Departement.

Waterstaat.

Bij Kon. besluit van 22 Aug. 1873. (Ind. Staatsbl. 1874, 58) werd vastgesteld een *Organisatie* van het *personeel* van den *Waterstaat* en *'s Lands Burgerlijke Openbare Werken.*

Daardoor werd gewijzigd het Kon. besluit van 1864

(Ind. Staatsblad 1865, 30), en ingetrokken dat van 1865 (Ind. Staatsblad 1866, 10).

Het besluit van 1873 luidt als volgt:

Art. 1. De leiding van en het toezicht over de dienst van den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken in Nederlandsch-Indië zijn opgedragen aan den Direkteur der Burgerlijke Openbare Werken.

Art. 2. Het corps ambtenaren van den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken in Nederlandsch-Indië (technisch personeel) is samengesteld als volgt;

5	Hoofd-Ingenieurs der 1e kl.,	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 14400.—
5	» » 2e »	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 12000,—
15	Ingenieurs » 1e »	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 9000,—
25	» » 2e »	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 6000,—
15	» » 3e »	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 4200,—
10	Adspirant-Ingenieurs	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 3000,—
10	Architecten der 1e kl.,	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 5400,—*) tot 7200,— (†)
10	» » 2e »	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 3600,—*) tot *f* 5400,— (†)

(*) Minimum.

(†) Maximum, volgens besluit van den Gouverneur-Generaal van 1874 (Indisch Stbl. 95) na 6 jaren dienst te bereiken.

43	Opzichters der	1e kl.,	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 3000,—
60	»	» 2e »	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 2400,—
40	»	» 3e »	ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 1800,—

Art. 3. De Gouverneur-Generaal wijst drie Hoofd-Ingenieurs van de 1e of 2e klasse aan, om als Inspecteur dienst te doen, deze genieten als zoodanig vaste reiskosten tot een bedrag van *f* 300,— 's maands ieder. (*)

Art. 4. Aan elk der eerstaanwezende Ingenieurs te Batavia, Samarang en Soerabaja worden toegevoegd:

Een Boekhouder op een tractement van *f* 300,— 's maands, een Commies op een tractement van *f* 200,— 's maands.

Art. 5. Ter bezoldiging van klerken en kantoorbedienden en voor schrijf-, teeken- en bureaubehoeften, ten behoeve van de eerstaanwezende Ambtenaren van de Burgerlijke Openbare Werken worden toegestaan de sommen, uitgetrokken in den bij dit besluit gevoegden staat, met vrijlating om, wanneer de gelegenheid niet mocht bestaan tot de aanstelling van klerken op de bij den staat uitgetrokken bezoldigingen, de daarvoor bestemde sommen aan te wenden voor loonen, voor stuks- of taaksgewijze te verrichten schrijfwerk. (†)

Art. 6. Naar gelang van de behoefte, wordt door den Minister van Koloniën het noodige personeel ten

---

(*) Bij Kon. Besluit van 1875 (Ind. Stbl. 250) is bepaald, dat de Inspecteurs Reis- en Verblijfkosten zullen declareeren, volgens het voor de burgerlijke ambtenaren bestaande Reglement.

(†) Deze Staat is, als van minder belang, niet opgenomen.

dienste van den Waterstaat en de Burgerlijke Openbare Werken in Nederlandsch-Indië ter beschikking gesteld van den Gouverneur-Generaal.

Art. 7. Om tot Adspirant-Ingenieur, Architect of Opzichter te kunnen worden benoemd, moet zijn voldaan aan een examen, in Nederland of in Nederlandsch-Indië af te leggen, voor de betrekking van Adspirant-Ingenieur, overeenkomstig het programma vastgesteld bij de Wet van 2 Mei 1863 (Stbl. 50) voor Civiel-Ingenieur. (*)

Architect of Opzichter, overeenkomstig het programma, vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal, dd. 3 November 1857, No. 2. (Ind. Stbl. 101). (†)

Commissiën voor het afnemen van dat examen worden benoemd:

In Nederland door den Minister van Koloniën.

In Nederlandsch-Indië door den Gouverneur-Generaal.

Van het afleggen van examen zijn vrijgesteld zij, die in aanmerking wenschen te komen voor de betrekking van:

Adspirant-Ingenieur;

a. Wanneer zij zijn in het bezit van een diploma

(*) Bij Ind. Stbl. 1876, 185 en 284 is bepaald, dat telkenmale, wanneer zich een Candidaat voor het examen B of C aanmeldt, op voordracht van den Direkteur der Burg. Openb. Werken, eene Commissie van zeven of meer leden zal worden benoemd.

(†) Bij Ind. Stbl. 1876, 185 is bepaald dat voor deze examens te Batavia, Samarang en Soerabaja permanente Commissiën zullen worden benoemd, bestaande uit drie Ingenieurs van het Corps.

Bij Ind. Stbl. 24 Febr. 1879. No. 102 werden eenige wijzigingen gebracht in de examenvakken.

van Civiel-Ingenieur, verkregen aan eene van 's Rijks instellingen;

b. Wanneer zij tijdens de afkondiging van dit besluit reeds in het bezit waren eener akte van bekwaamheid als Ingenieur van de Burgerlijke Openbare Werken, verkregen krachtens vroeger in Nederland en in Nederlandsch-Indië geldende bepalingen;

Architect en Opzichter, wanneer zij in het bezit zijn van een diploma van Civiel-Ingenieur, dan wel van Architect of Bouwkundig-Ingenieur, verkregen aan eene van 's Rijks instellingen.

(*) Art. 8. Het in Nederland af te leggen examen, door hen, die verlangen te worden gesteld ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, om te worden benoemd tot Opzichter der 3e klasse bij den Waterstaat en bij de Burgerlijke Openbare Werken daar te lande, wordt voor hen, die dit verlangen, gesplitst in twee gedeelten, in dier voege dat het examen in de vakken, vermeld in de artt. 1 lt. *b*, 7 lt. *f*, 10 lt. *e* en 13 van het programma, vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal, dd. 3 Nov. 1857, No. 2 (Indisch Stbl. 101), nader in Indië moet zijn afgelegd, om voor bevordering tot hoogeren rang in aanmerking te kunnen komen.

Art. 9. Aan de uitzending uit Nederland zijn verbonden de volgende voorwaarden:

a. Voor hen, die zijn bestemd om te worden benoemd tot Adspirant-Ingenieur:

1°. een voorloopig tractement van *f* 100, — 's maands, ingaande met den dag van inscheping in eene der zee-

(*) Bij Ind. Stbl. 24 Febr. 1879 No. 102 ingetrokken

havens van Nederland voor de reis naar Batavia, waarop vóór het vertrek een voorschot van twee maanden wordt uitgekeerd;

2°. eene gratificatie voor uitrusting, ten bedrage van *f* 1500,— (*) en

3°. overtocht naar Batavia, als gouvernementspassagier der 1e klasse.

Aan hen, die na ter beschikking van den Gouverneur-generaal te worden gesteld, voorloopig in Nederland of elders in Europa door den Minister van Koloniën voor den tijd van minstens één jaar worden te werk gesteld, wordt in stede van het sub 1 bedoeld voorloopig tractement en de sub 2 bedoelde gratificatie terstond een voorloopig tractement van *f* 150,— 's maands toegekend, met behoud overigens der bovengenoemde voordeelen.

Zij, die in Indië door den Gouverneur-Generaal tot Adspirant-Ingenieur worden benoemd en niet minstens twee jaren in Nederland of elders in Europa practische opleiding hebben genoten, worden voorloopig voor minstens één jaar in Nederland of elders in Europa te werk gesteld, onder genot, gedurende dien tijd, van een tractement van *f* 150,— 's maands, waarop bij de heen- en terugreis een voorschot van twee maanden wordt uitgekeerd, en van overtocht naar Nederland en terug als gouvernementspassagier 1e klasse; (†)

(*) Bij Kon. Besluit van 1875 (Ind. Stbl. 111) is bepaald, dat voor Ingenieurs, die minstens één jaar in Europa practisch werkzaam zijn geweest, deze gratificatie *f* 3000,— zal bedragen.

(†) Bij Kon. Besluit van 1874 (Ind. Stbl. 218) is bepaald dat voor personen, die in Indië voldoende bewijzen van practische bedrevenheid hebben gegeven, uitzondering op deze bepaling kan worden gemaakt.

b. voor hen, die zijn bestemd, om te worden benoemd tot Architect der 2e klasse;

1°. een voorloopig tractement van *f* 100,— 's maands, ingaande met den dag van inscheping in eene der zeehavens van Nederland, voor de reis naar Batavia, waarop voor het vertrek een voorschot van twee maanden wordt uitgekeerd;

2°. een gratificatie voor uitrusting, ten bedrage van *f* 1000,—, en

3°. overtocht naar Batavia, als gouvernementspassagier der 1e klasse;

c. voor hen, die zijn bestemd, om te worden benoemd tot Opzichter der 3e klasse:

1°. een voorloopig tractement van *f* 40,— 's maands, ingaande met den dag van inscheping in een der zeehavens in Nederland voor de reis naar Batavia, waarop vóór het vertrek een voorschot van twee maanden wordt uitgekeerd;

2°. eene gratificatie voor uitrusting, ten bedrage van *f* 500,—, en

3°. overtocht naar Batavia, als gouvernementspassagier der 2e klasse op verbeterden voet. (*)

Gehuwden genieten vrijen tocht op den bovenomschreven voet voor hunne echtgenooten en kinderen, wanneer deze hen op de reis vergezellen.

(*) Bij Kon. Besluit van 1876 (Indisch Staatsbl. n° 201) is „gouvernementspassagier der 2e klasse op verbeterden voet" veranderd in „gouvernementspassagier der 1e klasse."

Het Kon. Besluit van 1875 (Ind. Stbl. 1866, 87) regelende het subsidie enz. aan leerlingen der P. S. te verleenen, is niet meer van kracht.

Art. 10. De door den Minister van Koloniën, voor de dienst van den Waterstaat en de burgerlijke openbare werken, ter beschikking van den Gouverneur-Generaal te stellen personen, en zij, die na hunne benoeming in Indië naar Nederland worden gezonden, om aldaar of elders in Europa te worden te werk gesteld, moeten zich schriftelijk verbinden tot onverwijlde teruggave aan 's lands kas in Nederlandsch-Indië van alle gelden, welke aan hen en te hunnen behoeve zijn voldaan, zoo wegens gratificatie voor uitrusting, die ze genoten hebben, als voor overtocht naar Nederland en terug, bijaldien zij binnen den tijd van vijf jaren, gerekend van af het tijdstip, dat zij zich aan 's lands dienst verbonden hebben, anders dan ten gevolge van wel bewezen ziels- of lichaamsgebreken, buiten eigen toedoen ontstaan, uit 's Gouvernements dienst worden ontslagen.

Art. 11. De bepalingen van dit besluit treden in werking enz.

Uittreksel uit de Ontwerp-Begrooting voor Nederlandsch Oost-Indië, dienst 1881.

A. Uitgaven in Nederland.

Afdeeling VI.

Departement van Burgerlijke openbare Werken.

Art. 37.

Aanleg van havenwerken te Batavia		*f* 832000

Art. 39.

Spoorwegen.

a. Toelage aan den Rijkscommissaris bij de Nederlandsch Indische Spoorwegmaatschappij..	*f* 2000	
b. Renten door den Staat gewaarborgd aan de vennootschap tot het aanleggen en exploiteeren van den spoorweg van Samarang over Soerakarta naar Djokdjokarta. (Wet van 10 April 1869 Staatsblad n⁰ 66),	„ 765000	
c. Directie en algemeene uitgaven voor de dienst der Staatsspoorwegen op Java	„ 35700	
d. Aanleg en uitrusting van de lijnen Buitenzorg—Bandoeng—Tjitjalengka en Soerakarta—Blitar—Sidho-ardjo	„ 1415000	
e. Uitbreiding en vernieuwing van bestaande lijnen	„ 500	
		„ 2218200

Art. 40.

Exploitatie van Staatsspoorwegen, voor zoover de daarmede in verband staande uitgaven niet zijn begrepen in de voorafgaande onderafdeeling		„ 51350
Totaal		*f* 3101550

B. Uitgaven in Indië.

Afdeeling VI.

Departement van Burgerlijke Openbare Werken.

Art. 73. Personeel van den Waterstaat en der Burgerlijke Openbare Werken.

a.	5	Hoofd-Ingenieurs	1e kl. à	*f* 14400,—	*f* 72000,—
b.	5	„	2e „ „ „	12000,—	„ 60000,—
c.	12	Ingenieurs	1e „ „ „	9000,—	„ 108000,—
d.	23	„	2e „ „ „	6000,—	„ 138000,—
e.	14	„	3e „ „ „	4200,—	„ 58800,—
f.	9	Aspirant-Ingenieurs	„ „	3000,—	„ 27000,—
g.	10	Architecten 1e kl.	„ „	5400,—	„ 54000,—
h.	10	„ 2e „	„ „	3600,—	„ 36000,—
i.	41	Opzichters 1e „	„ „	3000,—	„ 123000,—
k.	59	„ 2e „	„ „	2400,—	„ 141600,—
l.	43	„ 3e „	„ „	1800,—	„ 77400—
m.		Periodieke verhooging van de architecten.			„ 19750,—
					f 915550,—

n. Toelagen voor bureaukosten aan de Inspecteurs der burgerlijke openbare werken: ..... „ 2520,—

o. Tractementen van de ambtenaren en bedienden op de bureaux van de eerstaanwezende Ingenieurs, alsmede schrijfloonen ..... „ 60672,—

p. Bureau- en lokaalbehoeften en instrumenten ..... „ 10000,—

q. Tractementen van het personeel voor het toezicht over de wegen ..... „ 12384,—

r. Reis- en verblijfkosten, alsmede tegemoetkoming aan rijboden langs de Soerabaya- en Porroug-rivier..... „ 150000,—

Totaal Art. 73..... *f* 1151126,—

Art. 74. Gebouwen onder burgerlijk beheer.

A. Onderhoud en herstelling.

a. Java en Madura..... *f* 1080200,—

b. Buitenbezittingen ..... „ 231600,—

„ 1311800,—

B. Vernieuwing en nieuwe werken..... „ 1464000,—

Totaal Art. 74..... *f* 2775800,—

Art. 75. Bevloeiingswerken, bruggen, wegen en andere waterstaatswerken.

A. Onderhoud en herstelling.

	Java en Madura.	Buitenbezittingen.	Totaal.
a. Bevloeiingswerken..	*f* 145000	—	*f* 145000
b. Bruggen, wegen enz.	„ 1550000	*f* 158000	„ 1708000

f 1853000,—

B. Vernieuwing en nieuwe werken.

a. Bevloeiingswerken..... *f* 363000
b. Waterwerken in Demak..... „ 500000
c. Bruggen, wegen enz..... „ 1577000

„ 2440000,—

Totaal Art. 75..... *f* 4293000,—

Art. 76. Werken tot beveiliging van Batavia tegen overstrooming..... „ 106000,—

Art. 77. Aanleg van havenwerken bij Batavia..... „ 1942000,—

Art. 83. Aanleg en uitrusting van staatsspoorwegen.

a. Directe en algemeene uitgaven voor de dienst der staatsspoorwegen op Java. *f* 182300,—
b. Aanleg en uitrusting van de lijn Buitenzorg—Bandong—Tjitjalengka.... „ 2837000,—
c. Aanleg en uitrusting van de lijn Soerakarta—Blitar—Sidho-ardjo..... „ 3724000,—
d. Opmeten en ontwerpen van nieuwe lijnen..... „ 41600,—
e. Uitbreiding en vernieuwing van bestaande lijnen..... „ 11000,—

Totaal Art. 83..... „ 6795900,—

Art. 84. Exploitatie van staatsspoorwegen,, voor zoover de daarmede in verband staande uitgaven niet zijn begrepen in de voorgaande onderafdeeling..... „ 682550,—

Art. 85. Toezicht op de particuliere spoorwegen, voor zoover de daarmede in verband staande uitgaven niet zijn begrepen in onderafdeeling 83..... „ 17320,—

Men zie verder de Memorie van Toelichting en verdere stukken over de begrooting gewisseld.

In het Koloniaal Verslag van 1877 komt eene uitvoerige beschrijving voor van de te ondernemen Bataviasche Havenwerken. In de Memorie van Toelichting wordt de voltooing in 1883 waarschijnlijk geacht en reeds tegen het einde van 1880, kunnen de havenwerken bij slecht weder voor den maildienst worden opengesteld.

In den Klapper op het Staatsblad van Nederlandsch Indië vindt men van bladz. 435—453 eene opgave van alle mogelijke besluiten en voorschriften betrekking hebbende op den Waterstaat (1816—1876), en bladz. 57—61 Klapper deel II.

Voor de veranderingen na 1877 tot stand gekomen, zie men de Indische Staatsbladen van 1878, 1879 en 1880.

SPOORWEGEN.

Staatsspoorwegen.

Bij het besluit van den Gouverneur-Generaal, voorkomende in het Indisch Staatsblad van 1878, N°. 97, herzien bij besluit voorkomende Ind. Stbl. van 1880 N°. 52 is vastgesteld de organisatie van het personeel ten dienste van de exploitatie door den Staat van de lijn: Soerabaja, Pasoeroean, Malang.

Bij de Wet van 1875 (Ind. Stbl. 61) werd de begrooting voor Nederlandsch-Indië voor dat jaar verhoogd met *f* 1000000,— ten behoeve van den aanleg van den spoorweg Soerabaja-Pasoeroean-Malang voor rekening van den Staat en ter bekostiging van het opmeten en ontwerpen van lijnen.

Bij de Wet van 6 Juni 1878 (Ind. Stbl. 93) werd de aanleg voor rekening van den Staat bevolen van de lijn: Sidhoardjo (in de lijn Soerabaja-Pasoeroean)-Madioen-Blitar en de lijn ter verbinding van Tandjong Priok of van eenig punt der lijn Batavia-Buitenzorg met Tjitjalengka en ten behoeve van deze lijnen de begrooting voor Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1878 verhoogd met 2,700,000 gulden.

Bij de Wet van 25 Mei 1880 werd de lijn Sidhoardjo verlengd tot Soerakarta (Ind. Stbl. 8 Aug. 1880 N°. 151). Hierdoor werd (Ind. Stbl. N°. 138 1880) verhooging van de begrooting voor 1880 toegestaan.

Ter uitvoering van de Wet van 1878, moest het personeel bij den aanleg der Staatsspoorwegen vermeerderd worden.

Dit geschiedde door het Kon. besluit van 4 Juli 1878 N°. 11 (Ind. Stbl. 6 Sept. 1878 N°. 234.) Dit besluit luidt als volgt:

Organisatie van het personeel voor de dienst en voor den aanleg der Staatsspoorwegen op Java.

Overwegende dat, na het tot stand komen der wet van 6 Juni 1878 (Stbl. 93), eene uitbreiding noodig is van het personeel voor de dienst der Staatsspoorwegen op Java, en dat het wenschelijk is dit personeel in dier voege te organiseeren, dat daaraan ook het toezicht op de partikuliere spoorwegen kan worden opgedragen;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Behoudens hetgeen bij besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië dd. 23 Februari 1878, N°. 1 (Indisch Stbl. 97 gewijzigd bij Ind.

Stbl. N° 52), bepaald is en hetgeen verder bepaald zal worden met betrekking tot de exploitatie in het bijzonder, wordt de formatie van het personeel voor de dienst der Staatsspoorwegen op Java vastgesteld zoo als die is aangeduid op den aan dit besluit gehechten staat.

Art. 2. Ten aanzien van dit personeel zijn, behoudens hetgeen bij Koninklijke besluiten is of zal worden bepaald ten aanzien van uit Nederland te zenden tijdelijke ambtenaren in het bijzonder, van toepassing de voorschriften, welke zijn opgenomen in art. 3, sub 2°. — 9°. en sub 11°. en 12°. van het bovengenoemd besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 23 Februari 1878, zoodat:

a. van de bij de formatie toegestane ambtenaren en beambten in geen geval meer zullen worden aangesteld, noch daarvan meer zullen worden in dienst gehouden, dan blijken zullen volstrekt noodzakelijk te zijn;

b. ter vervanging van ambtenaren en beambten van hoogeren rang een gelijk aantal van minderen rang kan worden in dienst genomen, zoo daartoe aanleiding bestaat;

c. de ambtenaren en beambten eerst na twee jaren dienst in eenigen rang voor bevordering in aanmerking komen, behoudens uitzonderingen en bijzondere gevallen, ter beoordeeling van dengene van wien de benoeming moet uitgaan;

d. eveneens in den regel niemand definitief bij de dienst der Staatsspoorwegen zal worden benoemd, tenzij de betrokkene reeds burgerlijk ambtenaar is, die niet eerst gedurende één jaar of langer op de proef heeft gediend, of op andere wijze de noodige waarborgen voor zijne geschiktheid heeft gegeven;

e. de tijdelijke benoeming geschiedt op dezelfde wijze en inkomsten zoomede onder dezelfde rechten en verplichtingen, als de vaste benoeming, behoudens:

1°. dat de tijdelijke ambtenaren worden ontslagen zoodra dit noodig wordt geacht;

2°. dat zij te allen tijde eervol ontslag uit hunne betrekking kunnen vragen, doch dit hun niet behoeft te worden verleend dan na vorloop van een maand na de indiening van het verzoek aan de bevoegde autoriteit, tenzij het verzoek gegrond is op deugdelijk geconstateerde ziekte, welke hen voor verdere dienst ongeschikt maakt;

3°. dat hun geen verlof naar Europa, noch, na verkregen ontslag, vrije overtocht derwaarts of naar eene plaats in Nederlandsch Indië wordt verleend;

4°. dat zij geen recht hebben op wachtgeld, onderstand of pensioen, evenmin als hun gezin, en geen contributie betalen aan de burgerlijke pensioenen of het civiel weduwen- en weezenfonds;

5°. dat het wettig gezin der in 's lands dienst overleden tijdelijke ambtenaren, het tractement van den echtgenoot of vader blijft genieten tot en met de maand volgende op die van het overlijden, en aan dat gezin door den Gouverneur-Generaal, wanneer daartoe termen bestaan, ook vrije overtocht naar Nederland, dan wel naar de gekozen woonplaats in Nederlandsch Indië kan worden verleend onder zoodanige voorwaarden als daarbij zullen worden vastgesteld;

f. de vastgestelde periodieke tractementsverhoogingen alleen zullen worden verleend wanneer de betrokken personen in alle opzichten goed hebben gediend;

g. de benoeming tot eenig ambt, waaraan periodieke

tractementsverhoogingen verbonden zijn, in het algemeen slechts geschiedt op het daarvoor bepaalde minimum-tractement, doch zoo noodig en in bijzondere gevallen, ter beoordeeling van dengene van wien de benoeming uitgaat, al aanstonds ook eene hoogere bezoldiging kan worden toegekend;

h. de organiek voor inlanders en vreemde oosterlingen bestemde betrekkingen, op het voor dezen bepaalde tractement, ook kunnen worden vervuld door Europeanen;

i. van de candidaten voor hunne eerste aanstelling kan worden gevorderd, dat zij zich onderwerpen aan een geneeskundig onderzoek door een hun aan te wijzen geneeskundige; zullende de kosten van zoodanig onderzoek komen voor rekening van den lande.

Art. 3. Wanneer een ingevolge dit besluit tijdelijk aangestelde ambtenaar of beambte in dezelfde of in eene andere betrekking definitief wordt benoemd, wordt hem zijn tijdelijke dienst als gewone dienst aangerekend, mits hij over het in tijdelijke dienst genoten tractement de gewone bijdragen aan de burgerlijke pensioenen en aan het civiel weduwen- en weezenfonds storte, hetzij in eens of in twaalf maandelijksche termijnen.

Art. 4. De uit Nederland gezonden wordende vaste ambtenaren en beambten ontvangen eene gratificatie voor uitrusting en een voorloopig tractement, waarvan de bedragen worden bepaald in evenredigheid tot het in Indië door hen te genieten tractement, zoo mede vrijen overtocht naar Indië.

Zij moeten zich schriftelijk verbinden tot de onverwijlde teruggave aan 's lands kas van alle gelden, welke aan hen of te hunnen behoeve zijn voldaan wegens

gratificatie voor uitrusting en wegens vrijen overtocht, bijaldien zij binnen vijf jaren, gerekend van het tijdstip, waarop zij zich aan 's lands dienst verbonden hebben, anders dan ten gevolge van wel bewezen ziels- of lichaamsgebreken, buiten eigen toedoen ontstaan, uit 's gouvernements dienst worden ontslagen.

Zie verder, betreffende daggeld voor verplicht verblijf na aankomst, tijdelijke dienst en overtocht: Ind. Stbl. 20 Nov. 1879 No. 308, Ind. Stbl. 26 Nov. 1879 No. 311, Ind. Stbl. 5 Dec. 1879 N°. 315.

De hier volgende staat is de formatie van het personeel voor de algemeene dienst en voor den aanleg van staatsspoorwegen op Java. Behoort bij kon. besluit van 4 Juli 1878 No. 4 voorkomend in 't Ind. Stbl. v. 6 Sept. 1878 No. 234.

BETREKKINGEN.	Aantal Ambtenaren of beambten in elken rang.	TRACTEMENTEN per persoon 's maand	
		Minimum.	Maxi
Inspecteur-Generaal, chef van de dienst	1	*f* 2000	*f*
Hoofd-Ingenieur, Sous-chef	1	„ 1400	(2) „
Hoofd-Ingenieurs (3)	2	„ 1100	(4) „
Ingenieurs 1e klasse	4	„ 800	(4) „
„ 2e „	4	„ 625	(5) „
Bouwkundige Ambetnaren 1e kl. (6)	2	„ 550	(7) „
Adjunct-Ingenieurs 2e klasse	4	„ 400	(8) „
Bouwkundige Ambtenaren 2e kl. (9)	6	„ 350	(7) „
Adjunct-Ingenieurs 1 klasse (10)	4	„ 250	(11) „
Ingenieur-Werktuigkundige 1e kl.	1	„ 800	(4) „
„ 2e „ (12)	1	„ 625	(5) „
Adjunct-Ingenieur-Werktuigkundige 1e klasse (13)	1	„ 400	(8) „
Adjunct-Ingenieur-Werktuigkundige 2e klasse (14)	1	„ 250	(11) „

Zevens de tractementen worden, ingeval van plaatsing bij het hoofdbureau, volgende toelagen genoten: door de twee Hoofd-Ingenieurs (niet door den Sous-chef) *f* 100,— 's maands; door de Ingenieurs 1e en 2e klasse, de Bouwkundige Ambtenaren 1e klasse, de Ingenieurs-Werktuigkundigen 1e en klasse en de Werktuigkundige Ambtenaren 1e klasse *f* 75,— 's maands; door de Adjunct-Ingenieurs 1e en 2e klasse, de Bouwkundige Ambtenaren klasse, de Adjunct-Ingenieurs-Werktuigkundigen 1e en 2e klasse en de Werktuigkundige Ambtenaren 2e klasse, *f* 40,— 's maands; door de Opzichters en Onder-Opzichters van alle klassen *f* 30,— 's maands. Gedurende eene gelijke afwezigheid van het hoofdbureau om andere dan dienstredenen, staat de toelage stil.

Door den Gouverneur-Generaal wordt nader bepaald aan welke ambtenaren beambten en op welken voet vergoedingen voor reis en verblijfkosten en voor veldwerk zullen worden toegekend.

Dit maximum wordt bereikt door eene tractementsverhooging van *f* 100,— maands na twee jaren dienst.

Een der Hoofd-Ingenieurs kan worden belast met de waarneming der bekking van Sous-chef.

Dit maximum wordt bereikt door eene periodieke tractements-verhooging van *f* 75,— 's maands om de twee jaren.

Dit maximum wordt bereikt door een tractementsverhooging van *f* 75,— maands na twee jaren dienst.

In plaats van bouwkundige ambtenaren 1e klasse kunnen ook Ingenieurs klasse worden aangesteld.

Dit maximum wordt bereikt door eene periodieke tractements-verhooging van 50,— 's maands om de twee jaren.

Dit maximum wordt bereikt door eene tractementsverhooging van *f* 50,— maands na twee jaren dienst.

In plaats van bouwkundige ambtenaren 2e klasse kunnen ook Adjunct-genieurs 1e klasse worden aangesteld.

In plaats van Adjunct-Ingenieurs 2e klasse kunnen ook opzichters 1e klasse rden aangesteld.

Dit maximum wordt bereikt door een tractementsverhooging van *f* 50,— maands na een jaar dienst.

In plaats van dezen kan ook worden aangesteld een Werktuigkundig mbtenaar 1e klasse, op een tractement van *f* 550,— 's maands, dat door ne periodieke verhooging van *f* 50,— 's maands om de twee jaren kan mmen tot *f* 650,—.

In plaats van dezen kan ook worden aangesteld een Werktuigkundig mbtenaar 2e klasse, op een tractement van *f* 350,— 's maands, dat door ne periodieke verhooging van *f* 50,— 's maands om de twee jaren kan mmen tot *f* 450,—.

In plaats van dezen kan ook worden aangesteld een Opzichter 1e klasse.

PARTIKULIERE SPOORWEGEN.

Toezicht op de Spoorwegen.

Het algemeen toezicht op den aanleg der wegen en hetgeen daartoe behoort, is opgedragen aan den Direkteur der Burgerlijke Openbare Werken; het bijzonder toezicht aan:

een Inspecteur. een Adjunct-Inspecteur. een Opzichter 1e klasse. » » 2e » twee Opzichters 3e »	Zie Ind. Stbl. 1877. 58.

Bij Ind. Stbl. 1873 No. 37 is aan den Inspecteur Batavia en aan den Adjunct-Inspecteur Samarang als standplaats aangewezen. Zij hebben respectievelijk het toezicht op de exploitatie en het dagelijksch onderhoud van de lijn Batavia-Buitenzorg en de lijn Samarang-Willem I-Vorstenlanden.

Het algemeen reglement voor de spoorwegdiensten is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1866 No. 132, aangevuld bij Ind. Stbl. 1869 No. 62 en 118 en gewijzigd bij Ind. Stbl. 1869 No. 74 en 1872 No. 186 en 187. Gewijzigd bij Ind. Stbl. 1879 No. 58. Zie ook Ind. Stbl. 1873 No. 74, 1874 No. 43, 48 en 257, 1878 No. 145, 1879 No. 213 en 214.

Het toezicht op het stoomwezen bij de spoorwegdiensten wordt uitgeoefend overeenkomstig de verordeningen voor het algemeen toezicht op de stoomwerktuigen (Ind. Stbl. 1865 No. 91, Ind. Stbl. 1880 No. 28.)

Wijders zijn vastgesteld:

Bij Ind. Stbl. 1871 No. 156, een reglement voor een

paardenspoorweg van en door Batavia tot Meester-Cornelis.

bij Ind. Stbl. 1871 No. 102, algemeene voorwaarden voor het aanleggen en exploiteeren van transport-kabels.

bij Ind. Stbl. 1871 No. 113, bepalingen op het bezigen van beweegbare of tijdelijke spoorbanen.

Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij.

Bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 28 Augustus 1861 No. 1 werd aan de Heeren W. Poolman c. s. concessie verleend voor den aanleg van een spoorweg van Samarang langs Soerakarta naar Djokjokarta. Deze concessie goedgekeurd bij de Kon. Besluiten van 10 Maart en 16 Juni 1863 No. 1 en 38 en, voor zooveel noodig, bekrachtigd bij de wet van 6 Juli 1863 (Ind. Stbl. No. 116) en later gewijzigd bij de wet van 10 April 1869 (Ind. Stbl. 52), is vervolgens overgaan op de Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij, waarvan de oprichting is goedgekeurd bij Kon. Besluit van 17 September 1863 No. 37.

Aan voornoemde maatschappij werd tevens concessie verleend voor den aanleg en de exploitatie van een spoorweg tusschen Batavia en Buitenzorg, welke concessie voor zooveel noodig werd bekrachtigd bij het Kon. Besluit van 22 Juli 1868 No. 83 en de wet van 10 April 1869 (Ind. Stbl. 52).

Bij Kon. Besluit van 5 September 1864 No. 61 (Ind. Stbl. No. 178) gewijzigd bij dat van 20 Januari 1876 No. 11 (Ind. Stbl. No. 82) is bepaald, dat de resident van Samarang en de secretaris van dat gewest, ambtshalve

respectievelijk zijn: commissaris van het gouvernement en zijn plaatsvervanger bij het plaatselijk comité van het bestuur der maatschappij in Indië.

Een contract door het Ministerie Heemskerk in 1877 met de Maatschappij aangegaan, waarbij de Maatschappij concessie zou verkrijgen voor den aanleg van nieuwe lijnen is op aanraden van het Ministerie Kappeyne door de Tweede Kamer niet bekrachtigd.

Zie verder den Klapper op het Staatsblad van Nederlandsch Indië, blz. 453—457, deel I. en de Indische Staatsbladen van 1878, 1879 en 1880.

Stoomwezen.

Bij Ind. Stbl. 1868 No. 35, zijn de bemoeienissen den Gouverneur-Generaal ten opzichte van dezen tak van dienst voorbehouden bij Ind. Stbl. 1852 No. 20, overgedragen op den Direkteur der burgerlijke openbare werken.

Bij Ind. Stbl. 1866 No. 146 en Ind. Stbl. 1873 No. 218, gewijzigd Ind. Staatsbl. 1880 No. 28 is het toezicht op het Stoomwezen geregeld.

De organisatie van het personeel van dezen tak van dienst is vastgesteld bij de Ind. Stbln. van 1874 No. 70 en 1874 No. 116.

Deze twee besluiten laten we hier volgen:

Organisatie van het personeel voor het Stoomwezen.

Kon. Besluit 13 December 1873 (Indisch Stbl. 1874 No. 70), houdende bepalingen zoo op de benoembaarheid tot technisch Ambtenaar bij de algemeene dienst van het stoomwezen, als ten aanzien van de voordeelen en verplichtingen verbonden aan de uitzending uit Nederland van technisch personeel voor die dienst.

Art. 1. Tot Ingenieur van het stoomwezen in Nederlandsch-Indië zijn benoembaar zij, die hebben afgelegd een voldoend examen, dat omvat:

a. grondige kennis van de Nederlandsche taal;

b. de wiskunde, voor zoover deze wordt gevorderd bij het examen B, bedoeld bij art. 64 der wet van 2 Mei 1863 (Stbl. 50), houdende regeling van het middelbaar onderwijs;

c. de beginselen van de theoretische en toegepaste mechanica, waaronder ook de leer van den wederstand der bouwstoffen.;

d. de natuur- en scheikunde en hare voornaamste toepassingen, inzonderheid de leer der dampen;

e. kennis van werktuigen, bijzonder theoretische en praktische kennis der stoomketels en stoomwerktuigen;

f. theoretische en praktische kennis der materialen, waaruit stoomketels worden gemaakt;

g. het werktuigkundig teekenen, bijzonder het teekenen van stoomketels;

h. kennis van de wet, regelende het toezicht op en het gebruik van stoomtoestellen en van de verordeningen ter uitvoering daarvan, zoo in Nederland als in Nederlandsch-Indië.

De Commissiën tot het afnemen van het examen worden benoemd in Nederland door Onzen Minister van Koloniën, in Nederlandsch-Indië volgens voorschriften uit te vaardigen door den Gouverneur-Generaal.

Art. 2. Van het afleggen van het in art. 1 omschreven examen zijn vrijgesteld:

1°. zij, die in het bezit zijn van een diploma van werktuigkundig Ingenieur, verkregen aan eene van 's Rijks instellingen;

2°. zij, die, tijdens de afkondiging van dit besluit, reeds in het bezit waren van eene akte van bekwaamheid als Ingenieur van het stoomwezen in Nederlandsch-Indië, bedoeld bij art. 8 der bepalingen, vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, d.d. 21 Augustus 1864 No. 9, (Indisch Stbl. 123.)

Art. 3. Naar gelang van de behoefte wordt door onzen Minister van Koloniën het vereischte technisch personeel voor het stoomwezen in Nederlandsch-Indië ter beschikking gesteld van den Gouverneur-Generaal.

Art. 4. Aan de uitzending uit Nederland zijn verbonden de volgende voordeelen:

a. eene voorloopige bezoldiging van *f* 100,— 's maands ingaande met den dag van inscheping naar Batavia, waarop vóór het vertrek uit Nederland, een voorschot van twee maanden wordt uitgekeerd;

b. eene gratificatie voor uitrusting ten bedrage van *f* 2500,—;

c. overtocht naar Batavia, als gouvernementspassagier der eerste klasse.

Art. 5. Het door Onzen Minister van Koloniën voor de dienst van het stoomwezen in Nederlandsch-Indië ter beschikking van den Gouverneur-Generaal te stellen

technisch personeel moet zich schriftelijk verbinden tot de onverwijlde teruggave aan 's lands kas in Nederlandsch-Indië van alle gelden, welke aan hetzelve en te zijnen behoeve zullen zijn voldaan, zoo wegens kosten van opleiding voor de dienst in Indië, zoo daarvoor uit 's lands kas is bijgedragen, als ter zake der gratificatie voor uitrusting en overtocht naar Batavia, bij aldien het binnen den tijd van vijf jaren na zijn aankomst op Java, anders dan ten gevolge van wel bewezen ziels- of lichaamsgebreken, buiten eigen toedoen ontstaan, uit 's gouvernementsdienst wordt ontslagen.

Art. 6. De bepalingen van dit besluit treden in werking enz.

Besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië van den 19den April 1874 No. 2. (Indisch Stbl. 116) houdende reorganisatie van de dienst van het stoomwezen.

Eerste gedeelte.

Art. 1. Personen van een goed zedelijk gedrag kunnen op hun verzoek tot het Ingenieurs-examen, bedoeld bij Ind. Stbl. 1874, No. 70, worden toegelaten.

Zij wenden zich tot dat einde:

a. indien zij in 's lands dienst zijn, door tusschenkomst van hun onmiddellijken chef;

b. indien zij niet in dienst van den lande zijn, door tusschenkomst van het hoofd van het burgerlijk bestuur in het gewest hunner inwoning;

Bij een behoorlijk gezegeld verzoekschrift en onder

overlegging van een personeelen beschrijvingsstaat en van een door de bevoegde plaatselijke autoriteit afgegeven bewijs van goed gedrag, tot den Direkteur der Burgerlijke Openbare Werken, die, indien er geen bedenkingen tegen bestaan, hun de gelegenheid tot het afleggen van het examen aanwijst.

Art. 2. Indien de adspiranten niet slagen in het examen, wordt hun telken reize na verloop van een jaar na de dagteekening van het laatst afgelegd examen, daarvoor nader de gelegenheid aangewezen, mits zich daartoe aanmeldende op de wijze bij Art. 1 voorgeschreven.

Art. 3. De examina, bij de voorgaande artikelen bedoeld, worden slechts eenmaal in het jaar en wel in de tweede helft van de maand Maart afgenomen op de hoofdplaats Batavia door eene daartoe voor elk geval door den Directeur der Burgerlijke Openbare Werken bijeen te roepen commissie.

Art. 4. De bij het vorig artikel bedoelde commissie bestaat uit drie leden.

Het voorzitterschap wordt bekleed door den hoogsten, en bij gelijkheid van rang, door den oudsten in rang van de leden der commissie.

Art. 5. Het examen geschiedt naar den aard der vakken mondeling of schriftelijk; dat gedeelte van de verschillende vakken, hetwelk voor een practisch onderzoek naar de bekwaamheden van den adspirant vatbaar is, wordt zooveel doenlijk praktisch behandeld.

Art. 6. Van het afgelegd examen wordt opgemaakt een proces-verbaal *in duplo*, waarin de meerdere of mindere bekwaamheid van den adspirant in elk der bij het programma vermelde vakken wordt omschreven.

Aan het slot bevat dat proces-verbaal de verklaring of de adspirant *al* dan *niet* aan het examen heeft voldaan.

Een exemplaar van dat proces-verbaal blijft berusten ten bureele van den Ingenieur, die de commissie van examinatie heeft gepresideerd; het andere wordt opgezonden aan den Direkteur der Burgerlijke Openbare Werken.

Art. 7. Indien de adspirant een voldoend examen heeft afgelegd, wordt hem eene akte van bekwaamheid als Ingenieur van het stoomwezen afgegeven.

Art. 8. De akte in het voorgaand artikel bedoeld, wordt opgemaakt overeenkomstig het na te melden model en geschreven op een zegel van *één gulden* en voorts onderteekend door al de leden van de commissie van examinatie en gecontrasigneerd en voor de afgifte goedgekeurd door den Direkteur der Burgerlijke Openbare Werken.

Art. 9. De in de voorgaande artikelen vermelde akten geven geenerlei aanspraak op plaatsing van den Ingenieur in 's lands dienst, zij strekken slechts tot aanbeveling, in verband tot de aanspraken van anderen en met de in het algemeen op de aanstelling van Ingenieurs voor het stoomwezen in Nederlandsch-Indië van kracht zijnde bepalingen.

Het *model* van de akte van bekwaamheid wordt hier, als van minder belang zijnde, weggelaten.

Tweede gedeelte.

(Krachtens machtiging des Konings.)

a. met intrekking van het besluit van 3 Febr. 1861, No. 51, (Ind. Stbl. 2), het personeel bij de afdeeling

»*Stoomwezen*" van het Departement van Burgerlijke Openbare Werken samen te stellen, als volgt:

Een Hoofd-Ingenieur, op een jaarlijksch traktement van..... *f* 12,000,— tot *f* 14,400,—

Een Ingenieur der 1e klasse, op een jaarlijksch traktement van..... » 9,000,—

Een Ingenieur der 2e klasse, op een jaarlijksch traktement van..... » 6,000,—

Een Ingenieur der 3e klasse, op een jaarlijksch traktement van..... » 3,900,—

Een tweede kommies, op een jaarlijksch traktement van..... » 2,640,—

met bepaling, dat de periodieke traktements-verhooging van den Hoofd-Ingenieur van het minimum tot het maximum met *f* 50,— 's maauds, na ommekomst van elke drie jaren;

b. de volgende jaarlijksche uitgaven voor genoemde afdeeling toe te staan.

Bezoldiging van minder personeel..... *f* 1690,—

Aanschaffing van schrijf- en teekenbehoeften » 450,—

Reis-, verblijf- en transportkosten..... » 5500,—

Bureauhuur..... » 600,—

Derde gedeelte.

De Hoofd-Ingenieur, chef der afdeeling stoomwezen van het departement der Burgerlijke Openbare Werken, blijft gevestigd te Batavia, en aan den Direkteur van evengemeld departement wordt de bevoegdheid toegekend om, op voorstel van genoemden Hoofd-Ingenieur, de standplaatsen van de Ingenieurs der 1e, 2e en 3e klasse van het stoomwezen te regelen.

Uittreksel uit de Ontwerp-Begrooting voor Nederlandsch-Indië.

Afdeeling VI.

Departement van Burgerlijke Openbare Werken.

Afdeeling: Stoomwezen.

Uitgaven in Indië.

één Hoofd-Ingenieur	*f* 12000,—	
één Ingenieur 1e kl	„ 9000,—	
„ „ 2e „	„ 6000,—	
„ „ 3e „	„ 3900,—	
„ tweede commies	„ 2640,—	
Minder personeel en schrijfbehoeften	„ 1690,—	
		f 35230,—
Schrijf- en teekenbehoeften		„ 450,—
Reis-, verblijf- en bureau-kosten		„ 7000,—
Totaal		*f* 42680,—

Zie verder pag. 453 van den Klapper deel I op het Staatsblad van Nederl. Indië en de Ind. Stbl. van 1878, 1879 en 1880.

DEPARTEMENT VAN ONDERWIJS, EEREDIENST EN NIJVERHEID.

Nijverheid.

Afdeeling: Mijnwezen.

Het Mijnwezen is geregeld, bij de Kon. Besluiten van: 1852 (Ind. Stbl. 37); 1853 (Ind. Stbl. 83); 1854 (Ind. Stbl. 90); 1855 (Ind. Stbl. 9 en 19); 1857 (Ind. Stbl. 119); 1863 (Ind. Stbl. 176); 1866 (Ind. Stbl. 22); 1867 (Ind. Stbl. 54*a*); 1868 (Ind. Stbl. 58); 1873 (Ind. Stbl. 280); 1873 (Ind. Stbl. 217*a* en *b*); 1874 (Ind. Stbl. 128); 1876 (Ind. Stbl. 319) Bijblad 2224. Ind. Stbl. 1880 N°. 131 en N°. 146 en Bijblad 3073. Wij nemen het volgende op:

Kon. Besluit van 16 December 1865 (Indisch Staatsblad 1866 N°. 22), regelende de:

Voowaarden voor benoembaarheid tot Adspirant-Ingenieur bij de dienst der mijnen in Nederlandsch-Indië,

ter uitvoering van: art. 7 en de laatste alinea van art. 10 van het Kon. Besluit van 10 September 1864 (Staatsblad 93), regelende de benoeming van ambtenaren bij de burgerlijke dienst in Nederlandsch-Indië

Art. 1. Tot Adspirant-Ingenieur voor de dienst der mijnen in Nederlandsch-Indië zijn benoembaar zij, die een voldoend examen, overeenkomstig het bij Ons tegenwoordig besluit gevoegd programma hebben afgelegd.

Het examen kan voor hen, die het verlangen, gesplitst worden in twee deelen, het eerste omvattende de vakken *a*—*e* en *l*, het tweede omvattende de vakken *f*—*k*, *m* en *n*.

De commissiën voor het afnemen van het examen worden benoemd:

In Nederland door Onzen Minister van Koloniën,

in Nederlandsch-Indië door den Gouverneur-Generaal,

Art. 2. Van het afleggen van het in art. 1 vermeld examen zijn vrijgesteld zij, die als kweekelingen voor het mijnwezen in Nederlandsch-Indië, overeenkomstig de daaromtrent bestaande of nader te geven voorschriften, zoowel practisch als theoretisch, zijn opgeleid geworden en in het bezit zijn van het diploma van Mijn-Ingenieur, vermeld in art. 65 der Wet van 2 Mei 1864 (Stbl. 50).

Van het afleggen van het examen in de vakken *a*—*e* en *l* zijn vrijgesteld zij, die het diploma bezitten voor technoloog, vermeld in art. 60 dier wet.

Art. 3. Naar gelang van de behoefte wordt door Onzen Minister van Koloniën het noodige personeel ten dienste van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië ter beschikking gesteld van den Gouverneur-Generaal.

Art. 4. Aan de uitzending uit Nederland zijn verbonden de volgende voordeelen:

a. eene voorloopige bezoldiging van *f* 100,—'s maands, ingaande met den dag van inscheping voor de reis naar

Batavia, waarop vóór het vertrek uit Nederland een voorschot van vier maanden wordt uitgekeerd;

b. eene gratificatie voor uitrusting, ten bedrage van *f* 2500, —;

c. Overtocht naar Batavia voor rekening van den lande als passagier der *eerste* klasse op den gebruikelijken voet.

Gehuwden genieten vrijen overtocht op denzelfden voet voor hunne echtgenooten en kinderen, wanneer deze hen op de reis vergezellen.

Art. 5. De door Onzen Minister van Koloniën voor de dienst van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië ter beschikking van den Gouverneur-Generaal te stellen technische ambtenaren moeten zich schriftelijk verbinden tot de onverwijlde teruggave aan 's lands kas van alle gelden, welke aan hen of ten hunnen behoeve zijn voldaan, zoo wegens kosten voor opleiding voor gemelde dienst, als ter zake van gratificatie voor uitrusting en overtocht naar Indië, bijaldien zij binnen den tijd van *vijf* jaren na hunne aankomst op Java, hetzij op eigen verzoek, hetzij ten gevolge van dienstweigering, plichtverzuim of andere berispelijke gedragingen (het geval van wel bewezen ziels- of lichaamsgebreken alleen uitgezonderd); uit 's gouvernements dienst worden ontslagen.

(Volgen de overgangsbepalingen.)

Programma van de kundigheden, welke worden vereischt voor het examen bedoeld in Art. 1 van bovengenoemd Kon. besluit.

a. de wiskunde; de stelkunde met de beginselen der

hoogere stelkunde; de gewone lagere meetkunde; de vlakke en bolvormige driehoeksmeting, de beginselen der beschrijvende meetkunde met inbegrip van den bol en de projectie; de beginselen der analytische meetkunde in het platte vlak en in de ruimte met toepassing op de kegelsneden en de oppervlakken van den tweeden graad; de beginselen der differentiaal- en integraal-rekening en hunne voornaamste toepassingen;

b. de beginselen der theoretische en toegepaste mechanica, voor zooveel deze laatste betreft in het bijzonder de wederstand van bouwstoffen, van de meest eenvoudige hout en ijzerconstructiën, van bekleedingsmuren en gewelven en juiste begrippen aangaande de grondslagen van de theorie der moteurs;

c. het landmeten en de beginselen der geodesie: de inrichting en het gebruik der meest voorkomende meetinstrumenten, het opmeten en in kaart brengen van terreinen van verschillende gesteldheid en grootte; het gewone waterpassen; het trigonometrisch en barometrisch hoogte-meten: eenige bekendheid met sterrekundigen tijd, breedte-, lengte- en azimuth-bepaling;

d. de natuurkunde en hare voornaamste toepassingen, in het bijzonder met betrekking tot het mijnwezen;

e. de scheikunde: beginselen der theoretische scheikunde: grondige kennis der anorganische scheikunde; bedrevenheid in het vervaardigen van praeparaten en in het uitvoeren van qualitative en quantitative analysen; vaardigheid in het gebruik van de blaaspijp en van de titreermethode;

f. de delfstofkunde: de theorethische en toegepaste kristallen, grondige kennis van de belangrijkste delfstoffen, de scheikundige samenstelling, de kristalvormen

en de overige natuurkundige eigenschappen, alsmede bekendheid met de voornaamste vindplaatsen.

g. de aardkunde: de kennis der steensoorten; de kennis der verschillende vormingen en van de haar kenmerkende versteeningen; het voorkomen der ertsen en der andere voor de nijverheid dienstige delfstoffen;

h. de metaalbereiding: een juist begrip van de meest belangrijke metaalbereidingen langs den drogen en natten weg, de kennis der daarbij meest gebruikelijke inrichtingen, bijzonder van de verschillende roost- en smeltovens, van de gebruikelijke brandstoffen en van de middelen om de warmte-ontwikkeling te bevorderen;

i. de kennis van de bij het mijnwezen meest gebruikelijke door stoom en water in beweging gebrachte werktuigen: van de werktuigen tot het verplaatsen van lasten en tot het opvoeren van water gebezigd;

k. het werktuigkundig teekenen;

l. de bouwkunde en het bouwkundig teekenen, voor zooveel betreft de eerste beginselen der constructie;

m. de mijnontginning: proefwerken; ontginning boven den grond; delven van mijnputten en gaanderijen en het verzekeren dezer werken; het afdammen van het grondwater; de verlichting, luchtverversching en het drooghouden der mijnen; het losbreken van de ertsen en van de minerale brandstoffen; het vervoer in en uit de mijnen; het sorteeren en zuiveren der ertsen; het opmeten en in teekening brengen van mijnen;

n. de staathuiskoudkundige toestand en de staatsinrichting van Nederlandsch-Indië.

Bij het examen in de technische vakken behoort te

blijken, dat de bekendheid met deze ook op eigen aanschouwing en praktische oefening berust.

Besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië van den 31sten December 1873 No. 33, (Indisch Stbl. 280).

Krachtens machtiging des Konings, wordt vastgesteld, de volgende:

Regeling van de dienst van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië.

§ 1 De dienst van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië vormt eene afzonderlijke afdeeling van het departement van burgerlijk algemeen bestuur, waaronder zij behoort, en staat onder de leiding van een Hoofd-Ingenieur der mijnen, die den titel voert van *chef der afdeeling mijnwezen.*

§ 2. De dienst van het mijnwezen bestaat in:

a. de leiding en, waar noodig, het beheer van 's gouvernements ontginningen en delfstoffen;

b. het van gouvernementswege in het belang der algemeene veiligheid en van den fiscus houden van toezicht over alle ontginningen van delfstoffen bevattende gronden en daaruit voortvloeiende fabriekmatige inrichtingen;

c. het openbaar maken van alles, wat op het gebied der geologie, mineralogie, metallurgie en mijnbouw voor de industrie en de wetenschap van belang is;

d. het uitvoeren van eene geleidelijke geologische en

geognostische opname van de Nederlandsch Oost-Indische bezittingen;

e. het uitvoeren van de onderzoekingen van mijnbouwkundigen aard, die door den Gouverneur-Generaal worden noodig geacht;

f. het uitvoeren van mineralogisch-scheikundige en metallurgische onderzoekingen;

g. de dienst van het grondpeilwezen.

§ 3. Het korps ingenieurs van de mijnen in Nederlandsch-Indië is samengesteld uit:

drie Hoofd-Ingenieurs op eene bezoldiging van *f* 900,— 's maands met jaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands tot een maximum van *f* 1200,— 's maands;

vier Ingenieurs der eerste klasse op eene bezoldiging van *f* 650,— 's maands, met jaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands, tot een maximum van *f* 800,— 's maands; en

vier Ingenieurs der tweede klasse op eene bezoldiging van *f* 450,—'s maands, met jaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands, tot een maximum van *f* 600,— 's maands.

vier Ingenieurs der derde klasse op eene bezoldiging van *f* 300,— 's maands, met jaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands, tot een maximum van *f* 400,— 's maands.

§ 4. Bij gebrek aan Ingenieurs, die volgens de bepalingen van dit besluit voor de hoogere klassen kunnen worden in aanmerking gebracht, kan een gelijk getal Ingenieurs van de lagere klassen meer in dienst worden genomen, met dien verstande, dat nimmer het getal van *vijftien* worde overschreden.

§ 5. Aan de afdeeling mijnwezen wordt behalve het

benoodigde bureau-personeel, ondergeschikt aan den chef dier afdeeling, toegevoegd een scheikundige op eene bezoldiging van *f* 500,— 's maands, met jaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands tot een maximum van *f* 1000,— 's maands, die den titel voert van *chef* van het *mineralogisch-scheikundig laboratorium van de afdeeling mijnwezen*.

§ 6. Het verder personeel van de mijnen bestaat uit *Opzieners*, die ten getale van hoogstens *dertig* mogen worden in dienst genomen, waarvan:

zes Opzieners der eerste klasse, op eene bezoldiging van *f* 200,— 's maands, met *twee* driejaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands tot een maximum van *f* 300,— 's maands, benevens indemniteit voor huishuur van *f* 30,— 's maands;

twaalf Opzieners der tweede klasse, op eene bezoldiging van *f* 125,— 's maands, met *twee* driejaarlijksche verhoogingen van *f* 25,— 's maands tot een maximum van *f* 175,— 's maands, benevens indemniteit voor huishuur van *f* 20,— 's maands; en

twaalf Opzieners der derde klasse, op eene bezoldiging van *f* 80,— 's maands, met *twee* driejaarlijksche verhoogingen van *f* 20,— 's maands, tot een maximum van *f* 120,— 's maands, benevens eene indemniteit voor huishuur van *f* 15,— 's maands;

Het bepaalde bij § 4 ten aanzien van Ingenieurs is mede van toepassing op de Opzieners.

§ 7. Tot Ingenieurs van de mijnen in Nederlandsch-Indië zijn benoembaar zij, die voldoen aan de voorwaarden voor benoembaarheid tot Adspirant-Ingenieur, gesteld bij het Kon. Besluit van 16 December 1865 N°. 56, (Indisch Stbl. 1866 N°. 22).

Zij, die als Adspirant-Ingenieur uit Nederland worden gezonden, genieten de bij dat besluit vastgestelde voordeelen, en worden bij aankomst in Indië benoemd tot Ingenieur der derde klasse, ingaande van den eersten der maand, volgende op die van hunne aankomst.

§ 8. Tot scheikundige, chef van het mineralogisch-scheikundig laboratorium van de afdeeling mijnwezen, zijn benoembaar zij, die in het bezit zijn van den doctoralen graad in wis- en natuurkunde, dan wel op andere wijze afdoende kunnen doen blijken van een speciale studie in de scheikunde en van eene voldoende geoefendheid daarin, in Nederland ter beoordeeling van den Minister van Koloniën, en in Indië ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal.

§ 9. De voorwaarden voor benoembaarheid tot opziener der 1°., der 2°. en der 3°. klasse van de mijnen worden door den Gouverneur-Generaal vastgesteld, daarbij in achtnemende, dat voor de opzieners der 2°. en der 3°. klasse de kennis van de Nederlandsche taal geen vereischte is.

§ 10. De periodieke traktements-verhoogingen van de ambtenaren bij het mijnwezen worden toegekend alleen ingeval van ijverige plichtsbetrachting en goed gedrag; zullende voor de erlanging van die verhoogingen niet in rekening mogen komen:

a. de tijd, met verlof buiten Nederlandsch-Indië doorgebracht;

b. de tijd, met verlof voor langer dan zes maanden binnen Nederlandsch-Indië doorgebracht;

c. de tijd, uithoofde van berispelijk gedrag onder schorsing doorgebracht.

§ 11. Bevordering tot hoogeren rang is, behoudens

geschiktheid en goed gedrag, afhankelijk van eene bestaande vakature.

Om voor bevordering in aanmerking te komen, moet het maximum-traktement van de bekleed wordende betrekking bereikt zijn.

Ingeval van buitengewone verdiensten, dan wel indien de belangen der dienst zulks vorderen, kan van deze bepaling worden afgeweken.

§ 12. Ingeval van behoefte aan Ingenieurs voor speciale en plaatselijke diensten bij het mijnwezen, kunnen, mits het betrokken artikel der begrooting daartoe ruimte aanbiedt, buitenlandsche Ingenieurs voor een zeker aantal jaren voor de dienst van het mijnwezen worden geëngageerd, onder den titel van *tijdelijke buitengewone Ingenieurs*, aan wie, naar mate van hunne bekwaamheden en ervaring, wordt toegekend de bezoldiging van een Ingenieur der derde of der tweede klasse, met de daaraan verbonden verhoogingen, benevens vrije overtocht als passagier der eerste klasse bij uitzending uit Nederland.

Om voor deze betrekking in aanmerking te komen, moet de belanghebbende door overlegging van deugdelijke bewijzen aantoonen, reeds minstens een jaar bij eenige mijn-ontginning praktisch werkzaam geweest te zijn en tevens voor eene commissie, in Nederland door den Minister van Koloniën, in Indië door den Gouverneur-Generaal te benoemen, een voldoend examen afleggen in de vakken *b*, *d*, *f*, *g*, *i*, *k* en *m* van het programma, behoorende bij het Kon. Besluit van 1865 (Indisch Stbl. 1866. 22.)

De tijdelijke buitengewone Ingenieurs kunnen gedurende den loop van het met hen gesloten contract bij

bestaande vakature bij het vaste corps overgaan in den rang, welken zij tijdelijk bezitten, mits zij alsnog een voldoend examen afleggen in de overige vakken, bij het hierboven vermeld programma omschreven en overigens blijken van geschiktheid en goed gedrag gegeven hebben.

In dit geval kan de reeds verloopen tijd van het contract als werkelijke diensttijd worden aangemerkt, mits over dat tijdvak alsnog aan de burgerlijke pensioenen en het civiel weduwen- en weezenfonds worde bijgedragen.

§ 13. In geval van behoefte kunnen ook *tijdelijke buitengewone opzieners van de mijnen* worden in dienst gesteld, en zulks op de voorwaarden, door den Gouverneur-Generaal vast te stellen.

§ 14. Het ondergeschikt personeel voor de bureaux van het mijnwezen wordt vastgesteld als volgt:

Voor het bureau van den Hoofd-Ingenieur Chef der afdeeling mijnwezen te Batavia:

een Kommies.....	*f* 2400,—	's jaars
een Teekenaar.....	» 1800,—	»
Klerken en Bedienden.....	» 1860,—	»
Totaal:	*f* 6060,—	

Voor het bureau van den eerst-aanwezenden Ingenieur op Banka voor klerken en bedienden *f* 984,— 's jaars.

Voor elk der bureaux van de eerstaanwezende Ingenieurs ter Sumatra's Westkust en op Borneo voor klerkengeld en bedienden *f* 840,— 's jaars.

Verder wordt vastgesteld het onderstaand:

Reglement op de dienst van het grondpeilwezen in Nederlandsch-Indië.

Art. 1. De dienst van het grondpeilwezen maakt een onderdeel uit van de afdeeling mijnwezen en is als zoodanig onderworpen aan alle voor deze laatste dienst bestaande of nog in te voeren bepalingen.

Art. 2. De dienst van het grondpeilwezen bestaat in:

a. het opsporen, door middel van diepe grondpeilingen, van nuttige ertsen, gesteenten, kolenlagen, minerale wateren en oliën;

b. de uitvoering der geologische opname, zooals deze aan elke diepe grondpeiling behoort vooraf te gaan, voor het geval de samenstelling van den bodem niet reeds door vroegere grondpeilingen voldoende bekend is;

c. het algemeen onderzoek, in verband tot artesische boringen, naar de voorhanden middelen tot voorziening van drinkwater of tot irrigatie van landbouwgronden door het opsporen en aanwijzen van daarvoor geschikte natuurlijke bronnen of goed rivierwater.

Art. 3. Grondpeilingen tot geringe diepte, die alleen ten doel hebben het opsporen van welwater (drinkwater) of het onderzoek van den bodem in het belang van 's lands bouwwerken, worden alleen dan door de dienst van het grondpeilwezen uitgevoerd, wanneer de betrokken Departementen, met de hun ten dienste staande middelen de vereischte diepte niet kunnen bereiken of meer bepaald geologische voorlichting noodig hebben.

Art. 4. Alle kosten voor de uitvoering van diepe grondpeilingon komen ten laste van het Departement, waartoe de afdeeling mijnwezen behoort.

Wanneer grondpeilingen ten behoeve van andere De-

partementen worden uitgevoerd, bepaalt de dienst van het grondpeilwezen zich alleen tot de uitvoering der grondpeiling en de duurzame bekleeding van het boorgat. De bovenbouw zoo deze vereischt wordt, komt voor rekening van en wordt uitgevoerd door het betrokken civiel- of militair Departement.

Art. 5. De dienst van het grondpeilwezen wordt onder de algemeene leiding van den Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling mijnwezen, uitgevoerd door Ingenieurs en Opzieners van het mijnwezen en door boormeesters.

Art. 6. Met de onmiddellijke dienst van het grondpeilwezen wordt belast een der meest ervaren en bekwame Ingenieurs voor de mijnen, die den titel voert van: *Ingenieur belast met het dadelijk beheer en de leiding van het grondpeilwezen.* Hij staat als zoodanig in alle opzichten gelijk met zelfstandig werkzame Ingenieurs bij het mijnwezen.

Art. 7. Het getal Ingenieurs en Opzieners der mijnen, toegevoegd aan den Ingenieur, belast met het dadelijk beheer en de leiding van het grondpeilwezen, regelt zich naar de behoefte, in verband met de behoefte bij andere onderzoekingen.

Art. 8. De Boormeesters worden verdeeld in twee klassen. Hun getal wordt vastgesteld op een maximum van zes, van welke bij voldoende bekwaamheid drie van de eerste en drie van de tweede klasse kunnen zijn.

(Hetgeen nu volgt handelt uitsluitend over de boormeesters en wordt dus als van minder belang zijnde weggelaten. De Boormeesters 1e en 2e klasse staan in rang en inkomsten gelijk met Opzieners 1e en 2e klasse bij het mijnwezen. Op hen zijn van toepassing alle

voor deze laatsten bestaande of nog in te voeren bepalingen, met uitzondering van de voorwaarden tot benoeming in elken rang, welke in dit reglement geregeld zijn.)

Verder is bij hetzelfde besluit bepaald:

Bij den Ingenieur, belast met het dadelijk beheer en de leiding van het grondpeilwezen in dienst te stellen:

a. een klerk, tevens Magazijnmeester, op eene bezoldiging van *f* 100,— 's maands;

b. een Bureaubediende, op eene bezoldiging van *f* 10,— 's maands;

c. aan den meergemelden Ingenieur toe te kennen een som van *f* 15,— 's maands voor bureau- en schrijfbehoeften.

Ter uitvoering van het besluit, waarbij werd vastgesteld de regeling van de dienst van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië, is door den Gouverneur-Generaal nog het volgende bepaald:

A. *Bevoegdheden en verplichtingen van den Departementschef*

Art. 1. De Direkteur van het Departement van Burgerlijk Algemeen Bestuur, waaronder het mijnwezen behoort, heeft het algemeen beheer en toezicht over dezen tak van dienst.

Hij wijst de standplaatsen aan van de Ingenieurs.

Hij benoemt en ontslaat de Opzieners van de 2e en 3e klasse, zoomede de Teekenaars en Klerken bij de verschillende bureaux van het mijnwezen.

Hij benoemt de Commissiën voor het afnemen van de examina der Opzieners en wijst de plaats aan, waar die zullen worden afgenomen.

Hij regelt de samenstelling en den werkking van het personeel bij de afdeeling Mijnwezen.

Hij dient jaarlijks aan de Regeering in een uitgewerkt verslag omtrent het Mijnwezen.

B. *Omtrent de diensten en verplichtingen van de Hoofd-Ingenieurs, de Ingenienrs en den Chef van het mineralogisch scheikundig laboratorium.*

Art. 2. De Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling mijnwezen, is, onder de rechtstreeksche bevelen van den Directeur van het Departement, belast met de leiding der dienst van het Mijnwezen en houdt een geregeld toezicht over de werkzaamheden en gedragingen van al de Ambtenaren tot dien tak van dienst behoorende.

Hij is de Adviseur van den Direkteur van het Departement omtrent alle aangelegenheden, het mijnwezen betreffende, en zorgt voor eene behoorlijke uitvoering der beschikkingen en bevelen van den Direkteur.

Hij maakt de rapporten van de Ingenieurs en van den Scheikundige gereed voor openbaarmaking in het in Nederland uitgegeven wordende jaarboek voor het Mijnwezen en zorgt tevens voor de opmaking van het jaarlijksch verslag.

Hij zorgt mede voor de opmaking van de jaarlijksche begrooting van het Mijnwezen.

Hij is buitengewoon komtabele en als zoodanig rekenplichtig aan de Algemeene Rekenkamer voor de gelden en goederen, aan zijn beheer toevertrouwd. De verantwoording van een en ander geschiedt in den vorm, en de inzending der rekeningen heeft plaats op de tijdstippen door de Algemeene Rekenkamer vastgesteld of vast te stellen.

Hij correspondeert met het personeel van de mijnen over alle zoodanige zaken, het Mijnwezen betreffende, welke niet onder de aandacht van den Direkteur behoeven te worden gebracht of diens tusschenkomst vereischen en geeft onverwijld kennis aan den Direkteur van alle wetenswaardige voorvallen op het gebied van het Mijnwezen.

Art. 3. De afdeeling Mijnwezen wordt verdeeld in twee bureaux. De Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling, is tevens Chef van het eerste bureau, waarop behooren de correspondentie, het Archief, het personeel, zoomede het kabinet van mineralen, de modellen en het teekenwerk.

Het tweede bureau bevat het mineralogisch-scheikundig laboratorium en staat onder den Scheikundige, Chef van het laboratorium.

Art. 4. Wanneer twee of meer Ingenieurs te zamen werken, is de hoogste in rang en bij gelijken rang de oudste of eerstbenoemde met de leiding van het werk belast.

De anderen zijn hem ondergeschikt.

Hij correspondeert met de besturende Ambtenaren van de landstreek, waar hij werkzaam is gesteld, en overigens met den Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling Mijnwezen.

Het van Gouvernementswege in het belang der veiligheid of van den fiskus te houden toezicht over de partikuliere ontginningen van delfstoffen bevattende gronden en daaruit voortvloeiende fabriekmatige inrichtingen draagt de Departementschef op aan de Mijn-Ingenieurs, die hem daartoe het meest geschikt voorkomen; daarvoor bij voorkeur de Ingenieurs aanwijzende, die het meest nabij de plaats van vestiging van zoodanige ondernemingen werkzaam zijn.

Art. 5. Maandelijks dient elk Mijn-Ingenieur aan den Hoofd-ingenieur, Chef der afdeeling, een kort verslag in van hetgeen in de afgeloopen maand verricht is en van al hetgeen merkwaardigs door hem gevonden en opgemerkt is of bij het werk voorgevallen is, en zulks onverminderd de verplichting om van zaken of voorvallen van gewichtigen aard onverwijld een afzonderlijk rapport in te dienen.

Ondergeschikt dienende Ingenieurs doen dit door tusschenkomst van hunnen onmiddelijken Chef.

Art. 6. De Chef van het scheikundig bureau is belast met chemische, mineralogische, physische en metallurgische onderzoekingen en is de dienst in het algemeen met zijne kennis bevorderlijk. Van elk onderzoek geeft hij eene nauwkeurige en volledige beschrijving.

Onder ultimo van elke maand dient hij eene opgave in van het door hem in den loop dier maand verrichte en van den stand der hem opgedragen onderzoekingen.

Indien hij aan een onderzoek meer uitbreiding wenscht te geven of eenig onderzoek dat hem voor de praktijk of de wetenschap nuttig voorkomt, wenscht uit te voeren, vraagt hij daartoe de toestemming van den Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling.

Art. 7. De Hoofd-Ingenieurs en Ingenieurs der mijnen, belast met onderzoekingen, zijn buitengewone komptabelen en als zoodanig rekenplichtig aan de Algemeene Rekenkamer voor de gelden, ten dienste der onderzoekingen toegestaan, en de voorwerpen en gereedschappen, ten gebruike ontvangen.

De verantwoording van een en ander geschiedt in den vorm en de inzending der rekeningen heeft plaats op de tijdstippen, door de Algemeene Rekenkamer vastgesteld of vast te stellen.

Art. 8. De declaratien van reis- en verblijfkosten van de Ambtenaren van het mijnwezen worden ingezonden aan den Hoofd-Ingenieur, Chef der Afdeeling, die ze onder aantooning of toelichting van de reden of noodzakelijkheid der gedane reizen doorzendt aan den Direkteur van het departement.

De departements-Chef en de Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling mijnwezen, zien nauwkeurig toe, dat de mijn-Ingenieurs geen reizen ondernemen, die voor de dienst niet noodzakelijk zijn en dat in geen geval declaratiën worden te goed gedaan voor reizen, die niet blijken uitsluitend in 's lands belang te hebben plaats gehad.

(Nu volgt de instructie voor de Opzieners en het programma van het examen voor Opziener 1e en 2e klasse. Dit gedeelte wordt als van minder belang zijnde niet opgenomen.

Zie verder den Klapper op het Staatsblad van Nederlandsch Indië bladz. 415—419 deel I en de Ind. Stbldn van 1878, 1879, en 1880.

Uittreksel uit de ontwerp-begrooting voor Nederlandsch-Indië. Dienst 1881.

DEPARTEMENT VAN ONDERWIJS, EEREDIENST EN NIJVERHEID.

Afdeeling Mijnwezen.

Uitgaven in Nederland.

Opleiding tot Adspirant-Ingenieur voor den dienst der domeinen, benevens daarmede in verband staande uitgaven:

Toelage, ad *f* 70,— 's maands aan 5 kweekelingen (berekend over 12 maanden.).....	*f* 840,—	
Idem, ad *f* 6,— daags, aan 2 kweekelingen (berekend over 550 reisdagen).....	„ 3300,—	
Idem aan den Mijn-Ingenieur titulair voor de mijnen in Nederlandsch-Indië.....	„ 500,—	
Reis- en verblijfkosten van den Hoogleeraar aan de Polytechnische School, die de candidaten op hunne oefeningsreizen vergezelt...	„ 500,—	
		f 5140,—
Aankoop en vervoer van benoodigdheden voor het mijnwezen.....		„ 35000,—
Uitgaaf van verslagen en mededeelingen van wetenschappelijken of praktischen aard, betreffende het mijnwezen in Nederlandsch Indië, alsmede van de daarbij behoorende kaarten.....		„ 3000,—
		f 43140,—

Uitgaven in Indië.

Drie Hoofdingenieurs.....	á *f* 10800,—	*f* 32400,—
Vier Ingenieurs 1e klasse.....	„ „ 7800,—	„ 31200,—
„ „ 2e „	„ „ 5400,—	„ 21600,—
„ „ 3e „	„ „ 3600,—	„ 14400,—
Chef van het mineralogisch scheikundig laboratorium van de afdeeling Mijnwezen.....		„ 6000,—
Transporteeren.....		*f* 105600,—

Per Transport.....		*f*	105600,—
Drie Topographen.....	à *f* 3000,—	„	9000,—
Vier Opzieners 1e klasse.....	„ „ 2400,—	„	9600,—
Tien „ 2e „	„ „ 1500,—	„	15000,—
Tien „ 3e „	„ „ 960,—	„	9600,—
Drie Boormeesters 1e klasse.....	„ „ 2400,—	„	7200,—
Drie „ 2e „	„ „ 1500,—	„	4500,—
Tractementen van de bureauambtenaren te Batavia.....		„	6060,—
Op Sumatra's Westkust.....		„	840,—
Op Banka.....		„	984,—
Op Borneo.....		„	840,—
Bij het grondpeilwezen.....		„	1320,—
Periodieke tractementsverhooging.....		„	32420,—
Reis- en verblijfkosten.....		„	23000,—
Schrijf-, teeken-, bureau- en laboratorium-behoeften, enz.		„	52570,—
Kosten van verschillende onderzoekingen en andere uitgaven in het belang van het mijnwezen.....		„	30000,—
Totaal.....		*f*	308534,—

DEPARTEMENT DER MARINE.

De Marine-établissementen te Soerabaja en Onrust.

Soerabaja. Het reglement op het beheer van en de dienst bij 's lands maritiem établissement te Soerabaja is vastgesteld bij besluit van 28 Juli 1858 (Ind. Stbl. 86) en gewijzigd en aangevuld bij Ind. Stbl. 1859 No. 92 en Ind. Stbl. 1865 No. 44. De samenstelling en bezoldiging van het personeel en van de geneeskundige dienst bij het établissement zijn geregeld bij de besluiten van 16 April 1858 (Ind. Stbl. 51 en 52) en gewijzigd bij Ind. Stbl. 1864 No. 133; 1866 No. 9; 1868 No. 9; 1870 No. 110 en 132; 1876 No. 300 en 1877 No. 1, 61, 118 en 206. Het reglement voor het dok is te vinden in Ind. Stbl. 1860 No. 5. en het tarief der dokgelden in Ind. Stbl. 1860 No. 109. De regeling van de belasting der werken bij het établissement is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1868 No. 17.

Onrust. De samenstelling en bezoldiging van het personeel en van de geneeskundige dienst op Onrust, zijn geregeld bij Ind. Stbl. 1864 No. 13; 1876 No. 300; 1877 No. 1. Het reglement voor het dok is opgenomen in Ind. Stbl. 1856 No. 8 en het tarief der dokgelden

in Ind. Stbl. 1860 No. 109. De regeling van de belasting der werken bij Ind. Stbl. 1868 No. 17.

Bij Besluit van 24 December 1860 (Ind. Stbl. 118) zijn de eilandjes Kuiper en Purmerend gevoegd bij het établissement Onrust, zoodat ze even als dit eiland niet bezocht mogen worden, dan met toestemming van den Direkteur van Onrust. Wij nemen alleen het volgende op:

Besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, van 16 April 1858 No. 14, (Ind. Stbl. 50).

Krachtens machtiging des Konings wordt gearresteerd de volgende:

Regeling en samenstelling van het Corps Ingenieurs voor het vak van den scheepsbouw in Nederlandsch-Indië.

Art. 1. De Ambtenaren voor het vak van den scheepsbouw in Nederlandsch-Indië voeren den titel van Ingenieurs voor het vak van den scheepsbouw.

Art. 2. (*) Zij zijn verdeeld in drie klassen, als:

Hoofd-Ingenieur.

Ingenieur 1e klasse.

Ingenieur 2e klasse.

Art. 3. Het getal Ingenieurs 1e en 2e klasse, regelt zich naar de speciale organisatie van 's Rijks maritieme

(*) Bij besluit van 1877 (Ind. Stbl. 61) werd het corps vermeerderd met twee Adspirant-Ingenieurs, welke zoodra ze in Indië zijn aangekomen, zullen ontvangen een tractement van *f* 250,— 's maands en verdere wettige voordeelen.

instellingen en wordt mitsdien bij afzonderlijk besluit vastgesteld.

Art. 4. (*) Zij zijn bezoldigd met een maandelijksch inkomen van:

	Minimum.	Maximum.
Hoofd-Ingenieur (†) (**).	*f* 750,—	*f* 1000,—
Ingenieur 1e klasse.....	» 500,—	» 750,—
» 2e »	» 300,—	» 450,—

Art. 5. Zij genieten een driejaarlijksche traktementsverhooging, gelijkstaande aan het een vijfde van het verschil tusschen het minimum en maximum der organieke bezoldiging.

Art. 6. In zeer buitengewone omstandigheden en ter belooning aan personen, die door gedrag, bekwaamheden of dienstijver boven anderen uitmunten, kan, op voorstel van het Marine-Departement, van dezen regel worden afgeweken; met dien verstande nogtans, dat het maximum der bezoldiging nimmer dan na tien jaren dienst in denzelfden rang kan verkregen worden.

Art. 7. De Ingenieurs voor het vak van scheepsbouw in Nederlandsch-Indië zijn of worden beschouwd te zijn burgerlijke Ambtenaren voor een bijzonder vak.

Op hen zijn van toepassing de bestaande of nader vast te stellen bepalingen op de burgerlijke pensioenen en verloven, mitsgaders het civiel weduwe- en weezenfonds voor burgerlijke Ambtenaren.

(†) Bij besluit van 1863 (Ind. Stbl. 146) werd het minimum- en maximum tractement van den Hoofd-Ingenieur verhoogd tot *f* 900,— en *f* 1200,—.

(**) Bij besluit van 1867 (Ind. Stbl. 40) werd de titel *Hoofd-Ingenieur* veranderd in *Hoofd-Ingenieur, adviseur.*

Art. 8. Zij ontvangen hunne aanstelling voor de dienst der Marine in Indië in het algemeen; en zijn verplicht de bestemming te volgen, die aan hen, op voorstel van het Marine-departement, door den Gouverneur-Generaal wordt aangewezen.

Art. 9. In dienst reizende, genieten zij reis- en transportkosten overeenkomstig de bepalingen voor de burgerlijke Ambtenaren, gearresteerd of later vast te stellen.

Art. 10. De Hoofd-Ingenieur voor het vak van scheepsbouw houdt in den regel deszelfs verblijf te Batavia.

Hem wordt een oppasser of boodschapper toegevoegd op een maandelijksche bezoldiging van *f* 12,—

In de bureaux van het Marine-departement aldaar wordt hem een lokaal tot kantoor aangewezen.

Voor de betaling van schrijf- en teekenloon, schrijf- en teekenbehoeften, geniet hij eene maandelijksche indemniteit van *f* 150,—

Art. 11. Hij is rechtstreeks ondergeschikt aan het hoofd van het Marine-Departement, doch is als ambtenaar voor de algemeene dienst verplicht, de verschillende autoriteiten te dienen van consideratie en advies omtrent alle zaken, in verband staande tot den scheepsbouw en de daaraan verwante wetenschappen.

Art. 12. De kosten, voortspruitende uit de aanstelling van een Hoofd-Ingenieur, worden bij afzonderlijke afdeeling van hoofddeel B, van het IXe hoofdstuk der algemeene begrooting van Nederlandsch-Indië (Departement van Marine, sedentaire inrichtingen) uitgetrokken.

De traktementen der overige Ingenieurs blijven ten laste der maritieme instelling waaraan zij zijn geaffeliteerd.

(Alsnu volgt een voorschrift omtrent het door de Ingenieurs der Marine te dragen costuum, hetgeen als van minder belang zijnde, wordt weggelaten.)

Fabriek voor de Marine en het Stoomwezen te Soerabaja.

Deze fabriek in 1849 door het gouvernement aangekocht, staat sedert 1 Januari 1851 als een afzonderlijke instelling onder het beheer van het departement der Marine. Zij is bestemd om te voorzien in de behoeften van 's rijks zee- en stoomwezen en kan dienstbaar worden gemaakt voor de openbare werken en de overige departementen van algemeen bestuur.

Het reglement voor de dienst bij en het beheer van de fabriek is vastgesteld bij besluit van 29 November 1857 (Ind. Stbl. 109) en gewijzigd en aangevuld bij het besluit van 2 Juni 1863 (Ind. Stbl. 66.)

De samenstelling en bezoldiging van het personeel is geregeld bij Ind. Stbl. 1870. N°. 103. De regeling van de belasting der werken bij het établissement is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1868. N°. 17.

Zie verder den Klapper op het Staatsblad van Nederlandsch Indië blz. 603 en blz. 79 deel II en de Ind. Stbldn. van 1878, 1879 en 1880.

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting, voor Nederlandsch-Indië. Dienst 1881.

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Afdeeling: Scheepsbouw.

Uitgaven in Indië.

Tractementen van twee adspirant-Ingenieurs voor den scheepsbouw in Nederlandsch-Indië, gedetacheerd bij een van 's Rijks werven in Nederland.....		*f* 2000,—

Uitgaven in Indië.

Algemeene dienst.

Personeel voor keuring van houtwerken voor den scheepsbouw.

één Ingenieur 2e kl.....	*f* 3600,—	
Minderen ambtenaren.....	„ 7440,—	
Periodieke tractementsverhooging.....	„ 120,—	
		f 11160,—

Etablissement Soerabaja.

één Hoofd-Ingenieur-Adviseur.....	*f* 12000,—	
één Hoofd-Ingenieur.....	„ 9000,—	
twee Ingenieurs 1e kl..... à *f* 6000,—	„ 12000,—	
„ „ 2e „..... „ „ 3600,—	„ 7200,—	
twee Adspirant-Ingenieurs... „ „ 3000,—	„ 6000,—	
één Teekenaar.....	„ 3000,—	
Bureau en oppasser van den Hoofd-Ingenieur-Adviseur.....	„ 1080,—	
		„ 50280,—

Etablissement Onrust.

één Ingenieur 1e kl.....		„ 6000,—

Fabriek voor de marine en het stoomwezen te Soerabaja.

één Ingenieur-Directeur	*f* 12000,—	
één Ingenieur 1e kl	„ 9000,—	
„ „ 2e „	„ 6000,—	
		f 27000,—

Afdeeling Geographische dienst.

twee Ingenieurs	à *f* 5400,—	„ 10800,—

De geographische dienst behoort bij het Departement van Marine. Een organieke regeling van deze dienst is vastgesteld bij de besluiten van 18 April 1862 (Ind. Stbl. 44*a* *) en 7 Januari 1869 (Ind. Stbl. 4). Volgens die regeling omvat de dienst, *a.* sterrekundige plaatsbepalingen †) *b.* triangulatiën, en *c.* magnetische en meteorologische waarnemingen. Zie ook Ind. Stbl. 1865, No. 86 en 127; 1869, No. 55 en 1874, No. 19. Het personeel van het magnetisch en meteorologisch observatorium is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1875, No. 38.

De triangulatie van Java wordt aan het meten van lengte- en breedte-graden dienstbaar gemaakt. (Bijbl. No. 1849.)

Zie verder den Klapper op het Staatsblad van Nederlandsch Indië bladz. 603 en de Ind. Stbldn. van 1878, 1879 en 1880.

Reis- en verblijfkosten	Klapper	dl. I	bl. 531-539.	dl. II	bl. 71.
Verloven	»	»	» 525-531.	»	» 71.
Burgerlijke pensioenen	»	»	» 521-525.	»	» 71.

*) De betrekking van hoofd-ingenieur, chef van de geographische dienst, speciaal belast met de sterrekundige plaatsbepalingen, welke sedert de benoeming van dr. Oudemans tot hoogleeraar te Utrecht niet is vervuld, is ingetrokken bij besluit van 28 Dec. 1879 Ind. Stbl. No. 352.

†) Bij bovenvermeld besluit vervallen.

NAAMLIJST DER LEDEN

VAN HET

STUDENTENCORPS.

L.
H.
W
J.
A.

H
J.
J.

NAAMLIJST DER LEDEN

VAN HET

STUDENTENCORPS.

C. I.	beteekent	Civiel-Ingenieur.
B. I.	»	Bouwkundig-Ingenieur.
W. I.	»	Werktuigkundig-Ingenieur.
M. I.	»	Mijnen-Ingenieur.
T.	»	Technoloog.
IJ.	»	IJker.
V. S.	»	Verschillende studievakken.

A.

L. Albers,	v. s.	v. d. Vaart,	*Molenstraat* 16.
H. P. A. Alpherts,	c. i.	Creutzlechleitner,	*Molslaan* 23.
W. van Andel,	v. s.	Mevr. v. Andel,	*Koornmarkt* 77.
J. Ansingh,	v. s.	Schraag,	*Voldersgracht* 17.
A. H. C. Augustijn,	w. i.	Blom,	*Binnenwatersl.* 24.

B.

H. L. A. v. d. Wall Bake,	c. i.	van Leeuwen,	*Wijnhaven* 3.
J. E. H. Bakhuis,	c. i.	Rensse,	*Voorstraat* 67.
J. Ballot,	v. s.	Ploos v. Amstel,	*Verversdijk* 16.

T. J. van der Bent,	C. B. W. I.	Schenk,	*Oude Delft* 79.
G. v. Pelser Berensberg,	C. I.		*Molenstraat* 16.
P. J. A. M. v. d. Bergh,	C. I.	's Hage,	*Rijnstraat* 1.
J. P. Teding v. Berkhout,	S. W. I.	Iding,	*Oude Delft* 30.
J. A. Beyerinck,	C. B. I.	's Hage,	*Nobelstraat* 12.
C. J. Beynen,	V. S.	Voorburg,	
P. J. Bertel,	C. B. I.	Feldkamp,	*Papenstraat* 22.
L. Bienfait,	C. B. I.	's Hage,	*Koninginnegr.* 2[illegible]
B. M. Blijdenstein,	C. B. I.	Ahsmann,	*Voorstraat* 4.
P. Boreel,	M. I.	Manschot,	*Voorstraat* 32.
G. van Noordt Borski.			
S. Bouma,	C. B. I.	Voortman,	*Turfmarkt* 81.
J. Brevet,	C. B. W. I.	Holtwijk,	*Vlouw* 17.
C. L. J. Palmer v. d. Broek,	C. B. I.	Schraag,	*Voldersgracht* 1[illegible]
R. van den Broek,	C. B. I.	Sar,	*Markt* 44.
W. H. M. de Bruyn,	C. I	Lorang,	*Markt* 35.
A. J. Buis,	C. B. I.	Molkenboer,	*Oude Delft* 23.
D. Burger,	V. S.		*Hooikade* 14.
K. Burger,	C. B. I.	Fauel,	*Papenstraat* 7.
C. van Buysen,	S. W. I.	Romeijn,	*Voorstraat* 96.

C.

G. G. Calkoen,	C. I.	Nieuwenhuis,	*Oude Delft* 131.
P. Campbell,	V. S.	's Hage,	*Lange Voorh.* 3[illegible]
G. S. de Clercq,	C. B. W. I.	Lubbers,	*Turfmarkt.*
W. J. Coenen,	V. S.		*Oude Delft* 131.
A. E. R. Collette,	C. I.	's Hage,	*Oranjeplein* 24.
Ch. C. Coomans,	C. B. I.	Sar,	*Markt* 44.
J. B. Cores de Vries,	C. B. I.	Gebing,	*Oude Delft* 64.
M. C. F. J. Cosijn,	C. I.	Mevr. Cosijn,	*Lakenraamlaan* [illegible]
W. E. Cramer,	C. B. I.	Brillenburg,	*Schiedam.*
W. K. du Croix,	C. I.	Riem,	*Turfmarkt* 65.

D.

A. J. van Delden,	C. I.	van Dentzsch,	*Oude Delft* 12.
A. E. van Deventer,	C. I.	Dikhof,	*Binnenwatersl* 18.
C. Dirksen,	C. I.	's Hage,	*Stationsweg* 95.
W. van Doesburgh,	C. I.	Snijders,	*Markt.*
Doijer Dz.,	S. W. I.	Lorrewa,	*Oude Delft.*
Doijer,	C. B. I.	Beets,	*Hypolitusbuurt* 19.
F. L. Th. v. Dreveldt,	C. B. I.	v. d. Boogerd,	*Vrouwenrecht* 1.
L. Driessen,	C. B. I.	Rinkema,	*Geer* 2.
Drost,	C. B. I.	Drost,	*Oude Delft* 132.
H. N. Dufour,	S. W. I.	v. d. Heuvel,	*Voorstraat* 36.
P. van Ameyden van Duym,	V. S.	Blommendaal,	*Koornmarkt* 13.
C. Dijxhoorn,	W. I.	Holstein,	*Oude Langend.* 20.

E.

A. C. J. van Eelde,	C. I.	Bitter,	*Kolk* 32.
A. G. A. van Eelde Jr.,	C. I.	van de Seijp,	*Voorstraat* 105.
W. C. M. van Eeten,	C. B. I.	Debertrand,	*Burgwal.*
H. Einthoven,	V. S.	Oudshoorn,	*Oude Langend.* 25.
R. C. Ekker,	W. I.	Koumans,	*Koornmarkt* 83.
H. P. Witsen Elias,	C. B. I.	Noble,	*Oude Delft.*
O. J. van der Elst,	C. I.	v. d. Boogerd,	*Vrouwenrecht* 1.
F. H. D. von Ende,	C. B. I.	von Ende,	*Noordeinde* 32.
L. C. F. E. Engelenburg,	C. I.	Mevr. Engelenburg,	*Oranje Plant.* 27.
W. van Engelenburg,	C. B. I.	van Buuren,	*Turfmarkt* 69.
A. van der Ent,	C. I.	Veer,	*Oude Delft* 32.
A. Enthoven,	C. I.	van Eersel,	*Choorstraat* 29.

F.

C. A. de Favauge,	C. I.	's Hage,	
J. François,	C. B. I.	Velthoven,	*Oude Delft.*

G.

C. M. Gardenier,	V. S.	Mevr. Wed. v. Dijk,	*Koornmarkt* 23.
A. F. Gips,	V. S.	Schiedam,	*Lange Haven.*
A. W. Glazener,	V. S.	Abel,	*Oude Delft.*
R. H. Gockinga,	C. I.	Oudshoorn,	*Oude Langendijk*
H. van Gorsel,	C. B. I.	Arnold,	*Brab. Turfm.* 92
D. L. Graadt v. Roggen,	S. W. I.	van Kol,	*Molenstraat* 18.
D. A. J. B. de Graaf,	V. S.	Borking,	*Voorstraat* 98.
B. M. Gratama,	C. I.	v. d. Heuvel,	*Voorstraat* 36.
C. C. van 't Groenewout,	C. B. W. I.	Romeijn,	*Voorstraat* 96.
J. J. de Groot,	C. I.	de Groot,	*'s Hage.*
J. de Gruyter,	V. S.	Berkhout,	*Voorstraat* 103.

H.

A. Ph. Haas,	T.	v. d. Bruggen,	*Choorstraat* 6.
H. Haisma,	C. B. I.	Riem,	*Turfmarkt.*
C. J. Hasselman,	V. S.	Peterse,	*Jacobgerritstr.* 3.
J. F. L. van Hasselt,	C. B. W. I.	's Hage,	*Bezuidenhout* 103
W. H. Vrijburgh v. der Hell,	V. S.	v. d. Pijl,	*Oude Delft* 62.
J. F. R. Hellendoorn,	W. I.	van der Stuyt,	*Markt* 46.
J. van Hengel,	V. S.	Ahsman v. Eersel,	*Oude Delft* 138.
C. C. M. Henny,	V. S.		*'s Hage.*
D. C. Henny,	C. I.	Jollie,	*Markt.*
H. J. Herbig,	W. I.	Duffels,	*Binnenwatersl.* 25.
J. G. H. Herklots,	V. S.		*Geer* 72.

A. B. Hesselink,	C. B. I.	Pelgrim,	*Vlamingstraat.*
G. Heuff,	C. I.	van Leeuwen,	*Markt.*
H. L. J. Heuvelink,	C. B. I.	Wolff,	*Burgwal* 22.
H. G. Heyting,	V. S.	van Dentzsch,	*Oude Delft* 12.
J. van der Hoek,	C. B. I.	van Noorden,	*Koornmarkt* 55.
G. L. Hofland,	V. S.	van Kan,	*Korte Breedsteeg* 4.
J. F. Hofstede,	C. I.	Hofstede,	*Oude Delft.*
A. d' Hollosy,	C. B. I.	Monna,	*Oude Delft* 175.
R. A. van Holthe tot Echten,	C. B. I.	Waterreus,	*Camaretten.*
J. Hoogenboom,	V. S.	Genet,	*Kolk* 10.
J. 't Hooft,	V. S.	Berkel,	*Oude Delft* 7.
H. J. van Hoorn,	C. B. I.	Dulmers,	*Voldersgracht* 23.
J. C. Kelier van Hoorn,	V. S.	de Koning,	*Hypolitusbuurt* 24.
B. V. E. Houthuizen,	C. B. I.	Schneider,	*Hypolitusbuurt* 20.

I.

H. Ingerman,	V. S.	Boekholt,	*Vlamingstraat* 50.
E. F. Intveld,	V. S.	Mevr. de Wed. Bik,	*Oostsingel.*
J. J. Israels,	C. I.	Mevr. Israels,	*Oranje Plant.* 15.
H. C. Itzig Heine,	V. S.	v. d. Noordaa,	*Koornmarkt.*

J.

J. J. s' Jacob,	C. B. I.	van Hees,	*Voorstraat* 58.
W. Janssen van Raay,	S. W. I.	Bachr,	*Markt* 33.
J. H. G. Jordens,	S. W. I.	's Hage,	*Limburgstirumstr.*

K.

A. M. Peman Kakebeeke,	C. B. I.	van Hulst,	*Markt.*
J. B. Kam,	C. B. I.	Schram,	*Nieuwstraat* 5.

E. Kamp,	v. s.	Mevr. Kamp,	*Voorstraat* 70.
V. Kamp,	v. s.	Mevr. Kamp,	*Voorstraat* 70.
Ch. E. P. van Kerckhoff,	v. s.	Heemskerk,	*Binnenwatersl.* 12.
P. C. van Kerckhoff,	c. i.	Mevr.v.Kerckhoff,	*Phoenixstraat* 1.
F. M. E. L. Kerstens.			
A. J. H. Kluyt,	v. s.	Noble,	*Oude Delft* 215.
J. C. Kluyver,	c. i.	Ahsmann,	*Voorstraat* 4.
C. E. Koch,	w. i.	Bosman,	*Turfmarkt.*
K. F. Koning,	c. s. i.	Mevr. Koning,	*'s Hage.*
N. M. Koning,	t.	Gebing,	*Oude Delft* 64.
A. Koolhoven,	c. b. i.	Koolhoven,	*Oude Delft* 149.
J. N. Kooy,	w. i.	van Nerum,	*Oude Delft* 68.
L. P. Krantz,	t.	Lubbers,	*Turfmarkt* 93.
J. Kraus,	c. b. i.	van der Lely,	*Geer* 64.
J. A. van Kretschmar van Veen,	c. i.	's Hage,	*A. Paulownast.* 57.
L. van Krimpen,	c. b. i.	Hardenberg,	*Vrouwjuttenl.* 16.
J. P. Kruimel,	c. i.	Nijenhuis,	*Binnenwatersl.* 27.
E. L. Kruseman,	v. s.	van Kan,	*Korte Breedst.* 4.

L.

A. Labouchère,	v. s.	Noble,	*Oude Delft* 215.
J. C. U. Legner,	v. s.	Romeijn,	*Voorstraat* 96.
A. van Lennep,	c. b. i.	J. Nienhuis,	*Choorstraat* 29.
G. A. van der Leijé,	w. i.	Verschoor,	*Vlamingstraat* 72.
A. H. A. C. v. Liebergen,	c. i.	van Doorne,	*Choorstraat* 27.
K. J. A. Ligtvoet,	c. w. i.	's Hage,	*Uileboomen* 50.
A. IJ. A. Looijen,	v. s.	van Osselen,	*Kolk* 26.
H. Loudon,	c. b. i.	D. Nienhuis,	*Choorstraat* 30.
G. F. Lucardie,	v. s.	Vetter,	*Choorstraat* 27.

M.

C. van der Made,	C. I.	van Rutten,	*Kolk* 11.
J. P. H. de Man,	C. B. I.	Delfgauw,	*Molenstraat.*
R. L. Martens,	V. S.	Ahsman v. Eersel,	*Oude Delft.* 138.
W. Massink,	C. B. W. I.	Sar,	*Markt* 44.
R. Meertens,	V. S.	Schneider,	*Hypolitusbuurt* 20.
G. A. M. Meijer,	V. S.	Meijer,	*Hooikade* 16.
H. van der Minne,	C. B. W. I.	Meijer,	*Oude Delft.* 85.
F. H. de Monté Ver Loren,	C. B. I.	Dujardin,	*Choorstraat* 23.
J. J. Mouthaan,	V. S.	Mouthaan,	*Oostsingel* 45.
W. C. Mooijen,	C. B. W. I.	v. d. Noordaa,	*Koornmarkt.*
J. A. Mulock Houwer,	V. S.	Kloeg,	*Oude Delft* 249.
H. Muller,	T.		

N.

C. D. Nagtglas Versteeg,	S. W. I.	Monna,	*Voorstraat* 48.
P. Neelmeijer,	W. I.	Wed. Visser,	*Kolk.*
J. Nelemans,	C. I.	van Buuren,	*Turfmarkt* 69.
L. J. W. Noorduijn,	C. S. I.	Renard,	*Voorstraat* 14.
L. C. Nijenhuis,	W. I.	Bosschaert,	*Oosteinde* 119.

O.

J. B. Onnen,	V. S.	van Dentzsch,	*Oude Delft* 12.
L. A. van Oosterzee.	V. S.	's Hage,	
H. Oostinjer,	C. I.	Wed. Berkhout,	*Voorstraat* 103.
H. de Mol van Otterloo,	C. B. I.	de Vries,	*Binnenwatersloot.*
G. J. Oudemans,	V. S.		
K. F. Ozinga,	W. I.	Steenbeek,	*Voorstraat* 107.

P.

H. Paul,	C. B. I.	Heijmans,	*Oude Delft* 234.
J. H. Peelen,	C. B. W. I.	Schneider,	*Hypolitusbuurt* 20.
G. L. F. Philips,	C. I.	v. d. Heuvel,	*Voorstraat* 36.
J. Pillard,	V. S.	Mulder,	*Koornmarkt* 65.
A. Plomp,	C. I.	Bloemendaal,	*Koornmarkt* 13.
L. Polis,	C. B. I.	van Kan,	*Korte Breedst.* 4.
J. C. van de Poll,	C. I.	's Hage,	*Javastraat* 46.
J. Pompe,	C. B. I.	Koumans,	*Koornmarkt* 83.
L. R. Priester Jr.,	V. S.	van Ruijven,	*Voorstraat* 1.
K. Pringle,	C. B. I.	's Hage,	*Baliestraat* 74a.

Q.

J. M. C. Quarles de Quarles,	C. B. I.	Krusemeijer,	*Turfmarkt* 67.

R.

A. van Raalte,	C. B. W. I.	Rotterdam,	*Kruiskade* 63.
J. J. Raat,	W. I.	Fauel,	*Papenstraat* 7.
J. Radier,	S. W. I.	Reijnders,	*Markt* 41.
H. J. A. Raedt van Oldenbarnevelt,	V. S.	van Kempen,	*Koornmarkt* 38.
A. E. Rahusen,	C. I.	Kloeg,	*Oude Delft* 249.
R. J. F. W. Rauws,	C. I.	Wouters,	*Hypolitusbuurt* 41.
J. F. Rebel,	C. B. I.	Beukers,	*Voldersgracht.*
W. van Rees,	C. I.	's Hage,	
D. F. W. van Rees,	V. S.	's Hage,	
L. P. Reuse,	V. S.	van Ree,	*Voorstraat* 3.
A. Reijding,	C. B. I.	Mevr. Sanders,	*Oranjeplantage* 31.
P. du Rieu Fzn.,	C. B. I.	Mevr. du Rieu,	*Oude Delft* 51.

C. W. A. van Rinsum,	v. s.	van Hees,	*Voorstraat* 58.
H. Ris,	c. b. i.	Schiedam,	*Westvest* 36.
Ch. Ph. Rivière,	v. s.	de Bruijn,	*Molslaan* 57.
J. G. F. Rooker,	m. i.	Besteman,	*Oude Delft* 66.
K. F. H. Roos,	c. i.	Mevr. Roos,	*Oude Delft* 237.
G. J. Roosegaarde Jr.,	v. s.	Debertrand,	*Burgwal* 24.
H. W. van Rossum,	w. i.	Dielwart,	*Nieuwstraat* 3.
W. Rutgers,	c. b. i.	Noble,	*Oude Delft* 215.
J. N. van Ruyven,	c. i.	's Hage,	*Paviljoensgracht* 8.

S.

A. H. Saltet,	c. i.	Saltet,	*Oostsingel* 51.
L. van der Sande,	w. i.	v. d. Schot,	*Choorstraat* 56.
M. Sanders,	c. b. i.	Regeer,	*Binnenwatersl.* 35.
J. Schoehuizen,	s. w. i.	Schoehuizen,	*Oranje Plant.* 21.
A. F. W. Schomers,	v. s.	Paters,	*Turfmarkt* 88.
J. L. Schouten,	c. i.		*Zuidwal* 6.
Y. A. Schram,	w. i.	Baehr,	*Markt* 33.
H. J. Seydlitz,	c. b. i.	Meijer,	*Krabbelaantje.*
C J. Smulders,	v. s.	van Schaik,	*Oude Delft* 129.
C. W. Snellebrand,	c. i.	Fesevur,	*Choorstraat* 31.
A. Snethlage,	c. b. i.	v. Rouveroy v. Nieuwaal,	*Kievietslaan* 21.
A. L. Snouck Hurgronje,	c. b. i.	Berkel,	*Oude Delft* 7.
W. C. Snouckaert van Schauburg,	c. b. i.	's Hage,	*Lange Voorh.* 18.
H. F. van Stipriaan Luiscius,	c. b. i.	's Hage,	
C. F. Stoel,	c. b. i.	's Hage,	*Spui* 216.
J. J. Stoel,	c. b. i.	Bloemkolk,	*Oranjestraat* 8.
A. J. M. Stoffels,	c. b. i.	van Wely,	*Boterbrug* 5.

P. de Stoppelaar,	C. I.	Zee,	*Turfmarkt.*
Ch. Stork,	W. I.	Heemskerk,	*Binnenwatersl.* 12
H. C. Stork,	M. I.	Collewijn,	*Vrouwenrecht* 15
J. Stroïnk,	C. I.	Begelingen,	*Oude Delft* 235.
E. P. Strüben,	C. B. I.	's Hage,	*Koninginnegr.* 26
H. C. Stuart,	C. B. W. I.	Ahsman,	*Voorstraat* 4.
E. Suermondt,	C. I.	Reichert,	*Markt* 3.
A. Suermondt,	C. I.	Reichert,	*Markt* 3.

T.

J. W. C. Tellegen,	C. I.	van Osselen,	*Kolk.*
G. den Tex,	C. B. I.	van der Pijl,	*Oude Delft.*
G. J. van Thienen,	W. I.	Mevr. v. Thienen,	*Rotterd. weg* 8.
P. W. Tiedeman,	V. S.	van der Lely,	*Geer.*
B. D. van Tienhoven,	C. I.	van Rijn,	*Oude Delft* 135.
D. Tollenaar,	V. S.	Erkelens,	*Molenstraat* 6.

U.

G. D. Uittien,	C. B. W. I.	Nieuwenhuys,	*Oude Delft* 131.

V.

P. J. v. Voorst Vader,	C. I.	Eterman,	*Oude Delft.*
C. J. Vaillant,	V. S.	Rotterdam,	
J. S. van Veen,	V. S.	van Veen,	*Laan v. Overvest*
A. H. W. van der Vegt,	C. B. I.	's Hage,	*A. Paulownast.* 46
N. C. H. Verdam,	S. W. I.	van Eersel,	*Oude Delft* 234.
H. M. A. Verheijen,	C. B. I.	Koebergen,	*Molenstraat.*
P. F. L. Verschoor,	V. S.	Hesterman,	*Koornmarkt* 38.
B. Veth,	M. I.	Batenburg,	*Hypolitusbuurt* 45
Joh. Veth,	T.	Reichert,	*Markt* 34.
P. C. Visser,	V. S.	van Kempen,	*Koornmarkt* 38.

W. de Visser,	C. I.	Voet,	*Oude Delft.*
C. L. Vlaanderen,	V. S.	v. d. Noordaa,	*Koornmarkt.*
C. J. van Vleuten,	V. S.	Saltet,	*Oostsingel* 51.
J. G. M. E. Vlielander,	C. B. W. I.	Mooy,	*Oude Delft* 195.
F. J. A. van Vollenhoven,	V. S.		*Rotterdam.*
H. P. J. de Vries,	C. I.	Mevr. de Vries,	*Voorstraat* 23.
G. J. F. van Vrijberghe de Coningh.	W. I.	van Vrijberghe de Coningh,	*Oude Delft* 211.

W.

J. F. R. van de Wall,	C. B. I.	Mevr. v. d. Wall,	*Geer* 68.
F. G. Waller,	V. S.	Klamer,	*Choorstraat.*
L. M. von Weiler,	C. I.		*Voldersgracht* 18.
W. H. Wegener,	V. S.	Hontzager,	*Koornmarkt* 34.
C. M. J. Wertheim,	M. I.	Nijenhuis,	*Binnenwatersl.* 27.
C. I. Westenberg,	V. S.		*Spoorsingel.*
A. van Wetering,	V. S.	Mevr. v. Wetering,	*Oostsingel* 44.
E. C. Wiersma,	V. S.	Noble,	*Pepersteeg* 10.
N. Wildeboer,	C. B. W. I.	Romeijn,	*Voorstraat* 96.
J. Wilke,	C. I.	Krusemeijer,	*Brab. Turfmarkt.*
M. J. de Willigen,	V. S.	D. Nienhuis,	*Choorstraat* 30.
D. N. P. Wisboom,	C. B. I.	Batenburg,	*Hypolitusbuurt* 45.
A. R. Witkop,	C. I.	van Buuren,	*Turfmarkt.*
E. A. Wijnmalen,	V. S.	Wijnmalen,	*'s Hage.*

IJ.

H. A. van IJsselsteijn,	C. I.	Mevr. v. IJsselsteyn,	*Geer* 8.

NAAMLIJST

der Ingeschrevenen aan de Polytechnische School, die Leden van het Corps geweest zijn.

P. J. Dirks,	C. B. I. Langen,	*Oostsingel.*
O. A. van Druten,	C. I. v. Doorne,	*Choorstraat.*
H. J. C. G. Eilbracht,	C. I. Berkhout,	*Voorstraat.*
M. Koperberg,	M. I.	*Oranjestraat.*
A. van der Laan,	C. I. van der Pijl,	*Molenstraat.*

NAAMLIJST

der ingeschrevenen aan de Polytechnische School die geen lid van het Corps zijn.

J. C. van Aalst,	C. B. I.	van Wely,	*Boterbrug.*
R. B. Beeuwkens,	V. S.		
G. Brouwer,	C. B. I.	's Hage,	*Laan* 36.
J. Blokland,	C. B. I.	Heijman,	*Oude Delft.*
J. de Bruijn,	C. B. I.	's Hage,	*Vlamingstraat.*
C. Carmiggelt,	IJ.	Burghart,	*Voldersgracht.*
S. H. Colen,	V. S.		
J. Th. Cuijpers,	C. B. I.		*Oude Delft* 81.
B. van Dam,	V. S.		
P. Dalebout,	V. S.	Gombert,	*Molslaan.*
J. B. van Deventer,	C. B. I.		
L. H. Dinn,	V. S.	's Hage,	
Ch. E. J. J. J. B. Dumonceau de Bergendal,	C. I.	Senf,	*Brab. Turfmarkt.*
N. Wing Easton,	M. I.	Mej. de Groot,	*Oude Delft.*
W. Elenbaas,	C. I.	Wed. v. Reissen,	*Kolk.*
J. H. W. van Elzelingen,	C. I.	Wed. Cemin van Weert,	*Oude Delft.*
J. J. Flohil,	C. B. I.	Wed. v. Reissen,	*Kolk.*
B. Forman,	V. S.		

H. van Gelderen,	C. I.	van Gelderen,	*Rotterdam.*
Mej. H. Giltay,	V. S.	's Hage,	
J. Grundel,	V. S.	v. Lijnschooten,	*Markt.*
Mej. P. C. Götzke,	V. S.	Wed. Vermeulen	*Markt.*
M. Heijerman,	V. S.	's Hage.	
H. W. D. Hellebrekers,	T.	Rotterdam.	
W. H. van Heijningen Jr.,	C. B. I.	Klamer,	*Choorstraat.*
M. in 't Hout,	V. S.	Vlaardingen.	
F. Hijner,	C. I.		*Molenstraat.*
J. Isaacszon,	V. S.	's Hage.	
H. Janzen,	C. B. I.	van Keekum,	*Voorstraat.*
P. Kisjes,	V. S.		
J. Kok,	V. S.	Rotterdam.	
Mej. J. Croiset v. d. Kop,	V. S.	's Hage.	
F. van Kooten,	C. B. I.	Bonardt,	*Kerkstraat.*
A. Koppejan,	V. S.	van der Meulen,	*Zuiderstraat.*
W. F. Koppeschaar,	S. W. I.	Koppeschaar,	*'s Hage.*
F Kouwenhoven,	V. S.	Kouwenhoven,	*Choorstraat.*
J. Krans,	C. B. I.		
J. Krap,	C. I.	Eterman,	*Oude Delft.*
J. van der Kuyk.	V. S.		
H. C. Landheer.	V. S.	Landheer,	*Buiten de Haagt.*
Mej. D. J. A. Laurens,	V. S.	's Hage,	
P. Th. Laurentius,	IJ.	van der Lely,	*Geer.*
M. van der Linden,	V. S.		
Mej. P. C. Lindo,	V. S.	's Hage,	
H. J. van Loon,	V. S.		*Oranjestraat.*
R. L. Martens,	V. S.		
G. A. M. Meijer,	V. S.		
B. W. Mondt,	C. I.	Mondt,	*Falckstr.* 1 *'s Hage.*
J. A. Mondt,	V. S.	Mondt,	*Falckstr.* 1 *'s Hage.*
P. Mijs,	V. S.		

M. Niemantsverdriet,	IJ.	Kok,	*Oranjestraat.*
G. J. D. Offermans,	V. S.	's Hage,	
A. Oosthoek,	T.	Kraan,	*Nieuwstraat.*
F. J. van Oppen,	V. S.	Rotterdam,	
B. J. Paardekooper,	C. I.	Mej. de Groot,	*Oude Delft.*
W. Pleysier,	V. S.	Vlaardingen,	
W. van Prehn,	C. B. I.	van Prehn,	*'s Hage.*
M. C. A. Reigers,	C. B. I.	van Tol,	*Koornmarkt.*
Th. J. Rosskopf,	C. I.	's Hage,	
T. J. W. van Rossum,	C. I.	van Rossum,	*Markt.*
J. van Rossum Duchatell,	C. I.	Waterreus,	*Camaretten.*
H. W. A. Servaas Lohe,	V. S.		
F. K. L. Sluyterman,	V. S.	Verschoor,	*Vlamingstraat.*
J. C. Sonnevelt,	V. S.		
Mej. C. E. Stieltjes,	V. S.	's Hage,	
L. van der Tas,	V. S.		
W. L. Thieme,	V. S.		
J. A. Treub,	V. S.	Prinsegracht,	*'s Hage.*
Mej. H. van Uildriks,	V. S.	's Hage,	
C. H. Verhulst,	C. B. I.	's Hage,	*Zwarteweg.*
J. A. Waldorp,	C. I.	Waldorp,	*'s Hage.*
M. IJpelaar,	C. I.	Fundatie van Renswoude,	*Oude Delft.*
J. H. A. Zoetmulder,	C. I.	Schiedam,	*Lange Haven.*
Mej. B. Steens Zijnen,	V. S.	's Hage.	

AANTAL DER INGESCHREVENEN

AAN DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

	Leden van het corps.	Oudleden.	Nietleden.	Totaal.
Voor C. I.....	59	3	14	76
» W. I.....	18	0	0	18
» M. I.....	5	1	1	7
» S. I.....	1	0	0	1
» T.....	5	0	2	7
» IJ.....	0	0	3	3
» C. B. I.....	66	1	14	81
» C. B. W. I.....	14	0	0	14
» C. S. I.....	2	0	0	2
» C. W. I.....	1	0	0	1
» S. W. I.....	11	0	1	12
» V. S.....	71	0	39	110
Tot. der ingeschrevenen:	253	5	74	332

Voldoend examen B is afgelegd door:

Art. 61 en 62.

*P. J. Dirks.
J. P. Hofstede Jr.
A. E. Rahusen.
W. van Rees.
*M. C. A. Reigers.
J. L. Schouten.

Art. 61, 62 en 64.

J. E. H. Bakhuijs.
M. C. F. J. Cosijn.
W. K. du Croix.
*W. Elenbaas.
O. J. v. d. Elst.
*H. v. Gelderen.
B. M. Gratama.
G. J. Heuff.
J. B. Kam.
J. P. H. de Man.
*B. W. Mondt.
*B. J. Paardenkooper.
A. Plomp.
R. J. F. W. Rauws.
C. W. Snellebrand.
*G. L. Verver.
P. J. van Voorst Vader.
*J. M. A. Zoetmulder.

Art. 64.

H. P. A. Alpherts.
W. E. Cramer.
G. J. de Groot.
R. H. v. Holthe tot Echten.
P. Neelmeijer.
K. F. H. Roos.
D. Tollenaar.

Art. 65.

*M. Koperberg.
H. C. Stork.
*N. Wing Easton.

Voldoende is afgelegd het examen ter verkrijging van het diploma:

Voor Civiel Ingenieur.

Door de Heeren:

D. P. v. Ameyden v. Duym.
*J. W. H. Bauduin.
M. Buijze.
G. J. Cambier.
H. G. van Dorp.
J. Groenendaal Jzn.
R. Haagsma.
R. van Harencarspel.
*N. Hoogendoorn.
L. A. de Jager.
B. de Jong.
W. de Jongh Dzn.
P. J. Kapteijn.
*F. M. L. Kerkhoff.
W. L. Koch.
*H. M. Lange.
*J. v. Leeuwen Jr.
J. M. van Marle.
W. Moorrees.
*J. C. v. d. Meulen.
J. A. Mulock Houwer.
A. Ph. v. d. Ploeg.
*T. J. Rosskopf.
A. J. Schelling.
J. A. Stoop.
F. L. S. F. van Tuyll van Serooskerken.
A. Vroesom de Haan.
*P. H. A. v. Wamel.
H. Wortman.
J. E. v. IJsendijk.

Voor Bouwkundig Ingenieur.

Door de Heeren:

L J. C. van Es.
D. E. C. Knuttel.

Voor Scheepsbouwkundig Ingenieur.

Door de Heeren:

H. M. van Andel.
J. E. van Cleef.
*W. F. Koppeschaar.
J. S. van Veen.

Voor Werktuigkundig Ingenieur.

Door de Heeren:

*G. van Egmond.
*H. C. Grosjean.
*J. Grundel.
*H. P. M. A. Vogel.

Voor Mijnen-Ingenieur.

Door de Heeren:

*J. W. Retgers.
W. G. Ribbius.

Voor Technoloog.

Door den Heer: *H. C. van Woerden.

NB. De met een * geteekende namen behooren aan niet-leden van het Corps.

COMMISSIËN IN HET STUDENTENCORPS.

SENAAT.

A. L. Snouck Hurgronje, *President*.
G. den Tex, *Secretaris*.
W. H. Vrijburg van der Hell, *Vice-Pres.* en *Thes*.
P. C. Visser, *Vice-Secretaris* en *Bibliothecaris*.
A. E. Rahusen, *Commissaris*.

Commissie tot redactie van den Almanak voor 1881.

D. Tollenaar, *President*.
A. E. Rahusen, *Secretaris*.
B. M. Gratama, *Vice-President*.
M. Sanders, *Vice-Secretaris*.
P. F. L. Verschoor, *Commissaris*.

Stemcommissie en commissie voor den Schouwburg.

E. Meertens, *Secretaris*.
B. V. E. Houthuijsen.
J. F. R. Hellendoorn.

BIJZONDERE COMMISSIEN.

Commissarissen der Societeit „Phoenix".

A. Plomp, *Pres.*
J. P. Teding van Berkhout, *Secr.*
G. den Tex, *Vice-Pres. Comm. v. h. consumabel.*
J. E. H. Bakhuis, *Thes.*
R. A. van Holthe tot Echten, *Bibliothec.*
B. V. E. Houthuijsen, *comm. v. d. inventaris.*
L. Polis, *Vice-Secr.*

Commissarissen van het Muziekgezelschap „Apollo".

W. H. Vrijburg van der Hell, *Pres.*
J. B. Cores de Vries, *Secr.*
G. L. Hofland, *Vice-Secr.*
H. J. Seydlitz, *Vice-Pres.*
J. F. R. Hellendoorn, *Comm.*

Orchest-Directeur:

J. C. Boers, (*Eere-lid.*)

Commissarissen van het Scherm- en Gymnastiekgezelschap „Odin".

G. den Tex, *Pres.*
M. C. F. J. Cosijn, *Secr.*
E. L. Kruseman, *Vice-Pres.*
G. S. de Clercq, *Vice-Secr.*
W. van Andel, *Comm.*

Vaandeldrager.

J. Schoehuizen.

Schermmeester:

J. J. Sonne.

Dispuutgezelschap „Vrije Studie".

P. C. Visser, *Pres.*
G. den Tex, *Secr.*
R. A. van Holthe tot Echten, *Vice-Pres.*
L. Polis, *Vice-Secr.*
B. V. E. Houthuijsen, *Comm.*

Debating-Club.

Eere-Voorzitter.

Prof. Mr. B. H. Pekelharing.

W. E. Cramer, *Pres.*
B. M. Gratama, *Secr.*
R. A. van Holthe tot Echten, *Vice-Pres.*

Delftsche Studenten-Roeivereeniging „Laga".

W. H. Vrijburg van der Hell, *Pres.*
A. C. J. van Eelde, *Secr.*
A. L. Snouck Hurgronje, *Vice-Pres.*
H. C. Itzig Heine, *Vice-Secr.*
. . . . . ., *Comm.*

Delftsche Studenten-Caroussel-vereeniging.

J. P. Hofstede, *Pres.*
A. L. Snouck Hurgronje, *Secr.*

Leesgezelschap „Baldur".

H. A. van IJsselstein, *Pres.*
J. Stroink, *Secr.*
J. Brevet, *Vice-Pres.*

Studenten-afdeeling der vereeniging „Frederik Hendrik".

J. A. Kretschmar van Veen, *Kapitein.*
. . . . . 1e *Luitenant.*
A. C. J. van Eelde, E. Kamp, } 2e *Luitenants.*

Studenten-Weekblad „Vox-Studiosorum".

A. C. J. van Eelde, *Correspondent.*

Studenten-Weekblad „Minerva".

H. J. Seydlitz, P. F. L. Verschoor, } *Redacteuren.*

DISPUTEN EN VERDERE GEZELSCHAPPEN.

O. K. W.

. . . . . *Pres.*

H. L. A. van de Wall Bake, *Secr.*

. . . . . *Comm.*

THEORIE EN PRACTIJK.

P. J. van Voorst Vader, *Pres.*

D. P. van Ameyden van Duym, *Secr.*

A. W. Glazener, *Comm.*

F. C. Q. D.

A. C. J. van Eelde, *Pres.*

C. van der Made, *Secr.*

J. H. G. Jordens, *Comm.*

SNELLIUS.

J. J. s' Jacob, *Pres.*

A. E. Rahusen, *Secr.*

A. van Wetering, *Comm.*

H_3.

A. R. Witkop, *Pres.*

J. Wilke, *Secr.*

. . . . . *Comm.*

NACHTEGAAL,

ONDER DE ZINSPREUK:

„Deez' met zijn zoet gekweel,
Is vogel Philomeel."

* DE VIJF KOLOMMEN.

C. C. M. Henny, *Pres.*
J. A. van Kretschmar van Veen, *Secr.*

CARTESIUS.

ONDER HET MOTTO:
„Cogito, ergo sum."

D. Tollenaar, *Pres.*
A. Ph. Haas, *Secr.*
S. Bouma, *Vice Pres.-thesaurier.*

* SOCRATES.

H. W. van Rossem, *Pres.*
J. B. Kam, *Secr.*
G. Heuff, *Comm.*

* KAMERMUZIEK-VEREENIGING.

. . . . . *Pres.*
. . . . . *Secr.*

* BIERCLUB „HEINEKEN."

ONDER HET MOTTO:
„Hony soit qui mal y pense,"

Gerard A. Heineken, te Amsterdam, *Eere-Voorzitter.*
A. L. Snouck Hurgronje, *Pres.*
W. H. Vrijburg van der Hell, *Secr.*

* „ABRUZ."

ONDER HET MOTTO: L. D. G.

Lazaroni, *Hoofdman.*
Donizetti, *Schatmeester.*
Garibaldi, *Luitenant.*

* MAKAN NASI SAMA KERRI.

ONDER HET MOTTO: „SEDOT."

P. C. Visser, *Pres.*
G. den Tex, *Secr.*
W. H. Vrijburg van der Hell, *Vice-Pres.*

* WANDELGEZELSCHAP: „AMBULANTES."

ONDER DE ZINSPREUK: F. t. W. o. L.

P. W. Tiedeman, *Pres.*
B. V. E. Houthuysen, *Secr.*
L. Polis, *Vice-Pres.-Thes.*
J. B. Cores de Vries, } *Comm.*
E. Meertens, }

* PRACTISCHE STUDIE.

S. Bouma, *Pres.*
D. A. J. B. de Graaf, *Secr.*
G. S. de Clercq, *Vice-Pres.-Thes.*

* DELFTSCHE STUDENTEN REVOLVER-CLUB.

W. H. Vrijburg van der Hell, *Pres.*
J. B. Cores de Vries, *Secr.*
E Kamp, *Comm.*

N.B. De met een * geteekende gezelschappen zijn door den Senaat niet erkend.

VERVOLG

OP DE

GESCHIEDENIS

VAN HET

DELFTSCHE STUDENTENCORPS.

Van September 1879 tot September 1880.

Goedgekeurd bij Corpsbesluit van 22 November 1880.

Wederom is het Corps een jaar ouder geworden; en evenals zoo vele voorgangers staat ook nu weer de verslaggever voor de taak, de gebeurtenissen van het afgeloopen tijdperk bijeen te verzamelen, ten einde ze tot één geheel, tot een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van ons Corps, saam te stellen. Mocht dit hoofdstuk misschien minder interessant zijn, en minder belangwekkende feiten behelzen dan sommige voorgaande, wijt dit dan niet aan mij, lezers. Bedenkt, dat ik geen roman schrijf, maar geschiedenis te boek moet stellen, en vergeet tevens niet, dat kalme tijden zonder sterk in 't oog springende gebeurtenissen niet behoeven te wijzen op een gemis aan kracht en aan bloei, maar dikwijls, en zooals wij hopen ook hier, het gevolg zijn van een voortdurenden gunstigen toestand. Toch zullen wij, behalve op een paar minder aangename gebeurtenissen, dit jaar op twee gelegenheden mogen wijzen, waarbij ons Corps op waardige wijze tegenover de buitenwereld optrad. Maar laten wij niet vooruitloopen, en keeren wij terug tot het tijdstip, waarop de wijd en zijd verspreidde Corpsleden hun verlangen naar vrienden en Societeit niet meer konden bedwingen, en aan

de Phoenix, ja aan geheel Delft een vroolijkheid kwamen geven, die zij in lang niet gekend hadden. U de reeds zoo dikwijls beschreven tooneelen en gesprekken der eerste dagen van het wederzien te schilderen, waarlijk daar ontbreekt mij de moed toe. Want wij allen kennen dien tijd, kennen de gevoelens, die ons bezielen, als wij voor het eerst, na zoo lange afwezigheid, de oude vriendengezichten op Societeit of kamer weer rondom ons zien, en hoe dor en koud moet daarbij toch altijd afsteken een korte schildering van gevoelens, die men alleen door ondervinding kan kennen.

Nadat alzoo de eerste dagen meer gewijd waren aan het wederzien van oude vrienden, begon men allengs ook meer tijd te besteden aan het maken van nieuwe kennissen onder de 49 *) nieuw aangekomenen, die den wensch te kennen hadden gegeven, tot ons Corps toe te treden. De verschillende groenjoolen, door het 2de jaar in den Doele, bij van den Arend en op Reineveld gegeven, gaven den groenen volop gelegenheid de schuchterheid van zich af te leeren zetten, die hen als gewoonlijk bij den aanvang kenmerkte.

Hadden de omstandigheden het tot nu toe den groenen niet gemakkelijk gemaakt, zich op de gunstigste wijze te doen kennen, op de groenen

*) In den loop van het jaar traden nog zeven personen tot ons Corps toe.

comedie, die dit jaar voor het eerst op Reineveld plaats had, werd hun volkomen gelegenheid gegeven al hunne gaven en talenten ten toon te spreiden. Hoewel de opvoering van »De Gepierde Truffelzoekers" door meerdere kalmte onder de toeschouwers zeker veel gewonnen zou hebben, gaf het gedeelte, dat onze ooren bereikte, ons een hoogen dunk van het geheel.

Drie weken lang hadden de candidaat-leden nu reeds al het schoone en goede, dat in het studentenleven te genieten valt, kunnen opmerken; was het dus niet natuurlijk, dat zij allen er naar hunkerden, dat leven in te treden, dat hun hart sneller klopte, toen zij den volgenden dag na een flinke toespraak van den President, den heer Dirksen, met één hamerslag het schoonste tijdperk van het leven voor zich ontsloten zagen?

Geestdriftvolle feestvreugde heerschte dan ook bij den hierop volgenden fakkeltocht, waarbij aan den heer Ravenek, die kort te voren tot Hoogleeraar benoemd was, een serenade gebracht werd. De heer Beeloo had voor de hem aangeboden serenade bedankt.

Nog langen tijd werd het feest op den Doele voortgezet, nog menige hartelijke dronk werd er aan de nieuwe Corpsleden gewijd, en verstandig bleek de maatregel der Rijcommissie te zijn, den volgenden morgen de rijpartij eenige uren later dan gewoonlijk te doen beginnen.

Deze volgde den gewonen weg over de Vink en de Wijkerbrug naar Reineveld, waar evenals het vorige jaar het diner genuttigd werd. Jammer was het echter, dat de deelneming dit jaar niet zeer groot was.

De Rijcommissie, bestaande uit de Heeren van Rinsum, Vlaanderen, de Clercq en Wiersma, gaf bij het binnenkomen in Delft de leiding over aan den Hoofd-Commissaris, R. J. Rauws, die geholpen door zijn medecommissarissen de goede orde bij den feestelijken ommegang door Delfts straten wist te bewaren. Nog geruimen tijd werd het feest op de Societeit Phoenix, waarheen de stoet zich begeven had, voortgezet.

Ten einde de volgorde van bovenstaande beschrijving van den groentijd niet te verbreken, hebben wij nog geen melding gemaakt van de mascerade-feesten te Groningen. Het gastvrij onthaal, dat aldaar den beiden vertegenwoordigers van den Senaat, den Heeren Henny en van den Bergh te beurt viel, bewees dat, al zijn de vriendschapsbanden, die ons met het Groningsche Corps verbinden, nog slechts weinige jaren geleden gesloten, zij er daarom niet minder innig om zijn.

Ook hadden nog voor den afloop van den groentijd eenige stemmingen voor Senaat en Redactie plaats gehad. De heer J. C. Dirksen volgde den heer J. G. von Hemert als president van het Corps op, terwijl de Heeren J. A. van Kretschmar

van Veen en C. van der Made tot secretaris en commissaris van den Senaat benoemd werden.

Deze constitueerde zich nu als volgt:

J. C. Dirksen, *President.*
J. A. van Kretschmar van Veen, *Secretaris.*
C. C. M. Henny, *Vice-Pres.*
P. J. A. M. van den Bergh, *Vice-Secr.*
C. van der Made, *Commissaris.*

De heer A. E. R. Collette werd in plaats van den heer G. de Waal tot commissaris der redactie verkozen, maar moest wegens vertrek naar 't buitenland deze plaats spoedig hierop aan den heer H. de Mol van Otterloo afstaan. Bij de Senaatsverkiezingen, die volgens de nieuwe Corpswet in October plaats hadden, werd de geheele Senaat herkozen.

Tot leden der stem- en schouwburgcommissie werden benoemd de Heeren P. C. Visser, F. Siebert Coster en tot secretaris de heer L. Albers.

Hoewel de groentijd dit jaar, evenals gewoonlijk, over 't algemeen kalm was afgeloopen, zou hij dezen keer onaangename gevolgen na zich sleepen. Een ongesteldheid, die echter gelukkigerwijze spoedig geheel week, was het gevolg geweest van een ruwe behandeling, door een der nieuwe leden in den groentijd ondervonden.

Toen de Senaat hiervan op een Corpsvergadering officieel mededeeling deed, en aanraadde de

zaak niet te vervolgen, werd tot het omgekeerde besloten, en aan den Senaat het onderzoek opgedragen. Het gevolg hiervan was, dat een der Corpsleden voor den tijd van zes weken vervallen werd verklaard van zijn rechten als zoodanig. Het appèl, dat deze tegen zijn vonnis aanteekende, en dat op de Corpsvergadering van 22 October behandeld werd, bracht hierin geen verandering, daar alle voorstellen tot verzachting der straf verworpen werden. Op dezelfde vergadering werd tevens aan den Senaat opgedragen het onderzoek voort te zetten, daar, wat een tweede strafbaar feit betreft, zich getuigen tegen een der Senaatsleden hadden opgedaan. Deze nam hierop zijn ontslag uit den Senaat, die zich nu met de Heeren Cambier, van Voorst Vader en Israëls tot een commissie vereenigde tot voortzetting van het onderzoek. Op een Corpsvergadering, den 11den November gehouden, deelde de Senaat mede, dat deze commissie geen zekerheid had mogen verkrijgen, maar dat bovengenoemde Senator gebleken was, onschuldig te zijn. Deze werd hierop als zoodanig herkozen; zijn plaats was namelijk, volgens een genomen besluit, tot na afloop van het onderzoek, onvervuld gebleven.

Een woord van dank aan den toenmaligen Senaat, die het Corps in deze onaangename zaak op zulk een krachtige en waardige wijze wist te leiden, is hier voorzeker op zijn plaats.

Op deze, wat corpszaken betreft, zooveel bewogen dagen volgde een tijdperk van rust, dat slechts afgebroken werd door een paar corpsvergaderingen, waarop het jaarverslag aangenomen werd, en eveneens het voorstel der redactie om dit jaar den almanak den 17den December te doen uitgeven. Toen nu het Corpsorgaan het licht zag, bleek het dat de redactie niet zonder reden noodkreten had aangeheven, want ook dit jaar had het mengelwerk zich niet boven het middelmatige weten te verheffen. Toch was er, bij het vorige jaar vergeleken, wel eenige vooruitgang op te merken, en was de doelmatigheid »der mededeelingen, die voor den aanstaanden ingenieur van belang kunnen zijn", door eenige aangebrachte wijzigingen zeker verhoogd.

De hierop intredende Kerstvacantie staakte een tijd lang alle corpleven, en ook de eerste weken van het nieuwe jaar waren arm aan belangrijke gebeurtenissen.

Op een Corpsvergadering, in Januari gehouden, noodigden een tiental heeren den Senaat uit bij den Directeur der P. S. officieele inlichtingen intewinnen omtrent loopende geruchten over veranderingen in het examen *C*. De President van den Senaat, hieraan gevolg gevende, deelde op een volgende vergadering de resultaten mede van het onderhoud, dat hij in deze zaak met Prof. Bosscha gehad had.

Nu naderden reeds spoedig de beide traditioneele feestdagen van het Corps, de Oudejaarsavond en de Diës. Op de Corpsvergadering, voor de regeling dezer feesten belegd, werd op initiatief van den Senaat besloten de diëscomedie, die zich gewoonlijk niet kenmerkte door overmaat van kalmte onder de jongelui, dit jaar te doen vervallen, terwijl tevens het voorstel van den heer Stoop werd aangenomen om inplaats daarvan een volksconcert op de Markt te geven.

Groot was het aantal van hen, die zich op den avond van den 19den Maart op de Societeit vereenigden om, onder vroolijk samenzijn, den uitvaart van het Corpsjaar te vieren. Toen de twaalf slagen van de klok ons het begin van het nieuwe jaar hadden aangekondigd, het »uren, dagen, maanden, jaren" staande gezongen was, en de president van het Corps het woord verkreeg, doorleefden wij met hem nog eens al het lief en leed van het afgeloopen tijdperk, dat hij ons in zulke schoone woorden wist te schilderen. Lang duurde dien avond de gezellige bijeenkomst, hetgeen voorzeker voor een niet gering deel te danken was aan de talenten van hen, die ons het comediestukje »de Afrikaan" ten tooneele voerden, of de schoone liederen van dit kunstproduct met hunne instrumenten begeleidden.

De rijpartij, die den volgenden dag na afloop der gewone senaatsreceptie gehouden werd, ken-

merkte zich door groote deelneming en bijna algemeene kostumeering. Niet weinig droeg tot den schitterenden aanblik van den stoet de eerewacht bij, die eenige leden der Carousselvereeniging den Senaat hadden aangeboden; deze schonk haar te Voorburg den eerewijn.

Nu volgde echter het nummer van het feestprogamma, dat zeker het meest de aandacht getrokken had, n.l. het Volksconcert. Reeds verscheidene dagen te voren hadden groote aanplakbiljetten zoowel van den Senaat als van Burgemeester en Wethouders aan Delfts burgerij bekend gemaakt, dat het Studentencorps bij gelegenheid van den diës haar een concert zou aaanbieden terwijl tevens een ieder verzocht werd de kalmte in acht te nemen, noodig om het feest te doen slagen. En toen nu de bepaalde avond verscheen, werkten alle omstandigheden zoo zeer mede, dat de beste verwachtingen overtroffen werden, en voorzeker een ieder het er mede eens was, dat de verandering in de gewone diësviering een verbetering was. Het weder was zeer gunstig, en de goede orde werd geen enkel oogenblik verstoord.

In den loop van den avond maakte de Senaat op het Stadhuis zijne opwachting bij den burgemeester, die hierbij de hartelijkste gevoelens van sympathie voor ons Corps uitte.

Tegen elf uur vereenigden de meesten onzer

zich weder op de Societeit, om daar de feestelijkheden met een collation te besluiten. Geleid door den vice-president van den Senaat, als hoofdcommissaris, muntte dit vooral uit door een langdurige gezelligheid, zoodat het de kroon zette op een diësviering, die zeker nog lang in de herinnering is gebleven van allen, die haar bijwoonden. Te recht schreef dan ook de correspondent der Vox Studiosorum, dat zelfs de oudsten onzer zich geen diës herinnerden, die beter en aangenamer afliep, dan de diës van 1880!

Spoedig na deze feestdagen trad de Paaschvacantie in, en nauwelijks waren wij weer in Delft terugkeerd, of twee treurige gebeurtenissen deden zich in ons midden voor. Reeds verschillende maanden waren wij allen bekend met den gevaarlijken toestand, waarin een onzer verkeerde, en juist begon de hoop op herstel te verlevendigen, toen een hernieuwde aanval zijner ziekte den dood ten gevolge had.

De heer J. J. de Lange overleed den 16den April. Nog geen half jaar had hij de genoegens van den studententijd, nog slechts weinig van het leven mogen genieten, toen de dood aan alles een einde maakte op een leeftijd, waarop men nog zooveel van de toekomst verwacht. De eerbewijzen, waarmede het Corps het stoffelijk overschot tot aan het station uitgeleide deed, waren dan ook de uitingen eener algemeene deelneming.

Slechts weinige weken later den 3den Mei overleed te Leiden onze medestudent H. F. M. Canneman. Ook hem, die zoo vroeg aan familie en vrienden ontviel, zij hier een woord van herinnering gewijd.

Slechts weinig valt er nu meer van het Corpsleven te vermelden. De uitslag der stemmingen voor Senaat en Redactie was, dat tot president, secretaris en commissaris van den Senaat gekozen werden de heeren C. van der Made, A. L. Snouck Hurgronje en G. den Tex, terwijl de almanak redactie zich constitueerde als volgt:

P. du Rieu, Fzn. *President.*
A. E. Rahusen, *Secretaris.*
D. Tollenaar, *Vice-president.*
M. Sanders, *Vice-secretaris.*
P. W. Tiedeman, *Commissaris.*

Langzamerhand brak de tijd weer aan, waarin het tooneel van het Corpsleven zich hoe langer hoe meer naar de verschillende studeerkamers verplaatst. Daar doen de ongelukkige examenlijders nog een laatste poging om een der beide hinderpalen te overwinnen, die hun een, naar wij hopen, schoone toekomst versperren.

Ik zou dan ook hier reeds het verslag over het afgeloopen jaar kunnen eindigen, zoo ik niet nog twee gelegenheden te vermelden had,

waarop het Delftsche Corps zich in al zijn kracht aan de buitenwereld vertoonde. Want de beide overwinningen, door Odin en Laga behaald, behooren niet alleen in de bizondere geschiedenis dezer beide gezelschappen tehuis; wij mogen ze beschouwen als uitingen van het geheele Corps, waarmede bovengenoemde vereenigingen zoo nauw verbonden zijn.

Beide overwinningen zullen, naar wij hopen, ons allen een aanmoediging zijn, om bij geestelijke ontwikkeling de lichamelijke niet te verwaarloozen.

De roeiwedstrijd te Leiden opende een rij van feesten, door het Leidsche Studentencorps bij gelegenheid van het 61e lustrum gegeven, waarbij zoowel den vertegenwoordigers van den Senaat, den heeren van der Made en Snouck Hurgronje als den velen Corpsleden, die van de uitnoodiging van het bevriende Corps gebruik maakten, de hartelijkste ontvangst ten deel viel.

Slaan wij nu nog een enkelen terugblik op het afgeloopen jaar. Wij merken dan op, dat het Corps over het algemeen genomen zich in een bloeienden toestand mag verheugen. Bevriend met alle andere Studenten-vereenigingen van Nederland, ziet het de meeste zijner gezelschappen bloeien en het ledental langzaam toenemen. Laten wij echter de keerzijde van den toestand niet uit het oog verliezen. Want zijn niet die ver-

eenigingen, die nevens de uitspanning, die zij geven, tevens geestelijke inspanning vorderen, juist de minst bloeiende, en is ook niet het verval van sommige gezelschappen toe te schrijven aan een toenemende luxe? Hopen wij echter, dat deze verschijnselen van tijdelijken aard zullen blijken te zijn, opdat zij geen belemmeringen mogen wezen voor den voortdurenden bloei van ons Corps.

COLLEGES EN EXAMENS.

Doordat in het begin van dit jaar de Heer Ravenek tot Hoogleeraar in de werktuigbouwkunde benoemd werd, kreeg ook de studie voor Werktuigkundig Ingenieur een vertegenwoordiger in den Raad van Bestuur. Zijne Colleges bleven, vooral wat berekeningen betreft, zeer onduidelijk, hetgeen te meer te betreuren is, nu het college Kennis van werktuigen ook aan Z. H. G. is opgedragen, waardoor zoowel de Civiel- als de Werktuigkundig Ingenieurs hieronder te lijden hebben. Ook over het college Calorische Werktuigen hoort men algemeen klagen. Het is bijna onmogelijk bij Z. H. G. eenigszins geregeld dictaat te houden. De lage cijfers door de meeste candidaten bij het laatste examen *C* voor Kennis van Werktuigen behaald en het steeds afnemend

bezoek van het College in dit vak, moeten dan ook, naar wij meenen, niet worden toegeschreven aan gebrek aan ijver der studenten, maar voornamelijk aan de onvoldoende wijze van College geven door Z. H. G.

De autographiën, die Z. H. G. op zijn Colleges gebruikt, laten wat de uitvoering betreft zeer veel te wenschen over. Bij de teekenoefeningen vergoedt voor de Werktuigkundige Ingenieurs Prof. Ravenek door nauwkeurige uitlegging echter veel van het onduidelijke zijner Colleges.

Maakten de Colleges van Prof. Schols reeds dadelijk een zeer gunstigen indruk, nu wij ze na tweejarige ondervinding beter beoordeelen kunnen, is men algemeen van opinie, dat weinige Colleges zoozeer in alle opzichten uitmunten. Het is echter te betreuren dat het lokaal, waar gelegenheid wordt gegeven met de instrumenten voor het Landmeten en Waterpassen kennis te maken, door de groote bewegelijkheid der vloer hiervoor ten eenenmale ongeschikt is.

De klacht over de weinige hulp, die de Civiel-Ingenieurs van den Hoogleeraar Gugel verkrijgen, moet ook dit jaar herhaald worden.

Sedert het optreden van een assistent, wijdt Prof. Gugel meer tijd aan de oefeningen der architecten, die zijne uitstekende hulp zeer op prijs stellen, en komt daardoor te gemoet aan een bezwaar, dat vroeger geuit werd.

De Civiel-Ingenieurs, die nu voor een groot deel aan de leiding van den assistent zijn overgelaten, worden hiermede echter niet gebaat; te minder, wanneer, gelijk wij vermoeden, het optreden van nieuwe assistenten niet tot de zeldzaamheden zal behooren. Wij gelooven, dat het wenschelijk zou zijn de assistentie van Prof. Gugel toe te vertrouwen aan een bekwaam en ervaren architect, die meer blijvend aan de P. S. werd verbonden. Hierdoor zou ook Prof. Gugel in zijn meer dan drukke werkzaamheden beter gesteund worden.

Voorts is het te betreuren, dat wij elk jaar eenige weken de leiding van Prof. Gugel geheel moeten ontberen, door dat Z. H. G. dan zitting neemt in de commissie tot afneming van de examens voor het Middelbaar Onderwijs; eveneens is dit 't geval met den heer Le Comte.

Vele studenten beweren, dat Prof. Gugel aan hun werk minder zijn aandacht schenkt dan aan dat van anderen, zonder dat zij hiertoe eenige aanleiding meenen te geven.

Nog wenschen wij hier de klacht te plaatsen, dat Prof. Gugel gewoon is, slechts zeer zelden zijn oordeel over het teekenwerk met redenen te omkleeden.

Wij meenen deze opmerkingen hier te moeten plaatsen, omdat er nu eenmaal mededeelingen zijn die beter publiek en in het orgaan van het

Corps behandeld kunnen worden, dan mondeling.

Ten zeerste worden de Colleges van den heer Huet door leerlingen en oud-leerlingen geroemd, vooral wegens zijne onderhoudende wijze van doceeren, en den buitengewonen tact, welke Z.Ed. bezit om door vragen te stellen de aandacht van zijne leerlingen op allerlei belangrijke kleinigheden te vestigen.

In den aanvang van den cursus 1879—1880 werd de Heer Beeloo, Hoofd-Ingenieur der Marine, belast met het onderwijs in den Scheepsbouw aan de P. S.

Was het in het begin duidelijk, dat de Colleges den heer Beeloo zelven niet voldeden, vooral op wiskundig gebied, zoo is hierin toch, dank zij de groote zorg en moeite, die hij zich hiervoor getroost heeft, veel verbetering gekomen. Kunnen wij daarom den toestand van het scheepsbouwkundig onderwijs in vergelijking met vorige jaren gunstig noemen, veel blijft toch nog onbesproken, wat de aandacht overwaard is. Wij gelooven hier nog te mogen wijzen op het gebrek aan modellen bij het scheepsbouwkundig onderwijs, terwijl deze aan 't ministerie van marine in overvloed en dikwijls in dubbele exemplaren voorhanden zijn.

Met ingenomenheid werd door ons allen de benoeming van den heer Lambrechtsen tot assistent in de Waterbouwkunde begroet. Mogen nu

echter de Civiel-Ingenieurs C_2 met de door hem op uitstekende wijze verleende hulp ten zeerste gebaat zijn, de Civiel-Ingenieurs C_1, blijven hiervan verstoken, zoodat de opmerking, het vorige jaar hierover geuit, haar volle kracht blijft behouden.

Voor belangstellenden vermelden wij hier dat door de zorg van den heer Lambrechtsen een volledige collectie van bestekken van den waterstaat is gecatalogiseerd.

Zeer welkom was voor velen het verschijnen op de teekenzaal van Prof. Henket van een verzameling autographiën, voor eenige jaren vervaardigd. Zoude het te kostbaar zijn, afdrukken van deze verzameling even ruim beschikbaar te stellen, als dit bij de Burgerlijke Bouwkunde B_1 en B_2 en bij andere vakken geschiedt?

Over de voorkomendheid van den Bibliothecaris van de P. S. wordt geklaagd, vooral wanneer toevallig geen andere beambten der Bibliotheek aanwezig zijn. Wij meenen tevens dat ook voor het artikel van het Reglement handelend over het fluisterend spreken het »gelijk recht voor allen" geldt.

De uitslag van het examen B was dit jaar zeker bij uitstek ongunstig. Ons inziens is dit voor een deel aan twee oorzaken toe te schrijven. Vooreerst achtte men algemeen den tijd ter oplossing der vraagstukken van beschrijvende Meetkunst te kort, terwijl tevens aan de scheikunde

een grootere waarde dan vroeger werd toegekend. Dit laatste schijnt ons onbillijk toe, zoolang in de colleges van den heer Levoir geen groote verbetering is gebracht.

Het is hier voorzeker de plaats om eenigen tijd stil te staan bij den veel besproken nieuwen vorm, waaronder het examen C. dit jaar is afgenomen. We zullen niet uitweiden over het onaangename, dat in een half jaar tijds dit plan werd opgemaakt en uitgevoerd, maar meer in het breede ons oordeel over de nieuwe methode mededeelen.

Voorzeker is het prijzenswaardig, dat men getracht heeft de candidaten in een toestand te brengen, die zoo na mogelijk aan de praktijk grenst, waarbij het meer op goed inzicht en oordeel dan op het van buiten leeren aankomt. Wij gelooven gaarne, dat het doel van de nieuwe regeling geweest is ten voordeele der candidaten en ter verkrijging van een juister oordeel. Doch hoe goed dat doel ook zij, weegt o. i. het goede der nieuwe inrichting bij lange na niet tegen de nadeelen er van op.

Onder de laatste wenschen wij allereerst de aandacht te vestigen op het groote tijdvak, dat van den cursus wordt afgenomen, iets, wat zeker niet strookt met het wel eens geopperde plan om van den te korten 4jarigen cursus een 5jarigen

te maken. Voorts valt het niet te ontkennen dat de weken (en deze weken vormen zelfs maanden) aan de vooroefeningen besteed, geheel geen tijd overlaten voor het bestudeeren der theoretische vakken. Deze studie dient dus in de tusschenruimte driedubbel hard ter hand te worden genomen, zoodat van de candidaten geeischt wordt, dat ze in een door examenangst hoogst geagiteerde stemming drie maanden *onophoudelijk* hard werken. De gevolgen bleven dit jaar ook niet uit en toonden zich, toen bij de mondelinge examens, meer dan eens een candidaat door korte ongesteldheid verhinderd was op te komen.

Na het examen waren alle candidaten letterlijk afgebeuld, evengoed zij die slaagden, als zij, die de proef niet hadden doorstaan.

Een ander bezwaar is het, dat men, al gaf men ook ruimen tijd voor de vooroefening, de vragen, vooral die voor Waterbouwkunde, toch ook weer zoo uitgebreid stelde, dat slechts de vlugste teekenaars ze konden voltooien, indien zij althans alles letterlijk tehuis eerst uitvoerden, om daarna op de P. S. te copiëeren. Liet men iets over om op de plaats zelve uit te werken, dan kon men er *zeker* op rekenen tijd te kort te komen.

Nog veel meer trof dit gebrek aan tijd, toen ondanks de vooroefeningen op het gewone examen een aantal schetsen met afmetingen voor » Wegen en Bruggen" werd opgegeven, waarvan de vol-

tooiing voor de candidaten in drie uur een strijd zonder hoop gaf. Tevens kunnen wij niet begrijpen, waarom het voor een ingenieur noodzakelijk is de afmetingen van die constructies uit het hoofd te kennen, waarvan hij ze slechts door berekening kan opmaken en die hij in de practijk *moet* berekenen. We willen gelooven dat iemand, die in de practijk veelzijdige routine heeft, daartoe gemakkelijk in staat is, maar ons dunkt dat dit van jongelui, die nog niet practisch zijn werkzaam geweest, niet te eischen is.

Voorts willen we nog opmerken, dat het systeem gebleken is niet mogelijk te zijn, daar het niet in zijn geheel kon worden volgehouden. Het werd immers, en te recht, verboden om persoonlijke bronnen te raadplegen; iets, waartoe men in de practijk wel gelegenheid heeft. Door dit verbod werd contrôle onmogelijk en een examen *moet* toch altijd een zaak van contrôle blijven; terwijl van den anderen kant de eerlijkheid van hen, die ingenieurs onder hunne naaste bloedverwanten of huisgenooten hebben, op een al te zware proef gesteld werd.

Het is onze taak niet om een gewenschte methode van examenafnemen te geven, doch wij wenschen er op aan te dringen, dat men meer dan gewone zekerheid heeft van het goed slagen eener nieuwe wijze, vóór men de oude afschaft. Indien wij zouden moeten zeggen, wat wij, be-

halve een zoo juist mogelijk oordeel, in een examen het liefst verlangen, dan is het dit, dat het zoo weinig mogelijk schade brenge aan de constitutie der candidaten, en zooveel mogelijk gelegenheid geve voor vrije studie.

De vragen voor het examen *C* geven ons nog aanleiding tot de opmerking, of het niet wenschelijk ware meer uitsluitend kennis van onderdeelen van constructie te vragen, in plaats van het maken van groote projecten als: het inpolderen van een gedeelte der Zuiderzee en het maken van een brug van 900 M.

In de practijk heeft men toch meer aan een jong Ingenieur, die de onderdeelen goed kent, dan aan iemand die alles en toch niets weet van het maken van groote werken, hetwelk men toch slechts langzamerhand in de praktijk kan leeren.

Ieder kundig Ingenieur zal kunnen toestemmen, dat het oplossen van dergelijke vragen in weinige dagen of uren een onmogelijkheid is.

Verder mag de vraag gesteld worden, of het examen *C* niet onnoodig verlengd wordt, doordat men de candidaten examineert in alle mogelijke onderdeelen der Waterbouwkunde. Zoude men zich niet tevreden kunnen stellen met de overtuiging, dat, waar de candidaat enkele zaken weet en vooral begrijpt, hij het overige ook wel zal weten of zoo noodig zich wel zal weten eigen te maken.

Ditzelfde geschiedt toch bij andere vakken, nl. bij de Mechanica, en waar zou het heen bij de Universiteitsexamens, wanneer men b. v. een Jurist in alle onderdeelen van onze Wetboeken zou willen examineeren.

Wij hebben thans met vrijmoedigheid ons oordeel gezegd; doch het is in het vertrouwen, dat de tegenwoordige raad van bestuur, en in het bizonder de Hoogleeraar-Directeur der P. S., gaarne kennis neemt van hetgeen wij in alle bescheidenheid als ons gevoelen mededeelen.

Betreffende het examen *C.* in scheepsbouw willen wij nog opmerken, dat bij het mondeling onderzoek aan alle candidaten ongeveer gelijk gestelde vragen werden gedaan. Hierdoor werd een rechtvaardige beoordeeling zeer bemoeilijkt, daar toch zij, die het laatst aan de beurt kwamen, door de reeds geexamineerden ingelicht werden omtrent de vragen, zoodat zij in staat waren hun antwoord van te voren te overdenken.

GEZELSCHAPPEN.

Societeit »Phoenix". Evenals elk jaar maakten ook nu de rustige vacantiemaanden plaats voor een woelige Septembermaand. Geen wonder, want instinctmatig richtten de teruggekeerden hunne schreden allereerst naar de Societeit Phoenix, over-

tuigd, dat zij daar zouden vinden, wat zij de geheele vacantie hadden moeten ontberen, een gezellige en vroolijke vriendenkring.

Over het algemeen valt echter over de gebeurtenissen, in het afgeloopen jaar voorgevallen, niet veel merkwaardigs mede te deelen. Na de rijpartij der nieuwe leden van 't Corps verzamelden oud en jong zich als naar gewoonte in de Societeit Phoenix, en het verdient bizondere vermelding, hoe deze avond zich door grootere gezelligheid kenmerkte, dan vroeger bij deze gelegenheid het geval placht te zijn.

Als avonden, waarop de Societeit zich in druk bezoek mocht verheugen, vermelden wij de kegel-, whist-, en billardconcoursen, die in de maanden September en November plaats hadden.

De viering van het tweejarig bestaan van ons Societeitsgebouw lokte op den 27sten November een kroegjool met café-chantant uit, die uitmuntend slaagde en tot in den morgen voortduurde.

In dezelfde maand werden wij verschrikt door een vrij hevige gasontploffing, die echter goed afliep en slechts weinig schade veroorzaakte.

Na nog even den avond in Januari, waarop de prijzen der verschillende concoursen uitgereikt werden, de kroegjool op den 6den Februari, en de boekverkooping, die in denzelfden maand plaats had, te hebben aangestipt, zijn wij reeds

genaderd tot de feesten die telken jare gevierd worden bij gelegenheid van den diës van ons Corps. Dit jaar geschiedde dit den 19den en 20sten Maart.

Wie onzer herinnert zich niet met genoegen den avond van den 18den Maart? Wie roept zich dan niet voor den geest het comediestukje »de Afrikaan", dat door zijn geestige liederen ieders bijval genoot? Toen dit was afgeloopen, bleven nog velen tot vroeg in den morgen bijeen; geen wonder, want de avond behoorde voorzeker tot de meest geanimeerde van het afgeloopen jaar. Zoo ook het collation den volgenden avond in de conversatiezaal gehouden. Het was alsof men nog geen feest had gevierd, alsof men niet scheiden kon van den disch, die zoovelen onder aangename kout bijeenhield. En dan het waardig slot van deze bijeenkomst, de trouwe hulp door eenige jongelui aan de nijvere werklieden verleend.

Ten slotte zij nog vermeld, hoe de overwinning, door het gezelschap Odin behaald, den 2den Mei een druk bezochte kroegjool uitlokte.

Hiermede meent de verslaggever zoo getrouw mogelijk melding te hebben gemaakt van de voornaamste gebeurtenissen, dit jaar binnen de muren der Societeit Phoenix voorgevallen.

Slaat hij een blik terug op de feesten dit jaar gegeven, dan kan hij niet nalaten te memoreeren, hoe deze alle uitmuntend slaagden door een trouwe opkomst der leden, terwijl hun buitengewone

gezelligheid nooit door één enkelen dissonant werd verstoord. Dat dit altijd zoo moge blijven is zijn oprechte wensch.

Apollo. Dit jaar werden slechts twee concerten gegeven. Het eerste grootendeels door dilettanten, het tweede met medewerking der Delftsche Zangvereeniging. Beide concerten, door een talrijk publiek bezocht, slaagden uitstekend; vooral van het tweede mag dit voorzeker gezegd worden. Een derde concert, dat het gezelschap voornemens was te geven, werd wegens den dood van een der Corpsleden tot September uitgesteld.

Odin. Odin mocht zich in het afgeloopen jaar in een groot ledenaantal verheugen, en ook de feiten, die in dien tijd hebben plaats gehad, getuigen luide van de kracht dezer vereeniging.

Een schitterend assaut in Maart gegeven trok een groot deel der Delftsche burgerij naar den Doele.

Zoowel de Gymnastiek-uitvoering als het bal, dat het feest besloot, slaagden uitstekend.

Maar, ofschoon Odin bij die gelegenheid zoo uitstekend zijn ouden roem handhaafde, nog veel luisterijker trad het uit den worstelstrijd met de Leidsche en Utrechtsche studenten-gymnastiekgezelschappen te voorschijn. Arena Studiosorum had op den 30sten April ter eere van zijn 50jarig

bestaan een algemeen Studenten-concours uitgeschreven, waaraan door Leiden, Utrecht en Delft werd deelgenomen.

De heeren H. M. van Andel, W. van Andel, Israëls, van Veen en de Clercq waren Odins afgevaardigden voor gymnastiek. De heeren van der Made en Schoth voor het schermen.

In groote spanning werd de uitslag afgewacht, en algemeen was de geestdrift, toen de telegraaf ons de blijde mare bracht, dat Odin den Corpsprijs, bestaande uit een gouden medaille, en de heer van der Made den prijs op den sabel behaald had. Is het wonder dat, als door een tooverslag, aan de conversatiezaal der Societeit Phoenix een feestelijk aanzien werd gegeven, en iedereen zich vol enthousiasme schaarde bij den stoet, die de overwinnaars in triomf door de stad zou leiden?

Beter blijk van algemeene sympathie en hulde kon niet gegeven worden, en dien dag werd er met zooveel geestdrift feestgevierd, dat deze gebeurtenis nog lang bij ons allen in blijde herinnering zal blijven.

Aan het einde van dit verslag gekomen, kan ik niet nalaten den wensch uit te drukken, dat steeds de belangstelling voor Odin bij alle Corpsleden moge levendig blijven, opdat het op den zoo roemvollen weg blijve voortgaan, en steeds toeneme in kracht en bloei.

Vrije Studie. Het afgeloopen jaar was een jaar van bloei voor Vrije Studie. Zelden waren de lezingen zoo groot in aantal en tegelijkertijd zoo belangwekkend. Het zou ons te ver voeren ze alle hier te bespreken, maar toch willen wij hier met een enkel woord melding maken van den avond, waarop Mejuffrouw Josephine de Groot voor ons optrad, en ook van de boeiende voordracht, die Ds. Valès ons over E. Zola deed hooren.

Debating-club. Ook deze Vereeniging mocht zich dit jaar in een toenemenden bloei verheugen. Het ledental klom tot een cijfer, hooger dan tot dus verre bereikt was.

Het vereenigingsjaar 1879—80 kenmerkte zich in de eerste plaats door het optreden van den heer Dr. Mr. W. van den Bergh, tot het verdedigen zijner stellingen over de prostitutie. Deze avond bewees voldoende dat een kwestie van zoo groot gewicht, in onze Vereeniging die belangstelling opwekt, welke zulk een onderwerp verdient.

Behalve deze en de eerste huishoudelijke vergadering, waarop weder onze hooggeschatte Eere-Voorzitter Prof. Mr. B. H. Pekelharing, met de meeste bereidwilligheid op zich genomen had stellingen in te leiden, en waarop een achttiental sprekers aan 't debat deelnamen, mochten ook de beide overige vergaderingen zich in een vrij algemeene opkomst der leden verheugen.

Laga. Reeds in den groentijd gaf Laga een gezellig feest, bij de inwijding van het nieuwe schuitenhuis, dat, ruim en net ingericht, zeker een groote verbetering is. Nauwelijks was de winter voorbij, of de algemeene lust tot roeien ontwaakte weder.

Weldra vormde zich ook eene raceploeg, die zich ijverig voor den aanstaanden wedstrijd te Leiden begon te oefenen. De leening, die in den loop van dit jaar volteekend werd, stelde Laga in staat twee nieuwe gieken aan te koopen, een vier- en een tweeriems. Lang lieten deze zich echter wachten, vooral de tweeriems verscheen zoo laat, dat de tijd tot oefenen te kort was, waardoor de tweeriemsploeg niet op den aanstaanden race kon uitkomen.

Een gelukkige, eervolle dag was de 20ste Juni voor Laga. Aan A. C. J. van Eelde (stuurman) C. J. Smulders (slag) J. de Bruynkops, F. G. Waller en T. A. Smulders mocht het gelukken de overwinning te behalen, in den kamp tusschen de Nederl. Studenten-roeivereenigingen, waaraan slechts Njord en Laga deel namen, en welke het eerste nummer uitmaakte van den, door de Leidsche Studenten-roeivereeniging Njord uitgeschreven, wedstrijd.

De behaalde prijs bestond uit 5 gouden medailles.

Algemeene opgewondenheid heerschte er, toen de overwinnaars den volgenden dag in Delft

werden binnengehaald, en een hoogst vroolijk diner maakte een waardig einde aan dit feest.

Caroussel-vereeniging. Even als de beide vorige jaren werd ook nu weder een uitvoering gegeven, waarbij de quadrille, op uitstekende wijze door 4 dames en 4 heeren gereden, het meest de aandacht trok. Het blijk van sympathie voor onze vereeniging door deze medewerking van wege de Delftsche burgerij, en in het bizonder door de Delftsche dames gegeven, werd door de leden der Caroussel-vereeniging ten zeerste op prijs gesteld.

Baldur verkeert in bloeienden toestand.

De meeste disputen deden niets van zich hooren. *Cartesius* maakte echter een gunstige uitzondering. Het werd dit jaar door den Senaat erkend en hield geregeld zijn maandelijksche vergaderingen. Ook *Socrates* hield geanimeerde bijeenkomsten en nam nieuwe leden op. *Snellius* vierde zijn twintigjarig bestaan.

De bloei van het biergezelschap *Heineken* werd nog verhoogd door de toetreding van jonge krachten. Mocht het zich dit jaar niet verheugen in de tegenwoordigheid van den eere-voorzitter Mr. G. A. Heineken, de voorspoed zijner bierbrouwerijen werd door de leden gedurende vele bierminuten verzekerd.

Ambulantes hield dit jaar één zeer goed geslaagde wandeltocht door de omstreken van Utrecht en nam nieuwe leden op.

Practische Studie verkeert in een zeer gunstigen toestand. Het aantal leden steeg aanmerkelijk, en zoowel de vergaderigen als de tochten naar Gouda en Dordrecht waren zeer geanimeerd.

MENGELWERK.

DELFTSCH STUDENTENLIED.

Studenten! zingt, zingt luid en blij van harte!
  Een lied zij 't beeld van onze jonge kracht!
De wereld heeft nog niet door leed en smarte
  In ons gezang een wanklank aangebracht.
Zingt allen luid! Het strekke ons ten zegen;
  't Lied woont slechts daar, waar 't goede wordt volbracht;
Hij, die zijn aard tot 't kwade voelt genegen,
  Vindt geen gezang, veeleer een jammerklacht.

Het eerste lied, door allen aangeheven,
  Behoort der trouw en vriendschap toegewijd!
De band, die ons als broeders sâam doet leven,
  Ons Delftsche Corps, hou' stand te allen tijd'!
't Beware steeds zijn schoone idealen;
  Al worde 't ook met menig fout besmet,
Toch zal ons Corps nooit zóó laag kunnen dalen,
  Als 't ploertendom, waar hebzucht stelt de wet.

Het tweede lied, dat wij thans op doen stijgen,
  Verkondig' luid der vrijheid hoogste lof.
O dwaas! die ooit bij ons haar dorst bedreigen,
  Die ons goed recht ter neder wierp in 't stof!

Gij weet het nog, hoe twintig jaar geleden
  Ons Corps in naam der vrijheid moedig vocht;
Gij weet, hoe flink elkeen toen heeft gestreden;
  Onthoudt het steeds, wat men vereend vermocht!

Studenten! blijft dit heuglijk feit gedenken!
  Toont u steeds waard ons roemrijk voorgeslacht;
En zoo men ooit de vrijheid weer mocht krenken,
  Dan strijden wij op nieuw met d' oude kracht.
Maar neen! gewis, het zal niet noodig blijken;
  Men kent te goed den niet te buigen aard.
Die vrijheidsgeest zal nooit bij ons bezwijken,
  Hij blijft ons 't meest van alle schatten waard!

Voor 't vaderland zal onze arm ook strijden,
  Indien zijn vrijheid ooit werd aangerand.
Aan ons de zorg, dat in den loop der tijden,
  Ons landje blijft een onafhanklijk land!
Zorgt echter meer nog in den tijd van vrede
  Voor eendracht, bloei, ontwikkeling en recht,
Zoodat met eer ons land te voorschijn trede,
  Geen volk het ooit zelfstandigheid ontzegt.

Laat thans ons lied van het genieten zingen:
  Op menig feest doortintle ons de vreugd!
Wij laten nooit den geest tot saaiheid dwingen;
  Als regel geld': »Elk waar genot is deugd!"
Wilt 't edel vuur nooit in uw boezem smoren,
  Gevoelt u jong en durft het ook te zijn;
Maar neemt vooral, bij 't geen u kan bekooren,
  Voor het genot toch niet den valschen schijn.

Geniete elk, die leeft en goed wil leven;
  Geniet de jeugd, den zang, het spel, den wijn;
Ook zij het ons als schoonste plicht gegeven
  Een ridder steeds voor elke vrouw te zijn.
Komt! laten wij, bezield door 't jonge leven,
  Met gullen lach en onvermengde vreugd,
Ons zonder schroom der geestdrift overgeven —
  Slechts korten tijd duurt onze gulden jeugd!

TODDY.

MIJN VRIEND TOM.

Mijn vriend Tom is gestorven.

Meer dan veertig jaar hebben wij elkander gekend.

Is het te verwonderen, dat ik terugzie, dat ik mij de laatste veertig jaren van mijn leven weer voor den geest roep? Is het te verwonderen, dat ik naar een pakje brieven grijp, gedurende tien jaar, van hem uit Indië ontvangen, dat ik ze één voor één herlees, en dat ik aan het einde gekomen, mij moeite aan moet doen, om te gelooven dat Thomas niet meer is.

Mag ik trachten, u mijn vriend Tom te leeren kennen? Mag ik u een deel van zijn levensgeschiedenis verhalen?

Hij was geen held, maar een man met hart en verstand, en misschien loont het de moeite, het leven en streven van iemand, die veel dacht en veel ondervond, na te gaan. Maar vooral schijnt mij dit merkwaardig door het resultaat, waartoe hij kwam. Wanneer ik dan terug zie, dan doemt het verleden met alle kracht voor mij op, dan gedenk ik mijn schooltijd als de meest onbezorgde,

mijn studententijd als de meest genoegelijke jaren uit mijn leven. En mijn geheele verdere leven, al het vroegere schijnt mij vol genot, en het tegenwoordige laat mij onbevredigd. Het schijnt mij toe, alsof ik niet genoeg genoot, toen er te genieten was, alsof het aangename uit die tijden, van een verwijderd standpunt gezien, mij eerst recht duidelijk wordt.

Zou het zijn, dat wij de kleine zorgen, de kleine tegenspoeden, die toch zoo zwaar wegen, van verre niet meer opmerken?

Mijn eerste kennismaking met hem dagteekent uit mijn schooltijd. Hij trok mij aan door zijn geestige vroolijkheid. Hij sprak veel, raakte dikwijls in vuur en deed alles met buitengewone lust en opgewektheid. Hij was een eenige zoon. Zijn moeder had hij niet gekend, zijn leven was haar dood; zijn vader gebukt onder geldelijke zorgen en verdriet was zijn eenig gezelschap. Verwonderlijk waren dan toch, zijn frissche denkbeelden en de illusien en idealen, waarmede hij zijn toekomst tegemoet zag.

In zijn studententijd was hij een echt student, was het misschien wel te veel, want hoe rijk ook voorzien van uitstekende principes, gaf hij al te veel blijk niet tegen zijn hartstochten opgewassen te zijn. Vroolijk en opgewonden van natuur, was hij dit des te meer onder zijn vrienden; gezocht door allen, die van een vrien-

delijk en vroolijk gezicht, van een levenslustig en los, geestig en grappig gesprek hielden, kon hij bij geen feest ooit gemist worden, zoodat hij merkwaardig vlug feestvieren leerde en werken verleerde.

En velen jaloersch op zijn algemeene bemindheid, beweerden dat hij te veel fuifde, dat hij te dikwijls dronken was, dat hij geld boven zijn macht uitgaf en daardoor bij iedereen in de schuld zat, dat hij weinig blijk van karakter gaf door aan teruggeven niet te denken, maar steeds zijn lusten bot te vieren en bij alles nummer één te willen zijn.

En als gewoonlijk was er in de woorden van zijn vijanden veel waarheid.

Menigmaal waarschuwde ik hem, menigmaal ried ik hem dringend aan te gaan werken, en liever alle genoegens tijdelijk vaarwel te zeggen en ongezien en onbemind zijn verderen studententijd door te gaan, dan ten koste van het geld van zijn vrienden, ten koste van zijn gezondheid, ten koste van zijn toekomst te willen uitblinken.

Je hebt een goed hart Tom, zei ik, je hebt gezonde principes en verstand genoeg, om in te zien, dat je met de weinige geldelijke middelen, die je vader met opoffering aan je afstaat, verplicht bent met je tijd te woekeren, en niet maand in maand uit te verboemelen, alleen ge-

noegen zoekende, en trachtende door getaptheid aan je ijdelheid te voldoen.

Werk en vier feest op zijn tijd en menigeen zal je er te meer om achten.

Somtijds werd hij boos, en wierp mij voor de voeten, dat ik steeds den zedemeester wilde uithangen, en zei in zijn boosheid menigmaal veel waars.

Je bent een koud, onverschillig wezen, bulderde hij dan, je mist alle levenslust. *Jij* hebt geen zin in feestvieren, *jij* vindt slechts genoegen in werken, *ik* houd meer van fuifen; het is de vraag wat natuurlijker is. Je bent een oud mannetje, je laat je onbezorgde tijd voorbijgaan zonder te genieten, de tijden van zorgen komen altijd nog vroeg genoeg. Je bent misschien verstandig maar zeker vervelend.

Maar wanneer ook zijn gezondheid door het eeuwige boemelen geschokt was, wanneer hij zijn droevigen geldelijken toestand eens onder de oogen zag, wanneer hij zichzelf bekennen moest, geheele jaren met niets doen doorgebracht te hebben, dan werd de vroolijke Tom, plotseling stil, dan beloofde hij mij (en meende het) te gaan werken en hard ook. Ik ga mij opsluiten, zei hij dan, ik ga verbazend zuinig leven, het volgend jaar is er door mij examen gedaan, en heb ik niemand meer wat te betalen. Ja, je kunt nu wel lachen, maar je zal zien dat ik nog wel kan, als ik maar wil.

En hij werkte een dag, deed soms ook dat niet eens, en was dan weer dezelfde van vroeger.

Veroordeel hem niet lezer, veroordeel hem niet kalme, verstandige student. Gij kent de verleiding van het studentenleven niet voor iemand, die levenslustig en hartstochtelijk is. Gij kent het verschil niet tusschen een stil te huis zonder moeder en met een ongelukkige vader en de woelige studentenmaatschappij vol genoegens en afleiding.

Noem hem niet zwak; gij kent de kracht niet, noodig, om levende in een roes van genoegens, zich plotseling aan alles te onttrekken, zich los te scheuren van een gezelligen vriendenkring en kalm te gaan werken.

Veroordeel niet hem, die in dien strijd bezwijkt, bewonder hem, die er zegevierend uit te voorschijn treedt.

Ik beklaagde Tom slechts, ik had medelijden met hem, want meer en meer begon ik te gelooven, dat verbetering niet meer mogelijk was, en dat hij, niettegenstaande zijn groote verstandelijke vermogens, den weg van vele voorgangers zou volgen, die hun studentenstad vaarwel zeggen, en er veel achterlaten maar er niets uit meenemen.

Maar goddank, ik faalde.

O, vrouwen, wel moogt gij trotsch zijn, want ook hier traadt gij weer als reddende engel op,

ook hier weer, waart gij de steun van den strijdende, ook hier weer bezieldet gij den zwakke met kracht.

Het was niet lang na het einde van de groote vacantie, toen ik bemerkte, dat Tom de oude niet meer was, dat hij zich weinig vertoonde en hard werkte. De reden er van kwam ik spoedig te weten. Hij was verliefd op zijn nichtje Emmy.

Ik wist niet, of ik spreken of zwijgen moest. Ik begreep dat verliefdheid zijn eenig redmiddel was, maar het kwam mij voor, dat hij van Scylla in Charibdis geraakte. Ik kende zijn nichtje Emmy. Het was een meisje evenals de meesten, behalve dat zij mooi was. Zij was niet dom, maar ook niet verstandig; wist van veel niets, van niets veel. Zij zong een beetje, teekende een beetje, wist een beetje van litteratuur en las veel, maar kende slechts twee soorten van boeken: mooie en vervelende. Zij vond de meeste meisjes coquet en was het zelf niet weinig. Haar grootste genot was dansen, haar grootste ergenis een ernstig gesprek. Zij dacht weinig en sprak veel, maar wat mij vooral in haar hinderde was een trek van haar karakter, die ik ook bij veel andere meisjes bespeurde, het was, vooral bij het spreken met ontwikkelde menschen, haar would-be koudheid en verstandigheid.

Geloof niet, lezeres, dat ik door zucht tot hate-

lijkheid gedreven, deze eigenschappen opsom; integendeel, die bekrompenheid, die weinige degelijkheid schijnen mij een voorwaarde tot dat, wat ik het meeste in een meisje liefheb, het is haar eenvoudigheid, haar fijngevoelig, medelijdend hart, het is haar neiging tot het vormen van idealen, het is haar geloof. Want is het niet de vrouw, die door haar verbeelding en door haar idealistische denkwijze ons opheft, wanneer wij door »feiten" en »bewijzen" al dieper en dieper zinken? Maar ik was ook bekend met haar rijke, trotsche, bevooroordeelde ouders en familie; ik kende hun domme aristocratische begrippen, die steeds, en wel in evenredigheid met hun geldelijke winsten, vermeerderden. Ik bespeurde op zoo menig bal de arendsoogen waarmede Emmy's moeder de dansers bespiedde en zoo menigmaal dacht ik dan aan Thackerays »Vanity all is Vanity"; ik begreep zoo volkomen de redeneering, die hier den boventoon voerde: »geld genoeg, — nu nog naam," en ik hield mijn hart vast voor Tom's toekomst, maar ik zweeg.

En de liefde vermocht ook hier het onmogelijke. Tom werkte en werkte hard, werkte vol levenslust en mocht hij ook dikwijls teleurgesteld worden door de koele ontvangst van Emmy's ouders en soms ook zelfs van haar, hij bleef met zijn ingeworteld optimisme altijd vervuld met hoop.

Ik begon het echter donker in te zien, en tegen het einde van zijn studiën besloot ik, eens naar zijn plannen te vragen.

»Tom," zei ik, »ik geloof, dat je op het punt staat een domme streek te doen, die onverstandig en onverantwoordelijk is; je wilt voor dat je naar Indië gaat Emmy vragen; is het waar of niet. »Wel ja," antwoordde hij, »dat is altijd mijn plan geweest, heb je er soms iets tegen."

»Ja," zeide ik, »ik kan het je niet sterk genoeg afraden. Het is onverstandig, want je bent beiden nog te jong, je hebt beiden nog te weinig gezien, je kent elkander en je zelf nog te slecht. Waarom nu reeds een keus gedaan? Zal het je nooit berouwen, zal je misschien niet eenmaal je zelf in stilte erkennen, dat je blik te beperkt, je menschenkennis te gering was, maar vooral ook dat je jezelf nog te weinig kende. Geloof me, zooveel verliefdheid is verbeelding, is opwinding."

»Schei uit met dat koude, quasi-verstandige geklets," viel hij mij in de rede, »je spreekt over iets, waarvan je niet het minste verstand, waarvoor je zelfs totaal geen gevoel hebt. Je begrijpt niet wat verliefd zijn is, geestdrift en levenskracht ontbreken je, om te leven en te lieven."

»Het zij zoo," ging ik dan voort, »laat dat alles waar zijn, laat Emmy en jij in *elkander* dat maximum gevonden hebben, noodig voor een

gelukkig leven niet alleen met, maar ook door elkander. Zij de kans ook hoogst gering, laat dit alles het geval zijn, dan nog is de stap, die je doen wilt, onverantwoordelijk. Je hebt geen positie. Je moet die nog veroveren. Emmy zal wachten, niet waar, terwijl jij in Indië werkt, maar hoe lang zal dat duren? En komt de tijd van weerzien, dan staan twee andere menschen tegenover elkander, veranderd door tijd en zorgen en al dien tijd leeft Emmy slechts vervuld met hoop voor de toekomst, en de beste jaren van haar leven gaan zonder genot voorbij. En zal zij sterk genoeg zijn, tegen de wil van haar geheele familie te handelen, zal zij mettertijd niet tot hun meeningen overgaan?

»Je zult éénmaal van elkander verwijderd, beiden merken, iets dat je nu onbegrijpelijk is, dat je buiten elkander kunt; dat op zichzelf schokt zoo sterk het vertrouwen in je liefde. Zal het dan niet gaan: »uit het oog, uit het hart."

»Zeker, het is aangenaam voor je, naar Indie te gaan, overtuigd van Emmy's liefde; je moet toch naar Indie, en zeker zal dit je troosten bij je afscheid, je kracht geven in je eenzaamheid. Maar wees niet te egoïstisch, denk ook aan haar, die je liefhebt, laat haar niet in een oogenblik van opwinding een belofte doen, die haar later misschien kan berouwen en ongelukkig maken.

»Heeft ze je werkelijk lief, ze zal ook zonder belofte wachten."

Hij drukte mij de hand; ik beoordeelde je zooeven verkeerd, sprak hij, je hebt meer hart dan ik dacht. Je hebt gelijk; ik zal trachten je raad te volgen."

En de dag van Tom's vertrek kwam, en de avond dat ik alleen was, denkende aan de gezellige uren, de levenslustige gesprekken, die ik voortaan zou missen, volgde.

Wat ik u verder kan vertellen, put ik uit zijn brieven. En terwijl ik het pakje nu weder ter hand neem, en ze nogmaals herlees, overvalt mij een gevoel van tevredenheid. Ik gevoel, dat men niet voor niets streeft, niet voor niets denkt, maar dat het gevolg ons beloont. Zijn laatste brief, niettegenstaande zijn vele lijden, toch tintelend van levenslust, zijn tevredenheid eindelijk tot een schoone troostende levensopvatting gekomen te zijn, dat alles stemt mij tevreden, wanneer ik bedenk, dat dit het gevolg was van denken en niet voerde zooals sommige meenen, tot het ontkennen van alle waarde aan ons leven.

Zijn eersten brief ontving ik uit Southampton:

Beste George,

Daar zit ik nu geheel alleen; spreken kan ik nog niet, mijn gemoed is nog te vol van aandoeningen.

Ik begrijp gelukkig nog niet recht alles, wat ik in het vervolg zal missen; een hoogst unheimisch gevoel overmeestert mij echter, wanneer ik mij aan het verstand breng, dat terwijl ik schrijf, ik mij al verder en verder van alles, wat mij lief is verwijder.

Maar, waarvoor overwogen, wat mij wacht, waarom zich over het onherstelbare ontevreden te maken, het *moest* en daarbij zwijgt alles.

Dank, dank ook aan de andere lui voor de hartelijke wijs, waarop gij allen mij tot het laatst vergezeldet; mocht het langgerekte afscheid mij ook hard vallen, het deed mij zoo goed juist in die oogenblikken zooveel vriendschap te ondervinden.

Maar bij dat alles had ik eenigszins het land. Ik verweet mij, dat ik het niet verdiende; want onopenhartig verliet ik je. Ik ging weg, zonder je alles, wat mij op het hart lag, te zeggen.

Maar het kwaad is spoedig te herstellen.

Welnu, weet dan: twee dagen voor mijn vertrek ben ik bij Emmy geweest.

Ik zie je reeds de wenkbrauwen fronsen, ik hoor je zeggen, »dat is stom." Misschien heb je gelijk, gelooven doe ik het niet; de gevolgen zullen het leeren, maar zeker heeft het mij al het leed van de vorige dagen verzacht; ik ben vol hoop, vol geluk vertrokken. Zij was in het begin koud en stroef, maar wel scheen ook haar het scheiden hard te vallen. Zij wilde iets zeggen, en toen ik haar vroeg of zij het

mij zou schrijven, als zij geëngageerd was (de woorden moesten onverschillig klinken, maar het had er niets van), toen zag ik haar alle kracht inspannen om te zwijgen. Maar het was haar onmogelijk; de kiem van liefde in onze jeugd gelegd had tegen wil en dank wortel geschoten.

»Waarom huichel je Tom?" vroeg zij plotseling Toen streed ik den laatsten strijd, ik keek haar flink in de oogen, en zeide: »Omdat ik je te lief heb om waarheid te spreken," toen.....je begrijpt het verdere, waarom te beschrijven wat slechts te zeggen is.

Begrijp je nu de kalmte, waarmee ik vertrok? Begrijp je nu, hoe gelukkig ik ben? Emmy heeft mij lief, begrijp je wat het zeggen wil? Ik ga met zooveel hoop mijn toekomst te gemoet, ik gevoel kracht, om het moeielijkste, het zwaarste te overwinnen. De belooning voor mijn werken lacht mij toe, ik gevoel mij zoo overgelukkig.

Na het afscheid verzonk ik in diep gepeins.

Ik trachtte te vergeefs alles te begrijpen, wat de laatste dagen gebeurd was; ik berekende hoe lang het zou duren, voordat de kroon op mijn werk zou gezet worden. Hoe heerlijk kwam mij het weerzien nu reeds voor. Ik drukte Emmy in gedachten aan mijn hart; wij hadden niet te vergeefs gewacht. Hoe gelukkig zouden wij zijn na jaren van zorgen; en mochten er dagen van leed komen, zij zouden onze liefde versterken, wij zouden elkander leeren kennen en waardeeren in lief en leed, om ons geluk te bestendigen. En wij zouden nog dikwijls terugzien, denkende aan de gelukkige dagen uit onze jeugd, aan

ons droevig afscheid, aan ons gelukkig weerzien.

Zeker, zeker, wij zullen gelukkig worden.

Ik zie je droevige, medelijdende lach over mijn verwachtingen; maar geloof mij, zij zijn niet ongerijmd; je bent met al je verstand te eenzijdig, om het te begrijpen, eens zal je dat moeten toestemmen.

Je weet nu alles; schrijf mij veel en spoedig, ook wat je wel van mij denkt; maar waar je pessimistische denkbeelden je ook toe voeren, ik blijf je gelukkige vriend.

TOM.

Het was dus gebeurd, waarvoor ik steeds gevreesd had.

Had ik hem niet genoeg gewaarschuwd?

Ik bleef die verliefdheids-manie dom en ziekelijk vinden.

Is het niet, alsof ook geestelijke ziekten in de jeugd noodig zijn, vraag ik mij nu af.

Eenige volgende brieven waren minder opgewonden en degelijker. Zijn zaken gingen goed, reeds telde hij de jaren, waarna hij tijdelijk naar Holland zou terugkeeren, toen hij plotseling ophield met schrijven; maanden lang hoorde ik niets van hem, en reeds begon ik te gelooven, dat hij ernstig ziek was, toen ik den volgende brief ontving.

Beste George,

Ik schreef je in lang niet, maar het had zijn reden. Ik *kon* niet denken, niet schrijven, de slag, die mij getroffen heeft, was te zwaar en te plotseling. Je hebt gelijk gehad; een man met zooveel illusiën, met zooveel verwachtingen *moest* ongelukkig worden. Ik heb een harde, misschien noodige les gehad.

Je zal wel begrijpen wat ik bedoel; ik hoor je reeds vragen, had ik niet gelijk?

Je hebt gelijk gehad; had ik je raad maar opgevolgd!

Ik vreesde reeds lang, maar ik schreef je er nooit over; het was mij zoo onaangenaam je te moeten toestemmen, dat je menschenkennis grooter dan de mijne was, en ik bleef toch nog altijd hopen.

Voor drie maanden ontving ik den laatsten brief van Emmy. De inhoud was in het kort het volgende: Onze maatschappelijke positieën liggen te ver uiteen, slechts kinderachtige begrippen brachten ons er toe, die over het hoofd te zien, het was belachelijke opwinding, anders niet, haar ouders en vriendinnen lachten haar uit; ik zelf zou het ook wel inzien en alles wel met haar eens zijn en zij zou in het vervolg een vriendin voor mij wezen. Me dunkt, ik kan tevreden zijn. Je hadt gelijk, ook zij heeft gelijk; het was onverstand, dat mij dreef; maar verg niet, dat liefde steeds verstandig is.

Zij is dus bezweken; de kracht, ja zelfs de wil, om zich tegen haar geheele omgeving te verzetten, heeft haar ontbroken.

En ik, ik, die gewerkt en gezwoegd heb, zooals

zij het wilde; ik, die alles, wat ik deed, deed voor dat eene doel; ik, die vol moed en vertrouwen mijn gelukkige toekomst tegemoet zag, alles is mij ontzonken; geen doel meer, waarvoor ik werk, geen toekomst, die mij toelacht.

En dat deed alles Emmy.

En had ze niet gelijk. Lach niet, omdat ik, vroeger zoo schwärmerisch, nu zoo verstandig ben. Zal zij niet honderden kunnen vinden, die haar gelukkiger maken, en die zij even lief heeft als zij het mij eens had. En mocht dat ook niet het geval zijn, zal weelde en overvloed niet ruimschoots een weinig minder liefde vergoeden?

De kalmte, waarmede ik nu schrijf, heb ik eerst na veel, veel lijden verkregen. Ik gevoelde mij een tijdlang zoo verlaten; soms kwam het mij voor, als had ik mijn geschiedenis in een of ander boek gelezen, dat ze werkelijkheid was, kon er lang niet bij mij in.

Maar evenals vroeger in moeielijke omstandigheden sprak ik tot mij zelf: vooruit; niet gesuft, moed gevat, een ander doel opgezocht en gestreefd naar wat anders, wat beters.

En toch voldoet mij dat werken alleen voor mijzelf nog niet, ik moet eerst nog wat meer egoïst worden. Ik lees en studeer veel, ik vind hierin de meeste troost; na eenigen tijd zal de wond mij geslagen wel weder geheel genezen zijn, reken dan op vroolijker brieven. Alles was toch ook mijn schuld; hoe dom een *meisje* de macht in handen te geven om mij ongelukkig te maken. . . . . .

. . . . . .

Arme Tom, ik had dus gelijk gehad. Het deed ook mij pijn, dit te bemerken; steeds had ik gehoopt, dat datgene, waartoe verstandig redeneeren mij bracht, in werkelijkheid niet bewaarheid zou worden.

De onverschillige toon, die uit zijn brief sprak, scheen mij gemaakt. En toch, hoe hoogst begrijpelijk was mij de overgang van het overgevoelige tot het ongevoelige, vooral bij iemand, die slechts genoegen in het leven meende te vinden.

Arme Tom, met recht kreeg je een noodige, maar toch harde les.

Vele zijner volgende brieven zijn koud en onverschillig; hij was van het eene uiterste in het andere vervallen. De vroeger zoo hartelijke Tom scheen, en schreef het mij wel rondweg, voor niemand meer veel te gevoelen; het woord vriend vermeed hij opzettelijk en sprak steeds van »kennissen". Ik kende hem echter te goed, ik wist dat, mocht hij ook dikwijls beweren de grootste egoïst te zijn, en er zelfs trotsch op te wezen, mocht hij ook alle vriendschap en liefde ontkennen, hij zelf het grootste bewijs er tegen was; ik kende zijn behoefte aan genegenheid, ik wist hoe goed het hem deed vriendschap te ondervinden en te gevoelen, ik wist met hoeveel genot hij goed deed. Maar ik begreep even-

eens, hoe een gebroken hart troost zoekt in het ontkennen, en het eene na het andere verwerpt tot hem niets meer blijft. Maar voert het denken ook daartoe, men verandert niet zoo plotseling, en menigmaal moet men zichzelf bekennen niet dat te zijn, wat men schijnt, ja het zelfs niet te willen zijn.

Onze briefwisseling verflauwde echter meer en meer en dikwijls gaven wij gedurende een jaar elkander geen teeken van leven.

Een zijner brieven uit dien tijd is de volgende:

Beste George,

Waarom schrijf je toch zoo weinig? Begrijp toch, dat het mij altijd nog aangenaam is eens iets uit Holland te hooren. Met hoeveel genoegen denk ik aan onzen gezelligen studententijd. Hoe dikwijls verlang ik nog eens over dien ouden tijd te kunnen praten. Wat waren wij destijds vol geestdrift, wat gevoelden wij veel voor ons Corps; wat een beraadslagingen, alsof de ondergang der maatschappij in het spel was, bij verandering van een wetsartikel, wat een ernst en degelijkheid bij het kiezen voor een of ander baantje.

Nog dikwijls neem ik mijn album ter hand, en tracht mij al die oude kennissen weer te herinneren.

Van geen van allen hoorde ik ooit iets na mijn vertrek. Toch beweerden zij zooveel voor mij te gevoelen, maar iemand nog eens te schrijven, dat 's wel wat veel van een »vriend" gevergd. En toch, zij het misschien alleen uit nieuwsgierigheid, de vraag komt

dikwijls bij mij op: hoe ging het dien goeden besten Ton, heeft hij het al ver gebracht; hoe met dien meisjeshater Frank, is hij niet al lang getrouwd, misschien wel voor de tweede maal; hoe met den scherpen, degelijken Piet, is hij in de groote maatschappij evenals onder de studenten gehaat om zijn flinkheid, of heeft hij van zijn vroegere, misschien eenzijdige, zeker degelijke principes afstand moeten doen, om vooruit te komen, en jij zelf, hoe gaat het jou toch, is de »verstandige George" nog altijd even verstandig; maken zijn vrouw en kinderen hem het hart niet wat warmer, is hij tot inkeer gekomen door de praktijk, wat betreft zijn pessimistische beschouwingen over het huwelijk; antwoord mij toch eens, en klaag niet over gebrek aan stof; de grootste kleinigheden roepen mij mijn vroeger geluk weer voor den geest.

Niet dat ik totaal ontevreden ben. Ik begin mijn eischen lager te stellen, mijn zaken gaan goed en misschien kom ik binnen eenige jaren wel eens naar Holland, dan koop ik me een vrouw en heb ten minste gezelschap.

Want dikwijls gevoel ik mij zoo verlaten, zoo onvoldaan; het is of mij wat ontbreekt, maar ik weet niet wat. Dikwijls geloof ik, dat ik te spoedig mijn jongensidealen vaarwel heb gezegd, dat zonder groote illusien ons leven zoo dor wordt. Maar het is mij tegenwoordig onmogelijk nieuwe te vormen, ik geloof mij daartoe te verstandig.

Voor eenige dagen las ik ergens: »Wanneer alles voor u verwelkt en verdwijnt, streven en verblijden, dan bloeit altijd nog in het donker de nachtbloem

des geloofs voort en verkwikt en sterkt u met haar geur", en ik bedacht, dat ik het gemis dier bloem nu eerst recht gevoelde.

Met zooveel gemak, zij het dan ook niet zonder veel denken, als ik mij van het geloof bevrijdde, of het tenminste meende te doen, even moeielijk is het mij nu dat geloof te herwinnen.

Dit te trachten is een onbegonnen werk; dat zal je met mij eens zijn.

Maar jij, die mijne begrippen deelt, zeg me ronduit voel je er je gelukkig mee? Hoe meer ik nadenk, hoe meer ik geen atheïst wil noch kan zijn.

Ik zoek te vergeefs naar een steun, naar een leidsman, en wanneer ik na een dag van hard werken me vermoeid neêrzet, dan bekruipt mij telkens de vraag: waarvoor werk ik? waarvoor leef ik?

En ik herinner mij, de dagen uit mijn studententijd, toen voor de eerste maal dergelijke vragen bij mij opkwamen, toen ik door mijn studien en omgeving langzamerhand gedwongen werd mijn godsdienst vaarwel te zeggen; hoe ik ook toen zocht naar een grondslag voor zedelijkheid, hoe ik ook toen vroeg naar het doel, waarnaar ik moest streven.

Maar toen, te midden van mijn zoeken, ontmoette ik Emmy, ik kreeg haar lief, en wat ik zocht was gevonden. Zij bezielde mij steeds met vuur; wat ik deed, deed ik voor haar, mijn doel was zij, mijn prijs was zij.

Maar nu het gebleken is, dat zij hetgeen ik voor haar deed, niets waard was, nu dat doel niet meer te bereiken is, nu komen die oude gedachten weer boven; weer begin ik te zoeken, maar ik zoek te

vergeefs. Hoe verder ik denk, hoe verder ik een doolhof schijn binnen te dringen. Vriendschap en liefde worden mij onverklaarbaar, ik begrijp slechts eigenliefde. Ik gevoel mij meer en meer aangetast door een algemeene menschenverachting, ik gevoel voor niets, iets. Ik veroordeel niemand, ik bewonder niemand, ik lach om mijn vroegere illusien, in één woord, ik word een naar, koud mensch.

En dikwijls neem ik mij voor, niet verder te denken, mij slechts met hart en ziel aan mijn werk te wijden, en daarin genot te zoeken, maar telkens overvallen mij de vragen: Waarom? Waarvoor?

Hadt je ooit gedacht van mij, den vroeger zoo vroolijken opgewonden man, zulke zwaarmoedige, vervelende brieven te ontvangen?

Wat een meisje niet bewerken kan!

Waarom maken zij van haar reuzenkracht dikwijls zoo slecht gebruik?

Maar genoeg over dit onderwerp.

. . . . . .

. . . . . .

Wat hem op zulke brieven te antwoorden?

De consequenties van ongeloovigheid schenen mij destijds volstrekt niet verderfelijk, en ik meende, dat hem de hoogere opvatting van ons leven ontbrak, dat hij daardoor meende, dat onze tevredenheid afhing van een of anderen godsdienst, dat hij te bekrompen, te laag bij den grond was, om zich ook zonder godsdienst, een schoone levensopvatting te vormen; en ik

schreef hem iets in dien geest. Ik hield hem het edele voor oogen, om, zonder hoop op belooning hier namaals, toch het goede te betrachten, om te werken tot welzijn, tot vooruitgang van de groote maatschappij, tot ontwikkeling, tot geluk der menschheid. Met dat doel voor oogen, meende ik, zou geen ontevredenheid hem overmeesteren, dat streven zou hem voldoening geven, en hem gelukkig doen zijn. En verder:

Ik wil niet spreken over mijn verder genot, over mijn vrouw en kinderen, over het geluk hen gelukkig te maken, want dat genot mis je; maar waarom ziekelijk vastgehouden aan een jongens-ideaal, waarom niet nieuwe kracht, nieuwe moed opgedaan door je leven te wijden aan een wezen dat één met je zal zijn?

Spoedig had ik een brief terug.

Beste George,

Halfdenker, zou ik je toe willen roepen, na het lezen van je vorige brief; is de vroeger zoo verstandige man zoo bijgeloovig geworden. Je spreekt van goed en kwaad. Wat *is* goed en kwaad? Waar is je maatstaf?

Je wil je geluk vinden in het bevorderen van de welvaart der maatschappij. Wat voert tot geluk? Schreef je ooit grooter bombast!

Je spreekt van voldoening. Weet je de *gevolgen* van je daden? Je bedoeling mag goed zijn, is daarom het

gevolg goed? Waar blijft je voldoening, bij iets waarvan je de gevolgen niet kent?

Waarheen wil je meewerken de menschheid te brengen; hoe stel je je de hemel op aarde voor, waarnaar je streeft, en waaraan je gelooft. Is het geloof aan een hemel hiernamaals zooveel onzinniger?

Je schreef bombast, niets dan bombast.

Neen, geloof me, dat je gelukkig bent, ligt in je omgeving, in je lieve vrouw en kinderen, die je werk en genot genoeg geven om niet verder te zoeken.

. . . . . .

. . . . . .

Had hij niet gelijk? vraag ik mij nu af.

Ik schreef hem hierover dan ook niet meer, want ik had een ander middel gevonden om hem nog eens de oude Tom te doen worden. Ik had Emmy gesproken. Wat was zij veranderd! Wat hadden wij elkander veel te vertellen en te vragen! En toen ik schertsend vroeg: »nog niet getrouwd"? kwamen er tranen in die lieve, groote oogen. »Het is mijn eigen schuld, George," zei ze, »ik zie te veel ongelukkige huwelijken in mijn omgeving, die mij van de denkbeelden, mij vroeger opgedrongen, doen afzien, ik wil geen »marriage de raison." Helaas ik kwam te laat tot inkeer. Je weet, hoe ik mijn eigen geluk met voeten heb getreden, en toen: »hij... Tom is zeker veel veranderd?"

Plotseling ging er mij een licht op, misschien kon ik beiden nog eens gelukkig maken.

O goddank, het gelukte mij. O! Tom, goede Tom, wat een troost, wat een voldoening, te bedenken, dat, moet ik je ook in het vervolg altijd missen, ik veel tot je geluk bijdroeg; te bedenken, hoe dikwijls je mij nog de hand drukte zeggende: aan jou heb ik alles te danken. O wat is het gelukkig, een ander gelukkig te maken.

Ik schreef hem mijn gesprek met Emmy.

Hier volgt zijn laatste brief, en schilder u dan zelf lezer, zijn leven, dat na jaren van strijden en lijden volgde, schilder het zelf, want mij ontbreken zelfs de woorden u het geluk te schetsen, dat na zooveel moeite verkregen werd.

Beste George,

De laatste woorden van je brief riepen mij weer tot mijzelf. Emmy heeft mij nog niet vergeten!

Weg met alle verdere philosophie, al mijn denken leidde mij tot niets, maar voerde mij al verder en verder van eenige zekerheid. Ik begon aan *alles* te twijfelen, ik wijfelde bij alles, ik werd ontevreden, onverschillig en het leven scheen mij een lastpost.

Weg met alle verdere philosophie, ik heb haar niet meer noodig; Emmy vergat mij niet! Al dien tijd, dat ik die liefde bestreed en ontkende, al den tijd, dat ik troost zocht, overal, in studie, in godsdienst, in atheïsme, gevoelde ik mij ongelukkig; slechts hiertoe voert mij mijn denken: leven zonder liefhebben is geen leven; zonder liefde is geluk on-

mogelijk. Heb lief, en gij zijt gelukkig, ge gevoelt geen behoefte aan steun, ge hebt steun, ge zoekt naar niets, ge hebt alles.

Weg met alle verdere troostelooze overdenkingen. Ik kom naar Holland terug, en mocht het waar zijn, wat je me schreef, mocht Emmy me nog liefhebben, dan zullen mijn jongensidealen niet geheel ongegrond geweest zijn, dan zal ik nog eens gelukkig worden; en mocht mijn eerste jeugd ook voorbij zijn, mocht mijn geluk ook wat laat komen, het zal mij zijn als bij een schoonen dag op het einde van den zomer, ik zal dubbel genieten.

O, ik gevoel mij weer geheel herleven; het denken, het twijfelen heeft mij nog niet alle geestdrift ontnomen, ik gevoel mij weer jong, ik gevoel weer zooveel, ik heb alles weer lief, ik begin weer te gelooven.

Ja, ik geloof aan liefde, als het eenige dat ons gelukkig kan maken.

Krone des Lebens,
Glück ohne Ruh
Liebe bist du.

. . . . . .

. . . . . .

GEORGE.

Aan een Kersenpit.

't Was Juli en een heete dag,
Toen ik uw malsch omhulsel zag,
Eén met de lippen van een kind
Als men op aard' geen tweede vindt!
De eenvoud zelve, zat ze daar,
(Gelukkig zonder 't minst gevaar),
Heel boven op een lampentrap,
Haar kin bemorst met kersensap,
Met vingren blank als postpapier,
En met een ongemeenen zwier
Te plukken in een kersenboom!
En ik stond daar als in een droom
Te staren op 't gebloemd katoentje,
Waarop geen enkel, enkel zoentje
Ik drukken mocht. Ach 'k wenschte wel
Eén dag katoendrukkersgezel
Te zijn, om, na op elk bouquet
Te hebben eenen kus gezet,
De dus gepraepareerde stof
Haar aan te bieden als een lof
Op wat aan haar beminlijks is.
O dat idee was lang niet mis!
En toch, het had geen tijd van leven,
Zoo ras werd 't door den wensch verdreven

Eens even in uw plaats te zijn,
Mijn rond gelukkig pittekijn.
Want zie, als 'k mijmrend opwaarts blikte
Zag 'k dat ze aan een kersje likte,
Zóó rood, dat een geoefend oog
Zich zelfs wel in den grens bedroog,
Die tusschen kers en Marij's mond
Dien eenen oogenblik bestond!

O! 't was een schoon maar wreed gezicht,
Hoe of het lieve, zoete wicht,
U pitje streelde met haar mond,
Dien mond, die mij geen kus toestond,
Geen enklen, hoe ik haar aanbad,
Hoe ik haar zwoer ik lief haar had,
Hoe ik mij vastklemde aan haar kleed...
Hetgeen haar spijtig zeggen deed:
»Ge scheurt, rampzaalge, mijn japon,
»Sta op mijnheer, uw pantalon
»Bevuilt ge danig op den grond,
»Waar eens mijnheer uw wieg op stond!"

Ha! vat ge 't nu hoe of het kwam,
Dat zelfs geen tondel, zelfs geen zwam
Het bloeden van mijn hart vermocht
Te stelpen?! Dat d' onzaalge tocht,
Die langzaam mij den borst verteerde
Op eenmaal in een gloed verkeerde,
Die nimmer koestert, slechts verwoest
En van mijn naren paardenhoest,
Die eenmaal nog mijn dood zal zijn,
De oorzaak is! Erbarming mijn!!!

DE TREURENDE PIEZELIER.

MIJN EERSTE TREKSCHUITVAART.

't Kan soms zoo ijselijk kil en somber zijn in die collegezalen! Dat dachten althans mijn vriend en ik, toen we op zekeren schoonen Novembermorgen de zalen der wetenschap binnentraden. We konden er niet toe komen in die benauwde atmospheer te blijven suffen; en oordeelden het beter te gaan wandelen.

Daar de Rotterdamsche- en de Haagweg ons overbekend waren, gingen we de Buitenwatersloot af en sloegen vervolgens den weg naar Schipluiden in. Een goed uur stapten we flink door en hadden den Hoorn reeds achter ons, toen de behoefte aan versterking van den inwendigen mensch zich sterk bij ons deed gevoelen, zoodat we van plan waren de eerste de beste herberg binnen te treden, en vervolgens naar Delft terug te keeren. Het toeval was ons echter niet gunstig — of eigenlijk met het oog op het vervolg van dit verhaal, wèl gunstig —; want lang liepen we zonder dat een herberg zich voor ons opdeed. Ook van Schipluiden bemerkten wij

geen spoor; doch eindelijk, na een tamelijk vermoeienden marsch, kwamen we in een dorp, dat door de inwoners de Lier genoemd werd en waar wij vernamen, dat we ongeveer evenver van Delft als van Maassluis verwijderd waren. Dien middag nog op het college te verschijnen was onmogelijk; bovendien werden we uitgelokt door 't schoone herfstweder, en wandelden we dus maar verder. We lieten Maasland aan onze linkerhand liggen en kwamen op den Maasdijk, waar we links afsloegen om over dien dijk Maassluis te bereiken.

Maassluis zal ik niet beschrijven. Elk kent de vriendelijke gezichtjes der Sluissche meisjes; de hooge straat, die midden door het stadje loopt; den dito-trap, dienende om van de kant der vaart in die straat te komen; en de naar haring riekende haven. Genoeg zij het te vermelden, dat we een vrij aangenamen indruk van Maassluis meênamen.

We waren nu *in* Maassluis, doch moesten er ook weer *uit*. De lust tot wandelen had ons begeven en het stoombootje naar Rotterdam was natuurlijk reeds op een ongeschikt uur vertrokken; zoodat wij ons verplicht zagen den terugtocht te aanvaarden met de eenige gelegenheid, die ons, buiten onze beenen, naar Delft brengen kon, en wel.....met de trekschuit.

Nadat we hieromtrent inlichtingen hadden ontvangen in een niet zeer schitterend »Café"; waar ondanks zijn franschen naam, de eigenares

bij ons aan dezelfde tafel bezig was een petroleumlamp schoon te maken, hetgeen onze eetlust niet bepaald bevorderde; liepen we zoo snel mogelijk naar de plaats, waar de schuit zou afvaren. Al dadelijk bleek het, dat wij geen geroutineerde trekschuitreizigers waren, daar we precies op het aangegeven uur verschenen en bij gevolg nog een kwartier moesten wachten. Ik herinnerde mij dan ook niet voor dien tijd ooit van zulk een middel van vervoer genoten te hebben.

Een onzer toekomstige medereizigers scheen beter op de hoogte te zijn. 't Was een eenigszins bejaard man, die lang na ons dood bedaard met zijn familie kwam opdagen. Stuk voor stuk nam hij van hen afscheid om zich daarna langzaam en deftig met zijne dochter in het roefje neer te zetten en aldaar zijn hoogen hoed tegen een zijden pet te verwisselen.

Er kwamen meer reisgenooten en de reis begon. Het jongste kind der bovengenoemde familie mocht meêvaren tot het laatste huis van de stad en werd daar aangekomen, weer aan wal gezet.

Wij bleven nog eenigen tijd Maassluis nazien en van de open lucht genieten; maar daar drongen uit het roefje eenige gezegden tot ons door en we luisterden. 't Waren fragmenten van een politiek gesprek, dat door een verzameling van de meest origineele typen gevoerd werd. Was het wonder, dat we onze nieuwsgierigheid geen weer-

stand konden bieden, het geheele gesprek wilden volgen en dus ook binnen in plaats namen.

Laat mij thans beginnen met te vertellen hoe en wie in het roefje van die trekschuit zaten.

Tegen den wand van de tweede kajuit zat de oude heer met den zijden pet van zooven, die later bleek *in* wollen waren te doen. Aan zijn rechterhand zat iemand *met* wollen waren, die zijn elstok voor zich op de tafel had neergelegd. Daarnaast bevond zich een aardig jong meisje met een knap uiterlijk, een dochter van den persoon *in* wollen waren. Ze vond Maassluis stijf en raakte hierover in druk gesprek met mijn vriend die naast haar had plaats genomen en aldus de bank vulde.

Op de andere bank zat tegenover den ouden heer, eveneens tegen den wand der tweede kajuit aan — in dier voege dat zij door den bekenden koperen blaker gescheiden waren; — een dansmeester, plus viool, terwijl aan diens linkerhand een oudachtig, grijs heer met witte stropdas en kaalgeschoren, eenigszins ineengedrongen en rimpelig gelaat, zich had nedergezet. Uit het gesprek bleek gemeld oudachtig heer — zooals hij trouwens zelf verklaarde — een niet orthodoxe, maar toch ook lang niet liberale dominee te zijn. Ik had de eer aan zijne zijde te zitten, en naast mij werd de hoekplaats ingenomen door een inspecteur van politie uit het naburige X.

Op den dorpel van de kajuitsdeur zat een ongeveer twintigjarige eierenboer, die nu en dan zijn zitplaats verliet om bij het een of ander huis, dat we voorbij voeren, zijne waren aan den man te brengen, en dan telkens met een loopje de schuit weer in te halen.

Het gezelschap werd van tijd tot tijd vergroot door den schipper, een man, die weinig zeide, doch wellicht (?) des meer te dacht. Hij nam er althans het air van aan in de weinige woorden van wijsheid, die dan nog van zijne lippen vloeiden. Hij trad te gelijk met ons ook juist weer het roefje binnen; en daar, zooals ik reeds boven vermeldde, het gesprek over de politiek liep, werd hem door den dominé de vraag voorgelegd: »Wel schipper! wat zeg jij der nou eigenlijk van?" die daarbij met een vertrouwen tot hem opzag, alsof hij van te voren reeds begreep, dat 's mans antwoord aan alle verdere discussie een einde zou maken.

Nadat de schipper zich eenige oogenblikken bedacht had — waarbij hij zijn onderlip door middel van zijn korte pijp eenigszins meer naar beneden trok, dan voor een degelijk antwoord wel strikt noodzakelijk kon geacht worden — nam hij, al het gewicht van zijn persoonlijkheid beseffende, de pijp uit den mond, blies den achtergehouden rook uit, en zeide langzaam en ernstig:

»Wat ik er van denk? — Ik zeg maar, dat

Bismarck, net zoo min als keizer Wilhelm; en onze koning ook niet en geeneen niet, der *iets* van weet." Daarna keerde hij zich om, verliet het roefje, keek naar het roer, gaf zijne bevelen aan den jager en liet het aan ons over, zijne opmerking verder in onze gedachten te verwerken.

De meerderheid van 't gezelschap scheen, zooals de dominé het verwacht had, te vinden, dat de zaak nu was opgelost en afgehandeld; en men ging over tot het tweede kapitale vraagstuk van den dag, tot den godsdienst. Wat er toch in zoo'n trekschuitroefje al gewichtigs besproken wordt!

Na eenige inleidende woorden, bleek het al spoedig, dat de koopman *in* wolle waren als zijne persoonlijke opinie te kennen gaf »dat het er niks toe af deed, wat een mensch beleed, as-i maar goed was."

De dominé vond dat wel waar, maar... er waren toch zoo veel punten van verschil in de ceremoniën en de gebruiken van de verschillende godsdiensten. Daar hadt je bijv. de biecht. Hij wou niemand beleedigen; hij wist niet wat we waren en wilde dat ook niet weten, maar toch... hij voor zich vond de biecht nog zoo kwaad niet. Zoo was het hem in eigen persoon overkomen, dat hem iets ontstolen was, en dat hij het terug gekregen had door niemendal anders als door de biecht; zoodat hij maar zeggen wou, dat er toch wel wat goeds in zat.

De gevoelens der vergadering liepen over deze kwestie uiteen en ten minste over de deugdelijkheid van het bijgebrachte bewijs; echter moesten allen toestemmen, dat de dominé niemand beleedigd had. Al ras bleek het evenwel een te teer punt te worden, en zooals gewoonlijk geschiedt, werd door die omstandigheid het algemeen gesprek gestaakt en vervangen door buurgesprekjes.

Ik trok mij voorloopig een weinig terug om van alles iets te kunnen opvangen.

Mijn vriend scheen het als zijn plicht te beschouwen zijn schoone gezellin een weinig het hof te maken en had, als punt van overeenkomst met haar, ontdekt, dat beiden wel eens te Brussel waren geweest. Natuurlijk liep dus ook daarover hun gesprek, doch komisch was het om te zien, hoe het meisje niet de helft verstond van het aantal fransche woorden en namen, die haar reisgenoot bezigde; hetgeen hij evenwel in het vuur zijner redeneering niet eens bemerkte.

In den anderen hoek hoorde ik:

»Jawel, mijnheer! Brouillard, niet *B*, *r*, *o*, *e*, *l*, *j*, *a*, *r*, *t*; maar met twee *l's* en een *d*. Merkwaardig, geen enkele familie in Holland schrijft zich zoo; ziet u, echt fransch!"

Daar ik mij meende te herinneren, dien naam meer gehoord te hebben, nam ik hem, die deze woorden geuit had, wat nauwlettender op. De

hoofdkenmerken van zijn gelaat waren een sterk gebouwde neus, een dik zwart snorrenpaar en dito sik. De hooge hoed en de viool! — het leed voor mij geen twijfel meer of het was de dansmeester »Monsieur Brouillard." Daar ik »dansmeester" wel wat plat en eenvoudig vond, pijnigde ik mijn hersens om een artistieker woord te bedenken, doch ik kon niets beters uitbrengen, dan:

»Is u niet meneer Brouillard, onderwijzer in de danskunst?"

»Om u te dienen, meneer; ik kom juist met mijn instrument," — en hierbij wees hij op zijn vioolkist — »van Maassluis, waar ik eenige uren gedoceerd heb." Daarna wendde hij zich tot zijn buurman, den dominé, die het groote nut van het dansen maar niet vatten wou, met iets sleepends, gemaakts en half-zangerigs in zijn stem:

»U kunt de kunst van dansen van thans onmogelijk meer met het springen van vroeger vergelijken. Indien u bijv. zou verschijnen op een *soirée dansante* van den tegenwoordigen tijd, niet door de *domestiques* gegeven, maar door de *beau monde comme il faut*, dan zou u moeten toestemmen, dat de tegenwoordige danskunst het verder gebracht heeft in *sierlijkheid* en *élégance*, in *beschaafdheid* en *eenvoudigheid* van voordracht en opvatting, dan in den tijd, toen u in uwe jeugd dansen leerdet."

Nu ging het al moeielijk zich de jeugd van

den dominé voor te stellen; maar dat hij in die jeugd ooit dansen geleerd zou hebben, was, afgaande op zijn tegenwoordig voorkomen, in 't geheel niet denkbaar. Hij scheen dan ook niet door des dansmeesters woorden overtuigd te zijn.

Intusschen was me in de gedachten gekomen, dat ik den naam Brouillard in een verslag van den dansmeestersbond gelezen had; ik vroeg daarom den eigenaar van dien naam, of hij niet lid van deze vereeniging was; met de betuiging, dat ik veel van hem had hooren spreken. Nadat de heer Brouillard mij geantwoord had, dat hij de eer genoot er bestuurslid van te zijn, waagde ik het, aangespoord door het verborgen lachen van mijn vriend, doch op gevaar af van mijzelf niet goed te kunnen houden, eenige belangrijke inlichtingen te vragen omtrent de melodiën, die vastgesteld zouden worden voor de nieuwe figuren van de »Neerlandaise" en de »Alliance".

Bij deze gelegenheid werd ik verrijkt met de niet te versmaden kennis, dat er nog eenige kleine passages aan de muziek ontbraken, waarover de verzamelde dansmeesterschaar het niet eens had kunnen worden. Te vergeefs hadden de leden der vergadering met elkaar de moeielijke passages uitgevoerd, nog was daardoor niet de gewenschte eenstemmigheid verkregen; waarom men besloten had, ter wille van de eenheid in

het dansen in geheel Nederland, deze figuren vooralsnog achterwege te laten!

De koopman *met* wollen waren, die nog niets gezegd had, en het niet van onpas oordeelde, ook eens een duit in het zakje te gooien, gaf de algemeene opmerking ten beste, dat men zóó toch vrij wat veiliger reisde dan met het spoor; — zooals gisteren nou ook nog gebeurd was met dien trein, die vlak bij het station van Delft was gederailleerd; hij had er zellef in gezeten en had in volle twee uur niet weer op zijn stel kunnen komen; en *nog* lag het hem bij. Natuurlijk werd de man direct een gewichtig persoon in de oogen van het gezelschap; en hierdoor gestreeld, vertelde hij omstandig en langdradig, hoe het voorval had plaats gegrepen, waarvan iedereen reeds *alles* gehoord had; en welke heldenfeiten hij, de verhaler, daarbij volvoerd had, waarvan nog niemand *iets* gehoord had.

Het was aldus, dat het gesprek weer algemeen werd en bleef, doordat de dominé, de kans van aangehoord te worden schoon ziende, zijn hartelust bevredigde door met de woorden: »Het is jou net zoo gegaan, als zeker iemand, die..." enz.; over te gaan tot de eerste der op dat reisje door hem vertelde anecdotes.

De man kreeg dan ook werkelijk gehoor; jammer echter, dat het jonge meisje en mijn vriend meer belang in hun gesprek dan in zijne anec-

dotes schenen te stellen, en dat de eierenboer, die nu juist niet al te beschaafd was, den spot dreef zoowel met de galanterieën van den eenen, als met de verhalen van den anderen; ja! hij ging zelfs zóó ver van, bij een nieuwe anecdote, waarin de dominé op weeken toon vertelde: »Het was een arme doch oppassende vrouw en de brave eigenaar der hofstede gaf haar daarom ook drie eieren mede," uit te roepen – zonder eenigen eerbied voor 's mans grijze hairen —: »Dat's 18 cent!"

Een verwijtende blik van den dominé was zijn deel. Het ging geheel boven het begrip van den laatste, dat een jonge wildzang met zóó weinig respect kon spreken tot iemand, die zooveel ouder was en die, zooals hij mij later — 't zal ongeveer tusschen zijn 14e en 15e anecdote in geweest zijn — verhaalde: veertig jaar met zijn eerste vrouw getrouwd was geweest, nu een tweede had, maar, onder ons gezegd, de eerste liever gehouden had.

De goede man liet zich echter door de pseudokomische intermezzo's van den eierenboer niet van zijn stuk afbrengen, betuigde aan den ouden heer schuin tegenover hem, dat het »jonge volkje" tegenwoordig zoo los was en dat de jeugd de verplichtingen, die ze tegenover ouden van dagen had, geheel uit het oog verloor; om daar vervolgens al weer een anecdote aan vast te knoopen met de woorden:

»En een ouder," — geheel ongramatikaal een enkelvoud van 't woord *ouders* makende, — »En een ouder doet zoo veel voor zijn kinderen. Zoo hadt je ook eens, 't is al jaren geleden, een arbeider in Apeldoorn, waar tegenwoordig Koning Willem III zoo veel komt, en daar kwam dan vroeger Willem I ook dikwijls."

De eierenboer: »En daar tusschen Willem II!"

De dominé: »En Willem I, die zag daar dan eens dien arbeider op het veld aan 't werk en toen sprak-i hem eens aan, en toen vertelde die arbeider, dat-i 30 cent in de week verdiende; en daarvan betaalde hij nou nog wel een oude schuld af, legde geld op intrest en leefde er van. Raadt nou eens, hoe *dat* moet worden uitgelegd. — Triomphant gezicht van den dominé, die *alleen* de oplossing weet.

Een tikje gevende met den top van zijn wijsvinger op de punt van zijn neus, vervolgde hij: »De arbeider, die legde het den Koning zóó uit: ik onderhoud mijne ouders, zie je, dat was de oude schuld — en ik voed mijne kinderen op, — en dat was het geld, dat-i op intrest zette —; en toen vond de Koning dat toch zoo knappies uitgelegd, dat-i hem een gouden tientje gaf."

»Hé! dat was mooi!" klonk het van verschillende kanten. De eierenboer en ik, die ons in de oppositie »quand même" schenen begeven te hebben, stemden echter niet met dat koor in.

Ik beweerde, dat die arbeider niet waarachtig braaf, vroom en onbaatzuchtig had gehandeld en gedacht, omdat zijn kinderen wel is waar verplicht waren hem op zijn ouden dag te ondersteunen, maar *hij* er, van zijn kant, in hun jeugd bij hunne opvoeding niet reeds op mocht *rekenen;* daar hij dan het goede slechts deed door de hoop op belooning.

Het ging den dominé aan zijn hart, dat de held van zijn verhaal per slot van rekening een onedel mensch zou blijken te zijn; hij veinsde dus, of misschien was het inderdaad het geval, dat hij mij verkeerd verstond, en vroeg mij:

»Vindt je dan niet, dat een kind dat aan zijn ouders verplicht is en dat, als je ouders je in je jeugd wat gegeven hebben, dat je dit later hun moet vergelden? De arbeider kon dus wel degelijk zeggen, dat hij geld op intrest zette."

Opmerking van den eierenboer, die vooraf al lachte om de geestigheid, welke hij zou gaan vertellen: dat-i wel ereis een klap van zijn vader had gekregen, of-i die dan ook terug moest geven en as der dan nog intrest bij kwam, dan werd dat twee klappen.

Ik deed eenigszins uitvoeriger weer hetzelfde betoog aan den dominé, die echter niets toegaf en mij plotseling de vraag naar 't hoofd wierp, of ik dan een ontaarde zoon was; waarop ik ontkennend antwoordde en welke vraag de lachlust opwekte

van de jongere elementen van 't gezelschap.

De dominè werd hierop vertoornd en trok zich terug met het kennelijk voornemen, om geen woord meer te zeggen; waar hij zich natuurlijk geen vijf minuten aan hield.

Ondertusschen scheen de inspecteur van polilie, die den geheelen tijd in zijn hoek, stil als het graf, had zitten spioneeren, zijn naam aan het jonge meisje te hebben bekend gemaakt, ten minste ik hoorde haar plotseling uitroepen:

»Gut! is Uwé dat; neen, maar dan zal mijn vader Uwes wel beter kennen," en werkelijk bleek het, dat de oude heer den inspecteur reeds gekend had, toen de laatste nog een jongen van vijf jaar was, maar hem na dien tijd niet weer had gezien. Hierop volgde natuurlijk een kruisvuur van vragen en mededeelingen over wederzijdsche bekenden; waarbij de oude heer opmerkte, dat 'n mensch zien kon, dat-i oud werd en dat de inspecteur in dien tijd heel wat veranderd was. De eierenboer, die over de politie had hooren spreken, bracht het gesprek thans van den inspecteur over op een bekeuring door een rijksveldwachter gedaan. Hij wist een ergerlijke geschiedenis te verhalen, hoe een arme koopman bekeurd was geworden, omdat-i de goederen, die hij verkocht, met een oude el had gemeten, en hij, de eierenboer, vond dat zoo iets schandelijk was. De beide kooplieden in manufacturen, alsmede de niet orthodoxe

dominé verklaarden zich *tegen* die nieuwigheden; de inspecteur van politie trok partij *voor* den rijksveldwachter en hield vol, dat het de plicht van den man geweest was; terwijl de dansmeester in deze kwestie een niet bepaald *geprononceerde* meening had en dus een *neutraal point de vue* kon behouden. Mijn vriend en ik verklaarden ons natuurlijk vóór de nieuwe el of meter, al ware het alleen om meer debat uit te lokken. De koopman *met* wollen waren bestreed ons en vond, dat men zich zoo gemakkelijk verrekenen kon met die nieuwe maten en vreemde namen, vooral als er dan nog van *vierkante* Meters bij te pas kwam. Hij had het nog onlangs gehad met zijn vader te Amsterdam, »die weet U zoo veel in opruimingen doet," (alias uitdrager) »en met dat nieuwe nog niet zoo recht op streek is". Als hij toen bij den verkoop van een stuk tapijtgoed, van dat leer met een patroontje, niet tusschenbeide was gekomen, dan zou de man zich groote schade berokkend hebben.

Het gezelschap scheen het geen gegronde reden te vinden voor de afschaffing van den meter, dat de vader van den koopman er niet mee »over weg" kon; men hield het echter uit beleefdheid voor zich.

De dominé, die wel eens van taalzuivering bleek gehoord te hebben, had er dit op tegen, dat *meter* een vreemd woord was; waarin daarentegen de dansmeester volstrekt geen bezwaar vond.

Intusschen bemerkte ik tot mijn spijt, dat we de Buitenwatersloot reeds binnen gevaren waren. Het jonge meisje vond, dat de tijd al pratende zoo gauw was omgegaan; terwijl geen der leden van 't gezelschap een tegenovergestelde meening uitte.

Men stond op en maakte zich klaar om aan wal te stappen. Mijn vriend bood zijne reisgenoote bij het omslaan van haar shawl de behulpzame hand, hetgeen den eierenboer de opmerking ontlokte, dat ze, naar zijne meening, daar *alleen* wel *mans* genoeg voor was; hetwelk de beiden eersten een kleur deed krijgen. De dominé was dankbaar, dat de reis zonder ongelukken volbracht was; de inspecteur van politie was reeds uit het roefje; de eierenboer was aan wal gesprongen en liet zich nu door den jager zijn nog gedeeltelijk gevulde mand met eieren aangeven; de koopman *in* wollen waren had zijn hoogen hoed weer opgezet en zijn pet naar een der wijde zakken van zijn jas verwezen; de andere koopman had zijn pak op den rug en den elstok in de hand genomen en ik stak een nieuwe sigaar op.

Bij het scheiden riep de dansmeester, die met zijn vioolkist in de hand, in de richting van het station wegsnelde, ons nog een: »*Au plaisir de vous revoir bientôt!*" toe; en aldus eindigde mijn eerste, en tot dusverre mijn laatste, trekschuitvaart.

TODDY.

HEEN EN WEDER.

Bont gevederd vogelijn
Wilt gij mijne bode zijn?

Nu gij 't Zuiden gaat verlaten
En weêr naar 't Noorden trekt,
Waar natuur uit hare sluim'ring,
Door de Meizon wordt gewekt;
Waar de knoppen weêr ontluiken
Op het gras en mostapeet,
Waar een schaar van uwe zus'tren
't Lentelied reeds hooren deed.

Bont gevederd vogelijn
Wilt gij mijne bode zijn?

Als gij in de eikenstammen
Op uw donzig nestje troont,
Dicht bij 't nederige huisje
Waar mijn lieve moeder woont:
Zing daar bij het ochtendkrieken
Vogelijn, uw schoonste lied,
En vergeet, o lieve zangster,
Ook uw avondzangen niet!

Bont gevederd vogelijn
Wilt gij mijne bode zijn?

Breng een groet aan mijne moeder
En aan 't klein, het lieflijk dal,
Waar ik dagen mocht beleven
Die ik nooit vergeten zal.
Waar ik uren rond kon dwalen
Langs 't met mos bedekte pad,
Waar ik in mijn jonge jaren
Zooveel schoons heb lief gehad.

Bont gevederd vogelijn
Wilt gij mijne bode zijn?

Als de zomer is verdwenen
En, voor winterkou beducht,
Gij, met vele andre zwervers,
't Barre Noorden weer ontvlucht,
En gij keert naar deze oorden
Naar 't zoele Zuiderstrand,
Breng een groet mij van mijn moeder
En van mijn geboorteland!

Bont gevederd vogelijn
Wilt gij ook hun bode zijn?

MIRLITON.

NIETS NIEUWS ONDER DE ZON.

Toen op den 29sten September van het jaar 0 de wereld geschapen werd, en met haar Adam was de eerste daad van dezen heer.... eene galanterie.

Wij weten alle welke: hij stond een rib af en der wereld gewerd de vrouw.

En zoo ontstonden door een' enkelen eenvoudigen kunstgreep man en vrouw.

Dat ze eendrachtig en vreedzaam samen leefden en elkander vurig beminden, (*) is bewezen door het feit dat zij millioenen en millioenen nakomelingen voortbrachten. Een kleine huiselijke twist toch zou waarschijnlijk ten gevolge hebben gehad dat deze eerste aardbewoner zonder verdere consideratie de arme Eva met één slag van den sterken arm zou hebben geveld; en helaas, het nageslacht zou nooit hebben bestaan.

Maar zooals het meer gaat in de wereld, aan vele dingen komt een einde. Was het Eva die (volgens Vondel) zong:

(*) Waarschijnlijk met al het vuur eener eerste liefde.

„Gehoorzaamheid, bescheid, en stilte,
Een vroolijk hart, een blijde geest
Voegt de eerste bruid op het eerste feest,
Dat God mijn hart in het uwe smilte!"

Vele van hare tegenwoordige geslachtsgenooten zullen het haar niet toegeven. Trouwens »als het getij verandert, moet men de bakens verzetten" en voorzeker het getij is veranderd.

Wie toch zou in den parijschen dandy, die met benijdenswaardige kalmte een honderdtal oesters langzaam en behaaglijk opslurpt, en door ze van tijd tot tijd met een frissche teug champagne te begieten zijn digestie bevoordeelt; wie zou in dezen den nakomeling herkennen van Adam, den breedgeschouderden, forsch gespierden woudbewoner, die bronwater dronk uit den palm zijner hand, en passant den vleugel van een nog gevederde kraai smakelijk tusschen de tanden verbrijzelende.

En verbeeldt u Eva, de zachtzinnige, liefelijke, onderworpen Eva; Eva, die met eerbied en ontzag opziet tegen hem wiens ruwe kracht haar met bewondering vervult, maar wiens toch altijd zachte liefkoozingen haar hart van teedere liefde doen kloppen, zij de stammoeder (indien ik dit woord gebruiken mag) van haar, die in zijde en fluweel gedoscht alle vermaken en feestelijkheden najaagt; niet om te genieten, want dit is haar niet mogelijk, maar om zich te verstrooien, en die, indien zij getrouwd is, alleen een levens-

gezel heeft genomen als onontbeerlijk middel van overgang tusschen jong meisje en geposeerde vrouw!

Maar die historie van Adam en Eva: »c'est une idylle."

Nu oprecht gesproken, dat geloof ik eigenlijk ook, hoewel:

»Niets is geheel onwaar, en misschien ook dit niet." (*)

Ook geef ik den schranderen lezer bij voorbaat toe, dat mijne vergelijking tusschen den oermensch en den aardbewoner van de 19de eeuw wel wat overdreven is. Maar dan heeft hij ook zelf wel bespeurd dat het mij om een sprekende tegenstelling te doen was.

Want, niet waar hoe verontwaardigd zouden vele dames van den tegenwoordigen tijd zijn, indien men hun trachtte te betoogen, dat zij eigenlijk niets anders zijn dan de afstammelingen der hoogst gelukkige omzetting eens enkelen mannenribs!

Hoeveel is er niet, dat velen ergert; hoeveel niet, dat deze beweegt maatregelen voor te stellen tot verandering in de verhouding tusschen man en vrouw; eene verandering, die men, idialistisch opgevat, noemt: »emancipatie."

Emancipatie is een mooi woord, lezer, of het echter veel beteekent, betwijfel ik, ten minste, iets nieuws ligt er zeker niet in opgesloten. Het

(*) Een idee van mij!

is toch duidelijk niet waar dat van het begin der wereld af, de mensch zich van jaar tot jaar meer en meer emancipeerde. Geen wonder bijvoorbeeld, dat de mensch, die voor het eerst een ijzeren bijl gebruikte in zijn overmoed met een, zeker onbillijke, verachting neerzag op de steenen voortbrengselen van vroeger.

En nu de in den laatsten tijd zoo veel besproken, emancipatie der vrouwen. Wellicht is het een nieuw denkbeeld; doch ook dit verstout ik mij, te betwijfelen.

Toen Jeanne d'Arc op een' goeden zomerschen morgen bezig was de koeien van haren vader, zóoals men weet een eenvoudige landman, te melken, kreeg zij plotseling eene ingeving, stond op, liet melk, emmers en koeien voor wat zij waren, ging naar het fransche leger, trok een harnas aan, vertelde aan al wie het hooren wilde, dat zij den koning zou kroonen, volbracht groote heldendaden, kwam eindelijk na veel tobbens in de champagnestad, waar zij Karel VII dan ook in de groote kerk plechtig de kroon op het hoofd drukte.

En toen zij ten slotte door de Engelschen gevangen genomen werd, onderging zij met meer dan vrouwelijke kalmte en vastberadenheid, den marteldood.

Queen Bess was wel wat rood van haar, was ook nog al ijdel op hare persoonlijke bekoorlijk-

heden, getuige haar talrijke liefdeshistories, doch zij sprak latijn als een professor en behandelde staatszaken als een eerste minister, ja misschien nog beter; bekend onder andere is het, vooral bij ons Nederlanders, dat zij er zeer veel slag van had de koorden van haar koninklijke beurs stevig vast te houden.

De maagd van Orleans, koningin Elizabeth, en uit onze geschiedenis Kenau Simons Hasselaar, die bij het beleg van Haarlem een gansche vrouwenschaar aanvoerde; Trijn van Leemput, die te Utrecht krachtdadig medewerkte (met een bezem) tot de inneming van het kasteel Vredenburg; mij dunkt, deze bewijzen voldoende, dat ook in vroegeren tijd vrouwen werden gevonden, die zich, in den goeden zin des woords, emancipeerden.

Maar weet gij lezer, wat nieuw is?

Het is nieuw, om als vrouw, in mannenkleêren uitgedoscht rond te wandelen met een revolver in den zak, er een eer in stellende dat men dezen durft afschieten; het is nieuw, om als vrouw, boeken te schrijven, vol van de aanmatiging der mannen, in tegenstelling met de onbillijke, veel te nederige positie der vrouwen; boeken, waarvan het twijfelachtig is of ze eenig nut doen aan de emancipatie der vrouw, maar zeker, dat zij die der letterkunde allerminst bevorderen; het is nieuw om, als vrouw, voorlezingen te houden over hare zoogenaamde rech-

ten, en zich toch niet te schamen, van het bekende hulpmiddel der actrices gebruik te maken; het is nieuw, om dan ten slotte toch een levensgezel te kiezen, doch niets beters te weten, dan met dezen in compagnie naar betere gewesten te verhuizen.

En ook dit noemt men zich emancipeeren.

Houdt gij van kaas, lezer?

Zoo ja, laat ze dan niet van uw brood eten. Ik bezweer u, laat u niet in met die vrouwen, die, evenals de commis-voyageur in vervalschte wijnen, die zijn uiterste best doet, deze aan den man te brengen, alle krachten inspannen om met hunne aangezette denkbeelden propaganda te maken.

Omgord u met uwe mannelijke waardigheid en roep hen toe:

»Neemt uw beddeken op en wandelt rond in den wijngaard uwer verhitte verbeelding, doch uw weg is niet de mijne, en mijn pad niet het uwe"!

En indien deze regelen ook tot u mochten doordringen, bevallige lezeres, dan nog een enkel woordje tot u. Indien gij meent dat ik mij een onrechtvaardig, nu ja, pedant oordeel heb aangematigd over uw geslacht, dan verzeker ik u,

dat gij u vergist, want ik heb maar één oordeel en dat is:

„Ehret die Frauen"

Zoo hoop ik ten slotte geëindigd te zijn, zooals Adam begon: met een galanterie.

B. E. M.

---

* * * * *

Ik liep op de markt bij maanlicht;
  'k Vond alles in 't leven zoo naar,
En de tent van Carré deed de deur dicht;
  O zeker, ge vindt zoo iets raar!

Maar ge hebt niet, als ik, ondervonden
  Die vlijmende grievende smart,
Die zoowel naar Parijs als naar Londen
  U volgt en u knaagt aan het hart.

Maar ge waart niet, als ik, eens de speelbal
  Van de valschheid en snoodheid der vrouw,
Die me noemde een groote verveelal,
  Toen 'k liefde haar zwoer en mijn trouw,

Nadat ze 't jongelings herte
  In een hypodrôme had herschept, *)
Waar de hartstocht, als Miss Jenny Verte
  Van Carré, galoppeert en verlept!

  O lezer ge zoudt dan begrijpen,
Hoe 't kwam, dat de tent van Carré
  Mij zoo vlug van de markt deed knijpen!
O! ik haatte het leven voor twee!

C.

---

*) Noot van Meester Pennewip.
Zou dat nu wezen wat ze tegenwoordig dichterlijke vrijheid noemen?

EEN KIJKJE OP DE DELFTSCHE MARKT.

»De Delftsche markt" hoor ik u zeggen, terwijl een minachtende trek uwe lippen plooit.

Ik begrijp u, reislustig lezer. Geloof mij, duizendmaal liever zou ik u in Napels rondleiden: gelukkig dolce farniënte, als we in zoete mijmering verzonken, zacht gewiegd door blauwe golven, de diepte van een azuren hemel peilen; zalige uren, als onze droomen ons voeren naar het gezegend land van mirt en laurier, in de armen der vrouw, »in den Augen das leidende Weisz, die Lippen krankhaft zärtlich."

Maar lezer — nu ik nooit in Napels geweest ben, nu ik geen beelden uit het Zuiden in mijn portefeuille heb liggen, nu zult ge in godsnaam met Delft tevreden moeten zijn. Mocht ge liever Heine's Italiën ter hand nemen dan deze variatie op den welbekenden deun: »Greift nur hinein, enz.," ik zal het u volstrekt niet euvel duiden. Integendeel — ge zult winnen bij dien ruil. Wat mij betreft:

„Wil niemand luistren, goed, geen mensch kan mij beletten
Voor mijn genot een klein verhaaltje op touw te zetten."

De zon werpt over alles haar vroolijken gloed, haar tintelend, levenwekkend licht is mijne wapenrusting tegen de besmetting van een sceptischen tijdgeest; de heerlijke lucht verjongt bloem en blad, haar zoele, verwarmende adem zuivert mijn bloed van pessimistisch gif.

Van zulk een levenslustige stemming, ook anderen deelgenoot te maken — wie uwer wenscht het niet!? 't Zijn bewonderenswaardige wezens — al mag ik mij niet zulk een gelukkig sterveling rekenen, die als een vroolijk operaheld, zingend door het leven dansen, op wier aanblik het voorhoofd zijn rimpels verliest en de lippen glimlachen, welk een levenslust spreiden zij om zich. Den wijsgeer moge de menschheid hooger eischen stellen, hem, die het leven in zijne ellende, in zijne duizende donkere en droevige vormen, die het lijden der maatschappij in al zijne naaktheid en omvang moet kennen en begrijpen, den geneesheer, die zijn vinger op een der wonde plekken van de zieke legt, hem moge eene bittere ondervinding de angstkreet afpersen: »Hélas, elle est douce la vie, mais c'est à ceux qui ne la connaissent pas," niet aan menschkundige bespiegelingen, niet aan philosophie wensch ik mij schuldig te maken — zij immers staat bij den hedendaagschen student in een kwaden reuk — neen, wij willen jong genoeg zijn om een blijder leus te volgen, om in onze banier te schrij-

ven: gierig op smart, verkwistend in genot.

In zulk levenslustig gezelschap bevindt ge u dus — 't is een zomersche Donderdagmorgen — op het ruime Delftsche plein.

Rechts verheft zich de groote kerk. De fiere steenen reus — met welk eene trotsche minachting richten zich zijne vierkante oogen op de links en rechts geschaarde gelederen van bontgedekte dwergen, welke als stijve audientiehelden den troon zijner excellentie omringen — ach! zijne excellentie mist ziel — een kwaal, waaraan meer excellenties lijden. Geen hart doet hem den smaad voelen als de student zijne schreden naar een Apollo-concert richt en geen oor heeft voor het ruischen van vrome orgeltonen, als hij met lust eenige uren afzondert voor eene lezing van Vrije Studie en de stem van den prediker te vergeefs zijne aandacht vraagt; geen tranen wellen in hem op, als de kern van Holland's jeugd met spot of onverschilligheid zijne hooghartigheid beantwoordt.

Eene waarschuwing, lezer! Meent ge uit mijne woorden te mogen opmaken, dat de zonen der wetenschap geheel vreemd zijn aan godsdienstig gevoel, dan vergist ge u. De koude persoonlijkheid daargenoemd, het afbrokkelend monument van een kwijnend gemoedsleven *moge* slechts in geringe mate hunne sympathie wegdragen, *er zijn* andere plichten, welke zij met blijden

zin en opgeruimd gemoed al jolend vervullen.

Het tooneel onzer waarnemingen pronkt met eene vijfarmige lantaren, om wier piedestal de merkwaardige woorden in steen gewerkt zijn: »elck wandel in Godts weghen."

Wenden we den blik van het lichtend milieu der Delftsche markt, dan stuiten wij links op het stadhuis, in welks nis eene wel onderhouden gerechtigheid, de schrik der boosheid, een spiedend, wakend oog over de burgerij van het haar toevertrouwd stedeke werpt.

Na ons aldus geöriënteerd te hebben, zijn wij zeker niet te verdwalen.

Houdt ge er van, lezer, het volk gade te slaan, zijt ge niet bang voor wat drukte, schuwt ge eene woelige menschenmassa niet?

Volg mij dan.

Beginnen wij onze wandeling bij de groote kerk. Links loopen we tegen handelaars in oud ijzer, welke de markt aan die zijde belegd hebben met kettingen, smidsgereedschappen, spijkers en dergelijke fraaiigheden, waarvoor wij ons minder interesseeren. We slaan dus rechtsaf, en bevinden ons al spoedig midden in de volksmassa. Reeds uit de verte hoort ge de bazuinende stem van den kwakzalver, die daar zijne waren aan den man brengt. Dichterbij gekomen, hebben we voortreffelijk gelegenheid om hem op te nemen. Zijn geel, lang gezicht, zijne genieperige oogjes,

zijn bedriegelijk glimlachje, de luimige brutaliteit, welke hij ten toon spreidt, doen in hem den zoon Israël's kennen. Zijne stem, die zich somwijlen uitzet, als wenschte hij van Rotterdammer- tot Haagpoort gehoord te worden, die enkele malen het schreeuworgaan zijner collega's, die zich hier en daar op de markt genesteld hebben, overstemt — bij welke gelegenheden men zeker kan wezen, dat »God" of »zijn eer" in de zaak gemoeid zijn — slaat nu en dan een zachten, fluisterenden toon aan, als vreezende door velen gehoord te worden, indien hij de omstanders in zijne mysteriën inwijdt. Eene groote massa zwart- en blauwgefrakte boeren en burgers, eene talrijke bende straatjongens staan hem met levendige belangstelling aan te gapen. Wat zou die man te vertellen hebben? Zelden biedt zich eene zoo gemakkelijke en goedkoope gelegenheid aan, om wat nieuws te hooren: wij wenschen daarvan te profiteeren en blijven staan luisteren:

»Een oogenblik, mijnheeren, ik ga hier een oogenblik in de frikkadillen buurt staan. Reclames van kwakzalvers, die een armen handwerksman voor z'n zuur verdiend dagloon allerlei vodden in de hand stoppen, hebben het mij onmogelijk gemaakt midden op de markt m'n stoel neer te zetten. Maar over die reclames zal ik zwijgen. Ik sta hier als translateur van de firma Charlatan & Co., gebreveteerd door zijne

majesteit den koning. Hier heb ik een pakket! Let wel menschen, kijk menschen. Wat hier in dit kleine pakket zit, is gemaakt door de prisonnières, die gevangen zitten in de prison. Wat vraag je daarvoor? Maak je niet ongerust, menschen. Ik vraag daar niets voor. 'n Cent is weinig. Ik vraag daar geen cent voor. Nu hoor ik je zeggen: »maar dat pakket is hol." Neen menschen, met je permissie, in dat pakket zitten drie kaarten. Gij zult meer zulke pakketten gekocht hebben, niet waar? Maar ge kent toch het spreekwoord wel: als de vader 'n moord begaan heeft, dan moet de zoon daar niet voor boeten, dat wil zeggen: al zijt ge dikwijls misleid, menschen, dat is mijn schuld niet. Ga naar Rotterdam, en ge koopt die kaarten bij Couturier op de Hoogstraat voor twee gulden vijftig cents. 't Is waar: mijnheer Couturier rijdt in 'n fijne calèche met twee fraaie schimmels, ik loop maar kaaltjes bij den weg. Drie kaarten, ge zult zeggen: »wat hebben wij aan drie kaarten?" Mijnheeren, wanneer ge mijn kaarten tegen nacht-, lamp-, of gaslicht houdt, dan zult ge uw buik vasthouden van 't lachen. Wat er in zit, ik durf het u niet zeggen, maar... 'n goed verstaander heeft maar 'n half woord noodig. Mijnheeren, ge zijt handwerksman, ge komt na den geheelen dag gezwoegd te hebben van het morgenkrieken tot het avondrood, vermoeid te huis, ge houdt één mijner kaarten tegen

het licht en ge zijt een ander mensch. De maatschappij is in twee kasten verdeeld: dewelke kapitaal hebben en dewelke het niet hebben. Ge hebt geen geld om naar opera, naar komedie, naar volksfeest, naar vermakelijkheid te gaan, maar de negentiende eeuw komt u te hulp en als ge u niet vast moet houden van de lol, ik zweer u, zoowaar dat er een God leeft, die in zes dagen de aarde geschapen heeft, ge kunt mij de vijf vingers afkappen. Al hebt ge in geen veertig jaar gelachen, ik bezweer u, parole d'honneur, woord van eer, ge zult staan schudden van pleizier. Ge zijt eenige jongelui onder elkander, waaronder eenige jonge dames, die ge mijn kaarten laat zien: laat ik je den raad geven dat ze..."

In 's hemelsnaam houd op — o Goden! bijna ware mijn goede naam in den strik gevallen, dien de firma Charlatan & Co. hem spande, bijna had ik, arm intermédiair, verraad gepleegd (al was het dan heusch zeer onschuldig) verraad aan de eerbaarheid en goede zeden. Wezenlijk, het zou mij innig grieven als de naïve scherts van den marktspeecher eene mijner lezeressen deed flauw vallen — neen, liever ware het mij nimmer iets geschreven te hebben, dan tot wanhoop gedreven te worden door het knagend bewustzijn van zulk een misdaad.

Terwijl deze overdenkingen mijn gemoed in orkanische beroering brengen, heeft de handlanger

van Mercurius, te grof om vrouwelijke fijngevoeligheid en étiquette naar waarde te schatten, zijne kooplust-prikkelende boutades voortgezet. Keeren wij thans tot hem terug:

»Nu zal je zeggen: »ben je dan zoo'n goede voyageur, dat ge hier de keel droog komt schreeuwen voor ons pleizier. Neen menschen, daar ben ik te dom voor: als ge zoo'n ding van mij ten geschenke wilt hebben, dan koopt ge van mij deze meerschuimen pijp, zóó licht, dat-i op water drijft. Die pijp — daar vindt ge het wapen van ons land op: »je maintiendrai"; zoolang ge dus nog vaderlandsgevoel in uw ziel hebt, koop die pijp. Die pijp heeft geen barnsteen mondstuk. Als ik dit beweerde, zou ik een kwakzalver zijn. Mijn mondstuk is van buffelhoorn. Ge kent de negentiende eeuw, menschen. Koopt ge zoo'n pijp, als ik u hier aanbied, in een winkel, bij zoo'n man met 'n pomade-hoofd, ge betaalt er eenige guldens voor; maar dan ligt die pijp in een étui, gevoerd met blauwe of groene zijde en wat betaalt ge... die schitterende omheining. Wat betaalt ge bij mij? Menschen, ik voel mij beschaamd om den prijs daartestellen, ge betaalt bij mij: geen rijksdaalder, geen gulden, geen halve gulden — slechts een onnoozel kwartje. En daarbij krijgt ge drie kaarten cadeau. Komaan, durft niemand mijn pakket meedragen voor een kwartje? Komaan! om en om en weg is weg. Die het pakt, pakt

het, en die het koopt, betaalt het. Een kwartje of vijf en twintig centen.

Çallâ allahoe aléhi wasallama (*) — in dankbare bewondering voor des redenaars adem en flux de bouche; wat rust komt ons wenschelijk voor.

Een der aanwezigen steekt zijne hand uit en duwt den koopman een kwartje toe. Spoedig volgen eenige anderen, inzonderheid het jonge publiek is happig op de ruiling; de toegeschoten vischjes, die iets smakelijks ruiken, bijten. Zouden misschien de kaarten, die zulk eene aangename kitteling op het zenuwstelsel van jonge dames schijnen uitteoefenen, den kooplust meer in de hand werken dan de meerschuimen pijp?

Wat ons betreft, we zullen die pleizierige kaarten maar niet koopen, daar ik vrees, dat de bezichtiging dier zinnenstreelende geheimenissen onzen eetlust zal bederven.

We gaan dus verder, den stroom volgende en komen tusschen twee rijën kramen terecht. Kramen met sinaasappelen, rozijnen en krenten, kramen met linnen en kant, kramen met augurken en eieren, kramen met sigarenpijpen, manchetknoopen, portemonnaies — een zonderling mengelmoes.

De zon deelt aan alles haar kleurige tinten mee, werpt over alles haar vroolijk licht.

(*) God zegene hem en geve hem vrede.

De stemmen der voorbijgangers doen een verward gegons opwaarts stijgen, waartusschen zich van tijd tot tijd de een of ander schrille uitroep een weg baant tot uw trommelvlies »notenmuscaat, notenmuscaat, wie wil versche notenmuscaat?" »vaste prijzen, alles voor dertig centen, fijne waar", »peperremunt, twee voor 'n cent", »koopjes halen, 't heele tuigje kost maar zes cents, zes cents voor 'n paar manchetknoopen."

Hier bewegen zich de dienstmeisjes en boerinnen. De eersten hebben fijner gelaat, zijn tengerder gebouwd dan de blozende landelijke schoonen. Ze zien er liever uit in hunne blauw- en roodgestreepte katoentjes, met hunne heldere witte mutsen op dan de opgedirkte boerinnen, getooid in strikken en linten, fladderende wimpels, bont als de lading, gedoken in grillig bebloemde hoeden, waarachter zij wegkruipertje spelen, omhangen door een twee dozijn rokken, waarop een even groot aantal kleuren in chaotische verwarring prijken.

Ziet gij daar voor ons dat burgerpaartje? — bleek en smachtend, als waren zij sedert Christus' tijden geëngageerd geweest. Alas, poor children! — onwillekeurig doet ge mij denken aan den eersten regel van Mirza Schaffy's dicht:

Lieb ohne Lust — welch eine Pein!
Lust ohne Liebe — wie gemein!
Die beiden aber im Verein
Gewähren uns das höchste Sein!

Ach! de liefde lijdt zoo bitter armoe in dezen schralen tijd. Dergelijke onbevredigde eetlust stemt ons verdrietig — wij ontloopen onzen kwelgeest en haasten ons verder te gaan.

Waar het leven zoo druk is, missen wij ook den student niet. Hier flaneert hij in licht zomertenu: grijzen colbert, strooien dop, linnen schoenen, en werpt zijne blauw- en roodgestreepte vriendinnetjes een blijden groet of een paar vriendelijke woorden toe. Geen rozen zonder doornen. Zal hij velen dier poezele meisjes geene treurige herinneringen danken? treurige herinneringen!? helaas ja, zedelijk niet minder dan lichamelijk. In den roes van het studentenleven moge menigeen dat somber spook schertsend van zich schudden, ook hem wacht eens eene koude, nuchtere waarheid. Zal het liefkozend woord van de lippen der vrouw, die haar lot in het zijne legt, hem nimmer snijdend in de ooren klinken, als het herinneringen wakker doet worden, hoe andere wezens, voor ieder veil, hem eens dezelfde klanken toefluisterden, zullen de schimmen van het verleden zich nimmer plaatsen tusschen haar en hem, zullen zijne jongelingsjaren den man nimmer een spotlach op de lippen roepen, twijfelend aan huiselijk lief en huiselijk geluk!? En omgekeerd? Zou de omgang met den student hier slechts demoraliseerend werken? Zou hij de oorzaak zijn, dat die blozende koontjes zoo dikwijls

hunne rozige kleur, die heldere kijkers hun vertrouwelijken glans, die vlugge voetjes hun veerkrachtigen tred verliezen!? Zou hij de oorzaak zijn, dat zoo dikwijls het gulle, gevoelvolle, maar mooie meisje, na eenige jaren, gevleid door den student, gesard door het canaille, spoedig door beiden geminacht, eene schaamtelooze slet wordt, slechts tijd behoevend, om zich te buigen onder het slavenjuk van den menschenschacheraar... vervloekt! alweer zulke grafkuil-ideën, waar we slechts leven en licht zien — neen, zwartgallig philosooph: de zon schijnt, de muziek speelt, we willen vandaag eens zonnig vroolijk zijn. Heb ik geen belofte van levenslust gegeven? De duivel hale alle predikers in pessimisme — liever luisteren wij naar het troepje Duitsche muzikanten, dat aan het eind dier straat van kramen heeft post gevat. Uit hunne schrille instrumenten huppelt »das Lied vom Kanapee" over de markt en deelt aan alles, zelfs aan de voeten der Westlandsche schoonen eene dansende, draaiende beweging mee. De straatjongen walst en fluit, de kwakzalver geeft een dreun aan zijne woorden, die gelijken tred houdt met de maat der muziek, het dienstmeisje stuwt huppelend den kinderwagen door het gedrang.

Halt, uit den weg! Eenige lummels van achttien à twintig jaar, één hunner met eene harmonica, komen op ons aanzwieren. De jenever

heeft hen reeds vroeg het hoofd op hol gebracht en hun zang »zoolang als de lepel in de breipot staat, scheiden wij nog niet, treuren wij nog niet," is niet in staat een aesthetisch ontwikkelden smaak te voldoen. We maken ruimte, want zulk volkje is lastig, inzonderheid voor hen, die rijker gekleed gaan dan zij.

Als de bloem van Hollands jongelingschap, Hollands toekomst, in ridderlijk-onstuimige vaart voorbij getrokken is, hervatten wij onze wandeling. Eene uitstalling van oude boeken trekt onze aandacht. Daar liggen Heine naast Cats, Johan van Beverwyck's wercken der geneeskonste naast Napoleon's veldtochten, Gustaaf de losbol naast Sturm's »Cours d'analyse," een studentenalmanak naast de »Harptonen eener vrome en dichterlijke ziel." Een boekenhanger biedt nimmer zoo rijke verscheidenheid, zoo innige ineensmelting van scherpe contrasten aan. De geniale dichter troont hier op den smakeloozen rijmelaar, de heler van de wonden der menschheid leeft in stille vriendschap met den man van bloed en tranen, de lichtzinnige spotvogel rust in de armen van den ernstigen geleerde, de ongeloovige student reikt broederlijk de hand aan den vromen tokkelaar der harptonen.

De woelige handelszee werpt zijne golven ook in deze kalme noodhaven der kunst. Een Delftsch huisvader zoekt met gretigen kooplust de slacht-

offers, welken den zijnen tot zielespijs zullen strekken: Fransche lektuur. Onze vriend slaat zijne jaarlijksche provisie in. Mooie bandjes schijnen bizonder in zijn smaak te vallen. Hij zoekt er een vijftal uit, die hij na lang bieden en dingen voor de kolossale som van vijftig centen aan de klauwen van den boekenjood ontworstelt. Het motief van zijn koop wordt ons duidelijk uit de laatste woorden van het discours, dat wij afluisteren: » M'n kinderen moeten het Fransch onderhouden, weet je; ze zijn tegenwoordig zoo aardig aan den gang. Je moet de redenaties van die dreumessen hooren, man; ze spelen den duvel met je, zonder dat je 't merkt. 't Is toch 'n mooi ding, dat die kinderen tegenwoordig zoo van alles leeren; in mijn tijd waren de menschen nog niet zoo bij de pinken. Jongen, jongen, wat 'n vooruitgang in zoo'n korten tijd."

De man kent klaarblijkelijk geen Fransch; toch regelt hij de lektuur zijner kinderen. De meerdere of mindere sierlijkheid der bandjes schijnt beslissend op zijne keuze te werken — niets nieuws onder de zon: de kleeren maken den man.

Het belletje van een kwakzalver waarschuwt ons, dat eene nieuwe voorstelling een aanvang nemen zal. Wij maken een einde aan onze bespiegelingen en haasten ons een plaatsje onder zijne toehoorders te zoeken.

De man, die ons thans in den tempel der wijsheid zal binnenleiden, heeft een bruin, door de zon geschroeid gelaat, een neus en pomme de terre, wangen dito, en verheugt zich in 't bezit van snor, sik en bakkebaarden. Eene grijze pantalon, eene zwarte, gekleede jas, een hooge hoed geven hem een meer gedistingeerd uiterlijk dan zijn collega-voorganger van daarstraks. Zijne stem, die aan den kanselredenaar doet denken, schijnt het gewicht eener deftige positie volkomen te beseffen.

Op de stellage, van waar hij het volk toespreekt, staat nevens hem een kistje en een glas water.

»Menschen, die den tijd hebt om een paar minuten hier te blijven staan, wilt ge eenige oogenblikken rustig naar mij luisteren?

»Als ge dan, links en rechts, her- en derwaarts van mij gaande, mijne woorden overdenken en betrachten wilt, blijf dan hier."

Met zware intonatie en heftig misbaar gaat hij voort:

»Ik maak niet zoo'n groote beweging, niet zoo'n groote memorie, niet zoo'n groote herrie als sommigen, die daar staan met kruiden en ringen en zich voor doktoren uitgeven, die wonderen kunnen doen. Ziet ge mij hier zoo staan, dan gaat ge zeggen: daar staat weer zoo'n kiezentrekker, zoo'n Charlatan, zoo'n kwakzalver, die alle kwalen genezen kan. Neen, menschen,"

en hij neemt met edelen zwier zijn hoed af, »ik vraag je pardon, zoo iemand ben ik niet. Hebt ge koorts, zijt ge ziek, scheelt ge wat aan de oogen, ga naar een dokter, hebt ge kwetsuren, ga naar een chirurgijn — ik kan je niet genezen.

»Doe me nou 'n pleizier, en al wat ik je ga meedeelen — geloof dat niet. Als je met beide oogen ziet, dat mijn medicamenten heil aanbrengen, dat ik hier tot nut van de menschheid sta, dan eerst moet je me gelooven.

»'t Is waar, ik ben niet zoo'n man, die met 'n potje kruiden staat, zoo'n predikant, die in alles doet, zoo'n kwakzalver, die lange predicatiën houdt. Wat heb ik hier? 'n Glas met schoon water. Daar doe ik wat fijn zout in: fijn zout, anders niet. Zee- of brakwater is eigenlijk de gewoonte, maar dewijl ik niet overal zeewater mee kan dragen, gebruik ik zout water — het is in dezelfde mate bevorderlijk. Nu haal ik uit mijn kist een eenvoudig instrument, geexamineerd door de commissie médicale. Wat is dat? Dat zijn twee plaatjes, een koperen en een zinken. Wat zit daartusschen? Vraag dat op je bureau dépêche, op je telegraafkantoor. Daartusschen bevindt zich het electrismus. Haal ik die beide plaatjes van elkaar, dan vervliegt de specialiteit en de kracht van mijn instrument gaat verloren.

»Al hetgeen ik je hier vertel, geloof dat niet, menschen.

»Wat doe je met die plaatjes?

»Numero één. Je bent *razend*, *raaazend* in het hoofd." (De stellage schudt.) »Ik doop mijn instrument in het water en leg het zink op je hoofd. Ik trek de plaat weg — *last weg*. Als je binnen twee en een halve minuut niet genezen bent, betaal me dan niet. Ga niet zeggen: morgen of overmorgen ben je geholpen — neen, subiet, binnen twee en een halve minuut.

»Ge zijt doof — leg de plaat achter het oor; ge hebt kiespijn — onder de wang; ge lijdt aan rheumatiek in den arm — schuif het instrument op de pols heen en weer, de pijn trekt er in; ge hebt pijn in de borst, op den rug — mijn instrument zal genezing aanbrengen. Altijd gaat ge te werk volgens het biljet, dat zich bij dit instrument bevindt.

»Komaan, menschen, is er niemand, die mankeering heeft — kom maar hier. Het is me niet te doen, om je nu te zeggen: Zóó moet je doen en zóó moet je doen en je de plaat mee naar huis te geven. Neen, menschen, voor geld werk ik hier niet. Ik geef honderd gulden aan ieder, wien ik de pijn niet wegneem met mijn geneesmiddel. Als ik nu zou zeggen: morgen of overmorgen is de pijn weg, zouden jullie dat gelooven? Neen, dat *mag* je niet gelooven. Maar dan dan zal je zeggen: blijft die pijn weg? Dat zal ik je bewijzen. Als ge in een vol jaar tijd de

ziekte niet teruggekregen hebt, betaalt me dan. Tijd genoeg, niet waar?

Komaan, menschen, is er niemand onder jullie, die mankement heeft: hoofdpijn, kiespijn — kostelooze genezing. Sta me nu niet zoo onnoozel aantegapen: pak het beest bij de horens."

Een man met stijven arm baant zich een weg door de omstanders.

»Wat scheel je vrind, rheumatiek? A la bonheur, dat doet me pleizier, kom maar hier."

Na deze origineele begroeting wordt de aanbevolen geneeswijze in toepassing gebracht, klaarblijkelijk met het beste succes.

»Ziezoo, man, maak me nou beschaamd, als je nog pijn hebt."

De man maakt eenige gymnastische oefeningen met zijn gerestaureerden arm, bij wijze van goedkeuring.

»Niet te danken, vrind, dank professor Hové, naast God.

Komaan, menschen, doe mij het grootste genoegen, breng lijders bij mij. Wees nu niet bevreesd, gebruik dan toch 'n oogenblik je verstand."

Een tweede patiënt nadert.

»Wat is je kwaal, man? Heb je hoofdpijn? Kom maar wat dichterbij. Hoofdpijn! dat noem ik geen pijn. Als je ligt te kruipen voor m'n tafeltje, dan eerst begin ik van pijn te spreken."

Ook deze patiënt keert voldaan huiswaarts.

»Deze electro-galvanische platen verkoop ik tegen kiespijn, hoofdpijn, rheumatiek, doofheid; vat je 'n kou, 'n kou zal je nooit kunnen dérangeeren. Deze platen zijn gerecommandeerd door verscheidene professoren, door de société de médecine.

Wat ze kosten? Nergens ter wereld zijn ze te krijgen, dan bij professor Hové te Londen, Sobstraat N°. 56. Daar is dit instrument te koop. De prijs? Ja, dat zal niet meevallen: *f* 6,—. Zooveel betaalt ge te Londen — en bij mij? — niet de helft, geen derde, zelf geen gulden, nog minder dan zeven stuivers, slechts dertig centen. Ziedaar, menschen. Ge zijt zwak, zwakker dan den toren, dien ge daar staan ziet, want zulk eenen toren heeft een bliksemafleider en gij hebt niets — komaan, is uw lichaam, uw familie of uw kennissen u geen dertig centen waardig? Zoolang ik hier op deze tafel sta, heeft een ieder het recht om te zeggen: geef mij zulk een galvano-electrische plaat. Zes stuivers: daar is het instrument."

Het auditorium zwijgt; een innig weemoedige echo weerklinkt in het hart des sprekers. Roerend melancolisch vervolgt hij:

»Mon Dieu, ayez pitié de ce pauvre peuple." Willem de eerste heeft die woorden niet te vergeefs gezegd. 't Is werkelijk belachelijk.

Koop het niet, menschen. Sukkel maar voort,

al kunt ge niet uit uw oogen kijken, al schreeuwt ge »ach, Jezus Christus, help me toch! Hier is het eenvoudig middel, dat uwe pijn in een oogwenk wegneemt. Koop het niet; help uzelf maar naar den grond. Ik denk: wat 'n domme nation van volk is dat."

Deze bedreiging schijnt invloed te hebben. De electro-galvanische medicijnmeester ziet zijne moeite beloond door het uitreiken van dozijnen electro-galvanische platen tegen den geännonceerden prijs.

We laten hem opnieuw z'n speechtalent ontkokeren om onze aandacht elders weg te schenken. Een straatmuzikant met ap- en dependenten valt ons in 't oog. Zijne rechterhand draait een orgelkruk, zijne linkerhand is in heftige beweging. Een drietal huiveringwekkende platen, breken den achtergrond. Hier kan men zich verlustigen in de aanschouwing der heerlijk bewerkte schilderstukken van »De ongelukkige moord te Bolonje van Wilhelm en Sophia", »De in stukken gesnede vrouw te Antwerpen" en andere kunstproducten in dezen bloederigen trant. Het lied, dat de explicateur, die tot stichting en vermaak der burgerij de hem omhullende schavotkluchten met zich sleept; het lied, dat hij thans half zingt, half voordraagt, schijnt niet tot de categorie der afgebeelde tafereelen te behooren; het stokje, waarmede hij bij andere gelegenheden de aan-

dacht der toeschouwers voor zijne spektakelhelden inroept, als hij de optredende dramatis personae een enthousiastischen tik geeft, is niet in handen. Zijne vrouw, welke een jong kind in de armen heeft, accompagneert den orgeldraaier, waarmede zij een zwaarmoedig duo in 't leven roept. Het is de droeve zang van »De arme man met zijne vrouw en kinderen", die ons hart- en oorverscheurend tegenklinkt:

„Zegen bidt men van den Vader,
En vergaart zijn graan als zand;
Maar wanneer ik, arme', nader
Sluit de rijke zijne hand.
Hij rijdt in een gouden wagen;
Vet van haver is zijn paard,
Maar 't geraas verdooft mijn klagen:
De armoede is geen stilstaan waard."

„Kindren, mij van God gegeven,
Gij, die honger met mij deelt,
'k Zie u in de koude beven,
Die door uwe kleedren speelt.
Gij vergroot de maat der smarte,
Bang is uw geschrei om brood;
Waart gij, kindren van mijn harte,
Waart gij met uw vader dood!"

Nog een paar soortgelijke coupletten, die ik u spaar, daar toch jammeren genoeg bezongen worden in dit tranendal. Dan roept de nederige dienaar van den god der tonen in prozaïsch proza uit:

»Maar als ik nou altijd zulke treurige, mizerige liedjes zing, dan zouën jullie al gauw zeggen: »Zoo'n kniesoor, neen, daar mot ik niks van hebben. Ik weet wel, de meeste menschen houën van 'n rarigheidje en daarom zal ik jullie eens wat zingen van:"

»Het rare gevoel."

Weer slingert zijne rechterhand vol vuur den orgelkruk, en zwaait haar linkerwederhelft in de oneindige ruimte:

„Zeg Eduard, mijn lieve guit,
Wanneer mijnheer, mevrouw is uit,
Kom dan een uurtje voor plaisier
Eens bij mij in de keuken hier.
Maar nauwlijks is haar vrijer daar
Of mevrouw wordt dat juist gewaar
En zij stopte hem in het turfhok; maar
Dat was zoo'n raar gevoel."

„Toen pas misschien, een jaar geleên,
De Duitsche keizer daar verscheen
Al in de hoofdstad van Berlijn
Werd hij gegroet van groot en klein;
Maar nauwlijks treft een naar gehoor,
Een hagelslag zijn oor,
Dertig hagels, die vlogen zijn ruggegraat door,
Dat was zoo'n raar gevoel."

Dat rare gevoel wil mij niet bevallen. Het vuur der voordracht, de levendigheid, waarmede de orgelman akteert, beletten niet, dat zijn

vroolijkheid, zijn luim jammerlijk weinig overeenstemmen met zijn verbrand gelaat, zijn grijzende haren, zijn ingevallen oogen, zijn holle wangen, dat het smakelijk lied een min aangename tegenstelling oplevert met het ziekelijk wicht, dat, reeds zoo jong, de moeielijke taak van vader en moeder wenschend te deelen, het dus een enkele maal in een harmonieus trio doet overslaan. Het kostuum van een paljas, waaraan het wezen ontbreekt, is een droevige vertooning. Liever hoor ik hem zingen van den armen man en toebehooren dan het pijnlijk kontrast te genieten van zijn zang, zijn opgewonden gesticulaties, zijn tartend vroolijke mines met het armoedig gelaat, dat mij toeroept: ik meen er niets van. Daarom gaan wij verder, na eenig geld in den centenbak geworpen te hebben, dien een veertien- à vijftienjarig meisje, waarschijnlijk de oudste spruit van het zangerig oudrenpaar, ons voorhoudt.

Pas op, struikel niet over die manden en het matwerk, waarmede het westelijk gedeelte der markt bedekt is. We wippen er overheen, slaan linksaf en bevinden ons al spoedig opnieuw bij de groote kerk; toch niet, voor ons gehoororgaan nog een paar malen in aanraking geweest is met een orgeldraaier, welk volkje bij deze feestelijke gelegenheden, talrijk als het zand der woestijnen, Delft's straten overstroomt.

Vindt ge Delft niet gezellig lezer?

Toch klaagt de studeerende jongelingschap, dat het een vervelend, saai stadje is.

Ondankbare wezens!

Oordeel niet te vroeg lezer.

Mocht ik u Delft op een Zondag teekenen — ge zoudt er van gruwen.

Juni 1880. ERNST.

NOORDPOOLEXPEDITIES.

BEHANDELD à LA »SCHOOLMEESTER."

Door de Noordelijke IJszee,
Loopt de kortste weg naar Indië *in spe*,
Heeft de oppasser, tevens vrijer onzer kindermeid,
Mij, in mijn jeugd, zeker wel honderd keer gezeid.
Maar hoe of 't is of zijn moge,
't Is zeker, dat ik dat pogen
Dien weg te vinden, niet kan gedogen.
't Is zonde, je daar door die kou te laten uitdrogen,
En dan die schelle sneeuw in je oogen!
Neen! was ik 't hoofd van zulk een expediesje,
Ik stopte, om figuurlijk te spreken, den heelen boel in (mijn valiesje.
En zou zeggen: »Merci! ik ga met de eene of andere (Suezboot.»
Want bevriezen, daar heb ik van ouds een broertje (aan dood.
Enfin, ik zou me *en-tout-cas* nooit laten verleiden,
Om met een troepje ijsbeeren aan den Noordkaap baantje (te gaan glijden.
Maar dit alles verhindert niet, dat men bij ons nog (Helden heeft gevonden,

Die ten spijt van sneeuw en ijs aan de Pool ijsbeerenbief-
(stukken hebben verslonden.
Doch hoe 't ook liep, nooit heeft men het zoover kunnen
(brengen,
Dat een troepje gezellige kaaskoopers, zich een tijd lang
(in de zaken der Noordpool hebben kunnen mengen;
't Geen, om de bewijzen der geleerden hierbij niet uit 't
(oog te verliezen
Volgens Darwin verklaard wordt: Door 't instinctmatig
('t land hebben aan bevriezen! —
De tocht, waar men het meest van hoort spreken,
En die wel eens bij de Columbiaansche ontdekking wordt
(vergeleken,
Begon in 't laatst der zestiende eeuw,
Onder bevel van Heemskerk, Rijp en Barentz, die den
(bijnaam droeg van den »IJsleeuw"!
't Oogenblik was natuurlijk erg plechtig, en om met Hel-
(mers te spreken:
Was juist de tegenwind geschikt om in zee te steken.
Alles ging de eerste dagen naar wensch, en dank zij de
(Schiedammer,
Bleef men lekker aan boord, ten minste zoo schreef toen
(de Rotterdammer.
Doch ook dit duurde kort, want weldra moest men kennis
(met stormen maken,
En liep 't schip groot gevaar, behalve zijn tuig ook zijn
(bemanning kwijt te raken.
Maar dit alles was nog niets, vergeleken bij den schrik
(der schepelingen,
Toen zij een schots zagen naderen, met twee ijsbeeren en
(een dito aantal zuigelingen.
Zij waren ten einde raad en riepen de hulp in der goden,

Die hen dan ook in een kalme stranding werd aangeboden.
De wind bracht hen dus gelukkig allen onopgegeten aan wal,
Alwaar de inboorlingen juist hun krachten wijdden aan
(een: »*ik ken je niet*", of gemaskerd bal.
Het elkaar herkennen was lastiger dan op een van onzen
(modernen tijd;
De dansplaats was namelijk pikdonker, dit dient er wel
(bij gezeid,
Niet omdat deze jongelui het licht nog niet verstonden,
Maar meer bepaaldelijk, omdat de zon reeds maanden
(door den horizon was verslonden.
't Eten was er weinig en slecht;
't Geen wel dient te worden gezegd,
Om te kunnen begrijpen, dat bij 't kraaien van den haan,
't Geen daar zooveel beteekent, als dat de zon, als zij
(er was, zou opgaan,
Men het schip weer vlot bracht en de geheele equipasie,
Afscheid nam van den wal, zonder een enkele bevroren
(traan op hun fasie.
De *eau des Carmes* had nu tijd, calmeerend op hun zenuwen
(te werken,
Maar alweer een nieuwe paniek, toen men begon te
(merken,
Dat de Rijp met de zijnen spoorloos waren verdwenen.
Waarop Heemskerk 't bevel gaf, hen kort maar krachtig
(te beweenen.
Iedereen was nu hierna 't er over eens, dat aan een
(winterkwartier moest worden gedacht,
En 't ruiken der ijsbeerenbiefstukken op Nova Sembla gaf
(daaraan nieuwe kracht.
Zoo gezegd dus, zoo gedaan.
Alles moest natuurlijk erg vlug gaan.

Men zeilde er heen, en binnen een week was men er
(geheel geïnstalleerd,
En werd Heemskerk met algemeene stemmen tot presi-
(dent der tafel geproclameerd.
't Is licht te begrijpen, dat de eenzaamheid hun spoedig
(begon te vervelen,
En geen wonder dus, dat men zijne toevlucht nam tot
(drinken en spelen.
Er werd gebankt, men speelde ombre, whist en écarté,
En allen deden steeds met 't escadron hengelen en luizen meê.
Daarbij werd natuurlijk stevig gedronken; maar 't dient
(tot hun eer te worden gezeid,
Steeds werden bij deze spelen, talrijke dronken aan Delft
(gewijd!
Verder amuseerden zich die heeren,
Met 't geschikt maken van ongelikte ijsbeeren;
Veel der bruikbaar gemaakten stuurden zij naar hun
(Delftsche vrinden,
En sinds dien tijd zijn er in Delft ook heel wat beeren
(te vinden.
Na den winter dus zoo lollig mogelijk te hebben door-
(gebracht,
Werd er weer eens aan de terugreis naar Holland gedacht.
Maar voor men vertrok, werd aan Barentz en eenige
(anderen te kennen gegeven:
Dat zij hier noodzakelijk voor den roem van Holland
(moesten sneven.
Allen gingen dus weg behalve de bovengenoemden, die
(als moderne mammouthen zijn achtergebleven;
Volgens sommigen waren 't er drie, anderen hebben er
(zeven opgegeven;
Ge zult zeker zeggen beter drie dan zeven;

Nu ik zal de laatste zijn, dat niet toe geven.
Maar om 't even,
Of 't er drie waren, dan wel zeven,
Men verliet Nova Sembla, naar ik las, in twee open sloepen,
En bij 't vertrekken daverde de grond van de hoeras,
(hen door de ijsbeeren achternageroepen.
De tocht was zwaar, men leed aan honger en scheur-
(buik en na negentig dagen,
Kwam men eindelijk iemand tegen, wien men den weg
(kon vragen.
Deze was uiterst beleefd, en wees hun de weg naar 't land,
Waar de Rijp hen reeds opwachtte met de Hollandsche
(vlag in de hand.
Bij dat weerzien was hun geluk, volgens Wijnne, niet te
(beschrijven,
En ik vraag dus dispensatie en zal dat verhaal maar
(achterwege laten blijven.

. . . . . .

De tocht was dus gelukkig afgeloopen en de ellende
(spoedig vergeten,
En volgens 't Grafschrift heeft Heemskerk meer van de hitte
(bij Gibraltar, dan van de koû in 't Noorden geweten.
Als merkwaardigheden van dezen tocht vermeld ik nog
(een mammouthen lever,
En een Eskimosche zuigeling op verdunde jenever.
Na deze, voor ons zoo interressante, geschiedkundige lafenis,
Werd de kwestie in den zak gestopt, juist als de wan-
(delende jood vóór zijn begrafenis;
En aan de heele Poolstreek een tijdlang niet meer gedacht,
Tot 't Poollievend nageslacht,
Op de bewaarscholen gingen collecteeren,
Voor een nieuwen tocht naar de ijsbeeren.

't Geld was spoedig gevonden,
En fluks werd een lading leegloopers met de noodige
(beschreven steenen naar zee gezonden,
En ik hoorde van iemand, die 't zeker scheen te weten,
Dat zij de meeste steenen voor de verlichting, buiten
(de haven in zee hebben gesmeten.
Op dezen tocht kwam men tot zeer gewichtige resultaten:
Één daarvan was, dat je, tenzij geparenteerd aan ijsbeeren
(of zeehonden, den tocht maar moest laten,
En geloof je niet, dat 't er zoo ongelooflijk koud is,
Wijs dan maar eens één baanveger, die aan de Pool
(getrouwd is!
En is je dit bewijs te hoog of te geleerd,
Ga er dan in je nachthemd maar eens schaatsenrijden
(als je 't begeert,
Maar ik zeg je 't vooruit, je doet verkeerd.
Neen heusch! aan de Pool word je weer tot vuuraan-
(bidder bekeerd.
Maar heb je 't land aan je oom of je associé,
Geef hem dan maar eens met een poolreisje meê;
Waarlijk! dan beleef je nog eens nut en pleizier van je
(gestorte gelden.
En vraag je: »Komen ze er goed van terug?" — ik ant-
(woord: »*Zelden.*"

Ook zou men nooit iemand den raad kunnen geven,
Zich op zijn huwelijksreisje, naar de Pool te begeven.
Ik zeg maar: »Je weet toch maar nooit wat je daar
(kan beleven:"
De liefde toch is dikwijls zoo onbestendig van duur
En de kou en 't ijs zouden misschien blusschend kunnen
(werken op 't liefdevuur.

Maar, laat ik kort zijn en herhalen wat iedereen al lang
(heeft gemerkt,
Dat men zich van 't idee, naar Indie per schaats te komen,
(gelukkig heeft losgewerkt.
En nu wil ik ten laatste nog één raad ten beste geven
En ik hoop dat ik den goeden uitslag daarvan nog zal
(mogen beleven:
Dat is namelijk, dat de Polen als recht geaarde zonen
Hun ouden heer (graad nul) nog eens zullen toonen,
Dat zij hem liefhebben, door te trachten hem te bereiken.
Gelukt dàt, dan zal Kokkie tevreden zijn en zal men
(zijn doodshemd op mogen laten strijken.

KOKKIE.

HOE SOMMIGEN GETAPT WORDEN.

Eerste Jaar.

Steeds feest te vieren,
Altijd door zwieren,
Nooit te studeeren,
Veel geld verteren,
Stijfselbaan loopen,
Lange jas koopen,
Bellen gemoerd,
't Land aan een ploert,

Tweede Jaar.

Jong'ren negeeren,
Oud'ren fêteeren,
Schulden vermeeren,
Chique in de kleeren,
Zelden oreeren,
Nooit opponneeren,
Veel uit te gaan,
Maximum staan,

Derde Jaar.

Nu eenigszins pauzeeren,
Een weinig ook studeeren,
Op een vergaad'ring zwijgen,
Een aantal baantjes krijgen,
Toch niets in 't Corps presteeren,
Op den Haagweg flaneeren,
A l'imbécile gekapt —:
Maakt menigeen getapt.

O. M.

THOMAS CHATTERTON.

Van Chattertons levensloop zijn weinig meer dan feiten bekend. Van karakter en eigenschappen wordt steeds zijn eigenwaan alleen genoemd, zonder eenige poging, om dezen karaktertrek te verklaren.

Zijn dood wordt eenvoudig aan eenen hoogmoed toegeschreven, die langzamerhand in krankzinnigheid ontaardde.

Doch 's dichters werken lezend, vindt men zóó weinig dat monster van eigenwaan, stuit men zóó dikwijls op een verheven en edel karakter, dat men onwillekeurig twijfelt aan de juistheid der gewone karakterschildering.

Wie zóó schrijft is geen incarnatie van ééne slechte eigenschap geweest; hij kan door die fout ten val zijn gebracht, doch eerst na langen, zwaren strijd.

Zou nu niet, de bekende feiten in stand houdende, Chattertons zelfmoord uit algemeen men-

schelijke eigenschappen verklaard kunnen worden?

Ik meende van *ja* en mijn stuk is eene poging tot deze verklaring.

Als bron voor het niet-historische gedeelte hebben mij natuurlijk 's dichters werken gestrekt. Mijn eerste voornemen: bewijsplaatsen voor mijne voorstelling aan te halen, heb ik grootendeels laten varen; wie Chatterton niet kent en mijne voorstelling aan zijne werken wil toetsen, leze ze zelf; hij zal beter zijn oordeel kunnen vormen dan uit eenige uit den aard der zaak niet talrijke citaten.

St. Mary Redcliffe te Bristol is ontegenzeggelijk eene der schoonste kerken van Engeland; het oude gebouw, op den top eens heuvels gelegen, van waar zich een heerlijk vergezicht over het Avon-dal opdoet, kroont op waardige wijze de stad, die door de oude Saksers »Brighstow", dat is stad der schoonheid, werd geheeten.

Indien ik u dus verzoek in 't jaar 1760 een uitstapje met mij naar Bristol te maken, zult ge het niet meer dan natuurlijk vinden, dat ik u naar St. Mary voere.

En echter, 't is noch voor het schoone vergezicht, noch voor de kerk dat ik ditmaal uwe aandacht vraag; binnen die oude muren bevindt

zich een menschelijk wezen belangwekkender dan beide.

Ginds, weggedoken in de schaduw dier graftombe, het monument van William Canynge, den vromen herbouwer der kerk, trekt een zeven- à achtjarig knaapje onze aandacht. Een groot boek, dat reeds toen ouderwetsch mocht heeten, ligt op zijne kniën opengeslagen; droomerig staren zijne donkere oogen naar een der ramen, waardoor eenige schaarsche lichtstralen binnendringen, die, spelend met de zonnestofjes, helle strepen op den witten wand werpen.

»Een knaapje, dat zijne les leert," meent ge misschien, en ge zoudt recht hebben tot die prozaïsche gissing, ware 't niet, dat die droomerige oogen bijwijlen flikkerden en vonken schoten en een hooger gloed het gelaat kleurde, ware 't niet, dat dan de kleine vuist zich balde en een hartstochtelijke trek zich om den mond vertoonde. Want dat knaapje bezat hartstocht in eene mate, die de wereld zou verbazen, en kracht, om zich boven zijne medemenschen te verheffen, en vuur, om te beminnen en te haten, vuur, helaas om ten slotte zich zelven te verteren.

Doch ik loop vooruit. Thomas Chatterton, want hij is het, dien ik u trachtte te schetsen, heeft zijn boek dichtgeslagen en de kerk uittredende richt hij zijne schreden naar het huisje, waar moeder en zuster hem met het middagmaal wachten.

't Was heden juist een gewichtige dag voor de weduwe van meester Chatterton geweest; na veel moeite en zorgen had het haar toch mogen gelukken voor den kleinen Thomas eene plaats op de Colston armenschool te verwerven; daar kon hij nu voor eenen uiterst geringen prijs kost, inwoning en iets, wat naar opvoeding zweemde, genieten.

Ze was er verblijd over, en geen wonder; want hoe trouw de oude schoolmeester zijne plichten ook vervuld had, geld had hij zijner weduwe niet nagelaten, zoodat de zorg voor de opvoeding van haren zoon haar zwaar drukte.

Maar toch, geheel onvermengd was die vreugde niet; volgens de onverbiddelijke regels der school mocht Thomas haar slechts des Zaterdags en dan nog maar gedurende enkele uren bezoeken, ze zou van hem moeten scheiden en dat viel haar zwaar.

Het was altijd zulk een zonderling kind geweest; volgens het zeggen van zijnen meester een volslagen domoor, daar hij hem in achttien maanden ternauwernood het alphabet had kunnen leeren (zelf leerde hij zich in achttien dagen uit eenen ouden bijbel lezen), door zijne makkers een droomer genoemd, daar hij zich niet in hunne spelen mengde, dwaalde hij, door niemand begrepen, in de oude kerk rond. Daar ontving hij zijne eerste zijne meest blijvende indrukken.

Ook zijne moeder begreep hem niet, ook haar was de aantrekkingskracht, die de kerk op het kind uitoefende, onverklaarbaar; doch te onontwikkeld, om te gevoelen, wat er in 't gemoed van Thomas omging, om te beseffen, hoe die fijn bewerktuigde geest dagelijks bij de aanraking met de buitenwereld gekwetst moest worden; het moederhart gevoelde, wat het verstand niet kon ontdekken. Wel gaf ze zich geen rekenschap van de melancholische stemming, waarin haar zoon verkeerde, maar ze zag dat hij leed, en dit was haar genoeg, om dien ganschen schat van liefde, die slechts eene moeder gevoelen kan, over hem uit te storten.

»Alweer in de kerk geweest," klonk het hem bij het binnentreden dan ook zacht verwijtend te gemoet, »je moest toch liever naar buiten wat gaan spelen; altijd tusschen die oude muren te zitten maakt je droevig en neerslachtig en ik zie mijn Thomas zoo gaarne eens vroolijk.

De aangesprokene had eerst met neergeslagen oogen stil geluisterd; doch toen hij hoorde, dat zijne droefgeestigheid aan den invloed der kerk werd toegeschreven, kleurde een hooger rood zijne wangen en bijna smeekend riep hij uit: »Och moeder, spreek toch niet zoo, ik voel mij zoo goed, zoo thuis in St. Mary, 't is er zoo rustig, zoo kalm. Die hooge zuilen naar den hemel wijzend doen me aan den goeden God denken, ik weet

dan, dat er iemand bij me is, die me liefheeft en begrijpt. En als ik dan tusschen die graftomben ronddwaal, boven welke de bazuinengelen den roem der afgestorvenen verkondigen, dan voel ik, dat ook *ik*, als ik eens groot ben, zal werken en strijden, dat ook *ik* eens beroemd zal worden en dat ook mijn roem eens door eenen bazuinengel over de aarde zal worden verbreid."

En de moeder, die haar kind niet begreep, schudde treurig het hoofd. Was 't wonder, dat haar de buurpraatjes te binnen schoten, die ze wel eens had opgevangen, over die zonderlinge kinderen, welke nooit oud worden, en het harte haar samenkromp bij de gedachte aan die vreeselijke mogelijkheid.

Zwijgend zag ze hem aan en hare oogen vulden zich met tranen.

Dit was genoeg; de dichter, die zoo even in zijne phantasie zich de stoutste droombeelden en idealen voor oogen had gevoerd, de mensch, wiens miskend, vertrapt gemoed zich in die hartstochtelijke taal had lucht gegeven, ze waren verdwenen, weggevaagd door de tranen eener moeder. Slechts het kind was overgebleven, het kind, dat zonder het te weten zijner moeder leed heeft gedaan, en vleiend en vertroostend het gedane kwaad tracht te verhelpen.

En als straks het besluit zal worden medegedeeld, dat hij heen moet gaan van de beide eenige

wezens bij wie hij, verstootene, ooit liefde heeft ondervonden, dan zal die droomer en dichter zich weenend om den hals der geliefden werpen; en den volgenden ochtend zal hij met strakken blik in den wagen zitten, die hem naar Colston voert, naar eene wereld, die hij niet kent, doch reeds bij voorbaat haat, naar eene wereld, waarin den knaap, wiens eenig verlangen liefde is, slechts strijd en smaad ten deel zal vallen.

II.

Mocht het mij gelukt zijn in het vorige hoofdstuk eenige belangstelling op te wekken voor het knaapje, dat de rol van held in deze bladzijden moet vervullen, dan zal de welwillende lezer, die, eenmaal tot hier gekomen, het boek nog niet uit de hand heeft gelegd, mij negen jaren later wel willen volgen naar 't kantoor van den advocaat Lambert, waar we onzen ouden bekende als leerling aantreffen. Zeven jaren waren op de school voorbij gegaan, zeven jaren, waarin zijne voorgevoelens maar al te zeer waren bewaarheid.

Doch èn vijandschap èn onverschilligheid, hij had ze leeren verdragen zonder ze met haat te beantwoorden, hij gevoelde boven zijne omgeving te staan en zag met minachting op haar neer.

Zijn isolement, dat hem dwong zich slechts met zijn eigen *ik* bezig te houden, mocht hem

vroeger tot droefheid gestemd hebben, later legde het de kiem tot hetgeen harde beoordeelaars zijnen grenzenloozen eigenwaan hebben genoemd, en deze uitdrukking moge te sterk zijn, zeker is 't, dat zijne eerzucht geen palen kende.

Indien hij het tegenwoordige verdroeg, was 't alleen door de hoop op de vervulling der droombeelden, die hij zich geschapen had; zijn verheven geest snakte naar 't oogenblik, waarop hij zoo hoog zou zijn gestegen, dat hij onbelemmerd zijn wieken zou kunnen ontplooien.

Al zijn vrije tijd was dan ook aan lezen gewijd: hij begreep, dat zijne kundigheden hem in den strijd als wapen zouden moeten dienen.

Het brein op deze wijze met feitenkennis overladen had zich reeds een jaar of drie geleden in verzen lucht gegeven, en nauwelijks had hij zijne pen op 't papier gezet, of hij werd een vruchtbaar schrijver.

Dat zijne eerzucht mede in 't spel kwam, bewijst, dat hij zijne eerstelingen aan de brievenbus van het »Felix Farley's Bristol Journal" toevertrouwde, waarvoor hij dan ook het genot smaakte ze in druk te zien verschijnen.

Na het verleden aldus vluchtig doorloopen te hebben, keeren we tot naar ons punt van uitgang terug.

De verwisseling van de school voor het kantoor was Thomas geenszins zoo welkom geweest,

als men wel zou vermoeden; de reden ligt evenwel voor de hand. Mr. Lambert was een laag, hebzuchtig man; hij had weinig te doen, doch eischte van zijnen leerling de meest getrouwe plichtsbetrachting, zoodat de arme knaap bijna zonder tusschenpoozen van 8 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds aan zijnen lessenaar gekluisterd zat.

In zijnen verachtelijken trots behandelde de advocaat hem niet als leerling, maar als zijnen minsten bediende, liet hem in de keuken eten en wees hem de helft van het bed zijns oppassers als legerstede aan.

Chatterton leed onder eene dergelijke behandeling onuitsprekelijk: »Conscious of his mental superiority," zegt een levensbeschrijver, »yet condemned to obey a man for whom he felt utter contempt, his spirit chafed and fretted ready to burst its bounds!

Een troost bleef hem in zijn ongeluk; Mr. Lambert had slechts twee of hoogstens drie uren werk voor hem en den overigen tijd wijdde hij aan zijne oude studiën, die hem den weg tot roem en aanzien moesten banen.

Op 't oogenblik, dat we het kantoor binnentreden, vinden we Thomas dan ook ijverig aan 't werk, doch niet in dienst van zijnen meester of in dien der wet. Laten we over zijnen schouder heen zien: »Beschrijving der feestelijkheden bij het inwijden van de oude brug over de Avon

gevierd," aldus luidt de titel van het stuk, dat hij onderhanden heeft en dat morgen in »F. F. Bristol Journal" moet verschijnen.

Eenige dagen geleden is namelijk eene nieuwe brug ingewijd, en ons klerkje heeft daarin aanleiding gevonden een verhaal van eigen maaksel samen te stellen, ten einde daardoor de aandacht der geletterde bewoners van Bristol tot zich te trekken.

De toeleg gelukte volkomen; het stuk geteekend »Dunhelmus Bristoliensis" maakte, vooral onder de oudheidkundigen, grooten opgang; weldra werd de schrijver ontdekt en op eenen goeden morgen vond de kleine Thomas zich door een aantal heeren omringd, die hem met vragen overstelpten omtrent den oorsprong van het document.

Nu waren toevalligerwijze vele oude doch waardelooze perkamenten uit een archief, dat indertijd in de kerk bewaard werd, het zoogenaamde »Canynge's cofre," in 't bezit van den afgestorvenen schoolmeester geraakt. Deze perkamenten waren door Thomas ijverig bestudeerd, en hij beweerde nu het verhaal over de opening van de oude brug uit deze bron geput te hebben.

Dit vond gereedelijk ingang, en van alle kanten werd de kleine klerk aangespoord zijne onderzoekingen voort te zetten.

Hij verlangde niets beters en bracht langzamerhand een groot aantal stukken deels in modern,

deels in oud Engelsch voor den dag, die hij verklaarde het werk van eenen ouden monnik te zijn. Hij begiftigde dezen gefingeerden persoon met den naam van Rowley en beschreef hem als eenen verdienstelijken biograaf, historieschrijver en dichter.

Algemeene bewondering viel hem ten deel, en hij verhengde zich in stilte bij het denkbeeld, dat eens de tijd aan zou breken, wanneer hij zou kunnen openbaren, dat hij zelf de schrijver der gedichten was, die hem reeds als vertaler en uitgever zooveel roem hadden verworven.

Ook onder zijnen eigen naam begon hij meer en meer te schrijven en dikwijls waren zijne beschermers of hunne vrienden het onderwerp zijner zangen. Hierdoor begon zijn merkwaardig talent zich ook in eene andere richting te ontwikkelen; hij werd gelegenheidsdichter in den goeden zin des woords.

Voorname ingezetenen, die den talentvollen knaap wilden voorthelpen, noodigden hem bijwijlen als zanger aan hunnen feestdisch. Chatterton, trotsch als hij was, zou de uitnodigingen misschien van de hand hebben gewezen, had hij de ware reden kunnen bevroeden; nu echter gevoelde hij zich veeleer gestreeld. Vol van de romantiek der vervlogen eeuwen, verbeeldde hij zich de meistreel te zijn, die, op het ridderlijk kasteel met eerbied ontvangen, het gastmaal met zijne gezangen kruidde.

Zoo kwam het, dat Thomas op eenen Meidag in 't jaar 1769 zich als gast vond aangezeten aan het feestmaal, dat de rijke magistraat Hoyland ter eere van het huwelijk zijner oudste dochter gaf.

Schitterend kweet de dichter zich van zijne taak; het bijzondere geval was hem slechts middel, geen doel, en weldra tot het algemeene overgaande bezong hij in heerlijke verzen dien hartstocht, die door niets gebonden overal en in alle eeuwen zijnen schepter in het menschelijk hart heeft gezwaaid.

Het gastmaal liep ten einde; daar liet zich wederom de stem des dichters vernemen en klonken de zoete tonen van eenen Meizang der feestvierende schaar aldus in de ooren:

Away to the woodlands, away!
The shepherds are forming a ring,
To dance to the honours of May,
And welcome the pleasures of Spring.
The shepherdess labours a grace,
And shines in her Sunday's array
And bears in the bloom of her face
The charms and the beauties of May.

Away to the woodlands, away!
And join to the amorous train:
'Tis treason to labour to day,
Now Bacchus and Cupid must reign.
With garlands of primroses made,
And crown'd with the sweet blooming spray,
Through woodland, and meadow and shade,
We 'll dance to the honour of May.

De tuin was intusschen feestelijk gesierd en verlicht en niemand vermocht aan de uitnoodiging weerstand te bieden. »Now Bacchus and Cupid must reign!" weerklonk het en de gasten verspreidden zich in den hof.

Doch te midden van het gejoel der Bacchusdienaars in het meer verlichte gedeelte en het koozen der minnende paren in het vertrouwelijk schemerdonker der prieelen werd de dichter geheel vergeten.

Hij zelf bemerkte 't niet en zat eenzaam op eene afgelegen bank stil te mijmeren. Daar zette eene vrouwengestalte zich aan zijne zijde neder en liefelijk klonk hare stem hem in de ooren, als ze vraagde: »Hoe! gij hier zoo alleen, gij, die met zooveel geestdrift de vreugde van den avond hebt gezongen? Wat deert u, dat gij alleen te midden van het feest droevig daar neer zit?"

Chatterton zag op en herkende de jongste dochter van zijnen gastheer, Maria Hoyland. Schoon was ze in dit oogenblik, een blos van schroom op de wangen, beschaamd over 't geen ze gedaan had, en kinderlijke vreugde in hare oogen, toen voor een oogenblik een glimlach het gelaat van den dichter verhelderde.

Deze antwoordde eerst niet; hij staarde met bewondering in de heldere oogen, die hem zoo vertrouwelijk aanzagen, en zeide eindelijk:

»Och, 't is niets, ik ben altijd droevig en

anderer vreugde stemt mij meestal nog treuriger."

Maar hiermede was Maria niet tevreden; de achttienjarige wilde in hare naïve deelneming weten, hoe iemand van haren leeftijd niet vroolijk kon wezen. Zij vraagde verder en verder en Thomas, die, zonder te weten waarom, zich tot haar aangetrokken gevoelde, werd langzamerhand spraakzamer en tegen wil en dank mededeelzaam.

Zijn hart zeide hem, dat hij hier een gemoed gevonden had, dat het zijne zou begrijpen, dat hij hier die deelneming zou vinden, welke hij nergens, zelfs niet bij zijne moeder, had aangetroffen.

En hij had zich niet bedrogen; met belangstelling luisterde zij naar zijne woorden, zij gevoelde, hoeveel hij geleden moest hebben, bewonderend hoorde ze naar de droombeelden van grootheid en roem, die hem voor oogen zweefden en vol geestdrift riep ze uit: »Maar dan moogt ge niet neerslachtig zijn, ge zult stijgen, ge zult beroemd worden, dat gevoel, dat weet ik!"

Maar Chatterton's betere gevoelens waren ontwaakt; de harde ijskorst van eigenliefde en hoogmoed was versmolten, en somber antwoordde hij: »En wat dan? dan ben ik beroemd; dan is mijn eerzucht bevredigd, doch wat heb ik voor goeds gedaan?" »Wat," voer hij heftiger voort, »wat ben ik dan nog anders als een ellendige egoïst, wat heb ik dan anders gezocht als *mij zelf?*"

»Maar ge moet niet alleen voor u zelf leven,"

klonk het zacht aan zijne zijde, »ge moet streven en strijden, doch niet alleen om uw zelfs wille; dan is het leven vreugdeloos, dan wordt elke daad zonder onderscheid laag en verachtelijk; hebt ge het zelf niet gezegd?

»Gods, take our lives, unless we live to love!" »Heb lief, dat is de sleutel tot het geluk," en met deze woorden was het meisje verdwenen.

»Heb lief," herhaalde Thomas, terwijl hij haar bewonderend naoogde, »ja, ge hebt gelijk; altijd heb ik liefde gezocht, doch hoe kon ik oogsten, waar ik niet gezaaid had? Ik *zal* streven en strijden, ik *zal* mijn eerzucht zoeken te bevredigen, maar niet langer om mijn eigen *ik* doch om uwentwille Maria!"

III.

Een nieuw, een schoon tijdperk des levens scheen zich voor den dichter te ontsluiten; »liefde de bron van geluk", was zijne leus geworden en zijne goede eigenschappen, die zoolang hadden gesluimerd of in eene verkeerde richting waren geleid, ontwaakten. Zoo maakte zijn hartstocht voor Maria hem niet alleen een gelukkiger maar ook een beter mensch; geweken was de eigenwaan voor een kalm en waardig gevoel van eigenwaarde en met zijne liefde voor haar had algemeene menschenliefde in zijne borst post gevat.

Blijmoediger dan ooit jaagde hij nu naar zijn doel, en het streven gaf hem een genot zoo groot, als hij het nooit te voren had ondervonden.

't Scheen bovendien wel, alsof alles hem eensklaps mede liep. Eenige dagen na de in het vorige hoofdstuk medegedeelde gebeurtenissen was Mr. Hoyland op 't kantoor gekomen en had gedurende eenigen tijd met Mr. Lambert gesproken, om daarna, Chatterton vriendelijk toeknikkend, weder heen te gaan.

Thomas vernam nu met een hart overvloeiend van vreugde, dat de magistraat zijnen patroon verzocht had zijnen leerling af en toe vrij af te geven. Mr. Hoyland had hierbij de verzekering gevoegd, dat de kleine dichter hem in die vrije uren steeds welkom zoude zijn.

Dit was natuurlijk Maria's werk geweest. Het vroolijke, onschuldige meisje had haren vader den dag na het feest de ontmoeting met Thomas medegedeeld. Met tranen in de oogen had ze hem den geheelen droevigen levensloop des dichters verhaald en den goedhartigen man er toe weten te brengen zich Chatterton ten minste in zoo verre aan te trekken, dat hij hem eenige aangename uren te zijnen huize verschafte.

Het schijnt misschien vreemd, dat de rijke magistraat zonder eenig bedenken den schoolmeesterszoon zijn huis openstelde, doch juist door den verbazenden afstand, die in zijn eigen oogen

den dichter van hem scheidde, was zulk een vertrouwelijke omgang niet onmogelijk.

Mr. Hoyland beschouwde zich eenigermate als eenen vorst, die een verdienstelijk onderdaan eene gunst toestaat, en 's mans ijdelheid droeg er niet weinig toe bij, om hem in eene dergelijke verhouding groot behagen te doen scheppen.

Chatterton vraagde evenwel niet naar de reden, hij was overtuigd, dat hij dit geluk aan Maria te danken had, en deze overtuiging was hem genoeg.

Gelukkige uren sleet hij gezeten op zijn oude plaatsje in den tuin, wanneer hij met Maria mocht spreken, haar zijne verzen kon voordragen en in hare oogen bewondering en liefde meende te lezen. Zoo bemerkte hij de donkere wolk niet, die zich langzamerhand boven zijn hoofd begon samen te pakken, want.....Maria beminde hem niet.

Het schoone meisje huwde aan buitengewone gaven van hart en geest die kinderlijke naïveteit en onschuld, welke steeds een der sieraden van het vrouwelijk geslacht zouden uitmaken, waren ze niet te dikwijls het masker van een ledig hoofd en een koud gemoed.

Door innig medelijden tot den dichter aangetrokken had ze met echt vrouwelijken tact dit nooit laten blijken; ze begreep, dat eene ziel als de zijne slechts bewondering kon eischen, dat medelijden moest vernederen en krenken. Later

medegesleept door haar gevoelig hart, had ze onmerkbaar balsem in zijne wonden gegoten en hem ten slotte de liefde als den alvermogenden talisman aangewezen voor den zoeker van het geluk op den levensweg.

Doch ze had niet bedacht, hoe gevaarlijk in haren mond de woorden van troost en liefde voor de gemoedsrust van den hartstochtelijken zanger konden zijn; eerst toen het te laat was bemerkte zij, welk een onheil zij had aangericht.

Bijwijlen, wanneer Thomas haar zijne gedichten, blakend van kwalijk verholen hartstocht, voorlas, deed ze zich de bitterste verwijten, en begreep ze, dat zij aan dien toestand een einde moest maken.

En echter, wanneer ze hem dan gedurende eenige dagen had ontweken, wanneer ze hem minder vriendelijk had bejegend, dan leed haar hart bij 't zien van de droefheid, die haar waas weder over zijn gelaat uitspreidde, dan vulden hare oogen zich met tranen bij 't hooren der aandoenlijke elegiën, waarin zijn gevoel zich lucht gaf, en tegen wil en dank speelde het goedhartige, verstandige meisje de rol eener volleerde coquette.

Thomas leed hieronder onbeschrijfelijk; zijne melancholieke buien begonnen zich weder te vertoonen en zooals hij zelf zegt:

„Few are the pleasures Chatterton e'er knew;
Short were the moments of his transient peace;
But melancholy robb 'd him of those few,
And this hath bid all future comfort cease."

Ook hij begon het onhoudbare van den toestand in te zien, hij moest zekerheid hebben:

„Oh speak, dear Hoyland . . . . . .
. . . . . .
If death's dire sentence hangs upon thy tongue
E'en death were better than suspense so long."

Zekeren avond had hij met haar het ondergaan der zon van uit den tuin gadegeslagen, toen hij plotseling zeide: »Maria, wanneer de zon is ondergegaan en de nacht zich over de aarde heeft uitgebreid, dan beroert de slaap ons met zijn vleugelen en gerust geven we ons aan hem over. Met zijne droomen ontvoert hij 't menschdom aan zorgen en leed, in zijne armen vinden we rust en vrede tot den morgen. Dan baadt de oostertrans zich in gulden gloed, dan verrijst de zon weder, zij, die na iederen nacht glimlachend 't hoofd weer boven de kim beurt. Doch wanneer de gelukszon ons pad gaat verlaten en dreigt onder te gaan, o, dan verrijst zij wellicht nimmer, nimmer meer, dan vinden we geen rust en vrede in den langen, eindeloos langen nacht."

»'t Is voor mij lang nacht geweest, daar is eensklaps de zon verrezen; zal ze na een oogen-

blik van kortstondigen luister weer ondergaan?"

Het meisje, dat eene onbestemde gewaarwording had, dat het beslissend oogenblik was genaderd, antwoordde angstig:

»Wat bedoelt ge, waartoe die vergelijking, waarom zoudt ge niet gelukkig blijven?"

»Begrijpt ge me niet, Maria?" voer Thomas heftiger voort, »gij en gij alleen zijt mijn gelukszon, gij hebt het eerste woord van liefde tot mij gesproken en daarom heb ik u lief, daarom gaat mijn geheele bestaan in u op; wijkt gij van mijn pad dan zal de duisternis mij nog meer benauwen dan vroeger, nu, daar ik het geluk heb gekend; o, zeg het, ge hebt me lief niet waar, lief zooals ik u?"

Maria had de handen voor de oogen geslagen en weende; neen, ze had hem niet lief, ze bewonderde en beklaagde, maar ze beminde niet en tusschen hare tranen in zeide zij: »Neen, Thomas, neen ik bemin u niet, ik heb u niet lief, ik kan, ik mag u niet bedriegen."

»Ge hebt me niet lief," herhaalde Thomas somber, »ge hebt me niet lief, waarom hebt ge me dan uit mijn droefheid opgewekt, waarom deedt ge mij dan de vreugde in 't verschiet aanschouwen, om mij daarna weder in de diepste ellende te storten?"

»Wat was het, dat u tot mij voerde? Was het medelijden misschien," voer hij op schrillen toon

voort, »ha, medelijden met *mij*, vervloekt, ik wil geen medelijden; ik beminde u en ge hebt me versmaad, doch ik zal toonen wie ik ben; ook nu heb ik een levensdoel; ik wil mijnen haat bevredigen. Want ik bemin u niet meer, haat, gloeiende haat is al, wat ik gevoel voor u, die mij vernederd hebt, die mij tot uwen slaaf maaktet, om me daarna te versmaden; ik *haat* u!" En met deze woorden vloog hij wanhopig den tuin door, het huis uit, welks drempel hij nimmer meer zou overschrijden.

IV.

Het breken met Maria was het begin van het einde. Tegen dezen slag was Chatterton niet opgewassen, een strijd ving in zijnen boezem aan, een strijd, waarin het te voorzien was, dat hij vroeg of laat het onderspit zou delven.

Al, wat hem een tijdlang tot richtsnoer op het levenspad gestrekt had, was verdwenen; de slechte eigenschappen lang onderdrukt, staken het hoofd weder op en wonnen meer en meer veld, nu in het hart, zoolang vervuld door dien eenen straal van liefde, de diepste duisternis heerschte.

Zijne eerzucht te bevredigen was zijn eenig doel gebleven, maar een doel, ontsierd door de

wraakzucht, die er zich in mengde, aangestookt door den beleedigden trots.

Maria had hem versmaad; welnu hij wilde streven, niet, om zich harer waardig te maken, maar om van zijne hoogte minachtend op haar neer te zien. Want ze had hem vernederd, vernederd vooral in zijn eigen oogen, en dit kon het trotsche gemoed niet dulden; hij kon 't zich niet vergeven haar de macht gegeven te hebben hem ongelukkig te maken.

Want hij was ongelukkig; maar al te goed zag hij het in, zijn hart was niet meer rein, zijne bedoelingen waren niet meer zuiver en zijn trots hield hem niet meer staande, daar hij al zijne pogingen zag mislukken; »te leven als een slaaf of te sterven", was het eenige, wat hem overschoot.

Twijfelend aan alles:

„An infant crying in the night,
An infant crying for the light
And with no language but a cry."

kon zijne keuze niet twijfelachtig zijn.

Den 14den April 1770 vond Mr. Lambert eenen brief van Thomas op 't kantoor, waarin de schrijver het vaste voornemen te kennen gaf, zich van kant te maken.

De verschrikte advocaat zond den brief dadelijk aan eenen zekeren Mr. Barett, die steeds veel van den knaap had gehouden.

Deze slaagde er in hem te vinden en hem na een lang en ernstig onderhoud van zijn plan af te brengen. Thomas erkende toen zelf: It is my pride, my damn'd, native unconquerable pride, that plunges me into distraction."

Mr. Lambert had evenwel niet veel lust zijn klerkje weer op 't kantoor te nemen, bovendien waren zij elkander hartelijk moede.

Thomas begreep, dat na al 't voorgevallene zijn leven te Bristol niet meer was vol te houden en vertrok dan ook den 24sten April naar Londen, waar hij aan eenige groote nieuwsbladen werk hoopte te vinden.

Hij vond er dan ook werkelijk bezigheid; vele der liberale bladen namen zijne bijdragen gaarne op; doch zij beloonden hem voor 't meerendeel met ijdele loftuitingen.

Intusschen, zoolang de eerste roes der vreugde over de zekere beroemdheid, langzamerhand onder de Londensche uitgevers verworven, duurde, was hij te vreden. Hij zond vroolijke brieven vol hoop en verwachtingen naar huis en deed ze enkele malen vergezeld gaan van geschenken, die hij van zijne schaarsche verdiensten had gekocht.

Zijne middelen gingen dan ook weldra dermate achteruit, dat hij meermalen honger leed en genoodzaakt was naar eene mindere buurt te verhuizen, waar hij bij eene Mrs. Angel zijnen intrek nam. Mrs. Angel was eene goedhartige vrouw; ze voelde

zich aangetrokken tot den zonderlingen knaap met de flikkerende oogen en hoewel zelf arm, noodigde zij hem meermalen aan hare tafel. Chatterton nam de uitnoodigingen aan, zoolang hij meende, dat zij niet met zijne omstandigheden bekend was; toen hij het tegendeel bemerkte, wees hij zelfs deze vriendelijke ondersteuning van de hand.

Het uitgevaste lichaam des dichters werd middelerwijl door den hevigsten zielestrijd gesloopt. Zijne schijnbare gemoedsrust was te kunstmatig, om lang te kunnen duren; het beeld van Maria deed zich telkens weder voor zijnen geest op, nu eens als de goede engel, die hem het rechte pad had gewezen, die de eerste was geweest, om hem van liefde te spreken; dan weer als de vrouw, die het gewaagd had hem te versmaden, die de eenige was geweest, voor wien zijn trots zich gebogen had.

In minnezangen en elegiën beweende hij dan het verleden; zijn groot en edel karakter heeft hem er voor bewaard een vrouwensmader te worden. Waar haat tegenover Maria zijne borst vervulde, daar greep hij naar de pen en al, wat er in dien verdorven tijd slechts en onrechtvaardigs was, Bute's ministerie en consorten werden over den hekel gehaald op eene wijze zóó stout en zóó krachtig, dat alleen zulke stukken ons reeds met bewondering voor den 17jarigen dichter vervullen.

Ook geloof en ongeloof kampten in zijne borst om den voorrang en bijwijlen wierp de dichter, afgemat door den strijd, zich in de armen van het Cynisme.

Dan waagde hij het zijn eenigst kleinood, dat hij steeds ongeschonden in den strijd des levens bewaard had, zijn gevoel van eigenwaarde, zijnen hooghartigen trots in regels als de volgende te bespotten:

Nay, prithee, honour, do not make us mad,
When I am hungry, something must be had;
Can honest consciousness of doing right
Provide a dinner or a bed at night?

Dit duurde zoo lang, tot eindelijk de naar ziel en lichaam afgetobde dichter het oogenblik zag naderen, waarop hij van honger zou moeten omkomen, tenzij hij van aalmoezen wilde leven of naar Bristol terugkeeren.

De dood was de eenige uitweg, die hem overbleef; mocht hij nog een oogenblik er aan gedacht hebben zijnen hoogmoed te overwinnen en naar Bristol terug te keeren, Maria's beeld wenkte hem onverbiddelijk terug.

Hij had willen toonen, wie hij was, hij had haar haat gezworen, omdat ze het gewaagd had zijnen trots te krenken en nu zou hij als bedelaar om een aalmoes aan hare deur komen, bij haar, die hij haatte en... toch nog zoo innig beminde?

Hij koos den dood.

Den 24sten Aug. 1770 vond Mrs. Angel haren

huurder levenloos op zijn bed. De ongelukkige had door vergif een einde aan zijn leven gemaakt.

Het volgende gedicht werd in zijn zakboekje gevonden:

„Farewell, Bristolia's dingy piles of brick,
Lovers of Mammon, worshippers of Trick!
Ye spurned the boy, who gave you antique lays
And paid for learning with your empty praise.
Farewell, ye gussling, aldermanic fools,
By nature fitted for corruptions tools!
I go, to where celestial anthems swell;
But you, when you depart, will sink to Hell.
Farewell, my mother — cease, my anguish'd soul,
Nor let distractions billows o'er me roll! —
Have Mercy, Heaven! when here I cease to live,
And this last act of wretchedness forgive. —

De reiziger, die zich nu naar Bristol begeeft, zal niet ver van St. Mary het standbeeld aantreffen van eenen knaap in de kleeding der leerlingen van Colstonschool. 't Is het monument door de stad ter eere van haren genialen zoon opgericht.

Het opschrift luidt:

To the Memory of
»THOMAS CHATTERTON."

Reader judge not; of thou art a Christian
Believe stat he shall be judged by a superior Power
To that Power alone is he now answerable.

Mocht ik dezen indruk te weeg hebben gebracht.

L. B.

VARIA.

Varia.

O had ik wat beters, 'k had graag dat gegeven.

Gedichten van J. Blokbergen.

I. I. kwestie.

Wat meent gij, die illustre school
Zou zich — encanailleeren.

DE GÉNESTET, *Het Schotje.*

Idem.

„Maakt ons dood of maakt ons vrij"!
Dat riepen de slaven ook,
Maar toch bleven zij in slavernij.

Aarde en haar Volken.

Redactie in actie.

De reactie, die er op volgde, gaf een neerslag van spuitwater en limonade.

Dictaat Scheikunde.

Idem.

Als wij aan 't ongelooflijk aantal witte papieren geloof wilden (slaan
Zou men gaan denken, dat de stad binnen één dag aan de (besmetting ten onder zou kunnen gaan.

De Schoolmeester.

Verificatie verslag S. P.

Die Menge harrend mit Verlangen
Des Groszen das da kommen soll.

MIRZA—SCHAFFY.

Emancipatie S. P.

Ik mag zoo'n maneschijntje wel.

Nurks.

Sommige sprekers Debating.

Doch iemand die logica leert
Zegt terstond: 't is juist omgekeerd.

Vox en Minerva verslagen.

Idee 283.

MULTATULI.

Zeker roeier.

De spanen
Ontzinken zijn verstijfde hand
En slingren ledig aan den rand,
Van 't schomlend vaartuig. Bittre tranen
Ontspringen aan hun oog, van spijt,
Dat na zoo lang verduurden strijd
Hun nog de schoonste zege ontglijdt.

TER HAAR, *St. Paulus Rots.*

Zeker spreker Corpsvergadering.

O, zanger! Geef het volk een lied
Geliefd bij 't algemeen.

Gedichten van J. Bloksbergen.

Zeker correspondent.

Voorwaar, zulk zwijgen is indrukwekkend.

COOPER.

Zeker spreker Ind. kwestie.

Zijn oog had een uitdruk van wrevel gevoel,
Hij zei (en hij sloeg met zijn hand op zijn knie)
Je zult nog meer hooren van de kwestie I. I.

v. ZEGGELEN.

Idem.

En ik zal klewang wettende krijgszangen slingren in de gemoederen dier martelaren.

Max Havelaar.

Odin Comedie.

Der meisjes eer
Is bijster teer.

Annalen v. Poggendorf.

Familie op de race.

En in de vreugd zijns harten merkt hij 't niet,
Dat elk in hem den vader hulde biedt.

POTGIETER.

Een club gezakt.

Er zaehlt die Haeupter seiner Lieben,
Und sieh, ihm fehlt kein theures Haupt.

Lied v. d. Glocke.

Gezelschapsverslagen 1880.

Kennst du das Land wo die Vereine bluehn.

Vrij naar GOETHE.

Hoofdelijke omslag Carousselvereeniging.

't Genootschap veil
Voor 't paardenheil
Trekt voor zijn circus renten
Het denkt misschien
Wie wat wil zien
Let niet op enkle centen.

V. ZEGGELEN.

Tuinjoolen.

En overal, en overal
Op paden en op wegen
Komt men een gastheer tegen.

Schoolgaan.

Zeker Minerva Redacteur.

Men schijnt hem te moeten houden voor een bliksem zonder donder.

Dr. WINKLER, *Luchtverschijnselen.*

Vestibule S. P.

Wat wij inademen is reeds vroeger ingeademd, gegeten en gedronken geworden.

Idem.

Slotvarium.

Indien ik u niet heb kunnen onderwijzen, noch onderhouden, ik zal ten minste pogen u te roeren; ik zal het beproeven, G. T.! met drie woorden, die somtijds de roerendste zijn eener geheele verhandeling:

Ik heb gezegd.

GEEL.

8